

**Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ ΤΟΥ 1871
ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «L'ÉCLAIR»

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ Ο KARL MARX

**ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΣΜΟΥ**

**ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΑΙΤΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ
ΥΛΙΣΜΟΥ**

**ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ
ΠΕΡΙ ΚΡΑΤΟΥΣ**

**ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**

ΜΠΑΡΚΑΝΛ

ΚΟΜΜΟΥΝΑ ΤΟΥ 1871

ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

<http://allotriosi.wordpress.com/>

ΕΛΑΘΕ ΠΕΡΙΤΤΗ

ΤΙΤΛΟΣ	: Η Παρισινή Κομμούνα και η Ιδέα του Κράτους
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	: Τζάκ Λουμάλα
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	: Γ. Ξυλαγκράς
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ	: Μ. Γεροντής, Τοσίτσα 17 τηλ. 835-138

ΕΚΔΟΣΕΙΣ	ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ
-----------------	------------------------

Βαλτετσίου 53 Τηλ: 3802040

© για την ελληνική μετάφραση Εκδόσεις "ΕΡΕΥΝΑ"

<http://allotriosi.wordpress.com/>

Ἐλευθερία χωρὶς σοσιαλισμὸ εἶναι πρό-
νόμιον, ἀδικία, σοσιαλισμὸς χωρὶς ἐλευ-
θερία εἶναι ὑποδούλωση καὶ βαρβαρότητα

ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ

* Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα.

** Ἡ ἐπιλογὴ τῶν κειμένων ἔγινε ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῶν ἔργων τοῦ Μπακουίν «Bakunin on Anarchy», ποὺ ἐπιμελήθηκε ὁ Sam Dolgoff καὶ ἐκδόθηκε στὶς E.H.A. ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Random House Inc.

*** Ἡ βιβλιογραφικὴ σημείωση, ποὺ συνοδεύει τὸ κύριο κείμενο, εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη μπροσούρα ποὺ ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Κέντρο Ἑρεύνης τοῦ Ἀναρχισμοῦ στὸ Λονδίνο, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1971.

«Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲ γεννήθηκε κάτω ἀπὸ ἓνα συνηθισμένο ἀστέρι, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ ἓνα κομήτη...».

Εἶπε χαρακτηριστικὰ ὁ Ἀλέξανδρος Χέρτσεν γιὰ τὸν Μιχάλη Μπακοῦνιν, τὸν ἄνθρωπο ποῦ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπαναστάτες τῆς ἐποχῆς του κατασκεύαζαν κοινωνικὰ συστήματα πάνω σὲ ἀφηρημένες φόρμουλες ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ φυλακίσουν τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη μέσα σὲ προκαθορισμένα πλαίσια, ἀγωνιζόταν κατεχόμενος ἀπὸ ἓνα παιδικὸ ἐνθουσιασμὸ κι ἓνα φλογερὸ πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία. Μιὰ ἐλευθερία δίχως ἡμίμετρα, δόσεις, στάδια καὶ περικορισμούς...

Κάπου στὰ κείμενά του βρίσκουμε μερικὲς φράσεις ποὺ δίνουν μιὰ χαρακτηριστικὴ εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ του:

«...καμιὰ θεωρία, κανένα σύστημα, κανένα βιβλίο ποὺ ἔχει γραφεῖ ποτὲ δὲ θὰ σώσει τὸν κόσμο. Δὲν προσκολλοῦμαι σὲ κανένα σύστημα. Εἶμαι ἓνας κνηγὸς τῆς ἀλήθειας».

Ἄν κι ἔγραφε ἀρκετὰ — περισσότερο γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ του παρὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀνάγκη — δὲν ἄφησε οὔτε ἓνα ὀλοκληρωμένο βιβλίο. Ἀρχίζε πάντοτε νὰ γράφει ἓνα θέμα καὶ ξαφνικὰ τὸ σταμάταγε, ὅταν ἔνιωθε ἀκατάσχετη τὴν ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθεῖ μ' ἓνα ἄλλο πρὸ ἐπεῖγον --- κατὰ τὴ γνώμη του. Παρόλα αὐτά, ἂν καὶ τὰ κείμενά του, δὲν εἶναι μεθοδευμένα καὶ συστηματικά, ἀντικατοπτρίζουν μερικὰ ἀπ' τὰ σημαντικότερα προβλήματα τοῦ καιροῦ του καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ ἴδιος, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἓνας συστηματικὸς θεωρητικὸς ἀλλ' ἓνας ἐπαναστάτης τῆς πράξης. Πῆρε μέρος στὴ Γερμανικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1848 καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν Πολωνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1863 καὶ γενικὰ ἀφῆρωσε τὴ ζωὴ του στὴν πραγματοποίησι τῶν ἰδανικῶν του. Καμιὰ ἀπειλή, καμιὰ ἐξορία, κανένας κίνδυνος δὲ στάθηκε ἱκανὸς ν' ἀνακόψει τὴν ἐπαναστατικὴ του διάθεσι καὶ τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Ὁ Μπακοῦνιν, μαζί μὲ τὸ Μάρξ, ὑπῆρξαν οἱ ἰδρυτὲς τῆς Ἀ' Λιθνοῦς· οἱ συγκρούσεις δὲ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ γίγαντες διαποτίζουν τὴν Ἱστορίαν τῆς. Οἱ διαφορὲς στὴν τοποθέτησή τους ἀντανακλοῦσαν τὶς διαφορὲς στὴν προσωπικότητά τους. Ὁ μὲν Μάρξ ἦταν πολιτικὸς ἐπαναστάτης, ὁ δὲ Μπακοῦνιν κοινωνικὸς (καὶ ἐπομένως ἀντιπολιτικὸς).

Ὁ Μπακοῦνιν πρόβλεψε τὴν ἀληθινὴ φύση τῆς σύγχρονης ἐπανάστασης. Ἐνῶ ὁ Μάρξ περίμενε ὅτι ἡ Ἐπανάσταση θὰ ξεσπάσει στὶς οἰκονομικὰ ἀναπτυγμένους χῶρες καὶ ὅτι μοχλὸς τῆς θὰ εἶναι τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο, ποὺ θὰ ἔχει ταξικὴ συνείδηση καὶ θὰ εἶναι καλὰ ὀργανωμένο — παραγνωρίζοντας τὶς ἄλλες τάξεις· τοὺς διανοούμενους, τοὺς ἀγρότες καὶ τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα (ἃς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι αὐτὸς κι ὁ Ἐνγκελς ὀνόμασαν τὰ τελευταῖα περιφρονητικὰ «λοῦμπεν» προλεταριάτο, δηλαδὴ κουρελοπρολεταριάτο) τὶς ὁποῖες θεωροῦσαν σὰν ἀντιδραστικές.

Ὁ Μπακοῦνιν πρόβλεψε ὅτι ἡ ἐπανάσταση θὰ γίνῃ στὶς ὑπανάπτυκτες χῶρες (ὅπως κι ἔγινε στὴ Ρωσία, Κίνα, Κούβα κ. λ.π.) κι ὅτι ἡ βάση τῆς θὰ εἶναι οἱ ἀγρότες, οἱ διανοούμενοι καὶ οἱ «λοῦμπεν» προλετάριοι, θυμίζοντας τὶς σύγχρονες θεωρίες τῶν Μαρκοῦξε, Φανὸν, κλπ. Ἐπίσης ὁ Μπακοῦνιν πρόβλεψε ὅτι ἡ ἐπανάσταση θ' ἀρχίσει στὴ Ρωσία, στὴν ὁποία ἀπόδωσε προφητικὰ ἓνα μεσσιανικὸ ρόλο. «Τὸ ἄστρο τῆς Ἐπανάστασης», ἔγραψε τὸ 1848, θ' ἀνατείνει ψηλὰ πάνω ἀπ' τὴ Μόσχα, μέσα ἀπὸ μιὰ θάλασσα αἵματος καὶ φωτιάς καὶ θὰ μεταβληθεῖ σὲ φάρο ποὺ θὰ καθοδηγήσει μιὰ ἀπελευθερωμένη ἀνθρωπότητα». Ἐπίσης ὁ Μπακοῦνιν πρόβλεψε τὴν ἀναρχίζουσα φύση τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης (ὅπου ἡ θεωρία του γιὰ τὴν αὐτόνομη ὀργάνωση τῶν ἐργαζόμενων ἀπ' τὴ βάση πρὸς τὰ πάνω ὑλοποιήθηκε στὰ Ρωσικὰ σοβιέτ) ἀλλὰ καὶ τὶς αὐταρχικὲς τῆς συνέπειες. Ἦδη ἀπ' τὸ 1872 προφήτευσε μὲ καταπληκτικὴ ἀκρίβεια ὅτι μὲ τὸ πρόσχημα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, μιὰ «νέα τάξη» διανοούμενων θ' ἀντικαταστήσῃ τοὺς φεουδάρχες καὶ τοὺς καπιταλιστὲς καὶ θ' ἀρνηθεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐλευθερίαν τους.

Τὸ πρῶτο ἀπ' τὰ κείμενα τοῦ Μπακοῦνιν, ποὺ διαλέξαμε, ἀναφέρεται στὴν Παρισινὴ Κομμούναν τοῦ 1871. Τὴν περίφημὴ ἐ-

κρίνη Κομμούνα, πού ὁ Μάρξ δέχθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων μετὰ τὴν ἐπιτυχία της, ἐνῶ προηγουμένως ἀρνιόταν ἀκόμα καὶ νὰ συζητήσει γιὰ ἓνα τέτοιο θέμα, θεωρώντας τὰ ἐπαναστατικὰ ὄνειρα τῆς ἐποχῆς του γιὰ τὴ σύσταση ἐπαναστατικῶν κομμουνῶν σὰν οὐτοπίες. Τὴν Κομμούνα ἐκείνη πού ὁ Λένιν, ἀργότερα, ἀναγνώρισε σὰν τὴ μόνη πραγματικὴ μορφή, πού μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ πάρει ἡ λαϊκὴ ἐξουσία («Κράτος καὶ Ἑπανάσταση»). Μιὰ πίστη πού βέβαια δὲν ὑλοποιήθηκε μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Μπολσεβίκων στὴ Ρωσία. Αὐτὴ τὴν Κομμούνα, πού μέχρι σήμερα καπηλεύεται ὁ διεθνὴς μπολσεβικισμός, προβάλλοντάς τὴν σὰν πρότυπο τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας, τὴν ὥρα πού εἶναι πιά παγκόσμια ἡ διαπίστωση τῆς ἀντίφασης τῆς θεωρίας καὶ πρακτικῆς τῶν Νεομπολσεβίκων μὲ τὴ μορφή καὶ τὴ δομὴ της.

Ὁ Μπακοῦνιν ὑπῆρξε πάντοτε θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς δημιουργίας ἐπαναστατικῶν κομμουνῶν καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴν ἐκδήλωση τοῦ 1871. Ἡ στάση του αὐτῇ, ἦταν ἄμεση ἀντανάκλαση τῆς βαθιᾶς του πίστεως στὴν ιδέα τῆς ἐλευθερίας, τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς αὐτοδιεύθυνσης.

Τὰ ὑπόλοιπα κείμενα, μαζί μ' ἐκεῖνο πού ἀναφέρεται στὴν Κομμούνα, ἀποτελοῦν μιὰ κριτικὴ ἀντιμετώπιση τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας. Αὐτὸ ἀποκτίνει μιὰ ξέχωρη σημασία σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ σημερινή, πού ἡ ἀμφισβήτηση καὶ ἡ ἐπανεκτίμηση τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας ἀπ' ὅλες τὶς μεριεὶς συνεχίζεται...

Νομίζουμε ὅτι ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμῇσει καλύτερα τὶς «ρομαντικές» θέσεις τοῦ Μιχάλη Μπακοῦνιν, ὅπως τὶς δικαίωσε ἡ ἀποτυχία τῆς Μπολσεβίκικης Ἑπανάστασης καὶ ἡ σύγχρονη ἱστορικὴ ἐμπειρία, πού διαμορφώθηκε μέσα σὲ μιὰ περίοδο πού ἀρχίζει ἀπ' τὴν Ἰσπανικὴ Ἑπανάσταση καὶ φθάνει στὸ Γαλλικὸ Μάη τοῦ 1968...

Ὁ ἐκδότης

Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους

Αὐτὴ ἡ ἐργασία, ὅπως ὅλα τὰ κείμενα ποὺ ἔχω δημοσιεύσει — μέχρι τώρα δὲν ἦταν πολλὰ — εἶναι ἀποτέλεσμα γεγονότων. Ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ συνέχεια στὰ «Γράμματα (μοῦ) σ' ἓνα Γάλλο» (Σεπτέμβρης τοῦ 1870), στὰ ὁποῖα εἶχα τὸ εὐκολο ἀλλὰ λυπηρὸ προνόμιο νὰ προβλέψω καὶ νὰ προαναγγεῖλω τὶς τρομερὲς κακοτυχίες ποὺ προσβάλλουν σήμερα τὴ Γαλλία καὶ μαζί μ' αὐτὴν ὁλόκληρο τὸν πολιτισμένον κόσμον. κακοτυχίες ἐνάντια στίς ὁποῖες ὑπῆρξε καὶ παραμένει τώρα μιὰ μόνο θεραπεία: ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάστασις.

Τὸ ν' ἀποδείξω αὐτὴ τὴν ἀλήθεια — ποὺ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα εἶναι ἀναμφισβήτητη — ἀπ' τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, ποὺ διαδραματίζονται μπροστὰ στὰ μάτια μας στὴν Εὐρώπη, μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπ' ὅλους τοὺς καλοπροαίρετους ἀνθρώπους καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς εἰλικρινεῖς κυνηγοὺς τῆς ἀλήθειας, καὶ μετὰ νὰ ἐκθέσω μὲ εἰλικρίνεια, χωρὶς ἐπιφύλαξη ἢ διφορούμενα, τὶς φιλοσοφικὲς ἀρχές, καθὼς ἐπίσης καὶ τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς ποὺ ἀποτελοῦν, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, τὴν οὐσίαν τοῦ ἀκτιβιστικοῦ πνεύματος, τὴ δάσιν καὶ τὸ σκοπὸ ἐκείνου ποὺ ὀνομάζουμε Κοινωνικὴ Ἐπανάστασις, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος ἔργου.

Τὸ καθήκον ποὺ ἔχω ἀναλάβει δὲν εἶναι εὐκολο, τὸ ξέρω, καὶ πιθανὸν νὰ μὲ κατηγοροῦσαν γιὰ ἀλαζονείαν, ἂν πρόσθετα στὸ ἔργο αὐτὸ τὴν ἐλάχιστην προσωπικὴν φαντασίαν. Ἀλλὰ μπορῶ νὰ διαβεβαιώσω τὸν ἀναγνώστη ὅτι δὲν συμβαίνει τίποτα τέτοιον. Δὲν εἶμαι οὔτε λόγιος οὔτε φιλόσοφος οὔτε κἀν ἐπαγγελματίας συγγραφέας. Ἐχω γράψει πολὺ λίγα πράγματα στὴ ζωὴ μου καὶ ποτὲ δὲν τὸ ἔκανα γιὰ τὸ γράψιμον καθεαυτό, παρὰ μόνον γιὰ αὐτοάμυνα καὶ μόνον ὅταν μιὰ φλογερὴ πεποίθησις μὲ ὠθοῦσε νὰ ξεπεράσω τὴν ἀποστροφή ποὺ ἀπὸ ἔνστικτο αἰσθάνομαι, γιὰ τὴν δημόσια ἐκθεσι, τοῦ ἑαυτοῦ μου.

Ποιός είμαι τότε καί τί είναι εκείνο πού μέ ώθει νά δημιουργήσω σήμερα αὐτή τήν ἐργασία;

Είμαι ἕνας ἐνθερμος κυνηγός τῆς ἀλήθειας καί ὅχι λιγότερο ἐπίμονος ἐχθρός τῶν θλαδερῶν μύθων, πού τ ὁ κ ὁ μ μ α τ ο ὦ ν ὁ μ ο υ καί τ ῆ ς τ ά ξ η ς (αὐτός ὁ ἐπίσημος ἐκπρόσωπος, ὁ προνομιοῦχος καί ἰδιοτελής, ὅλων τῶν θρησκευτικῶν, μεταφυσικῶν, πολιτικῶν, νομικῶν, οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν φαυλοτήτων τοῦ παρελθόντος καί τοῦ παρόντος) ἔχει ἀκόμα καί σήμερα τὸ θράσος νά χρησιμοποιεῖ γιά ν' ἀποκτηγῶναι καί νά ὑποδουλῶναι τὸν κόσμον. Είμαι ἕνας φανατικός ἐραστής τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποία θεωρῶ, σάν τὸ μοναδικὸ περιβάλλον μέσα στοῦ ὁποῖο μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ καί νά ἐξελιχθεῖ ἡ εὐφυΐα, ἡ ἀξιοπρέπεια καί ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Δὲν μιλῶ γιὰ κείνη τὴν ἐλευθερίαν, πού εἶναι καθαρὰ τυπική, πού ἐπιδοτεῖται, μετρίεται καί ρυθμίζεται ἀπ' τὸ Κράτος, ἕνα διαιωνιζόμενο ψέμα πού στὴν πραγματικότητα δὲν ἀντιπροσωπεύει τίποτα ἄλλο παρὰ μόνον τὸ προνόμιο λίγων, βασιμμένο στὴν ὑποδούλωση ὅλων τῶν ἄλλων. Οὐτε ἐννοῶ τὴν ἀτομικιστικὴν, ἐγωιστικὴν, ποταπὴν καί χιμαίρικὴν ἐκείνην ἐλευθερίαν, πού ἐκθειάζεται ἀπὸ τὴ Σχολὴ τοῦ Ζάν Ζακ Ρουσσώ παρόμοια ὅπως καί ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες σχολές τοῦ ἀστικοῦ φιλελευθερισμοῦ, πού θεωροῦν ὅτι τὰ ἀποκαλούμενα δικαιώματα τῆς ὁλότητας, ἐκπροσωποῦνται ἀπὸ τὸ Κράτος, πού χρησιμεύει σάν ὄριο τῶν δικαιωμάτων κάθε ἀτόμου καί πού στὴν πραγματικότητά ὁδηγεῖ, ἀναγκαστικά καί χωρὶς ἐξαίρεση, στὸν ἐκμηδενισμό τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

Ὅχι, ἐννοῶ τὴ μόνην ἐλευθερίαν πού εἶναι πραγματικὰ ἀξία τοῦ ὀνόματός της, τὴν ἐλευθερίαν πού συνίσταται στὴν πλήρη ἀνάπτυξη ὅλων τῶν ὕλικῶν, πνευματικῶν καί ἠθικῶν δυνάμεων, πού βρίσκονται μέ τὴ μορφή ναρκαωμένων δυνατοτήτων, μέσα σὲ κάθε ἄτομον. Ἐννοῶ τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην, πού δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλους περιορισμούς, παρὰ μόνον ἐκείνους πού ἔχουν τεθεῖ σὲ μᾶς ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς ἴδιας μας τῆς φύσης. Ἐπομένως, γιὰ ν' ἀκριβολογήσω, δὲν ὑπάρχουν περιορισμοί, ἀφοῦ οἱ νόμοι αὗτοί δὲν ἐπιβάλλονται ἀπὸ κάποιο ἐξωτερικὸ νομοθέτη πού βρίσκεται δίπλα μας ἢ ἴσως ἀπὸ πάνω μας. Οἱ περιορισμοὶ αὗτοί εἶναι ἐμφυτοὶ μέσα μας καί ἀποτελοῦν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴ βάση ὅλης μας

τῆς ὑπαρξῆς, τόσο τῆς ὕλικῆς ὅσο καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἡθικῆς. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε ἓνα ὄριο γι' αὐτούς, πρέπει νὰ τοὺς θεωρήσουμε ὅαν τὶς πραγματικὲς συνθήκες καὶ τὸν πραγματικὸ λόγον γιὰ τὴν ἐλευθερίαν μας.

Ἐννοῶ ἐκεῖνη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖο ἀντὶ νὰ σταματᾷ μπροστὰ τῆς, ὅαν ν' ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο ἀπέναντι στὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων, ἀντίθετα βρίσκει σ' αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἴδια τὴν ἐπιβεβαίωση καὶ προέκτασή του στὸ ἄπειρο.

Ἡ ἀπεριόριστη ἐλευθερία τοῦ καθένα, στὰ πλαίσια τῆς ἐλευθερίας ὅλων, ἐλευθερία μέσα στὴν ἀλληλεγγύη, ἐλευθερία μέσα στὴν ἰσότητα, θριαμβευτικὴ ἐλευθερία, νικηφόρα πάνω στὴν κτηνώδη βία, στὴν ἀρχὴ τῆς ἐξουσίας ποὺ ποτὲ δὲν ὑπῆρξε τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ ἐξιδανικευμένη ἔκφραση τῆς ὠμῆς βίας.

Ἐλευθερία πού, μετὰ τὴν ἀνατροπὴ ὅλων τῶν οὐράνιων καὶ γῆϊνων εἰδώλων, θὰ δημιουργήσῃ καὶ θὰ ὀργανώσει ἓνα νέο κόσμον, τὸν κόσμον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ μέσα στὴν ἀλληλεγγύη, κτισμένο πάνω στὰ ἐρείπια ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὅλων τῶν Κρατῶν.

Εἶμαι συνειδητὸς ὑποστηρικτῆς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσότητος, γιατί ξέρω ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν ἰσότητα, ἡ ἐλευθερία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ εὐημερία τῶν ἀτόμων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ εὐημερία τῶν Ἑθνῶν, δὲν θὰ εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ψέματα. Ἀλλὰ ἀφοῦ εἶμαι ὑποστηρικτῆς τῆς ἐλευθερίας, τῆς πρωταρχικῆς αὐτῆς προϋπόθεσης τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, νομίζω ὅτι ἡ ἰσότητα πρέπει νὰ ἐγκαθιδρυθεῖ στὸν κόσμον μὲ τὴν αὐθόρμητη ὀργάνωση τῆς ἐργασίας καὶ μὲ τὴ συλλογικὴ οἰκαιοποίηση τῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ τοὺς συνεταιρισμοὺς τῶν παραγωγῶν, ποὺ θὰ ἔχουν ὀργανωθεῖ καὶ συνδεθεῖ ἐλεύθερα σὲ κομμουνες καὶ μὲ τὴν ἐξίσου ἐλεύθερη ὁμοσπονδοποίηση αὐτῶν τῶν κομμουνῶν, ποτὲ ὅμως μὲ τὴν καταπιεστικὴ καὶ ὑποδουλωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Κράτους.

Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ βασικὰ χωρίζει τοὺς ἐπαναστάτες σοσιαλιστὲς ἢ κολλεκτίδιστὲς ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστικοὺς κομμουνιστὲς, ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν ἀπόλυτὴ ἐξουσία τοῦ Κράτους. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τοὺς εἶναι κοινός· καὶ οἱ δύο παρατάξεις ἐπιθυμοῦν ἐξίσου τὴ δημιουργίαν μιᾶς νέας κοινωνικῆς τάξης, βασισμένης ἀποκλειστικὰ στὴν ὀργάνωση τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας, ποὺ ἐπιβάλλ-

λεται: ἀναπόφευκτα στο άτομο και στο σύνολο, απ' την ίδια τη φύση των πραγμάτων, κάτω από οικονομικές συνθήκες που είναι ίδιες για όλους και πάνω στη συλλογική ιδιοκτησία των παραγωγικών μέσων.

Μόνο οι κομμουνιστές φαντάζονται ότι θα είναι ικανοί να το πετύχουν, με την ανάπτυξη και οργάνωση της πολιτικής εξουσίας των εργαζόμενων τάξεων και κυρίως του προλεταριάτου των πόλεων, με τη βοήθεια του αστικού ριζοσπαστισμού, ενώ οι επαναστάτες σοσιαλιστές, έχθροι κάθε δέσμευσης και κάθε αδέσιας φύσης συμμαχίας, νομίζουν αντίθετα ότι δεν θα μπορέσουν να εκπληρώσουν αυτό το σκοπό παρά μόνο με την ανάπτυξη και την οργάνωση όχι της πολιτικής, αλλά της κοινωνικής (και κατά συνέπεια αντιπολιτικής) εξουσίας των εργαζόμενων μαζών, τόσο στις πόλεις, όσο και στην ύπαιθρο, περιλαμβανομένων όλων των καλοπροαίρετων ανθρώπων απ' τις ανώτερες τάξεις, οι οποίοι κόβοντας κάθε δεσμό με το παρελθόν τους, πιθανόν να επιθυμούν ειλικρινά να ένωθούν μαζί τους και ν' αποδεχθούν ολοκληρωτικά το πρόγραμμά τους.

Απ' αυτό προκύπτουν δύο διαφορετικές μέθοδοι. Οι κομμουνιστές πιστεύουν ότι είναι απαραίτητο να οργανώσουν την εργατική δύναμη για να καταλάβει την πολιτική εξουσία των κρατών. Οι επαναστάτες σοσιαλιστές είναι οργανωμένοι με προοπτική την καταστροφή, ή αν κάποιος επιθυμεί μια πιο ευγενική λέξη, την κατάργηση των κρατών. Οι κομμουνιστές είναι υποστηρικτές της θεωρίας και πρακτικής της εξουσίας, οι επαναστάτες σοσιαλιστές δεν πιστεύουν σε τίποτα παρά μόνο στην ελευθερία. Τόσο οι μὲν όσο και οι δε αν και υποστηρίζουν εξίσου την επιστήμη, που πρόκειται να καταστρέψει τις προλήψεις και ν' αντικαταστήσει τη θρησκευτική πίστη, διαφέρουν στο ότι οι μὲν πρώτοι θέλουν να την επιβάλλουν, ενώ οι δεύτεροι αγωνίζονται να την διαδώσουν, έτσι ώστε οι ανθρώπινες ομάδες, αφού έχουν πεισθεί για την αλήθεια της, να οργανωθούν και να συνασπισθούν αυθόρμητα, ελεύθερα, από τη βάση προς τα πάνω, με την ίδια τους την βούληση, σύμφωνα με τα πραγματικά συμφέροντά τους αλλά ποτέ σύμφωνα μ' ένα υποιοδύποτε σχέδιο, που έχει τεθεί εκ των προ-

τέρων καὶ ἔχει ἐπιβληθεῖ πάνω στίς ἀμαθεῖς μάζες ἀπὸ κάποια ἀνώτερα πνεύματα.

Οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλιστές πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει πολὺ περισσότερη πρακτικὴ καὶ πνευματικὴ κοινὴ λογικὴ μέσα στίς ἐνστικτώδεις φιλοδοξίες καὶ στίς πραγματικὲς ἀνάγκες τῶν λαϊκῶν μαζῶν, παρὰ στὴ φανερὴ εὐφυΐα δλων ἐκείνων τῶν δασκάλων καὶ ὁδηγῶν τῆς Ἀνθρωπότητος, πού μετὰ ἀπὸ τόσες μάταιες προσπάθειες, ἐπιμένουν ἀκόμα νὰ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχισμένους. Ἐπιπλέον, οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλιστές πιστεύουν ὅτι ἡ Ἀνθρωπότητα ἐπέτρεψε στὸν ἑαυτὸ τῆς νὰ τὸν κυβερνοῦν γιὰ πολὺ, πάρα πολὺ καιρὸ καὶ ὅτι ἡ προέλευση τῆς δυστυχίας τῆς δὲν ὀφείλεται σ' αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴ μορφή κυβέρνησης ἀλλὰ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν ὕπαρξη τῆς κυβέρνησης, ὅποια μορφή κι ἂν ἔχει.

Τελικὰ αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδια, ἡ πασίγνωστη καὶ ἤδη ἱστορικὴ, ἀντίφαση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν ἐπιστημονικὸ κομμουνισμό, ὁ ὁποῖος ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ Σχολὴ καὶ ἔγινε μερικὰ ἀποδεκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμερικάνους καὶ Ἀγγλοὺς σοσιαλιστές ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ στὸν Πруντονισμό ἀπὸ τὴν ἄλλη, πού ἀναπτύχθηκε πλατεῖα καὶ προωθήθηκε μέχρι τὶς τελικὲς του συνέπειες, ἔγινε δὲ ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὸ προλεταριάτο τῶν Λατινικῶν Χωρῶν. Ὁ ἐπαναστατικὸς σοσιαλισμὸς ἔχει μόλις ἐπιχειρήσει τὴν πρώτη του ἐπίδειξη, πού εἶναι ἐντυπωσιακὴ καὶ πρακτικὴ ταυτόχρονα, στὴν Π α ρ ι σ ι ν ἢ Κ ο μ μ ο ὗ ν α. Εἶμαι ὑποστηρικτὴς τῆς Παρισινῆς Κομμούνας, ἡ ὁποία παρ' ὅλο πού κατακρεουργήθηκε καὶ πνίγηκε στὸ αἷμα, ἀπὸ τοὺς δῆμιους τῆς μοναρχικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀντίδρασης, γίνεται ὁλοένα πιὸ ζωντανὴ καὶ ἰσχυρὴ στὴ φαντασία καὶ στὴν καρδιά τοῦ Εὐρωπαῖκου προλεταριάτου. Εἶμαι πάνω ἀπ' ὅλα ὑποστηρικτὴς τῆς, γιατί ὑπῆρξε μιὰ τολμηρὴ καὶ εἰλικρινὴς ἀρνηση τοῦ Κράτους.

Ἀποτελεῖ ἓνα τρομερὰ σημαντικὸ γεγονός τὸ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξέγερση ἐνάντια στὸ Κράτος ἐκδηλώθηκε στὴ Γαλλία, πού μέχρι τώρα ὑπῆρξε ἡ κατεξοχὴν χώρα τοῦ πολιτικοῦ συγκεντρωτισμοῦ καὶ ὅτι ἦταν πάνω ἀπ' ὅλα ἰδιαίτερα τὸ Παρίσι, τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ προπύργιο τοῦ μεγάλου Γαλλικοῦ πολιτισμοῦ, πού πῆρε τὴν πρωτοβουλία. Τὸ Παρίσι, πού πέταξε τὸ ἴδιο του τὸ στέμα καὶ δια-

κήρυξε μὲ ἐνθουσιασμό τὴν ἴδια του τὴν πτώση, γιὰ νὰ δώσει ἐλευθερίαν καὶ ζωὴν στὴ Γαλλία, στὴν Εὐρώπην, σ' ὅλοκληρον τὸν κόσμον! Τὸ Παρίσι, ποῦ ἐπιβεβαίωσε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά τὴν ἱστορικὴν του ἱκανότητα νὰ παίρνει τὴν ἀρχηγίαν καὶ νὰ δείχνει στὶς ὑποδουλωμένες μάζας (καὶ ποῦ εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερες οἱ μάζες;) τὸ μοναδικὸ δρόμον τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ τῆς σωτηρίας! Τὸ Παρίσι, ποῦ κατάφερε ἕνα θανάσιμον κτύπημα στὶς πολιτικὰς παραδόσεις τοῦ ἀστικοῦ ριζοσπαστισμοῦ καὶ πρόσφερε ἔτσι μιὰ πραγματικὴν βάση γιὰ τὸν ἐπαναστατικὸν σοσιαλισμό! Τὸ Παρίσι, ποῦ κέρδισε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά τὶς κατάρεις ὄλων τῶν ἀντιδραστικῶν κλικῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης! Τὸ Παρίσι, ποῦ θάφτηκε μέσα στὰ ἴδια του τὰ ἐρείπια γιὰ νὰ διαψεύσει ἐπίσημα τὴν νικηφόρον ἀντίδραση, σώζοντας ἔτσι μὲ τὴν καταστροφὴν του τὴν τιμὴν καὶ τὸ μέλλον τῆς Γαλλίας καὶ ἀποδεικνύοντας σὲ μιὰ ἐφησυχασμένη Ἀνθρωπότητα, ὅτι ἂν ἡ ζωὴ, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ἠθικὴ δύναμις ἔχουν ἐξαφανισθεῖ ἀπ' τὶς ἀνώτερες τάξεις, διατηρήθηκαν ἐνεργητικὰ καὶ γεμάτες δυνατότητα μέσα στὸ προλεταριάτον! Τὸ Παρίσι, ποῦ ἐγκαινίασε τὴν νέα ἐποχὴν, τῆς τελικῆς καὶ πλήρους ἀπελευθέρωσης τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τους, ποῦ ἀπὸ δὴ καὶ πέρα ἀποτελεῖ ἕνα πραγματικὸ γεγονός κατὰ μῆκος καὶ πέρα ἀπὸ κρατικὰ σύνορα! Τὸ Παρίσι, ποῦ κατάστρεψε τὸν πατριωτισμὸν καὶ ἔκτισε πάνω στὰ ἐρείπιά του τὴν Θρησκείαν τῆς Ἀνθρωπότητος. Τὸ Παρίσι, ποῦ αὐτοανακηρύχθηκε ἀνθρωπιστικὸν καὶ ἀθεϊστικὸν καὶ ποῦ ἀντικατάστησε τὶς θρησκευτικὰς φαντασιώσεις μὲ τὶς μεγάλες ἀλήθειες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς πίστεως στὴν ἐπιστήμην, ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾷ τὰ ψέματα καὶ τὶς ἀδικίες τῆς θρησκευτικῆς, πολιτικῆς καὶ νομικῆς ἠθικῆς, μὲ τὶς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας, δικαιοσύνης, ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος, τὶς αἰώνιες ἐκεῖνες θεμελιακὰς ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς! Τὸ ἥρωικόν Παρίσι, ὀρθολογικὸν καὶ πιστόν, ποῦ ἐπιβεβαίωσε τὴν ἐνεργητικὴν του πίστην στὰ πεπρωμένα τῆς Ἀνθρωπότητος, ἀκόμα καὶ μέσα στὴν δοξασμένην πτώσιν καὶ καταστροφὴν του καὶ ποῦ ἀφήνει αὐτὴ τὴν πίστην πολὺν πρὸς ἐνεργητικὴν καὶ ζωντανὴν γιὰ τὶς γενιὰς ποῦ ἔρχονται! Τὸ Παρίσι, ποῦ θάφτηκε μέσα στὸ αἷμα τῶν πρὸς γενναϊόψυχων παιδιῶν του — στὴν πραγματικότητα θυσιάστηκε ἐκεῖ ἡ ἴδια ἡ Ἀνθρωπότης ἀπὸ τὴν διεθνήν

καὶ συντονισμένη ἀντίδραση ὅλης τῆς Εὐρώπης, κάτω ἀπ' τὴν ἄμεση ἔμπνευση ὅλων τῶν Χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐκείνου τοῦ Ἀρχιερέα τῆς ἀνομίας, τοῦ Πάπα. Ἀλλ' ἡ διεθνὴς Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση ποὺ ἔρχεται, ἐκφράζοντας τὴν ἀλληλεγγύη τῶν λαῶν, θ' ἀποτελέσει τὴν ἀνάσταση τοῦ Παρισιοῦ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πραγματικὸ νόημα καὶ αὐτὲς εἶναι οἱ τρομερὰ εὐεργετικὲς συνέπειες τῶν δύο μηνῶν, τῆς ἀξέχαστης γιὰ πάντα, ὑπαρξῆς καὶ πτώσης τῆς Παρισινῆς Κομμούνας.

Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα κράτησε τόσο λίγο καὶ παρεμποδίστηκε τόσο πολὺ στὴν ἐσωτερικὴ της ἐξέλιξη, ἀπ' τὸ θανάσιμο ἀγῶνα ποὺ ἔπρεπε νὰ συνεχίσει ἐνάντια στὴν ἀντίδραση τῶν Βερσαλλιῶν, γιὰ νὰ μπορέσει ἂν ὄχι νὰ ἐφαρμόσει, τουλάχιστον νὰ ἐπεξεργασθεῖ θεωρητικὰ τὸ σοσιαλιστικὸ της πρόγραμμα. Ἀκόμα πρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς Κομμούνας δὲν ἦταν, γιὰ ν' ἀκριβολογήσουμε, σοσιαλιστές, κι ἂν ἐμφανίστηκαν σὰν τέτοιοι, ὀφείλεται στὸ ὅτι χωρὶς νὰ μπορέσουν ν' ἀντισταθεῖν, παρασύρθηκαν περισσότερο ἀπ' τὴν πορεία τῶν γεγονότων, ἀπ' τὴ φύση τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἀπ' τίς ἀνάγκες τῆς θέσης τους, παρὰ ἀπ' τὴ δική τους προσωπικὴ πεποίθηση. Οἱ σοσιαλιστές, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων φυσικὰ τοποθετεῖται ὁ φίλος μας ὁ Βαρλέν, ἀποτελοῦσαν στὴν πραγματικότητά, μιὰ μικρὴ μόνο μειοψηφία μέσα στὴν Κομμούνα· ἦταν τὸ πολὺ 14—15 ἄτομα, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἦταν Γιακωβίνοι.

Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀντιληφθοῦμε καθαρὰ ὅτι ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν Γιακωβίνοι. Ὑπάρχουν οἱ αὐταρχικοὶ καὶ δογματικοὶ Γιακωβίνοι, ὅπως ὁ κύριος Γαμβέτας, τῶν ὁποίων ὁ θρασύς, δεσποτικὸς καὶ φορμαλιστικὸς, θετικιστικὸς ρεπουμπλικανισμός, ἔχοντας ἀπαρνηθεῖ τὴν παλιὰ ἐπαναστατικὴ πίστιν καὶ μὴν ἔχοντας διατηρήσει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ Γιακωβινισμό παρὰ μόνον τὴ λατρεία τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἐξουσίας, παράδοσε τὴ Λαϊκὴ Γαλλία στοὺς Πρώσους καὶ ἀργότερα στὶς ντόπιες δυνάμεις τῆς ἀντίδρασης· καὶ ὑπάρχουν καὶ οἱ Γιακωβίνοι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀνοικτὰ ἐπαναστατικοί, οἱ ἥρωες, οἱ τελευταῖοι εἰλικρινεῖς ἐκπρόσωποι τῆς δημοκρατικῆς πίστεως τοῦ 1793, ἱκανοὶ μᾶλλον νὰ θυσιάσουν τὴν καλὰ ἐνισχυμένη ἐνότητα καὶ ἐξουσία τους στὶς ἀνάγκες τῆς ἐπαναστάσεως, παρὰ νὰ κάμψουν τίς συνειδήσεις τους μπροστὰ στὴν αὐ-

θάδεια τῆς ἀντίδρασης. Αὐτοὶ οἱ μεγαλόκαρδοι Γιακωβίνοι, ἐπι-
κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦταν φυσικά ὁ Ντελεκλούζ, ἓνα μεγάλο πνεῦ-
μα καὶ ἓνας μέγας χαρακτήρας, ἐπιθυμοῦν πάνω ἀπ' ὅλα τὸ θρί-
αμβος τῆς ἐπανάστασης. Καὶ ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἐπανάσταση χωρὶς
τις λαϊκὲς μάζες καὶ ἀφοῦ οἱ μάζες σήμερα ἐμφανίζουσιν ἓνα ἀνα-
πτυγμένον σοσιαλιστικὸ ἔνστικτο καὶ δὲν μποροῦν πιά νὰ κάνουν
ἄλλη ἐπανάσταση, παρὰ μόνο μιὰ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ, οἱ
καλόπιστοι Γιακωβίνοι, ἐπιτρέποντας στὸν ἑαυτὸ τους νὰ καθο-
δηγεῖται ὅλο καὶ περισσότερο ἀπ' τὴ λογικὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ
κινήματος, γίνονται στὸ τέλος σοσιαλιστὲς σ' ἀντίθεση μὲ τὸν ἑ-
αυτό τους.

Αὕτῃ ἀκριβῶς ἦταν ἡ κατάσταση τῶν Γιακωβίνων, ποὺ πῆ-
ραν μέρος στὴν Παρισινὴ Κομμούνα. Ὁ Ντελεκλούζ καὶ μαζί του
πολλοὶ ἄλλοι, ὑπόγραψαν προγράμματα καὶ διακηρύξεις στὶς ὁ-
ποῖες ἡ γενικὴ γραμμὴ καὶ οἱ ὑποσχέσεις ἦταν σίγουρα σοσιαλι-
στικὲς. Πάντως, ἀφοῦ, παρ' ὅλη τὴν καλὴ πίστη καὶ τὶς καλὲς
προθέσεις τους, ἦταν σοσιαλιστὲς περισσότερο λόγῳ ἐξωτερικῆς
πίεσης, παρὰ λόγῳ ἐσωτερικῆς πεποίθησης, δὲν εἶχαν τὸ χρόνο
ἢ τὴν ἱκανότητα νὰ ξεπεράσουν καὶ νὰ καταπιέσουν μέσα τους,
ἓνα πλῆθος ἀστικῶν προκαταλήψεων ποὺ βρίσκονταν σὲ ἀντίφαση
μὲ τὸν πρόσφατο σοσιαλιστικὸ τους προσανατολισμό. Εἶναι εὐκολο
νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι, ἀφοῦ παγιδεύτηκαν ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ
σύγκρουση, δὲν θὰ μπορούσαν ποτὲ νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὶς γενικεύ-
σεις, οὔτε νὰ κάνουν κανένα ἀπὸ κεῖνα τὰ ἀποφασιστικὰ βήματα
ποὺ θὰ ἔσπαγαν γιὰ πάντα τὴν ἀλληλεγγύη καὶ ὅλους τοὺς τοὺς
δεσμοὺς μὲ τὸν ἀστικὸ κόσμον.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη κακοτυχία γιὰ τὴν Κομ-
μούνα καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους· παράλυσαν ἀπ' αὐτὸ καὶ μὲ τὴ σειρά
τους παράλυσαν τὴν Κομμούνα· ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς
κατακρίνουμε γι' αὐτό, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ λάθος. Οἱ ἄνθρωποι
δὲν μεταμορφώνονται ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, οὔτε ἀλλάζουν
κατὰ βούληση τὸ χαρακτήρα, ἢ τὶς συνήθειές τους. Οἱ ἄνθρωποι
αὐτοὶ ἀπόδειξαν τὴν εἰλικρίνειά τους, ἀγωνιζόμενοι μέχρι θανά-
του γιὰ τὴν Κομμούνα! Ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ τοὺς ζητήσῃ πε-
ρισσότερα;

Δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς κατηγορήσουμε περισσότερο ἀπ' ὅτι

μπορούμε νὰ κατηγορήσουμε τοὺς Παρισινοὺς πολίτες, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ὁποίων σκέφθησαν καὶ ἔδρασαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ πολίτες ἦταν σοσιαλιστὲς περισσότερο ἀπὸ ἐνστικτο παρὰ ἀπὸ ἰδεολογία ἢ συγκεκριμένη πεποιθήση. Ὅλες οἱ φιλοδοξίες τους εἶναι ἀπόλυτα καὶ ἀποκλειστικὰ σοσιαλιστικές, οἱ ἰδέες τους ὅμως ἢ καλύτερα ἢ παραδοσιακὴ ἔκφρασή τους, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ σημεῖο νὰ φτάσει σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο. Ὑπάρχουν ἀκόμα πολλὰς Γιακωβίνικες προκαταλήψεις, πολλὰς δικτατορικές καὶ κυβερνητικές ἰδέες, ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Γαλλίας, ἀκόμα καὶ ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ. Ἡ λατρεία τῆς ἐξουσίας — μοιραῖο προϊόν τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαίδευσης, τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς πηγῆς ὅλων τῶν κακῶν, τῆς ἐξαχρείωσης καὶ τῆς δουλικότητος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους — δὲν ἔχει ἀκόμα ξεριζωθεῖ ἐντελῶς ἀπὸ τὸ μυαλό τους. Εἶναι ἐξίσου ἀληθινὸν ὅτι ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ ἔξυπνα παιδιὰ τοῦ λαοῦ, οἱ πιὸ συνειδητοὶ σοσιαλιστὲς δὲν ἔχουν ἀκόμα κατορθώσει ν' ἀπαλλαγοῦν ἐντελῶς ἀπ' αὐτήν. Ψάξε μέσα στὴ συνειδητή τους καὶ θὰ βρεῖς ἀκόμα ἐκεῖ τὸν Γιακωβίνο, τὸν Κρατιστῆ, ἀποτραβηγμένον δειλὰ σὲ μιὰ σκοτεινὴ γωνιά καὶ ὁ ὁποῖος, εἶναι ἀλήθεια, ἔχει γίνει πολὺ ταπεινός, ἀλλὰ δὲν ἔχει πεθάνει ἀκόμα.

Ἐπιπλέον, ἡ κατάστασις τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν συνειδητῶν σοσιαλιστῶν, ποὺ πῆραν μέρος στὴν Κομμούνα, ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολη. Χωρὶς νὰ νοιώθουν ὅτι ὑποστηρίζονται ἀρκετὰ ἀπὸ τὴ μεγάλη μάζα τοῦ Παρισινοῦ πληθυσμοῦ (ἐπὶ πλεόν ἡ ὀργάνωσις τῆς Διεθνoῦς Ὁμοσπονδίας ἦταν ἡ ἴδια πολὺ ἀτελής, ἀριθμώντας μετὰ δυσκολίας μερικὲς ἑκατοντάδες ἄτομα) ἔπρεπε νὰ συνεχίσουν ἕνα καθημερινὸ ἀγῶνα ἐνάντια στὴ Γιακωβίνικη πλειοψηφία. Καὶ κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες! Ἐπρεπε νὰ δώσουν ψωμὶ καὶ ἐργασία σὲ μερικὲς ἑκατοντάδες χιλιάδων ἐργατῶν, νὰ τοὺς ὀργανώσουν, νὰ τοὺς ἐξοπλίσουν καὶ ταυτόχρονα νὰ προσέχουν τίς μανοῦδρες τῶν ἀντιδραστικῶν. Ὅλα αὐτὰ μέσα σὲ μιὰ τόσο μεγάλη πόλη ὅπως τὸ Παρίσι, ποὺ βρισκόταν σὲ κατάστασις πολιορκίας, ποὺ ἀπειλοῦνταν ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς πείνας καὶ ἦταν ἐκτεθειμένον σ' ὅλα τὰ δρώμικα κόλπα τῆς ἀντιδραστικῆς φατρίας, ποὺ κατόρθωσε ν' ἀναστηλωθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ στίς Βερσαλλίες μὲ τὴν ἐγκρίσιν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Πρω-

σ ω ν. Ἦσαν ἀναγκασμένοι ν' ἀντιτάξουν μιὰ ἐπαναστατική κυ-
βέρνησι, καὶ στρατό, στήν κυβέρνησι καὶ στὸ στρατὸ τῶν Βερσαλ-
λιῶν, δηλαδὴ γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴ μοναρχικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ
ἀντίδρασι, ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ ὀργανωθοῦν μὲ τὸν ἀντιδραστικὸ
Γιακωβίνικο τρόπο, ξεχνώντας ἢ θυσιάζοντας ὅ,τι οἱ ἴδιοι γνώρι-
ζαν ὅτι ἀποτελοῦσε τὴν πρωταρχικὴ προϋπόθεσι τοῦ ἐπαναστατι-
κοῦ σοσιαλισμοῦ.

Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες, δὲν εἶναι φυσικὸ τὸ ὅτι οἱ Για-
κωβίνοι, ποὺ ἦσαν ἰσχυρότεροι γιὰτὶ ἀποτελοῦσαν τὴ πλειοψηφία
μέσα στὴ Κομμούνα καὶ ποὺ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ εἶχαν ἀναπτυγμένον
τ' ἓνα ἄπειρα μεγαλύτερο βαθμὸ τὸ πολιτικὸ ἔνστικτο, τὴν παρά-
δουσι καὶ τὴ πρακτικὴ τῆς κυβερνητικῆς ὀργάνωσις, ἦσαν σὲ εὐ-
νοϊκότερη θέσι, ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστές; Ἐκεῖνο ποὺ φυσικὰ μπορεῖ
κανεὶς νὰ βρεῖ ἐκπληκτικὸ εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐπωφεληθήκαν ἀπ' τὴν
πλεονεκτικὴν τοὺς θέσι, ὅτι δὲν ἔδωσαν ἓνα ἀποκλειστικὰ Γιακω-
βίνικο χαρακτῆρα στὴ Παρισινὴ ἐξέγερσι καὶ ὅτι ἀντίθετα ἀφέθη-
καν νὰ παρασυρθοῦν σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάστασι.

Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ σοσιαλιστές, ποὺ εἶναι πολὺ συνεπεῖς ἀ-
πάναντι στίς θεωρητικὰς τοὺς ιδέας, κατακρίνουν τοὺς Παρισινούς
φίλους μας ὅτι δὲν φάνηκαν ἀληθινοὶ σοσιαλιστές στὴν ἐπαναστα-
τικὴν τοὺς πρακτικὴν, ἐνῶ ὅλοι οἱ φωνακλάδες τοῦ ἀστικοῦ τύπου,
τοὺς κατηγοροῦν ἀντίθετα ὅτι ἀκολούθησαν ἄρκετὰ πιστὰ τὸ σο-
σιαλιστικὸν τοὺς πρόγραμμα. Ἄς ἀφήσουμε γιὰ τὴν ὥρα κατὰ μέ-
ρος αὐτοὺς τοὺς ποταποὺς ἐπικριτές, ποὺ ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴ με-
ρίδα τοῦ τύπου. Θὰ ἤθελα νὰ συγκεντρώσω τὴν προσοχὴ στοὺς ἄ-
καμπτους θεωρητικοὺς τῆς ἀπελευθέρωσις τοῦ προλεταριάτου, ποὺ
εἶναι ἄδικοι ἀπέναντι στοὺς Παρισινούς φίλους μας. Γιατί, ἀνά-
μεσα στίς πιὸ τέλειες θεωρίαι καὶ στὴν ἐφαρμογὴν τοὺς στὴ πράξι,
ὑπάρχει τεράστια ἀπόστασι, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ καλυφθεῖ σὲ λίγες
μέρες. Ὅποιος εἶχε τὴ τύχη νὰ γνωρίζῃ τὸν Βαρλέν, γιὰ παρά-
δειγμα, γιὰ ν' ἀναφέρω μόνον ἓναν, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος εἶναι βέ-
βαιος, γνωρίζῃ πόσο φιλογερές, συνειδητὸς καὶ ξεκάθαρος σοσια-
λιστικὰς πεποιθήσεις εἶχαν αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του. Ὑπῆρξαν ἄν-
δρες, τῶν ὁποίων ὁ φιλογερός ἐνθουσιασμός, ἡ ἀφοσίωσι καὶ ἡ κα-
λοπιστία δὲν θὰ μπορούσαν ποτὲ ν' ἀμφισβητηθοῦν ἀπὸ κανένα, ὁ
ὁποῖος τοὺς γνώριζε. Ἀλλὰ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦσαν καλόπιστοι ἄν-

ἄνθρωποι, δυσπιστοῦσαν πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ὅταν ἀντιμετώπι-
ζαν τὴν τεράστια ἐργασία, στὴν ὁποία εἶχαν ἀφιερῶσει τὴ ζωὴ
καὶ τὴ σκέψη τους. Ὑπολόγιζαν τὸν ἑαυτὸ τους τόσο λίγο! Παρ'
ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶχαν τὴν πεποίθησι, ὅτι στὴν Κοινωνικὴ Ἐπανά-
στασι, πού εἶναι διαμετρικὰ ἀντίθετη στὸ σημεῖο αὐτό, ὅπως καὶ
σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο, ἀπ' τὴν πολιτικὴ ἑπανάστασι, ἡ δράσι τῶν
ἀτόμων δὲ μετροῦσε σχεδὸν καθόλου, ἐνῶ ἡ αὐθόρμητη δράσι τῶν
μαζῶν ἦταν τὸ πᾶν. Ἐκεῖνο πού μόνο μποροῦν νὰ κάνουν τὰ ἄτο-
μα αὐτά, εἶναι νὰ ἐπεξεργασθοῦν, νὰ ξεκαθαρίσουν καὶ νὰ διαδώ-
σουν τίς ἰδέες πού ἀνταποκρίνονται στὸ λαϊκὸ αἶσθημα καί, πέρα
ἀπ' αὐτό, νὰ συνεισφέρουν μὲ τίς ἀδιάκοπες προσπάθειές τους στὴν
ἐπαναστατικὴ ὀργάνωσι τῆς φυσικῆς δυνάμεως τῶν μαζῶν, ἀλλὰ
τίποτα περισσότερο ἀπ' αὐτό. Καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο δὲν ἔπρεπε καί
δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ, παρὰ μόνο μὲ τὴ δράσι τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ.
Διαφορετικὰ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν ἡ πολιτικὴ δικτατορία, δη-
λαδὴ ἡ ἀνασύστασι τοῦ Κράτους, τῶν προνομίων, τῶν ἀδικιῶν καὶ
ὅλων τῶν κρατικῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ θὰ καταλήγαμε ἀπὸ ἓνα πλά-
γιο ἀλλὰ λογικὸ δρόμο στὴν ἐπανεγκαθίδρυσι τῆς πολιτικῆς, κοι-
νωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὑποδοῦλωσης τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Ὁ Βαρλέν καὶ ὅλοι οἱ φίλοι του, ὅπως ὅλοι οἱ εἰλικρινεῖς σο-
σιαλιστὲς καὶ γενικὰ ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι, πού γεννήθηκαν καὶ ἀνα-
τράφηκαν μέσα στὸ λαό, συμμερίζονται στὸν ὕψιστο βαθμὸ αὐτῇ
τὴν ἀπόλυτα δικαιολογημένῃ, προκατάληψι ἐνάντια στὴ συνεχι-
ἐπέμβασι τῶν ἰδίων πάντ' ἀντιθέτων, ἐνάντια στὴ κυριαρχία πού
ἐξασκοῦσαν «ἀνώτερα» πρόσωπα· καὶ ἐπειδὴ πάνω ἀπ' ὅλα ἦταν
δίκαιοι καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι, ἔστρεψαν αὐτὴ τὴ πρόβλεψι, αὐτὴ
τὴ δυσπιστία, ἐνάντια στὸν ἑαυτὸ τους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐνάντια
σ' ὅλα τ' ἄλλα ἄτομα.

Ἀντίθετα μὲ τίς ἀντιλήψεις τῶν ἐξουσιαστικῶν κομμουνι-
στῶν — πού εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ἐντελῶς λαθεμένες — ὅτι
μὴ Κοινωνικὴ Ἐπανάστασι μπορεῖ νὰ θεσπισθεῖ μὲ διατάγματα
καὶ νὰ ὀργανωθεῖ, εἴτε ἀπὸ μιὰ δικτατορία εἴτε ἀπὸ μιὰ Συντα-
κτικὴ Συνέλευσι, πού προήλθε ἀπὸ κάποια πολιτικὴ Ἐπανάστασι,
οἱ φίλοι μας οἱ σοσιαλιστὲς τοῦ Παρισιοῦ σκέφθηκαν ὅτι δὲν θὰ
μποροῦσε νὰ γίνῃ οὔτε νὰ φθάσῃ στὴν πλήρη ἀνάπτυξή της παρὰ

μόνο με τὴν αὐθόρμητη καὶ συνεχῆ δράσιν τῶν μαζῶν, τῶν ὁμάδων καὶ τῶν λαϊκῶν συνασπισμῶν.

Οἱ φίλοι μας στὸ Παρίσι εἶχαν χίλιες φορές δίκιο! Γιατὶ στὴ πραγματικότητα, ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ ἀρχηγός, ὅσο ἔξυπνος κι ἂν εἶναι ἢ ἂν θέλουμε νὰ μιλήσουμε γιὰ συλλογικὴ δικτατορία, κι ἂν ἀκόμα εἶχε σχηματισθεῖ ἀπὸ πολλὰς ἑκατοντάδες ἄτομα προικισμένα με ἀνώτερες ἱκανότητες, ποῦ εἶναι αὐτὰ τὰ ἐξαιρετικὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι ἱκανὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀπειρὴ πολυπλοκότητα καὶ ποικιλία τῶν πραγματικῶν συμφερόντων, φιλοδοξιῶν, ἐπιθυμιῶν καὶ ἀναγκῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴ συλλογικὴ θέλησιν ἑνὸς λαοῦ καὶ νὰ ἐπινόησουν μιὰ κοινωνικὴ ὁργάνωσιν ποὺ θὰ μπορέσει νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅλους; Αὐτὴ ἡ ὁργάνωσις δὲν θὰ εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνα κρεβάτι Προκρούστη, στὸ ὁποῖο ἡ περισσότερο ἢ λιγότερο φανερὴ βία τοῦ Κράτους θὰ μπορεῖ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴ δύστυχη κοινωνία νὰ ξαπλώσῃ.

Αὐτὸ συνέδραχε πάντοτε μέχρι τώρα καὶ εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ παλιὸ σύστημα ὁργάνωσιν με τὴ βία, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἔαλει τέλος ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάστασις, ἀποδίδοντας στίς μάζες, ὁμάδες, κομμουνες, συνασπισμούς, ἀκόμα καὶ στὰ ἄτομα, τὴν ἀπόλυτην ἐλευθερίαν τοὺς καὶ καταστρέφοντας μιὰ γιὰ πάντα τὴν ἱστορικὴ αἰτία ὅλης τῆς βίας, τὴν ἐξουσία κι αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξίν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος πρέπει νὰ παρασύρῃ στὴ πτώσιν του ὅλες τίς ἀδικίες τοῦ νόμου καὶ ὅλα τὰ φέματα τῶν διαφόρων θρησκειῶν, γιατί αὐτὸς ὁ νόμος κι αὐτὲς οἱ θρησκείες δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ ἐπιβεβλημένη καθιέρωσις (τόσο ἰδεολογικὴ ὥς καὶ πραγματικὴ) ὅλης τῆς βίας ποὺ ἐκπροσωπεῖται, ἐξασφαλίζεται καὶ προστατεύεται ἀπ' τὸ Κράτος.

Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἐλευθερία θ' ἀποδοθεῖ στὴν Ἀνθρωπότητα κι ὅτι τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας, ὅλων τῶν ὁμάδων καὶ τοπικῶν ὁργανώσεων, καθὼς καὶ ὅλων τῶν ἀτόμων ποὺ ἀποτελοῦν τὴν κοινωνία, τότε μόνο θὰ μπορέσουν νὰ ἱκανοποιηθοῦν ἀπόλυτα, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχουν πιά Κράτη. Εἶναι φανερόν ὅτι τὰ ἀποκαλούμενα γενικά συμφέροντα τῆς κοινωνίας, ποὺ τὸ Κράτος ὑποτίθεται ὅτι ἐκπροσωπεῖ καὶ ποὺ στὴ πραγματικότητά δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ συνεχὴς καὶ γενικὴ ἄρνησις τῶν θετικῶν συμφερόντων ὅλων τῶν περιφερειῶν, κομμουνῶν, συνασπισμῶν καὶ τοῦ

μεγαλύτερου αριθμού των ατόμων που υπάγονται στην εξουσία του Κράτους, αποτελούν απλώς ένα αφηρημένο σχήμα, ένα μύθο, ένα ψέμα. Το Κράτος μοιάζει μ' ένα πολύ μεγάλο σφαγείο κι ένα τεράστιο νεκροταφείο όπου, μέσα στο σκοτάδι και με το πρόσχημα αυτής της λογικής αφαίρεσης, εμφανίζονται εκεί όλες οι πραγματικές φιλοδοξίες, όλες οι ζωντανές πρωτοβουλίες ενός Έθνους, για γιὰ ν' ἀφεθούν, γενναϊόδωρα και τελετουργικά, να θυσιαστούν και να θαφτούν. Κι επειδή κανένα αφηρημένο σχήμα δεν υπάρχει ποτέ από μόνο του ή για την απλή ύπαρξή του, γιατί δεν έχει ούτε πόδια να περπατήσει, ούτε χέρια για να κρατήσει, ούτε στομάχι για να χωνέψει το πλήθος των θυμάτων που του δόθηκε για να κατὰ ῥόχθισθαι, είναι φανερό ότι, όπως κατά τον ίδιο τρόπο ακριβώς ή θρησκευτική ή ουράνια αφαίρεση, ο Θεός, στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύει αυτά τα ίδια τα θετικά και πραγματικά συμφέροντα μιας προνομιούχας κλάσης, του κλήρου, (του ἐγκόσμιου πανομοιότυπου αυτού) έτσι κι ή πολιτική αφαίρεση, το Κράτος, αντιπροσωπεύει τα ὄχι λιγότερο πραγματικά και θετικά συμφέροντα της τάξης που κυρίως, αν ὄχι αποκλειστικά, ἐκμεταλλεύεται σήμερα το λαό και που επιπλέον έχει τή τάση να καταπιεί όλους τους ἄλλους, της αστικής τάξης. Κι όπως ακριβώς, ο κληρὸς ὑπῆρξε πάντα διαιρεμένος και συνεχίζει σήμερα να διχάζεται ὅλο και περισσότερο σὲ μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ και πλούσια μειοψηφία και σὲ μιὰ πλειοψηφία που είναι πολὺ ὑποτακτικὴ και μᾶλλον φτωχή, έτσι κι ή αστική τάξη κι οἱ διαφορὲς κοινωνικὲς και πολιτικὲς ὀργανώσεις της στὴ βιομηχανία, γεωργία, Τραπεζικὲς ἐργασίες και ἐμπόριο, ὅπως ακριβώς σ' ὅλες τὲς διοικητικὲς, οικονομικὲς, δικαστικὲς, πανεπιστημιακὲς, αστυνομικὲς και στρατιωτικὲς λειτουργίες τοῦ Κράτους, ἔχει τὴν τάση νὰ διχάζεται καθημερινὰ ὅλο και περισσότερο σὲ μιὰ ἀληθινὰ κυρίαρχη ὀλιγαρχία και σ' ἓνα ἀμέτρητο πλῆθος ἀπὸ πλάσματα, που είναι περισσότερο ἢ λιγότερο ματαιόδοξα και περισσότερο ἢ λιγότερο χαμένα και τὰ ὁποῖα ζώντας μέσα σὲ μιὰ συνεχὴ αὐταπάτη κι ἀπωθούμενα ἀναπόφευκτα ὅλο και περισσότερο μέσα στὸ προλεταριάτο ἀπὸ μιὰ ἀκαταμάχητη δύναμη, τὴ δύναμη τῆς σημερινῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης, ἔχουν μετατραπεί σὲ τυφλὰ ὄργανα αὐτῆς τῆς πανίσχυρης ὀλιγαρχίας.

Ἡ κατάργηση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὴν πραγματικὴ ἀπελευθέρωσιν τῆς κοινωνίας, μετὰ ἀπ' τὴν ὁποία (καὶ μόνον μετὰ ἀπ' αὐτήν) ἡ κοινωνία μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ὀργανωθῇ μ' ἓνα διαφορετικὸν τρόπο, ὅχι ὅμως ἀπ' τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ σύμφωνον μ' ἓνα ἰδανικὸν σχέδιον ποὺ ὀνειρεύτηκαν μερικοὶ σοφοὶ ἢ λόγιοι ἢ ἀκόμα μὲ διατάγματα ποὺ θεσπίστηκαν ἀπὸ κάποια δικτατορικὴ ἐξουσία ἢ ἀκόμα καὶ ἀπὸ μιὰ Συντακτικὴ συνέλευσιν ποὺ ἔχει ἐκλεγεί μὲ καθολικὴν ψηφοφορίαν. "Ἐνα τέτοιον σύστημα θὰ ὀδηγοῦσε ἀναπόφευκτα στὴ δημιουργίαν ἐνὸς νέου Κράτους, καὶ κατὰ συνέπειαν στὸ σχηματισμὸ μιᾶς κυδερνητικῆς ἀριστοκρατίας, δηλαδὴ μιᾶς ὀλόκληρης τάξεως ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸν μὲ τίς λαϊκὰς μάζας. Φυσικὰ αὐτὴ ἡ τάξις θ' ἀρχίζε νὰ ἐκμεταλλεύεται ξανὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς ἐξουσιάζει μὲ τὸ πρῶτον σχημα τοῦ γενικοῦ καλοῦ ἢ γιὰ νὰ σώσει τὸ Κράτος.

Ἡ μελλοντικὴ κοινωνικὴ ὀργάνωσις πρέπει νὰ ὀργανωθῇ μόνον ἀπ' τὴ θάσιν πρὸς τὰ πάνω μὲ τὴν ἐλεύθερον σύνδεσιν ἢ ὁμοσπονδίαν τῶν ἐργατῶν, πρῶτα στὰ συνδικάτα τοὺς καὶ ἔπειτα σὲ κομμουνες, περιφέρειες, ἔθνη καὶ τελικὰ σὲ μιὰ μεγάλη συνομοσπονδίαν διεθνῇ καὶ παγκόσμιαν. Τότε μόνον θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀληθινὴ καὶ ζωογόνα ἐπιταγὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ γενικὸ καλὸν, ὁ κανὼνας αὐτός, ποὺ ἀντὶ τ' ἀρνεῖται, ἀντίθετα ἐπιθεβαιώνει καὶ ἐναρμονίζει τὰ συμφέροντα τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας.

Λέγεται ὅτι ἡ ἁρμονία καὶ ἡ παγκόσμιος ἀλληλεγγύη τῶν συμφερόντων τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ πραγματοποιηθῇ στὴν πράξιν, γιὰ τὴν συμφέροντά τοὺς, ἐπειδὴ εἶναι ἀνταγωνιστικά, δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἐξισορροπηθοῦν ἀπὸ μόνον τοὺς ἢ ἀκόμα νὰ φθάσουν σὲ κάποια μορφή κατανόησης. Σ' αὐτὴ τὴν ἀντίρρηση θ' ἀπαντήσω ὅτι, ἂν μέχρι σήμερον τὰ συμφέροντα αὐτὰ δὲν ὑπῆρξαν πουθενὰ σὲ κοινὴ ἁρμονίαν, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ Κράτος, ποὺ ἔχει θυσιάσει τὰ συμφέροντα τῆς πλειοψηφίας γιὰ τὰ ὀφέλη μιᾶς προνομιούχας μειοψηφίας. Νὰ γιατί, αὐτὴ ἡ περιβόητη ἀσυμφωνία, ἡ πάλιν τῶν προσωπικῶν συμφερόντων μ' ἑκάστη τῆς κοινωνίας, δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο παρὰ μιὰ πολιτικὴ ἀπάτη καὶ ψέμα, γεννημένη ἀπ' τὸ Θεολογικὸν ψέμα, ποὺ ἔχει ἐπινοήσει τὸ δόγμα τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος γιὰ νὰ

ταπεινώσει τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ καταστρέφει τὸν αὐτοσεβασμὸν του. Ἡ ἴδια λαθεμένη ἰδέα τῆς σύγκρουσης τῶν συμφερόντων διαδόθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὰ ὀνειροπολήματα τῆς Μεταφυσικῆς, πού ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀποτελεῖ στενὸ συγγενῆ τῆς Θεολογίας.

Μὴν ἐκτιμώντας τὴν κοινωνικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἡ Μεταφυσικὴ βλέπει τὴν κοινωνία σὰν μιὰ μηχανικὴ συνισταμένη τῶν ἀτόμων, ἐνὸς καθαρὰ τεχνητοῦ εἵδους, πού ξαφνικά βρέθηκαν μαζί· στ' ὄνομα κάποιου συμبόλαιου, εἴτε στερεότυπου εἴτε ἀπόκρυφου, ἀφοῦ προσχώρησαν ἐλεύθερα ἢ κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση μιᾶς ἀνώτερης δύναμης. Πρὶν προσχωρήσουν στὴν κοινωνία, τὰ ἄτομα αὐτά, προικισμένα μ' ἓνα εἶδος ἀθάνατης ψυχῆς, ἦταν ἀπόλυτα ἐλεύθερα.

Ἀλλ' ἂν οἱ μεταφυσικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἐκτὸς ἀπ' ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, εἶναι ἐλεύθερα ὄντα ἔξω ἀπ' τὴν κοινωνία, καταλήγουμε ἀναπόφευκτα σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα: ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ προσχωρήσουν στὴν κοινωνία παρὰ μόνον μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἄρνοῦνται τὴν ἐλευθερίαν τους, τὴ φυσικὴ τους ἀνεξαρτησία καὶ θυσιάζουν τὰ συμφέροντά τους, πρῶτα τὰ προσωπικὰ καὶ ἔπειτα τὰ γενικά. Μιὰ τέτοια ἄρνηση καὶ μιὰ τέτοια θυσία τοῦ καθένα, πρέπει νὰ εἶναι· ἔσται αὐτῆς τῆς ἀντίρρησης, ὅλο καὶ πιὸ πιεστικὴ, ὅσο ἡ κοινωνία γίνεται πιὸ πολυάριθμη καὶ ἡ ὀργάνωσὴ της πιὸ πολυπλοκή. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι, τὸ Κράτος ἀποτελεῖ τὴν ἔκφραση ὅλων τῶν ἀτομικῶν θυσιῶν. Ὑπάρχοντας κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀφηρημένη καὶ ταυτόχρονα τόσο βίαιη μορφή, συνεχίζει, ὅπως εἶναι αὐτονόητο, νὰ παρεμποδίζει τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία ὅλο καὶ περισσότερο, στ' ὄνομα ἐνὸς ψέματος πού εἶναι γνωστὸ σὰν γενικὸ καλόν, ἂν καὶ φανερά δὲν ἀντιπροσωπεύει παρὰ μόνον ἀποκλειστικὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀρχουσας τάξης. Τὸ Κράτος ἔτσι, μᾶς ἐμφανίζεται· σὰν μιὰ ἀναπόφευκτη ἄρνηση καὶ ἓνας ὀλοκληρωτικὸς ἐκμηδενισμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ συμφέροντος τόσο τοῦ ἀτομικοῦ ὅσο καὶ τοῦ γενικοῦ.

Παρατηροῦμε ἐδῶ ὅτι στὰ μεταφυσικὰ καὶ θεολογικὰ συστήματα τὰ πάντα συνδέονται καὶ ἐξηγοῦνται ἀφεαυτοῦ. Νά γιατί οἱ λογικοὶ ὑπερασπιστὲς αὐτῶν τῶν συστημάτων μποροῦν, καὶ πραγματικὰ πρέπει, μὲ ἥσυχην συνείδησιν νὰ συνεχίσουν νὰ ἐκμεταλ-

λείπονται τίς λαϊκές μάζες μέσω της Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Γεμίζοντας τίς τσέπες τους καὶ σβήνοντας τίς ἀνότητες ἐπιθυμίες τους μποροῦν ταυτόχρονα νὰ παρηγορηθοῦν μὲ τὴ σκέψη ὅτι ὑφίστανται ὅλη αὐτὴ τὴν ταλαιπωρία γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, τὴ νίκη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν αἰώνια εὐτυχία τοῦ προλεταριάτου. Ἀλλ' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ποὺ δὲν πιστεύουμε οὔτε στὸ Θεό, οὔτε στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, οὔτε στὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία τῆς βούλησης, ἰσχυρίζομαστε ὅτι ἡ ἐλευθερία πρέπει νὰ γίνεῖ κατανοητὴ στὴν πιὸ πλήρη καὶ πλατεῖα ἐννοιά της, σὰν σκοπὸς τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς Ἀνθρωπότητας. Ἀπὸ μιὰ παράξενη ἂν καὶ λογικὴ ἀντίθεση, οἱ ἰδεαλιστὲς ἀντίπαλοί μας, τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Μεταφυσικῆς παίρνουν τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας σὰ θεμέλιο καὶ βάση τῶν θεωριῶν τους, ἔτσι ὥστε ἀρκετὰ εὐκολὰ νὰ καταλήξουν στὸ ἀναπόφευκτο γεγονός τῆς ἀνθρώπινης ὑποδούλωσης. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ὕλιστὲς στὴ θεωρία, προσπαθοῦμε στὴν πράξη νὰ δημιουργήσουμε καὶ νὰ κάνουμε διαρκῆ, ἓνα λογικὸ καὶ εὐγενικὸ ἰδεαλισμό. Οἱ ἐχθροὶ μας, θρησκευτικοὶ καὶ μεταφυσικοὶ ἰδεαλιστὲς, πέφτουν σ' ἓνα πρακτικὸ, αἰμοσταγὴ καὶ πρόστυχο ὕλισμὸ, στ' ὄνομα τῆς ἰδίας λογικῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάθε ἐξέλιξις ἀποτελεῖ τὴν ἄρνηση τοῦ βασικοῦ κανόνα. Ἐχοῦμε πειστεῖ ὅτι ὁλόκληρος ὁ πλοῦτος τῆς πνευματικῆς, ἡθικῆς καὶ ὕλικῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φανερὴ ἀνεξαρτησία του, ἀποτελοῦν μαζὶ τὸ προεὖν τῆς ζωῆς στὴν κοινωνία. Ἐξω ἀπ' τὴν κοινωνία, ὁ ἀνθρώπος, ὅχι μόνον δὲ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἐλεύθερος, ἀλλὰ καὶ δὲ θὰ μεταμορφωνόταν τελικὰ σὲ πραγματικὸ ἄνθρωπο, δηλαδὴ σ' ἓνα ὄν ποὺ ἔχει αὐτοσυνειδηση, στὸ μοναδικὸ πλάσμα ποὺ σκέπτεται καὶ μιλά. Μόνον ὁ συνδυασμὸς τῆς εὐφύας καὶ τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας στάθηκε ἱκανὸς νὰ ἐξαναγκάσει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐγκαταλείψει τὴν κατάστασι ἀγριότητος καὶ βαρβαρότητας ποὺ συνιστοῦσε τὴν ἀρχικὴ του φύσι ἢ ὄντως τὴν ἀφετηρία γιὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξή του. Ἐχοῦμε ὁλοκληρωτικὰ πειστεῖ, ὅτι ὁλόκληρη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, συμφέροντα, τάσεις, ἀνάγκες, αὐταπάτες ἀκόμα καὶ βλακαῖες, ὅπως ἀκριβῶς κι οἱ βίαιες πράξεις, οἱ ἀδικίες κι ὅλες οἱ ἐνέργειές του ποὺ ἐμφανίζονται σὰν θεληματικῆς, δὲν ἀντιπροσωπεύουν παρὰ μόνον τὴν συνέπεια τῶν ἀναπόφευκτων δυνάμεων τῆς ζωῆς μέσα στὴν κοινωνία.

Οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν ν' ἀπορρίψουν τὴν ἰδέα τῆς ἀλληλεξάρτησης κι ἀκόμα δὲν μποροῦν ν' ἀρνηθοῦν τὴν ἀμοιβαία ἐπίδραση καὶ συσχέτιση ἀνάμεσα στὰ φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Μέσα στὴν ἴδια τὴ φύση ἡ θαυμάσια αὐτὴ ἀλληλεξάρτηση καὶ συσχέτιση τῶν φαινομένων δὲν εἶναι βέβαια ἐφικτὴ χωρὶς ἀγώνα. Ἐντελῶς ἀντίθετα, ἡ ἀρμονία τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐμφανίζεται μόνο σὰν τὸ πραγματικὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συνεχοῦς πάλης, ποὺ ἀποτελεῖ αὐτὴν ἀκριδῶς τὴν ἴδια τὴν προϋπόθεση τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησης. Μέσα στὴ φύση ὅπως καὶ μέσα στὴν κοινωνία, τάξη χωρὶς ἀγώνα εἶναι θάνατος. "Αν ἡ τάξη εἶναι φυσικὴ καὶ ἐφικτὴ μέσα στὸν κόσμος, εἶναι ἀποκλειστικὰ γιατί ὁ κόσμος δὲν κυβερνᾶται σύμφωνα μὲ κάποιο σύστημα ποὺ κατασκευάστηκε ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐπιβλήθηκε ἀπὸ κάποια ἀνώτερη θέληση. Ἡ θεολογικὴ ὑπόθεση ἐνὸς θεϊκοῦ συστήματος νόμων, ὁδηγεῖ σ' ἓνα φανερό παραλογισμό καὶ στὴν ἀρνηση ὅχι μόνο κάθε τάξης ἀλλὰ καὶ τῆς ἴδιας τῆς φύσης. Οἱ φυσικοὶ νόμοι δὲν εἶναι πραγματικοὶ παρὰ μόνο στὸ μέτρο ποὺ ἐνυπάρχουν στὴ φύση, ποὺ δὲν ἔχουν καθοριστεῖ μὲ ἄλλα λόγια ἀπὸ καμιά ἐξουσία. Οἱ νόμοι αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μόνο ἀπλὲς ἐκδηλώσεις ἢ μᾶλλον συνεχεῖς διακυμάνσεις τῆς ἐξέλιξης τῶν πραγμάτων καὶ συνδυασμοὺς ἐκείνων τῶν πολυποίκιλων, μεταβατικῶν ἀλλὰ πραγματικῶν γεγονότων. "Ολα αὐτὰ μαζὶ ἀποτελοῦν ἐκεῖνο ποὺ ἀποκαλοῦμε «Φύση». Ἡ ἀνθρώπινη εὐφυΐα κι ἡ ἱκανότητά της γιὰ ἐπιστημονικὴ δράση, παρατήρησε αὐτὰ τὰ γεγονότα, τὰ ἔλεγε πειραματικὰ καὶ μετὰ τὰ ἐπανασύνδεσε σ' ἓνα σύστημα καὶ τὰ ἐνόμασε νόμους. Ἀλλ' ἡ ἴδια ἡ Φύση δὲν γνωρίζει νόμους. Ἐνεργεῖ ἀσυνεῖδητα, ἐκφράζοντας μέσα της τὴν ἀπειρη ποικιλία τῶν φαινομένων ποὺ ἐμφανίζονται καὶ ἐπαναλαμβάνονται μ' ἓνα ἀναπόφευκτο τρόπο. Νά γιατί χάρη σ' αὐτὸ τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτηριστὴ τῆς φυσικῆς δράσης, ἡ παγκόσμια τάξη μπορεῖ καὶ ὄντως ὑπάρχει.

Μιὰ τέτοια τάξη ἐμφανίζεται ἐπίσης στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία, ποὺ φανερά ἀναπτύσσεται μ' ἓνα ὑποθετικὰ μὴ φυσικὸ τρόπο, ἀλλὰ ποὺ πραγματικὰ ὑποτάσσεται στὴ φυσικὴ κι ἀναπόφευκτη πορεία τῶν γεγονότων. Μόνο ἡ ἀνωτερότητα τοῦ ἀνθρώπου πάνω

στ' ἄλλα ζῶα κι ἡ ιδιότητα τῆς σκέψης, πρόσθεσε στὴν ἀνάπτυξή του ἓνα ἀτομικὸ χαρακτηριστικὸ πὺ εἶναι ἐντελῶς φυσικὸ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι, ὅπως καθετὶ πὺ ὑπάρχει, ὁ ἄνθρωπος ἀντιπροσωπεύει τὸ ὕλικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἔνωσης καὶ δράσης τῶν φυσικῶν δυνάμεων.

Αὐτὸ τὸ ἀτομικὸ χαρακτηριστικὸ εἶναι ἡ ἱκανότητα γιὰ ἐκλογίκευση ἢ ὄντως ἡ ιδιότητα ἐκείνη γιὰ γενίκευση καὶ λογικὴ ἀφαίρεση, χάρις στὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ προβάλλει τὸν ἑαυτὸ του μέσω τῆς σκέψης, ἐρευνώντας τον καὶ παρατηρώντας τον, σὰν ἓνα ξένο καὶ ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο. Ξεπερνώντας μὲ τὴ σκέψη τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως ἀκριδῶς καὶ τὸν κόσμον πὺ τὸν περιβάλλει. φθάνει στὴν ἐκπροσώπηση τῆς τέλει ἀφαίρεσης, στὸ ἀπόλυτο μηδέν. Κι αὐτὸ τὸ ἀπόλυτο δὲν εἶναι τίποτα λιγότερο ἀπ' τὴν ιδιότητα τῆς ἀφαίρεσης, πὺ περιφρονεῖ καθετὶ πὺ ὑπάρχει καὶ σταματᾷ, καταλήγοντας στὴν πλήρη ἄρνηση. Ἀποτελεῖ ἤδη τὸ τελικὸ ὄριο τῆς ὕψιστης ἀφαίρεσης τῆς σκέψης: αὐτὸ τὸ ἀπόλυτο μηδέν εἶναι ὁ Θεός.

Τέτοιο εἶναι τὸ περιεχόμενο κι ἡ ἱστορικὴ δάση κάθε θεολογικοῦ δόγματος. Μὴ συλλαμβάνοντας τὴν φύση καὶ τίς ὕλικές αἰτίες τῶν ἰδίων τῶν σκέψεων τους, μὴ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν οὔτε τίς συνθήκες οὔτε τοὺς φυσικοὺς νόμους πὺ εἶναι ἰδιότυποι γι' αὐτοὺς, οἱ πρῶτοι αὐτοὶ ἄνθρωποι καὶ κοινωνίες δὲν μποροῦσαν βεβαίως νὰ ὑποπτευθοῦν ὅτι οἱ ἀπόλυτες ἰδέες τους δὲν ἦταν παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ιδιότητος σύλληψης ἀφηρημένων ἰδεῶν. Νὰ γιατί θεώρησαν τίς ἰδέες αὐτές, πὺ προέκυψαν ἀπ' τὴ φύση, σὰν πραγματικὰ ἀντικείμενα μπροστὰ στὰ ὁποῖα ἡ Φύση ἔπαυε νὰ ἔχει πραγματικὸ περιεχόμενο. Ἀρχισαν νὰ λατρεύουν τίς φαντασιώσεις καὶ τίς ἀπίθανες ἰδέες τους γιὰ τὸ ἀπόλυτο καὶ νὰ τοὺς ἀποδίδουν κάθε εἶδους τιμές.

Ἄλλ' εἶχαν ἐπίσης τὴν ἀνάγκη, κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ παραστήσουν καὶ νὰ δώσουν συγκεκριμένη μορφὴ στὴν ἀφηρημένη ἰδέα τοῦ μηδενός ἢ τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ δημιούργησαν τὴν ἰδέα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιπλέον τὴν προοικίσαν μ' ὅλες τίς ἀρετὲς καὶ δυνάμεις, καλὰ καὶ κακὰ, πὺ ἐρῆκαν τυχαῖα μέσα στὴ φύση καὶ στὴν κοινωνία.

Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ ἀπαρχὴ κι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξη ὅλων τῶν θρη-

σκειῶν, ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ φετιχισμό καὶ καταλήγοντας στὸν Χριστιανισμό.

Δὲν ἔχουμε καμιὰ πρόθεση νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ μελέτη τῆς Ἱστορίας τῶν θεολογικῶν καὶ μεταφυσικῶν παραλογισμῶν κι ἀκόμα λιγότερο νὰ συζητήσουμε τὴ διαδοχικὴ ἀποκάλυψη ὅλων τῶν θεϊκῶν ἐνσαρκώσεων καὶ ὁραμάτων ποὺ δημιούργησαν αἰῶνες βαρβαρότητας. "Οἱ ξέρουμε ὅτι οἱ προλήψεις ἔφεραν πάντοτε καταστροφὴ καὶ προκάλεσαν τὴ ροὴ χειμάρρων ἀπὸ αἷμα καὶ δάκρυα. "Ολες αὐτὲς οἱ ἀρρωστημένες παρεκκλίσεις τῆς φτωχῆς Ἀνθρωπότητας ὑπῆρξαν ἱστορικὰ γεγονότα, ἀναπόφευκτα στάδια μέσα στὴν ὁμαλὴ ἀνάπτυξη καὶ ἐξέλιξη τῶν κοινωνικῶν ὁργανισμῶν. Τέτοιες λοξοδρομήσεις γέννησαν στὴν κοινωνία τὴν μοιραία ἰδέα, ποὺ κυριαρχεῖ στὴ φαντασία τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ὁ κόσμος κυβερνᾶται ἀπὸ μιὰ ὑπερφυσικὴ δύναμη καὶ θέληση. Αἰῶνες πέρασαν καὶ οἱ κοινωνίες συνήθισαν σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα, σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε τελικὰ κατέστρεψαν μέσα τους κάθε τάση γιὰ μιὰ περαιτέρω πρόοδο καὶ κάθε ἱκανότητα ποὺ εἶχαν γιὰ νὰ τὴ φθάσουν.

Ἀρχικὰ ἡ φιλοδοξία μερικῶν ἀτόμων, ἔπειτα ἡ φιλοδοξία μερικῶν κοινωνικῶν τάξεων, καθιέρωσαν τὴν ὑποδούλωση καὶ τὴν κατάκτηση σὰ κυριαρχικὸ κανόνα καὶ καλλιέργησαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, αὐτὴ τὴ φοβερὴ ἰδέα τῆς θεότητας, μέσα στὴν καρδιὰ τῆς κοινωνίας. Ἀπὸ τότε καμιὰ κοινωνία δὲν ἦταν δυνατὴ χωρὶς αὐτοὺς τοὺς δυὸ θεσμούς, τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος σὰ βάση της.

Αὐτὲς οἱ δυὸ κοινωνικὲς πληγὲς ὑποστηρίζονται ἀπ' ὅλους τοὺς δογματικούς ἀπολογητές τους.

Μόλις ἐμφανίστηκαν στὸν κόσμο αὐτοὶ οἱ θεσμοί, δὲν ἄργησαν νὰ ὁργανωθοῦν δυὸ κυρίαρχες κλάσεις: ὁ κληρὸς κι ἡ ἀριστοκρατία, ποὺ χωρὶς νὰ χάσουν καιρὸ δὲν ἔκαναν τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ καλλιεργήσουν θαθεῖα μέσα στὴ συνείδηση τῶν ὑποδουλωμένων ἀνθρώπων, τὸν ἀδιαχώριστο χαρακτήρα, τὴ χρησιμότητα καὶ τὴν ἱερότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους.

"Ολα αὐτὰ εἶχαν σὰ σκοπὸ τὴ μετατροπὴ τῆς κτηνώδους ὑποδούλωσης σὲ νόμιμη, ὑποδοθηθευμένη καὶ εὐλογουμένη ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Ὑπέρτατου ὄντος.

Ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα οἱ κληρικοὶ κι οἱ ἀριστοκρά-

τες πίστευαν ειλικρινά σ' αὐτοὺς τοὺς θεσμούς, πού ὑποστήριζαν μ' ὅλη τὴ δύναμη γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά τους; Δὲν ἦταν κοινοὶ ψεῦτες κι ἀπατεῶνες; Ὁχι! Πιστεῖω ὅτι ἦταν ταυτόχρονα τόσο πιστοί, ὅσο κι ἀγύρτες.

Ἐπίσης πίστευαν, γιατί ἔπαιξαν ἓνα φυσικὸ κι ἀναπόφευκτο ρόλο στὶς παρεκκλίσεις τοῦ πλῆθους καὶ μόνο ἀργότερα στὴν ἐποχὴ τῆς παρακμῆς τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἔγιναν συνειδητοὶ καὶ ξεδιάντροποι ἀπατεῶνες. Ἐνας ἄλλος λόγος μᾶς ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσουμε τοὺς ἰδρυτὲς τῶν Κρατῶν σὰν ειλικρινεῖς ἀνθρώπους. Ὁ ἄνθρωπος πάντοτε πιστεύει εὐκολὰ σ' ὅ,τι ἐπιθυμεῖ καὶ σ' ὅ,τι δὲν ἀντιτίθεται στὰ συμφέροντά του. Ἀκόμα κι ἂν εἶναι ἔξυπνος καὶ καλὰ πληροφορημένος, συμβαίνει τὸ ἴδιο πράγμα, μέσω τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τῆς ἐπιθυμίας του νὰ ζήσει ἀνάμεσα στοὺς γείτονές του καὶ νὰ ὠφεληθεῖ ἀπ' τὴν ἐκτίμησή τους, πάντοτε θὰ πιστεύει σ' ὅ,τι εἶναι εὐχάριστο κι ὠφέλιμο.

Ἐχω πειστεῖ, γιὰ παράδειγμα, ὅτι ὁ Θιέρσος κι ἡ κυβέρνηση τῶν Βερσαλλιῶν κουράστηκαν πολὺ γιὰ νὰ πείσουν τὸν ἑαυτὸ τους, ὅτι σκοτώνοντας μερικὲς χιλιάδες ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν στὸ Παρίσι, ἔσωζαν τὴ Γαλλία.

Ἀλλ' ἂν οἱ κληρικοί, οἱ προφῆτες, οἱ ἀριστοκράτες κι οἱ πολῖτες τῆς μεσαίας τάξης, τῶν παλιῶν καὶ τῶν σύγχρονων καιρῶν, μπορούσαν νὰ πιστέψουν ειλικρινά, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, παράμειναν ἀγύρτες. Πραγματικὰ κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ὅτι πίστεψαν σὲ κάθε παραλογισμό πού ἀποτελοῦσε τὸ περιεχόμενο τῆς πίστεως καὶ τῆς πολιτικῆς. Οὔτε κὰν μιλῶ γιὰ τὴν ἐποχὴ πού σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Κικέρωνα «δυὸ προφῆτες δὲν μπορούσαν νὰ κοιταχτοῦν στὰ μάτια χωρὶς νὰ γελάσουν». Ἀργότερα, ἀκόμα καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς γενικῆς ἄγνοιας καὶ τῶν προλήψεων εἶναι δύσκολο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι οἱ ἐφευρέτες τῶν καθημερινῶν θαυμάτων, εἶχαν πειστεῖ γιὰ τὸν πραγματικὸ χαρακτήρα τῶν θαυμάτων αὐτῶν. Τὸ ἴδιο πράγμα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς γιὰ τὴν πολιτικὴ πού εἶναι δυνατὸ νὰ συνοψιστεῖ στὸν ἀκόλουθο κανόνα: «εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὑποδουλώνεις καὶ νὰ ἐκμεταλλεύεσαι τοὺς ἀνθρώπους μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μὴ παραπονοῦνται τόσο πολὺ γιὰ τὴ μοίρα τους, οὔτε νὰ ξεχνοῦν νὰ ὑποτάσσονται, οὔτε νὰ ἔχουν καιρὸ νὰ σκεφθοῦν γιὰ ἀντίσταση καὶ ἐξέγερση».

Πῶς τότε, μετὰ ἀπ' αὐτὸ μπορεί νὰ φανταστοῦμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μετάρρεψαν τὴν πολιτικὴν σ' ἐπάγγελμα καὶ ποὺ γνώριζαν τὸ σκοπὸ τῆς —δηλαδὴ ἀδικία, βία, ψέματα καὶ ἐγκλήματα μαζικὰ ἢ ἀτομικά— πίστευαν πιθανῶς εἰλικρινὰ στὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ στὴ σοφία τοῦ Κράτους σὰν συντελεστὴ τῆς κοινωνικῆς ἐκανοποίησής; Δὲν μπορεί νὰ ἔχουν φθάσει σὲ τέτοιον βαθμὸν ἡλιθιότητος παρ' ὅλη τὴν σκληρότητά τους. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος ὑπῆρξαν τὰ μεγαλύτερα σχολεῖα τῆς φανλότητος σὲ κάθε ἐποχῇ· ἡ Ἱστορία φέρνει μαρτυρίες γιὰ τὰ ἐγκλήματά τους. Σ' ὅλα τὰ μέρη καὶ σ' ὅλες τὶς ἐποχές, ὁ κληρικὸς καὶ ὁ πολιτικάντης ὑπῆρξαν οἱ συνειδητοί, συστηματικοί, ἀδιάλλακτοι καὶ αἰμοσταγεῖς δῆμιοι τῶν λαῶν.

Ἀλλὰ πῶς μπορούμε νὰ συμδιβάσουμε δύο πράγματα ποὺ εἶναι φανερά τόσο ἀσυμβίβαστα, ἀπατεῶνες καὶ ἀπατημένους, ψευτεῖς καὶ πιστοὺς; Λογικὰ αὐτὸ φαίνεται δύσκολο, πάντως στὴν πραγματικότητά —δηλαδὴ στὴν πρακτικὴ ζωὴ— αὐτὲς οἱ ἰδιότητες συναντοῦνται μαζί πολὺ συχνά.

Στὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων, οἱ ἄνθρωποι ζοῦν σὲ ἀντίφαση μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ κάτω ἀπὸ συνεχεῖς παρανοήσεις, γενικὰ δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονται. Κι αὐτὸ συμβαίνει, μέχρις ὅτου ἓνα ἀσυνήθιστο γεγονός τοὺς ἀφυπνίσει ἀπ' τὸ συνηθισμένο τους λήθαργο καὶ τοὺς ὠθήσει νὰ κοιτάξουν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ γύρω τους.

Στὴν πολιτικὴν, ὅπως καὶ στὴ Θρησκεία, οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι παρὰ μόνον ὄργανα στὰ χέρια τῶν ἐκμεταλλευτῶν. Ἀλλὰ ληστές καὶ θύματα, καταπιεστές καὶ καταπιεζόμενοι, ζοῦν ὅλοι, ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο, κυβερνούμενοι ἀπὸ μιὰ φοῦχτα ἄτομα, τὰ ὅποια εἶναι δυνατό νὰ θεωροῦμε σὰν τοὺς πραγματικούς ἐκμεταλλευτές. Εἶναι οἱ ἴδιοι αὐτοί, ποὺ ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε προκατάληψη, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ, συνειδητὰ κακομεταχειρίζονται καὶ καταπιέζουν. Τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, μέχρι τὴν ἐκρηξὴ τῆς Μεγάλης Ἐπανάστασης, ὅπως καὶ σήμερα, κυβερνοῦσαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἔκαναν ὅτι ἤθελαν. Πρέπει νὰ πιστέψουμε ὅτι ἡ κυριαρχία τους δὲν θὰ παραταθεῖ γιὰ πολὺ ἀκόμα.

Ἐνῶ οἱ ἡγέτες ἐξαπατοῦν καὶ καθοδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους ἔξω ἀπ' τὸ σωστὸ δρόμο, ἐντελῶς συνειδητὰ, οἱ ὑπηρέτες τους καὶ

οἱ εὐνοοῦμενοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους προσφέρουν τὸν ἑαυτοῦ τους μὲ ζήλο γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἱερότητα καὶ ἀκεραιότητα αὐτῶν τῶν μισγτῶν θεσμῶν. Ἄν ἡ Ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τίς δηλώσεις τῶν κληρικῶν καὶ τῆς πλειοψηφίας τῶν πολιτικῶν, εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς, τὸ Κράτος μὲ τὴ σειρά του εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς εἰρήνης, τῆς τάξεως καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ οἱ δογματικοὶ ὅλων τῶν σχολῶν πρέπει νὰ φωνάζουν: «Χωρὶς Ἐκκλησία καὶ Κυβέρνηση δὲν θὰ ὑπάρξει οὔτε πρόοδος οὔτε πολιτισμός»...

Δὲν χρειάζεται νομίζω νὰ συζητήσουμε τὸ πρόβλημα τῆς αἰώνιας σωτηρίας, γιατί δὲν πιστεύουμε στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ἐχοῦμε πειστεῖ ὅτι τὸ πρὸ ἐλαδερὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν Ἀνθρωπότητα, γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν πρόοδο, εἶναι ἡ ἐκκλησία. Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι διαφορετικά; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἐκεῖνη στὴν ὁποία ἀνήκει ἡ φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεώτερων γενιῶν καὶ πάντω ἀπ' ὅλα τῶν γυναικῶν; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἐκεῖνη ποὺ μέσω τῶν δογμάτων, τῶν ψευμάτων, τῆς ἡλιθιότητος καὶ τῆς ντροπῆς της, τείνει νὰ καταστρέφει τὴ λογικὴ σκέψη καὶ τὴν ἐπιστήμη; Δὲν ἐπιτίθεται ἡ ἐκκλησία στὴν ἀξιολογία τοῦ ἀνθρώπου, διαστρέφοντας μέσα του τὴν ἀντίληψη τῶν δικαιωμάτων (του) καὶ τῆς δικαιοσύνης; Δὲν ἐπιστρέφει πίσω σὰν πτώμα ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ζωντανό, δὲν καταστρέφει τὴν ἐλευθερία; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνη ποὺ κηρύσσει τὴν αἰώνια ὑποδούλωσι τῶν μαζῶν γιὰ τὰ ὀφέλη τῶν τυράννων καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία, αὐτὴ ἡ ἀδιάλλακτη ἐκκλησία, ἐκεῖνη ποὺ ἔχει τὴ τάση νὰ διαιωνίζει τὸ βασίλειο τοῦ σκότους τῆς ἄγνοιας, τῆς φτώχειας καὶ τοῦ ἐγκλήματος; Κι ἂν ἡ πρόοδος τοῦ αἵωνα μας δὲν εἶναι ἀπατηλὸ ὄνειρο, πρέπει ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὴν Ἐκκλησία.

Βιογραφικὴ καὶ βιβλιογραφικὴ σημείωση

Ἡ πρὸ γνωστὴ μονογραφία γιὰ τὴν Παρισινὴ Κομμούνα, εἶναι φυσικὰ ὁ «Ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Γαλλία», ἡ προσφώνηση ποὺ ἔγραψε ὁ Κάρλ Μάρξ γιὰ τὸ Γενικὸ Συμβούλιο τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως Ἐργαζόμενων, κατὰ τὸν Ἀπρίλη καὶ Μάη τοῦ 1871 (ἐ-

νῶ ὑπῆρχε ἀκόμα ἡ Κομμούνα) καὶ ποὺ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸ Γενικὸ Συμβούλιο στὶς 30 τοῦ Μάη (δυὸ μέρες μετὰ ἡ Κομμούνα καταστράφηκε) καὶ πρωτοδημοσιεύτηκε σὰ φυλλάδιο, τὸν Ἰούνη τοῦ 1871, ἀπὸ τότε δὲ ἐμφανίστηκε σ' ἀναρίθμητες ἐκδόσεις.

Τὸ κείμενο τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Παρισινὴ Κομμούνα, ποὺ γράφτηκε κατὰ τὸν Ἰούνη τοῦ 1871, εἶναι πολὺ λιγότερο γνωστὸ κι ἔχει χρησιμοποιοθεῖ ἀπὸ πολὺ λίγους συγγραφεῖς, ποὺ ἔγραφαν γιὰ τὸν Μπακοῦνιν ἢ γιὰ τὴν Κομμούνα.

Τὸ κείμενο τοῦ Μπακοῦνιν εἶναι ἀναπόφευκτα ἐφάμιλλο μὲ τὴν προσφώνηση τοῦ Μάρξ, ἃν καὶ ἀντιπροσωπεύουν δυὸ πολὺ διαφορετικὲς μορφές ἐργασίας, ὅπως ἀκριβῶς πολὺ διαφορετικὰ πρόσωπα ὑπῆρξαν ὁ Μάρξ καὶ ὁ Μπακοῦνιν. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ στάση καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν δυὸ μεγάλων ἀντιπάλων στὴν Πρώτη Διεθνῇ, μέσα στὴν κρίση τοῦ 1870—1871, εἶναι ὄντως ἐνδιαφέρουσα καὶ ταυτόχρονα ἀποκαλυπτική. Ἐνῶ ὁ Μάρξ, τόσο δημόσια ὅσο καὶ κατ' ἰδίαν, ἦταν ἀντίθετος μὲ κάθε σοσιαλιστικὴ ἐξέγερση, ποὺ στρεφόταν ἀρχικὰ ἐνάντια στὴ Β' Αὐτοκρατορία τοῦ Ναπολέοντος τοῦ ΙΙΙ κι ἔπειτα ἐνάντια στὴν Γ' Δημοκρατία ποὺ τὴν ἀντικατάστησε μετὰ τὴν ἥττα τοῦ Γαλλο-πρωσικοῦ πολέμου τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1870, φθάνοντας σὲ τέτοιο σημεῖο ὥστε νὰ περιγράψει κάθε ἐξέγερση αὐτῆς τῆς μορφῆς σὰν «ἀπελπισμένη βλακεία», νὰ καλέσει τοὺς Γάλλους ἐργάτες «νὰ κάνουν τὸ καθήκον τους σὰν πολῖτες» καὶ ν' ἀπορρίψουν τὶς σύγχρονες ιδέες γιὰ τὴ σύσταση μιᾶς Κομμούνας σὰν «ἡλιθιότητες». Ὁ Μπακοῦνιν εὐνοοῦσε ἔντονα μιὰ σοσιαλιστικὴ ἐξέγερση ἐνάντια εἴτε στὸν Αὐτοκράτορα εἴτε στὴ Δημοκρατία, βασισμένη στὴν ἀνακήρυξη ἀνεξάρτητων Κομμουνῶν, στὴ δημιουργία μιᾶς ἐθνοφρουρᾶς γιὰ νὰ διενεργήσει ἀνταρτοπόλεμο ἐνάντια στὸν Πρωσικὸ στρατὸ καὶ στὸ Γαλλικὸ Κράτος ταυτόχρονα καὶ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς ἄμεσης κυβέρνησης τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Εἶναι φυσικὰ ἀληθινὸ ὅτι ὁ Μάρξ ὑποστήριξε τὴν Παρισινὴ Κομμούνα μετὰ τὴ δημιουργία της κι ἔγραψε τὴ γενναία καὶ λαμπρὴ υπεράσπισή της μετὰ τὴν πτώση της· ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀληθινὸ ὅτι αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ στάση ἀντιπροσώπευε μιὰ σημαντικὴ μεταστροφή στὴν τοποθέτησή του καὶ ὄντως ὁδήγησε σὲ μιὰ οὐσιώδη ἀλλαγὴ τῆς ἐπαναστατικῆς θεωρίας, ποὺ αὐτὸς κι ὁ Ἐν-

γκελς διαμόρφωναν ἐπὶ εἰκοσιπέντε χρόνια, πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο» — μιὰ ἀλλαγὴ πού οἱ ἴδιοι ἀναγνώρισαν, ὅταν κυκλοφόρησαν μιὰ ἔκδοσι τοῦ Μανιφέστου τὸν ἑπόμενον χρόνον καὶ τὴν ὁποία ὁ Μπακοῦνιν ἀνέφερε δεικτικὰ τὸν ἴδιον καιρό.

Ἀντίθετα, ἡ ὑποστήριξις τοῦ Μπακοῦνιν στὴν Παρισινὴ Κομμούναν ἀναπτύχθηκε φυσιολογικὰ μέσα ἀπ' τὴ στάσι τοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κρίσεως καὶ ὄντως κατὰ τὴν διάρκεια ὅλης τῆς δράσεως τοῦ πού κάλυπτε τὴν ἴδια περίοδο τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν. Ὁ Ζάν Μαιτρόν, ὁ ἱστορικὸς τοῦ Γαλλικοῦ ἀναρχικοῦ κινήματος, συνόψισε τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴς δύο στάσεις λέγοντας ὅτι ὁ Μπακοῦνιν μπορεῖ νὰ κριθεῖ μὲ τὴν καρδιά τοῦ καὶ ὁ Μάρξ μὲ τὸ μυαλό του». Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι βέβαια ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτό. Ὁ Ἄρθουρ Λένινγκ, ὁ ἐκδότης τῶν ἀρχείων τοῦ Μπακοῦνιν, μιλώντας πρόσφατα σὲ μιὰ διάλεξι μὲ θέμα «Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα καὶ ἡ θέσι τῆς μέσα στὴ σοσιαλιστικὴ σκέψι» ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἀπόψις τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Κομμούναν, ἦταν μέρος τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθοῦσε σταθερὰ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς περιόδου 1870—1871 καὶ ὅτι ἡ γραμμὴ αὐτὴ ἦταν στὴν πραγματικότητά διανοητικὰ καὶ συναίσθηματικὰ σωστὴ — ἐνῶ ἦταν ὁ Μάρξ ἐκεῖνος, πού ἦταν ἐχθρικός ἀπέναντι στὴν ἰδέα τῆς Κομμούνας μέχρι ὅτου νὰ υλοποιηθεῖ πραγματικὰ, ὁ ὁποῖος πείστηκε ἀπ' τὴν καρδιά τοῦ καὶ τότε χρησιμοποίησε τὸ μυαλό του γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀλλαγὴ τῶν αἰσθημάτων του.

Ὁ Μπακοῦνιν ὄντως ἔκανε περισσότερα ἀπ' τὸ νὰ συνηγορεῖ ἀπλῶς γιὰ μιὰ ἐξέγερσι στὴ Γαλλία — πῆρε μέρος σὲ μιὰ. Τὸ 1870 ζοῦσε στὸ Λουάρνο τῆς ἰταλικῆς Ἑλβετίας, ἀλλὰ θρυσκόταν σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς φίλους τοῦ στὴ Γαλλία, εἰδικὰ στὸ Νότιο τμήμα αὐτῆς καὶ ὅταν ἔπεσε ἡ Αὐτοκρατορία στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτεμβρίου, μετακινήθηκε γρήγορα ἐκεῖ. Ἄφησε τὸ Λουάρνο στὶς 9 τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ἔφτασε στὴ Λυὼν στὶς 15 τοῦ Σεπτεμβρίου ὅπου ἔπαιξε ἡγετικὸ ρόλο σὲ μιὰ σοσιαλιστικὴ ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος πού ἐγκαθιδρύθηκε ἐκεῖ στὶς 4 τοῦ Σεπτεμβρίου. Οἱ σοσιαλιστὲς σχημάτισαν μιὰ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ἔδωκε μιὰ διακήρυξι πού καταργοῦσε τὸ Κράτος, στὶς 24 τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τὴν ἔκδοσε στὶς 25 τοῦ Σε-

πτερόρρη καὶ πού πραγματικὰ κατόρθωσε νὰ καταλάβει τὴν ἐξουσία γιὰ μιὰ μέρα στὶς 28 τοῦ Σεπτεμβρίου· ἀλλὰ οἱ κυβερνητικὲς δυνάμεις τοῦς ἀπώθησαν γρήγορα καὶ ἀποκατάστησαν τὴν τάξιν, πρὶν αὐτοὶ μπορέσουν νὰ σχηματίσουν μιὰ ἐπαναστατικὴ κομμούναν. Ὁ Μπακούνιν αἰχμαλωτίσθηκε ἀλλὰ γρήγορα ἀφέθηκε ἐλεύθερος καὶ κατόρθωσε νὰ δραπέτεύσει στὴ Μασσαλία καὶ κατόπιν, ἐνὰ μῆνα ἀργότερα, στὴ Γένοβα καὶ ἀπὸ καὶ στὸ Λοκάρνο. (Μιὰ ὁδομιάδα μετὰ τὴ φυγὴ τοῦ ἀπὸ τῆς Μασσαλίας, ἡ ἐξέγερσι τῆς 31ης τοῦ Ὀκτωβρίου ἐγκαθίδρυσε ἐκεῖ γιὰ λίγες μέρες μιὰ ἐπαναστατικὴ κομμούναν· εἶναι σημιαντικὸ ν' ἀντιληφθούμε ὅτι ἡ Παρισινὴ Κομμούνα τοῦ Μάρτι, — Μάρ, 1871, ὑπῆρξε τὸ μεσουράνημα ἐνὸς κινήματος πού κράτησε πολὺ καιρὸ καὶ διαδόθηκε πλατεῖα καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Παρισινῆς Κομμούνας ἐπακολούθησαν καὶ ἄλλες ἐξεγέρσεις σὲ πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας, πού περιλάμβαναν τόσο τὴ Λυὼν ὅσο καὶ τὴ Μασσαλία).

Αὐτὴ ἡ κομμικοστραγικὴ ἐμπειρία γκρέμισε τὶς ἐλπίδες τοῦ Μπακούνιν γιὰ τὶς ἐπαναστατικὲς δυνατότητες στὴ Γαλλία καὶ τὸν ἔκανε νὰ χάσει τὴν αἰσιοδοξίαν, ἡ ὁποία ἐκφραζόταν στὰ «Γράμματα σ' ἓνα Γάλλο πάνω στὴ Σημερινὴ Κρίσιν» πού γράφτηκαν ἀνάμεσα στὸν Αὐγούστο καὶ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1870 καὶ δημοσιεύτηκαν τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1870. Ἄλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἐπανήλθε ὀμαλὰ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Παρισινῆς Κομμούνας τὸ Μάρτι τοῦ 1871. Ἡ Ὀμοσπονδία τῆς Γιούρας, μέλος τῆς Διεθνούς, πού περιλάμβανε τοὺς στενοὺς πολιτικούς του συμμάχους, ἔστειλε ἓνα ταχυδρόμον στὸ Παρίσι, στὶς ἀπαρχὰς τῆς ἐξέγερσης, ἀλλὰ αὐτοὶ — ὅπως κάθε ἄλλος πού ὀρισκόταν ἔξω ἀπ' τὴν πολιορκημένη πόλιν — δὲν μπορούσαν παρὰ μόνον νὰ παρατηροῦν τὰ γεγονότα ἀπὸ μακριά. Ὁ Μπακούνιν — ὅπως ὁ Μάρξ — συνειδητοποίησε γρήγορα τὴ σημασίαν τῶν γεγονότων πού συνέβαιναν ἐκεῖ καὶ — ἔξω ἀπὸ ὅπως ὁ Μάρξ — εἶχε μερικoὺς συντρόφους ἀνάμεσα στοὺς ἡγέτες τῆς Κομμούνας: τὸ Βαρλέν, τὸ Μαλόν, τοὺς ἀδελφοὺς Ρε-κλύ καὶ ἄλλους. Τὸν Ἀπρίλιν μετακινήθηκε στὸ Σονδιλιέ, στὴ Γιούρα, γιὰ νὰ ὀρίσκειται πιὸ κοντὰ στὴ Γαλλία καὶ ἀνάμεσα στοὺς φίλους του. Τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Μάρ, ἐνῶ ἐπιζοῦσε ἀκόμα ἡ Κομμούνα, ἀπεύθυνε τρεῖς λόγους πρὸς τοὺς ἐργάτες τοῦ Σαιντ-Ιμιέ, πού ἀνῆκαν στὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς περιφέρειας Κουρτελα-

ρὸ τῆς Ὀμοσπονδίας τῆς Γιούρας, μὲ τοὺς ὁποίους ἔφερε γιὰ πρώτη φορά στὴ δημοσιότητα, τὰ γενικὰ συμπεράσματα ποὺ ἔβγαλε ἀπ' τὴ Παρισινὴ Κομμούνα.

Μετὰ τὴν πτώση τῆς Κομμούνας, ξαναγύρισε στὸ Λοκάρνο κι ἐκεῖ, ἀπ' τὶς 5 μέχρι τὶς 23 τοῦ Ἰουνίου, ἔγραψε τὴν ἀνολοκλήρωτη πραγματεία του ποὺ εἶναι γνωστὴ σὰν «Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους» καὶ ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βασικὴ ἔκθεσή του γιὰ τὶς συνέπειες τῆς Κομμούνας.

Τὸν Ἰούλι, καὶ τὸν Αὐγουστο, μετὰ τὶς βίαιες ἐπιθέσεις τοῦ Μαντσίνι ἐνάντια στὴν Κομμούνα καὶ τῇ Διεθνῇ στὴν Ἰταλία, ὁ Μπακοῦνιν ἔγραψε ρωμालέες ἀπαντήσεις ποὺ εἶχαν μιὰ σημαντικὴ ἀπήχηση κι ἄρχισαν νὰ καταστρέφουν τὴ μακρόχρονη ἐπιρροή τοῦ Μαντσίνι πάνω στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ τὴν ἀναπληρώνουν μὲ τὴν ἐπιρροή τοῦ Μπακοῦνιν.

Ἡ ἔκθεσή τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Κομμούνα, ποὺ ἐρέθηκε ἀνάμεσα στὰ γραπτὰ του μετὰ τὸ θάνατό του, ὀνομάσθηκε ἀπ' τὸν ἴδιον «Π ρ ο σ ο ῖ μ ι ο γ ι α τ ὸ δ ε ὑ τ ε ρ ο τ ὸ μ ο τ ῆ ς Ρ ω σ σ ο γ ε ρ μ α ν ι κ ῆ ς Α ὐ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α ς», ἦταν προσχεδιασμένο λοιπὸν σὰν εἰσαγωγὴ στὸ δεύτερο μέρος τῆς μεγάλης ἐπίθεσής του ἐνάντια στὰ καθεστῶτα τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γερμανίας, τὸ πρῶτο μέρος τῆς ὁποίας γράφτηκε στὸ τέλος τοῦ 1870 καὶ δημοσιεύτηκε τὸ Μάη τοῦ 1871. Ἀλλὰ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπως τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ ἔργα του, δημοσιεύτηκε μόνο σὲ ἀποσπασματικὴ μορφή· ἕνα ἄλλο μέρος ἀπ' αὐτὸ ποὺ συχνὰ ἐμφανίστηκε χωριστὰ εἶναι τὸ ἀνολοκλήρωτο ἔργο ποὺ εἶναι πολὺ γνωστὸ σὰν «Ὁ Θεὸς καὶ τὸ Κράτος» ποὺ γράφτηκε στὶς ἀρχές τοῦ 1871 καὶ πρωτοδημοσιεύτηκε τὸ 1882. Τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἔκθεσής τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Κομμούνα πρωτοδημοσιεύτηκε (ἀπ' τὸ Γαλλικὸ πρωτότυπο) ἀπ' τὸν Ἐλιζέ Ρεκλὺ στὴν τελευταία ἔκδοσή τοῦ «Ταξιδιώτη» (Τόμος Β', ἀριθ. 4, Ἀπρίλης - Μάης 1878) τῆς «ἐπαναστατικῆς σοσιαλιστικῆς» —δηλαδή Μπακουνικῆς— ἐφημερίδας, ποὺ ἐκδιδόταν στὴν Γενεύη ἀπ' τὸ Μάη τοῦ 1877 μέχρι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1878, ἀπὸ Γάλλους καὶ Ρώσους ἐξόριστους. Ὁ Ρεκλὺ τοῦ ἔδωσε τὸν τίτλο «Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους» ποὺ ἔχει διατηρήσει ἀπὸ τότε. Ὁλόκληρο τὸ καίμενο πρωτοεκδόθηκε ἀπ' τὸν Μπερνάρ Λαζάρ στὶς «Πολιτικὲς καὶ φι-

λοσοφικῆς συζητήσεως· (Τόμος Ε', ἀριθμὸς 29, 1892) καὶ ἐμφανίστηκε σὰν ξεχωριστὸ φυλλάδιον, μετ' εἰσαγωγὴν ἀπὸ τὸν Πέτρο Κρόπτσιν τὸ 1899. Συμπεριλήφθηκε στὴν ἀνθολογία τῶν ἔργων τοῦ Μπακοῦνιν ποὺ ἐκδόθηκε στὴν Γαλλία καθὼς καὶ σ' ἐκεῖνες ποὺ κυκλοφόρησαν ἀργότερα στὴ Ρωσία, Γερμανία καὶ Ἀργεντινὴ. Ἀναδημοσιεύθηκε πρόσφατα στὴν ἀναρχικὴ ἀνθολογία τοῦ Ντανιέλ Γκερέν «Οὔτε Θεὸς οὔτε ἀφέντης». (Τελευταία ἐκδοσις τῷ 1970).

Πρὸς τοὺς συντάκτες τῆς Λιμπερτέ.

Κύριοι

Ἀφοῦ δημοσιεύσατε τὴν ποινὴ τοῦ ἀφορισμοῦ, πού ἡ Μαρξιστικὴ Συνέλευσις τῆς Χάγης ἔχει μόλις ἀναγγεῖλει ἐναντίον μου, εἶμαι βέβαιος ὅτι, μὲ τὴν εὐθύτητα πού σᾶς διακρίνει, θὰ δημοσιεύσετε καὶ τὴν ἀπάντησή μου. Σᾶς τὴν παραδίδω.

Ὁ θρίαμβος τοῦ κυρίου Μάρξ καὶ τῆς ομάδας του ὑπῆρξε ἐλοκληρωτικός. Ἐχοντας σίγουρη μιὰ πλειοψηφία, τὴν ὁποία προετοίμαζαν κι ὀργάνωναν γιὰ πολὺ καιρὸ μὲ μεγάλη δεξιότητι καὶ φροντίδα, ἂν κι ὅχι μὲ πολὺ σεβασμὸ ἀπέναντι στοὺς κανόνες τῆς ἠθικῆς, τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς δικαιοσύνης, πού τόσο συχνὰ βρίσκονται μέσα στοὺς λόγους ἀλλὰ τόσο σπάνια στὶς πράξεις τους. οἱ Μαρξιστὲς πέταξαν τὴ μάσκα τους. Κι ὅπως ταιριάζει σὲ ἀνθρώπους πού ἀγαποῦν τὴν ἐξουσία, στ' ὄνομα πάντοτε ἐκείνης τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας πού, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, θὰ χρησιμεύει σὰ στήριγμα γιὰ ὅλους ἐκείνους πού φιλοδοξοῦν νὰ κυβερνήσουν τίς μάζες, ἐπέβαλαν μὲ ἀναίδεια τὴν δικτατορία τους πάνω στὰ μέλη τῆς Διεθνoῦς.

Ἄν ἡ Διεθνὴς ἦταν λιγότερο δυνατὴ καὶ βαθειὰ ριζωμένη, ἂν στηριζόταν, ὅπως φαντάζονται, μόνο στὴν τυπικὰ ὀργανωμένην, ἐπίσημην ἡγεσία κι ὅχι στὴν ἀληθινὴ ἀλληλεγγύη τῶν ἐνεργῶν συμφερόντων καὶ φιλοδοξιῶν τοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ πολιτισμένου κόσμου, στὴν ἐλεύθερη κι αὐθόρμητη συνένωσι τῶν ἐργατικῶν τμημάτων καὶ ἐνώσεων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε κυβερνητικὸ ἔλεγχον, τὰ ψευδίσματα αὐτοῦ τοῦ κακοῦ θένος συνόδου τῆς Χάγης, ἢ τόσο ζωντανὴ καὶ πιστὴ ἐνσάρκωσις τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας καὶ πρακτικῆς, θὰ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὴ σκοτώσουν. Θὰ εἶχαν περιοριστεῖ στὸ νὰ γελοιοποιήσουν καὶ νὰ μειώσουν αὐτὴ τὴν ὑπέροχην Ἐνωσι, στὴν ἰδρύσει τῆς ὁποίας, νοιώθω

εὐχαρίστησι ν' ἀναφέρω, ὁ κύριος Μάρξ ἔπαιξε ἓνα ἐνεργητικὸ καὶ δραστήριον ρόλο.

Ἕνα κράτος, μιὰ κυβέρνησι, μιὰ διεθνὴς δικτατορία! Τὰ δυνεῖρα τοῦ Γρηγόριου τοῦ Ζ', τοῦ Βονιφάτιου τοῦ Ζ', τοῦ Κάρολου τοῦ Ε', καὶ τοῦ Ναπολέοντος ἐμφανίζονται ξανά μὲ νέες μορφές, ἀλλὰ μὲ τὶς ἴδιες πάντοτε ἀπαιτήσεις, μέσα στὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ στρατόπεδο! Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ τίποτα πρὸ γελοῦς καὶ ταυτόχρονα πρὸ ἀπαίσιου; Τὸ νὰ ἰσχυρίζομαστε ὅτι μιὰ ὁμάδα ἀτόμων, ἀκόμα κι ἂν εἶναι πρὸ ἔξυπνοι κι ἔχουν τὶς καλύτερες προθέσεις, θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ τὸ μυαλό, ἡ ψυχὴ, ἡ κατευθυντήρια κι ἐνοποιητικὴ θέλησι τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ τῆς οἰκονομικῆς ὀργάνωσις τοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν χωρῶν, ἀποτελεῖ μιὰ τέτοια αἴρεσι, ἐνάντια στὴν κοινὴ λογικὴ καὶ στὴν ἱστορικὴ ἐμπειρία, ὥστε ἀναρωτιέται κανεὶς πῶς μπόρεσε νὰ τὴ σκεφτεῖ ἓνας ἄνθρωπος τόσο ἔξυπνος ὅπως ὁ κύριος Μάρξ!

Οἱ Πάπες τουλάχιστον εἶχαν τὴ δικαιολογία ὅτι κατέχουν τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, πού ἰσχυρίζονταν ὅτι κρατοῦσαν στὰ χέρια τους μὲ τὴν ἐπιφοίτησι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ στὴν ὁποία ὑποτίθεται ὅτι πιστεύουν. Ὁ κύριος Μάρξ δὲν ἔχει καμιὰ τέτοια δικαιολογία καὶ δὲν θὰ τὸν προσβάλλω λέγοντας ὅτι φαντάζεται πῶς ἔχει ἀνακαλύψει ἐπιστημονικὰ κάτι πού πλησιάζει τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια.

Ἄλλ' ἀπ' τὴ στιγμὴ πού ἐκμηδενίζεται ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κανένα ἀλάθητο δόγμα γιὰ τὴ Διεθνῇ κι ἐπομένως καμιὰ ἐπίσημη πολιτικὴ ἢ οἰκονομικὴ θεωρία κι οἱ συνειδήσεις μας δὲν πρέπει ποτὲ ν' ἀναλάβουν τὸ ρόλο τῶν οἰκουμενικῶν συμβουλίων πού θεσπίζουν ὑποχρεωτικοὺς κανόνες, τοὺς ὁποὺς πρέπει ν' ἀκολουθοῦν ὅλα τὰ μέλη καὶ οἱ πιστοὶ τους.

Δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο ἓνας νόμος πού εἶναι πραγματικὰ ὑποχρεωτικὸς γιὰ ὅλα τὰ μέλη, ἄτομα, τμήματα κι ὁμοσπονδίες τῆς Διεθνούς γιὰ ὅλους ἐκείνους πού ὁ νόμος αὐτὸς ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴ καὶ μοναδικὴ βάση. Στὴν πρὸ ὁλοκληρωμένην του μορφή, μ' ὅλες τὶς συνέπειες καὶ τὶς ἐφαρμογές του, ὁ νόμος αὐτὸς συνηγορεῖ γιὰ τὴ δ : ε θ ν η ἄ λ λ η λ ε γ γ ὕ η τ ὦ ν ἐ ρ γ α ξ ὀ μ ε ν ω ν ὅ λ ω ν τ ὦ ν ἑ π α γ γ ε λ μ ἄ τ ω ν κ ι ὅ λ ω ν τ ὦ ν χ ω ρ ὦ ν σ τ ὀ ν ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ὀ

τοὺς ἀγῶνα ἐνάντια στοὺς ἐκμεταλλεὺς τῆς ἐργασίας. Ἡ ζωντανή ἐνότητα τῆς Διεθνoῦς θασίζεται ἀποκλειστικὰ στὴν πραγματικὴ ὀργάνωση αὐτῆς τῆς ἀλληλεγγύης, μὲ τὴν αὐθόρμητη δράση τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων καὶ μὲ τὴν ἀπόλυτα ἐλεύθερη συνένωση τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν, ὅλων τῶν γλωσσῶν καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ποὺ γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ ἰσχυρὴ γιατί εἶναι ἐλεύθερη· ἡ Διεθνὴς δὲν μπορεῖ νὰ ἐνοποιηθεῖ μὲ διατάγματα καὶ κάτω ἀπ' τὸ μαστίγιό ὁποιασδήποτε κυβέρνησης, ὅποια μορφή καὶ ἂν ἔχει αὐτή.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ καθησυχάσει κάθε ἀμφιβολία σχετικὰ μὲ τὸ ἂν, πέρα ἀπ' αὐτὴ τὴν ὁλοένα αὐξανόμενη ὀργάνωση τῆς ἀγωνιστικῆς ἀλληλεγγύης τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στὴν καπιταλιστικὴ ἐκμετάλλευση, θὰ ἐπακολουθήσει ὁ πολιτικὸς ἀγῶνας τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στὴν ἀστικὴ τάξη; Τόσο οἱ Μαρξιστὲς ὅσο καὶ ἐμεῖς συμφωνοῦμε ὁμόφωνα πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Ἀλλὰ ἐδῶ προκύπτει ἓνα ἐρώτημα ποὺ μᾶς διαχωρίζει ἐντελῶς ἀπ' τοὺς Μαρξιστὲς.

Πιστεύουμε ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ προλεταριάτου, ποὺ εἶναι ἀναγκαστικὰ ἐπαναστατικὴ, θὰ πρέπει νὰ ἔχει σὰν ἄμεσο καὶ μόνον σκοπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Κράτους. Δὲν μπορούμε νὰ καταλάβουμε πῶς μπορεῖ νὰ μιλάει κανεὶς γιὰ διεθνῇ ἀλληλεγγύη, ὅταν ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία νὰ διατηρηθεῖ τὸ Κράτος, ἐκτὸς ἂν κάποιος ὀνειρεύεται τὸ Παγκόσμιον Κράτος, δηλαδὴ τὴν παγκόσμιαν ὑποδούλωση, ὅπως ἀκριβῶς τὴν ὀνειρεύτηκαν οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες καὶ οἱ πάπες. Γιατὶ τὸ Κράτος εἶναι, ἀπ' τὴν ἴδια του τὴ φύση, μιὰ διάσπαση αὐτῆς τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἐπομένως μιὰ μόνιμη αἰτία πολέμου. Οὐτε μπορούμε νὰ καταλάβουμε πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προλεταριάτου ἢ τὴν πραγματικὴ χειραφέτηση τῶν μαζῶν, μέσα στὸ Κράτος καὶ ἀπ' τὸ Κράτος. Κράτος σημαίνει κυριαρχία καὶ κάθε κυριαρχία, προϋποθέτει τὴν ὑποταγὴ τῶν μαζῶν καὶ ἐπομένως τὴν ἐκμετάλλευσή τους γιὰ χάρη κάποιας ἀρχουσας μειοψηφίας.

Δὲν δεχόμαστε, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς σκοποὺς μιᾶς ἐπαναστατικῆς μεταβολῆς, ἐθνικὲς συνελεύσεις, συντακτικὲς συνελεύσεις, προσωρινὲς κυβερνήσεις ἢ τίς λεγόμενες ἐπαναστατικὲς δικτατορίες, γιατί ἔχουμε πειστεῖ ὅτι ἡ ἐπανάσταση εἶναι εἰλικρινὴς καὶ μό-

νιμη μόνο μέσα στις μάξες· ότι όταν συγκεντρωθεί στα χέρια λίγων κυρίαρχων ατόμων, άμεσα κι αναπόφευκτα μετατρέπεται σε αντίδραση. Αυτή είναι ή πίστη μας· αυτός δέν είναι ο κατάλληλος χρόνος για νά έπεκταθούμε πάνω σ' αυτή. Οί Μαρξιστές κηρύσσουν έντελώς αντίθετες ιδέες. Όπως ταιριάζει σε καλούς Γερμανούς, λατρεύουν την κρατική έξουσία και είναι επίσης αναγκαστικά προφήτες τής πολιτικής και κοινωνικής πειθαρχίας, υπέρμαχοι τής κοινωνικής τάξης πού είναι θεμελιωμένη από πάνω πρὸς τὰ κάτω, στ' όνομα πάντοτε τής καθολικής ψηφοφορίας και τής κυριαρχίας τῶν μαζῶν, πάνω στις όποιες φορτώνουν την τιμή νά υπακούουν στους ήγέτες τους, στα έκλεγμένα άφεντικά τους. Οί Μαρξιστές δέν αναγνωρίζουν καμιά άλλη άπελευθέρωση παρά μόνο εκείνη πού περιμένουν άπ' τὸ άποκαλούμενο Λαϊκό Κράτος τους.

Άνάμεσα στους Μαρξιστές και σε μᾶς υπάρχει μιᾶ άδυσσος. Αυτοί είναι κρατιστές ένῳ έμεῖς εἴμαστε άναρχικοί.

Αυτές είναι οί δύο βασικές πολιτικές τάσεις πού χωρίζουν σήμερα τή Διεθνή σε δύο στρατόπεδα. Άπ' τή μιᾶ μεριά δέν υπάρχει τίποτα, για ν' ακριβολογήσουμε, παρά μόνο ή Γερμανία, άπ' την άλλη βρίσκουμε, με ποικίλους βαθμούς, την 'Ιταλία, την 'Ισπανία, την 'Ελβετική Γιούρα, ένα μεγάλο μέρος τής Γαλλίας, τὸ Βέλγιο, την 'Ολλανδία και στο πολύ κοντινὸ μέλλον τούς Σλαβικούς λαούς. Αυτές οί δύο τάσεις ήρθαν σε άνοιχτή σύγκρουση στο Συνέδριο τής Χάγης και χάρη στη μεγάλη δεξιοτεχνία τής τακτικής τοῦ κυρίου Μάρξ, χάρη στην έντελώς τεχνητή οργάνωση τής τελευταίας Συνέλευσης, ή Γερμανική τάση επικράτησε.

Μήπως αυτό σημαίνει ότι λύθηκε τὸ επίμαχο πρόβλημα; Ουτε καν συζητήθηκε όπως πρέπει· άφοῦ ή πλειοψηφία ψήφισε σάν καλογυμνασμένο σύνταγμα, σύντρίψε όλες τις συζητήσεις κάτω άπ' την ψήφο της. Έτσι ή αντίφαση εξακολουθεῖ νά παραμένει, δξύτερη κι άνησυχητική όσο ποτέ· κι ο ίδιος ο κύριος Μάρξ, μεθυσμένος όπως πιθανόν νά είναι άπ' τή νίκη του, δέν μπορεί ούτε καν νά φανταστεῖ ότι την κέρδισε τόσο φθηνά. Κι αν για μιᾶ στιγμή άπόλαυσε μιᾶ τέτοια ήλίθια έλπίδα, θά έπρεπε νά είχε άπαλλαγεῖ πρόθυμα άπ' την αὐταπάτη λόγω τής ένωμένης στάσης τῶν αντιπροσώπων τής Γιούρας, 'Ισπανίας, Βελγίου και 'Ολλανδίας (για νά μὴν αναφέρω την 'Ιταλία, ή όποία ούτε καταδέχθηκε νά στεί-

λαι αντιπρόσωπους σ' αὐτὸ τὸ τόσο φανερὰ ἀπατηλὸ συνέδριο), μιὰ διαμαρτυρία πολὺ μετριοπαθῆ σὲ τόνο κι ὅμως μὲ τόση δύναμη καὶ βάθειά σημασία.

Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνεи σήμερα; Σήμερα, ἀφοῦ ἡ λύση κι ὁ συμβιβασμὸς στὸν τομέα τῆς πολιτικῆς εἶναι ἀδύνατα, πρέπει νὰ ἐφαρμόσουμε κοινὴ ἀνεκτικότητα παραχωρώντας σὲ κάθε χώρα τὸ ἀναμφισβήτητο δικαίωμα ν' ἀκολουθεῖ ὅποιες πολιτικὲς τάσεις πιθανὸν νὰ προτιμᾷ ἢ νὰ βρίσκει πιὸ κατάλληλες γιὰ τὴ δική της εἰδική κατάσταση. Κατὰ συνέπεια, ἀπορρίπτοντας κάθε πολιτικὸ θέμα ἀπ' τὸ ὑποχρεωτικὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνoῦς, πρέπει νὰ ἐπιδιώξουμε νὰ ἐνισχύσουμε τὴν ἐνότητα τῆς μεγάλης αὐτῆς ἔνωσης ἀποκλειστικά στὸν τομέα τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης. Αὐτὴ ἢ ἀλληλεγγύη μᾶς ἐνώνει, ἐνῶ τὰ πολιτικὰ ζητήματα μᾶς χωρίζουν ἀναπόφευκτα.

Νὰ ποὺ ὁρίζεται ἡ ἀληθινὴ ἐνότητα τῆς Διεθνoῦς, μέσα στὶς κοινὲς οἰκονομικὲς φιλοδοξίες καὶ στ' αὐθόρμητα λαϊκὰ κινήματα ὅλων τῶν χωρῶν — ὅχι σὲ ὁποιαδήποτε κυβέρνηση οὔτε σὲ καμιὰ ἄκαμπτη πολιτικὴ θεωρία ποὺ ἐπιβλήθηκε πάνω στὶς μάζες ἀπὸ ἓνα γενικὸ συνέδριο. Αὐτὸ εἶναι τόσο φανερὸ ὥστε θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ ἔχει τυφλωθεῖ ἀπ' τὸ πάθος γιὰ τὴν ἐξουσία γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβει.

Θὰ μπορούσα νὰ καταλάβω τὰ ὄνειρα ποὺ ἔκαναν διάφοροι δεσπότες μὲ στέμματα ἢ χωρίζε, γιὰ νὰ κρατήσουν τὸν κόσμον στὰ χέρια τους σὰν σκῆπτρο. Ἀλλὰ τί μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ ἓνα φίλο τοῦ προλεταριάτου, ἓναν ἐπαναστάτη ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι ποθεῖ εἰλικρινὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν μαζῶν, ἐνῶ υἱοθετεῖ στάση διευθυντοῦ κι ἀνώτατου διαιτητῆ ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων, ποὺ μπορεῖ νὰ ξεφυτρώσουν σὲ διάφορες χῶρες καὶ τολμᾷ νὰ ὀνειρεύεται τὴν ὑποταγὴ τοῦ προλεταριάτου σὲ μιὰ ἰδέα ποὺ γεννήθηκε στὸ μυαλό του;

Πιστεύω ὅτι ὁ κύριος Μάρξ εἶναι ἓνας φλογερὸς ἐπαναστάτης, ἀν κι ὅχι πάντοτε πολὺ συνεπής κι ὅτι πραγματικὰ ἐπιθυμεῖ τὴν ἐξέγερση τῶν μαζῶν. Καὶ ἀναρωτιέμαι πῶς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς παγκόσμιας δικτατορίας, συλλογικῆς ἢ ἀτομικῆς, μιᾶς δικτατορίας ποὺ, μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, θὰ ἀσκει τὸ κατῆκον τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ τῆς παγκόσμιας ἐπανάστασης.

ρουθμιζοντας και κατευθυνοντας το επαναστατικό κίνημα των μαζών σ' όλες τις χώρες, όπως ακριβώς κατευθύνει κάποιος μια μηχανή — ότι η έγκραθίδρουση μιας τέτοιας δικτατορίας θα ήταν αρκετή από μόνη της να σκοτώσει την επανάσταση, να παραλύσει και να διαστρεβλώσει όλα τα λαϊκά κινήματα.

Πού είναι ο άνθρωπος, πού είναι η ομάδα ατόμων, όσο έξυπνοι κι αν είναι, που θα τολμούσαν να κολακέψουν τον εαυτό τους ότι μπορούν μόνοι να συλλάβουν και να καταλάβουν την άπειρη πολυπλοκότητα των διαφόρων συμφερόντων, τάσεων κι ενεργειών σε κάθε χώρα, σε κάθε επαρχία, σε κάθε περιφέρεια, σε κάθε επαγγελματίη και τέχνη και τα όποια ενώνονται στην τεράστια συνισταμένη τους, αλλά δεν πειθαρχούνται από μερικούς θεμελιακούς κανόνες κι από μια μεγάλη κοινή φιλοδοξία, την ίδια φιλοδοξία (οικονομική ισότητα χωρίς απώλεια της αυτονομίας), πού, έχοντας θυσιστεί θαθεία μέσα στη συνείδηση των μαζών, θ' αποτελέσει τη μελλοντική κοινωνική επανάσταση;

Και τί μπορεί να σκεφθεί κανείς για ένα Διεθνές Συνέδριο πού, για το υποτιθέμενο συμφέρον αυτής της επανάστασης, επιβάλλει στο προλεταριάτο ολόκληρου του πολιτισμένου κόσμου μια κυβέρνηση πού έχει περιβληθεί με δικτατορική εξουσία, με το ανακριτικό και παπικό δικαίωμα να διαλύει τις περιφερειακές ομοσπονδίες της Διεθνούς και να θυθίζει στη σιωπή ολόκληρα έθνη σ' όνομα ενός υποτιθέμενου επίσημου κανόνα πού στην πραγματικότητα δεν αποτελεί παρά μόνο ιδέα του Μάρξ, μεταμορφωμένη με την ψήφο μιας φανταστικής πλειοψηφίας σε απόλυτη αλήθεια; Τί μπορεί να σκεφθεί κανείς για ένα Συνέδριο πού, για να κάνει την ηλιθιότητά του πιο φανερή, εξορίζει στην Αμερική αυτή τη δικτατορική κυβέρνηση (το Γενικό Συμβούλιο της Διεθνούς) πού αποτελείται από ανθρώπους οι όποιοι, αν και είναι πιθανόν τίμιοι, είναι άμαθεϊς, άφανεϊς, απολύτως άγνωστοι ακόμα και στο ίδιο το Συνέδριο; Οι έχθροί μας, οι άστοί, θα είχαν δίκιο αν κορόιδευαν το Συνέδριο και υποστήριζαν ότι η Διεθνής Ένωση Εργαζόμενων πολεμά την κρατούσα τυραννία μόνο για να κτίσει μια νέα τυραννία πάνω της; δηλαδή στη δίκαιη προσπάθειά της ν' αντικαταστήσει τους παλιούς παραλογισμούς, δημιουργεί νέους!

Είναι εύκολο να καταλάβουμε γιατί άνθρωποι, όπως οι κύριοι

Μάρξ καὶ Ἐνγκελς, εἶναι ἀπαραίτητοι στοὺς ὁπαδοὺς ἐνὸς προγράμματος ποὺ λατρεύει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία κι ἀνοίγει τίς πόρτες σ' ὅλες τίς φιλοδοξίες τους. Ἀφοῦ θὰ ὑπάρχει πολιτικὴ ἐξουσία, θὰ ὑπάρχουν ἀναγκαστικά καὶ ὑπήκοοι, ποὺ θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ ὑπακούουν, γιατί χωρὶς ὑπακοή δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἐξουσία. Πιθανὸν κάποιος νὰ διαφωνήσῃ ἰσχυρίζόμενος ὅτι θὰ ὑπακούουν ὄχι σὲ ἀνθρώπους, παρὰ σὲ νόμους ποὺ ἔχουν οἱ ἴδιοι φτιάξει. Ἀλλὰ σ' αὐτὸ ἀπαντῶ ὅτι ὅλοι ξέρουν πῶς οἱ ἄνθρωποι κάνουν αὐτοὺς τοὺς νόμους καὶ θέτουν πρότυπα ὑπακοῆς σ' αὐτούς, ἀκόμα καὶ στίς πιὸ δημοκρατικές κι ἐλεύθερες χῶρες. Ὅποιος δὲν ἔχει ἀναμιχθεῖ σ' ἓνα κόμμα, ποὺ παίρνει τὴ φαντασία γιὰ πραγματικότητα, θὰ θυμηθεῖ ὅτι ἀκόμα καὶ σὲ κεῖνες τίς χῶρες οἱ ἄνθρωποι ὑπακούουν ὄχι στοὺς νόμους ποὺ ἔφτιαξαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ στοὺς νόμους ποὺ ἔγιναν στ' ὄνομά τους κι ὅτι ἡ ὑπακοή τους σ' αὐτοὺς τοὺς νόμους δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μόνο ὑπακοή στὴν αὐθαίρετη θέληση κάποιας κυβερνητικῆς μειοψηφίας ποὺ ἀσχεῖ κηδεμονία ἢ, συνοπτικά, μιὰ ἐθελοντικὴ δουλικότητα.

Ἐμεῖς οἱ ἀναρχικοὶ ἐπαναστάτες, ποὺ θέλουμε εἰλικρινὰ τὴν πλήρη λαϊκὴ χειραφέτηση, παρατηροῦμε μὲ ἀποστροφή μιὰ ἄλλη ἔκφραση σ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα: εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ προλεταριάτου, τῶν ἐργατῶν, σὰν τ ἄ ξ η ς κι ὄχι σὰν μάζας. Ξέρετε τί σημαίνει αὐτό; Δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο ἢ λιγότερο ἀπ' τὴν ἀριστοκρατικὴ κυριαρχία τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων, πᾶνω σ' ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ἀγροτικὸ προλεταριάτο, οἱ ὁποῖοι, σύμφωνα μὲ τίς προβλέψεις τῶν Γερμανῶν Σοσιαλδημοκρατῶν, θὰ γίνουν οὐσιαστικά ὑπήκοοι τοῦ ἀποκαλούμενου Λαϊκοῦ Κράτους τους. «Κοινωνικὴ τάξη», «ἐξουσία», «κράτος» εἶναι τρεῖς ἀδιαίρετοι ὅροι, ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ καθένας προϋποθέτει τοὺς ἄλλους δυὸ καὶ ποὺ καταλήγουν σ' αὐτό: τ ἡ ν π ο λ ι τ ι κ ῆ ὑ π ο τ α γ ῆ κ α ι ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ἐ κ μ ε τ ἄ λ λ ε υ σ η τ ῶ ν μ α ζ ῶ ν.

Οἱ Μαρξιστὲς νομίζουν ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ 18ο αἰῶνα ἡ ἀστικὴ τάξη ἀνέτρεψε τοὺς εὐγενεῖς γιὰ νὰ πάρει τὴ θέση τους καὶ σταδιακὰ ν' ἀπορροφήσῃ καὶ κατόπιν νὰ μοιρασθεῖ μαζί τους τὴν κυριαρχία καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἐργαζομένων τόσο στίς πόλεις ὅσο καὶ στὴν ὑπαιθρο, ἔτσι καὶ τὸ προλεταριάτο τῶν πόλεων

προορίζεται νὰ ἐκθρονίσει καὶ ν' ἀπορροφήσει τὴν ἀστική τάξη καὶ κατόπιν ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐξουσιάζει καὶ νὰ ἐκμεταλλεύεται τοὺς ἐργάτες τῆς γῆς.·

Ἄν καὶ διαφέρουν ἀπὸ μᾶς σὲ σχέση μ' αὐτὴ τὴν ἀποψη, δὲν ἀρνοῦνται ἐντελῶς τὸ πρόγραμμά μας. Μᾶς κατακρίνουν μόνο ὅτι θέλουμε νὰ ἐπιταχύνουμε τὴν ἀργὴ πορεία τῆς Ἱστορίας κι ὅτι ἀγνοοῦμε τὸν ἐπιστημονικὸ νόμο τῶν διαδοχικῶν ἐπαναστάσεων σὲ ἀναπόφευκτα στάδια. Ἀφοῦ ἔχουν διακηρύξει στίς φιλοσοφικές τους ἐργασίες, ποὺ ἔκαναν ἀνάλυση τοῦ παρελθόντος, ὅτι ἡ αἵματηρὴ ἥττα τῶν ἐξεγερμένων χωρικῶν τῆς Γερμανίας κι ὁ θρίαμβος τῶν δεσποτικῶν κρατῶν τὸν 16ο αἰῶνα ἀποτελέσει μιὰ μεγάλη ἐπαναστατικὴ κίνηση πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔχουν τώρα τὸ θράσος νὰ ζητοῦν τὴν ἐγκαθίδρυση ἐνὸς νέου δεσποτισμοῦ, γιὰ τὸ συμφέρον δῆθεν τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων καὶ σὲ θάρος τῶν δουλευτῶν τῆς ὑπαίθρου.

Ἡ ἴδια λογικὴ ὁδηγεῖ τοὺς Μαρξιστὲς ἄμεσα καὶ μοιραῖα, σ' ὅτι ὀνομάζουμε ἀ σ τ ι κ ὸ σ ο σ ι α λ ι σ μ ὸ καὶ στὴ σύναψη μιᾶς νέας πολιτικῆς συμμαχίας ἀνάμεσα στοὺς ἀστοὺς ποὺ εἶναι «ριζοσπαστικοί» ἢ ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ εἶναι ἔτσι καὶ στὴν «ἔξυπνη», «σεβαστὴ» ἀστικοποιημένη μειοψηφία τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων, σὲ θάρος τῶν προλεταριακῶν μαζῶν, ὅχι μόνο τῆς ὑπαίθρου ἀλλὰ καὶ τῶν πόλεων.

Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει ἡ ὑποψηφιότητα τῶν ἐργατικῶν ἀντιπροσώπων στὰ κοινοβούλια τῶν ὑφιστάμενων χωρῶν καὶ ἡ κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ λαϊκὴ φύση μιᾶς τέτοιας ἐξουσίας δὲν θὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνας μῦθος; Εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ εἶναι ἀδύνατον σὲ ἑκατοντάδες ἢ ἀκόμα δεκάδες χιλιάδων ἢ ἀκόμα καὶ σὲ μερικές χιλιάδες νὰ ἐξασκήσουν ἀποτελεσματικὰ τὴν ἐξουσία. Θὰ πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἐξουσία μὲ τὴ βοήθεια ἀντιπροσώπων, νὰ παραχωρήσουν αὐτὴ τὴν ἐξουσία σὲ μιὰ ομάδα ἀτόμων ποὺ ἔχουν ἐκλεγεί γιὰ νὰ τοὺς ἀντιπροσωπεύουν καὶ νὰ τοὺς κυβερνοῦν... Μετὰ ἀπὸ μερικές σύντομες στιγμὲς ἐλευθερίας ἢ ἐπαναστατικῆς εὐφορίας, αὐτοὶ οἱ νέοι πολῖτες ἐνὸς νέου κράτους θὰ ξυπνήσουν γιὰ νὰ βρεθοῦν ξανά πιόνια καὶ θύματα νέων ἐξουσιαστῶν...

Τρέφω μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὸ ὅτι σὲ λίγα χρόνια, ἀκόμα

και οι Γερμανοί εργάτες θ' ακολουθήσουν το δρόμο που τους ταιριάζει καλύτερα, με την προϋπόθεση ότι θα μᾶς επιτρέψουν την ίδια ελευθερία. Αναγνωρίζουμε ακόμα την πιθανότητα ότι ή Ιστορία, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας, το πολιτιστικό επίπεδο και ολόκληρη ή σημερινή τους κατάσταση, τους ἐμποδίζει ν' ακολουθήσουν αυτό το μονοπάτι. Αφῆστε τους Γερμανούς, Αμερικάνους και Άγγλους δουλευτές καθώς και εκείνους από τις άλλες χώρες νά θαδίσουν με την ίδια ἐνεργητικότητα στην καταστροφή κάθε πολιτικής ἐξουσίας, στην ελευθερία για όλους και σ' ένα φυσικό σεβασμό γι' αυτή την ελευθερία· αυτές είναι οι ἀπαραίτητες συνθήκες για τή διεθνή ἀλληλεγγύη.

Ο Μάρξ, για νά υποστηρίξει το πρόγραμμά του για την κατάρτιση της πολιτικής ἐξουσίας, ἔχει μιᾶ πολύ εἰδική θεωρία, που δὲν είναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ή λογική συνέπεια ολόκληρου τοῦ συστήματός του. Υποστηρίζει ότι ή πολιτική κατάσταση κάθε χώρας είναι πάντοτε το προϊόν και ή πιστή ἔκφραση της οἰκονομικής της κατάστασης· για ν' ἀλλάξεις την πρώτη ἀρκεῖ μόνο νά μετασχηματίσεις τή δεύτερη. Ἐκεῖ βρίσκεται ὅλο το μυστικό της ἱστορικής ἐξέλιξης σύμφωνα με τόν Μάρξ· ἀδιαφορεῖ για τους ἄλλους παράγοντες στην Ἱστορία, ὅπως είναι· ή φανερή συνεχῆς ἀντίδραση τῶν πολιτικῶν, νομικῶν και θρησκευτικῶν θεσμῶν πάνω στην οἰκονομική κατάσταση. Αναφέρει: «Ἡ φτώχεια γεννᾷ την πολιτική ὑποδούλωση, τὸ Κράτος». Ἀλλά δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀντιστραφεῖ αὐτή ή ἔκφραση και νά λέει: «Ἡ πολιτική ὑποδούλωση, τὸ Κράτος, ἀναπαράγει με τή σειρά της και συντηρεῖ την φτώχεια σάν προϋπόθεση για την ἴδια της την ὕπαρξη, ἔτσι για νά ἐξαφανιστεῖ ή φτώχεια, εἶναι ἀπαραίτητο νά ἐξαφανιστεῖ τὸ Κράτος!». Καὶ ἀρκετὰ παράδοξα, ο Μάρξ, που ἀπαγορεύει στους ὁπαδούς του νά θεωροῦν την πολιτική ὑποδούλωση, τὸ Κράτος, σάν πραγματική αἰτία της φτώχειας, διατάζει τους ὁπαδούς του μέσα στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα νά θεωρήσουν την κατάρτιση της πολιτικής ἐξουσίας σάν ἀπόλυτα ἀπαραίτητη πρωταρχική προϋπόθεση για την οἰκονομική ἀπελευθέρωση!

(Παρεμβάλλουμε ἐδῶ μιᾶ παράγραφο ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Μπακούνιν στο Συνέδριο της Διεθνούς το Σεπτέμβρη τοῦ 1869, που

προσθέτει μιὰ ἀκόμα ἀντίρρηση στὴ Μαρξιστικὴ θεωρία περὶ οἰκονομικῆς αἰτιοκρατίας).

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθνoῦς (ποὺ ἔγινε ἀπ' τὸν Μάρξ) ὑποστηρίζει ὅτι τὸ νομικὸ γεγονὸς δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ συνέπεια τοῦ οἰκονομικοῦ γεγονότος, εἶναι ἐπομένως ἀπαραίτητο νὰ μετασχηματίσουμε τὸ τελευταῖο γιὰ νὰ ἐξαφανισθεῖ τὸ πρῶτο. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πῶς ὅτι ὀνομάσθηκε νομικὸ ἢ πολιτικὸ δικαίωμα στὴν Ἱστορίᾳ, ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἔκφρασις καὶ τὸ προῖόν ἐνὸς τέτελεσμένου γεγονότος. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητο ὅτι αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα πράξεων ἢ γεγονότων ποὺ ἔχουν γίνεи προηγουμένως, προκαλεῖ μὲ τὴ σειρά του ἄλλα ἀποτελέσματα καὶ γίνεται τὸ ἴδιο ἓνα πολὺ ἀληθινὸ καὶ πανίσχυρο γεγονὸς ποὺ πρέπει νὰ ἐξαφανιστεῖ ἂν κάποιος ἐπιθυμεῖ μιὰ τάξη πραγμάτων διαφορετικὴ ἀπ' τὴν κρατοῦσα. Ἔτσι, εἶναι αὐτὸ τὸ κληρονομικὸ δικαίωμα ἐκεῖνο ποὺ, ἀφοῦ ὑπῆρξε ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς βίαιης οἰκοιοποίησις τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πλούτου, γίνεται ἀργότερα ἡ βάση τοῦ πολιτικοῦ κράτους καὶ τῆς θεσμοποιημένης οἰκογένειας, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει καὶ λατρεύει τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησίαν...

Παρόμοια, ὁ Μάρξ ἀγνοεῖ ἐντελῶς ἓνα πιὸ σημαντικὸ στοιχεῖο τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξις τῆς Ἀνθρωπότητος, δηλαδή, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτήρα κάθε φυλῆς καὶ κάθε λαοῦ, μιὰ ἰδιοσυγκρασία καὶ ἓνα χαρακτήρα ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι τὸ φυσικὸ προῖόν ἐνὸς πλῆθους ἐθνολογικῶν, κλιματολογικῶν, οἰκονομικῶν καὶ ἱστορικῶν αἰτιῶν, ἀλλὰ ποὺ ἐξασκοῦν, ἀκόμα καὶ πέρα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴς οἰκονομικῆς συνθήκης κάθε χώρας, μιὰ σημαντικὴ ἐπίδρασις πάνω στὰ πεπωρωμένα τῆς καὶ ἀκόμα πάνω στὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς δυνάμεων. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἀποκαλούμενα φυσικὰ χαρακτηριστικά, ὑπάρχει κάποιος τοῦ ὁποίου ἡ δράσις εἶναι ἐντελῶς ἀποφασιστικὴ στὴν ἰδιαίτερην Ἱστορίαν κάθε λαοῦ· εἶναι ἡ ἔντασις τοῦ ἐπαχέστατου πνεύματος καὶ μ' αὐτὸ ἐννοῶ τὸ σύμβολο τῆς ἐλευθερίας μὲ τὸ ὅποιο ἓνας λαὸς ἔχει προικιστεῖ ἢ τὸ ἔχει διατηρήσει. Αὐτὸ τὸ ἐνστικτο ἀποτελεῖ μιὰ ἀλήθεια ποὺ εἶναι ἐντελῶς πρωταρχικὴ καὶ ζωώδης· τὴ βρίσκει κανεὶς σὲ διαφορετικὸ ὁσθμὸ μέσα σὲ κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξιν καὶ ἡ ἐνεργητικότης καὶ ζωτικὴ δύναμις τοῦ

καθένα πρέπει νά μετριέται ἀπ' τὴν ἔντασή της. Αὐτὸ τὸ ἔνστικτο στὸν ἄνθρωπο, μαζί μὲ τὶς οἰκονομικὲς ἀνάγκες ποὺ τὸν παρακινεῖ σὲ δράση, γίνεται ὁ πιὸ ἰσχυρὸς μοχλὸς τῆς ὀριστικῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου. Κι ἀφοῦ εἶναι θέμα μᾶλλον ἰδιοσυγκρασίας παρά πνευματικῆς κι ἠθικῆς κουλτούρας, ἂν καὶ αὐτὲς συμπληρώνουν συνήθως ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, συμβαίνει μερικὲς φορὲς πολιτισμένοι ἄνθρωποι νά τὸ κατέχουν σὲ μικρὸ μόνον βαθμὸ εἴτε γιατί τὸ ἐξάντλησαν στὴν προηγούμενη ἀνάπτυξή τους εἴτε γιατί ἀποστερήθηκαν τὸν πολιτισμὸ τους ἢ πιθανὸν γιατί ἦταν ἀπ' τὴν ἀρχὴ λιγότερο προικισμένοι μ' αὐτὸ ἀπ' ὅτι ἄλλοι λαοί...

Ὁ συλλογισμὸς τοῦ Μάρξ καταλήγει σὲ μιὰ ἀπόλυτη ἀντίφαση. Παίρνοντας ὑπόψη τοῦ μόνου τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα, ἐπιμένει ὅτι μόνου οἱ πιὸ ἀναπτυγμένες χῶρες, ἔκείνες ποὺ ἡ καπιταλιστικὴ παραγωγὴ ἔχει πετύχει τὴ μεγαλύτερη ἀνάπτυξη, εἶναι οἱ πιὸ ἱκανὲς νά κάνουν τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση. Αὐτὲς οἱ πολιτισμένες χῶρες, μὲ ἐξαίρεση ὅλες τὶς ἄλλες, εἶναι οἱ μόνες ποὺ εἶναι προορισμένες ν' ἀρχίσουν καὶ νά φέρουν σὲ πέρας αὐτὴ τὴν ἔπανάσταση. Ἡ ἔπανάσταση αὐτὴ θὰ ἀπαλλοτριώσῃ εἴτε μὲ εἰρηνικά, σταδιακὰ εἴτε μὲ βίαια μέσα, τοὺς ὑπάρχοντες ἰδιοκτῆτες καὶ καπιταλιστές. Τὸ Ἐπαναστατικὸ Κράτος, γιὰ ν' ἀπαλλοτριώσῃ ὅλη τὴν κεφαλαιουχικὴ κι ἐδαφικὴ ἰδιοκτησίαν καὶ νά ἐφαρμόσῃ τὰ ἐκτεταμένα οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ του προγράμματα, θὰ πρέπει νά εἶναι πολὺ ἰσχυρὸ καὶ πολὺ συγκεντρωτικόν. Τὸ Κράτος θὰ διαχειρίζεται καὶ θὰ κατευθύνει τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, μὲ τὴ βοήθεια τῶν μισθωτῶν στελεχῶν του ποὺ θὰ διατάζουν στρατιᾶς ἀπὸ ἀγροτικὰς ἐργάτες, ὀργανωμένους καὶ πειθαρχημένους γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ταυτόχρονα, πάνω στὰ ἐρείπια τῶν σημερινῶν Τραπεζῶν, θὰ κτίσῃ μιὰ Κρατικὴ Τράπεζαν ποὺ θὰ χρηματοδοτεῖ ὅλη τὴν ἐργασία καὶ τὸ ἐθνικὸ ἐμπόριο.

Μποροῦμε εὐκόλως νά καταλάβουμε πῶς ἓνα φανερὰ ἀπλὸ σχέδιο ὀργάνωσης μπορεῖ νά διαγεῖραι τὴ φαντασίαν τῶν ἐργαζόμενων ποὺ διψοῦν τόσο γιὰ δικαιοσύνη ὅσο καὶ γιὰ ἐλευθερίαν καὶ ποιὸς φαντάζεται ἀνόητα ὅτι ἡ μιὰ μπορεῖ νά ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν ἄλλη; Σὰν νά μποροῦσε κάποιος, γιὰ νά κατακτήσῃ καὶ νά κατοχυρώσῃ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἰσότητά, νά βασιστεῖ στὶς προσπάθειες ἄλλων, ἰδιαίτερα στὶς κυβερνήσεις, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ

ἐκλέχτηκαν ἢ ἐλέγχονται, γιὰ νὰ μιλήσει καὶ νὰ δράσει γιὰ τὸ λαό!

Γιὰ τὸ προλεταριάτο αὐτὴ ἡ θέληση, στὴν πραγματικότητα, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνας στρατώνας: ἓνα καθεστώς, ὅπου στρατικοποιημένοι ἐργάτες καὶ ἐργάτριες θὰ κοιμοῦνται, θὰ ξυπνοῦν, θὰ ἐργάζονται καὶ θὰ ζοῦν κάτω ἀπ' τὸν ἥχο ἑνὸς τύμπανου, ὅπου οἱ πανοῦργοι κι οἱ μορφωμένοι θ' ἀπολαμβάνουν τὰ κυβερνητικὰ προνόμια κι ὅπου οἱ τυχοδιωπτικοὶ τύποι, ποὺ θὰ ἔχουν προσελκύσῃ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν διεθνῶν κερδοσκοπιῶν τῆς Κρατικῆς Τράπεζας, θὰ θροῦν τὸ κατάλληλο ἔδαφος γιὰ ἐπικερδεῖς καὶ δόλιες δοσοληψίες.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κράτος θὰ ὑπάρχει ὑποδούλωση καὶ στὸ ἐξωτερικὸ θὰ ὑπάρχει πόλεμος χωρὶς ἀνακωχή, τουλάχιστον μέχρις ὅτου οἱ «κατώτερες» φυλές, Λατίνοι καὶ Σλάβοι, κουρασμένες ἀπ' τὸν ἀστικὸ πολιτισμό, θὰ πάψουν πιά νὰ ὑποκύπτουν στὴν ὑποδούλωση ἑνὸς Κράτους, ποὺ θὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ δεσποτικὸ ἀπ' τὸ προηγούμενο Κράτος, ἂν καὶ αὐτοαποκαλεῖται Λαϊκὸ Κράτος.

Ἡ Σοσιαλιστικὴ Ἐπανάσταση, ὅπως τὴν δραματίζοντο κι ἐλπίζουν νὰ εἶναι οἱ Λατίνοι κι οἱ Σλάβοι ἐργάτες, ἔχει ἄπειρα πιὸ πλατεῖες βλέψεις ἀπ' ὅτι ἐκείνη ποὺ προωθήθηκε ἀπ' τὸ Γερμανικὸ ἢ Μαρξιστικὸ πρόγραμμα. Γιὰ (τοὺς ἐργάτες) αὐτοὺς δὲν τίθεται θέμα ἀπελευθέρωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης, ποὺ θὰ γίνεῖ σταδιακὰ καὶ θὰ πραγματοποιηθεῖ στὸ μακρινὸ μόνο μέλλον ἀλλὰ μᾶλλον θέμα ὀριστικῆς κι ἀληθινῆς ἀπελευθέρωσης ὅλων τῶν ἐργαζόμενων, ὅχι μόνο σὲ μερικὰ ἀλλὰ σ' ὅλα τὰ ἔθνη «ἀνεπτυγμένα» καὶ «ὑποανάπτυκτα». Καὶ τὸ πρῶτο σύνθημα αὐτῆς τῆς ἀπελευθέρωσης δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ ἐλευθερία. "Ὅχι ἡ ἀστικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία, ποὺ ἐξυμνεῖται καὶ συστήνεται ἀπ' τὸ Μάρξ καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του σὰν τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας, ἀλλὰ μιὰ π λ α τ ε ι ἄ ἄ ν θ ρ ώ π ι ν η ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α, μιὰ ἐλευθερία ποὺ καταστρέφει ὅλες τὶς δογματικές, μεταφυσικές, πολιτικές καὶ νομικὲς δεσμεύσεις, ἀπ' τὶς ὁπεῖς σήμερα εἶναι ὅλοι παγιδευμένοι κι ὁποῖα θὰ δώσει σ' ὅλους, συλλογικὰ ὅπως κι ἀτομικὰ, πλήρη αὐτονομία στὶς ἐνέργειες καὶ στὴν ἀνάπτυξή τους, ἀπαλλαγμένοι μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ ἐπιθεωρητές, διευθυντὲς καὶ κηδεμόνες.

Τὸ δεύτερο σύνθημα αὐτῆς τῆς ἀπελευθέρωσης εἶναι ἡ ἀλληλεγγύη, ὅχι ἡ Μαρξιστικὴ ἀλληλεγγύη, θεσπισμένη ἀπὸ κάποια κυβέρνηση ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, με ἀπάτη ἢ ἐξαναγκασμό, πάνω στὶς μάζες, οὔτε ἐκείνη ἢ ἐνότητά ὧν ποὺ ἀποτελεῖ ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας τοῦ καθένα ἀτομικά, κι ἡ ὁποία ἀπ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονός, γίνεται ἀπάτη, μῦθος, ποὺ ἀποκρύπτει τὴν πραγματικότητα τῆς ὑποδούλωσης, ἀλλὰ κείνη τὴν ἀλληλεγγύη ποὺ εἶναι, ἀντίθετα, ἡ ἐπιβεβαίωση καὶ ἡ πραγμάτωση κάθε ἐλευθερίας, ποὺ δὲν ὀφείλει τὴν ὕπαρξή της σὲ κανένα πολιτικὸ νόμο παρὰ μόνον στὴν ἔμφυτη κοινωνικὴ φύση τοῦ Ἀνθρώπου, θάσει τῆς ἐποίας κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐλεύθερος ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸν περιτριγυρίζουν καὶ ἀσχοῦν κάποια ἐπίδραση, ἄμηση ἢ ἑμμένη, στὴ ζωὴ του, δὲν εἶναι ἐξίσου ἐλεύθεροι...

Ἡ ἐπιδιωκόμενη ἀλληλεγγύη, ἀπέχοντας πολὺ ἀπ' τὸ ν' ἀποτελεῖ προϊόν μιᾶς ὁποιασδήποτε τεχνητῆς ἐξουσιαστικῆς ὀργάνωσης, ὅποια μορφὴ κι ἂν ἔχει αὐτή, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι τὸ αὐθόρμητο προϊόν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, οἰκονομικῆς ὅπως καὶ ἡθικῆς, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐλεύθερης συνένωσης τῶν κοινῶν συμφερόντων, φιλοδοξίῶν καὶ τάσεων. ...Ἐχει σὰν ἀπαραίτητη θάση τῆς τὴν ἐστὶ τὴ καὶ τὴν συλλογικὴ ἔργασία — ὑποχρεωτικὴ ὅχι ἀπ' τὸ νόμο, ἀλλ' ἀπ' τὴ δύναμη τῆς πραγματικότητος — καὶ τὴν συλλογικὴ ἰδιοκτησίαν σὰν ὁδηγό, ἔχει τὴν ἐμπειρίαν, τὴν πρακτικὴ τῆς συλλογικῆς ζωῆς, τὴ γνώση καὶ τὴ μάθησιν καὶ σὰν τελικὸ σκοπὸ, τὴν ἐγκαθίδρυσιν μιᾶς ἐλευθερίας Ἀνθρωπότητας, ποὺ θ' ἀρχίσει μετ' τὴν πτώσιν ὧν τῶν κρατῶν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδανικόν, οὔτε Θεϊκόν, οὔτε μεταφυσικόν, ἀλλ' ἀνθρώπινον καὶ πρακτικόν, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὶς σύγχρονες φιλοδοξίες τῶν Λατινικῶν καὶ Σλαδικῶν λαῶν. Θέλουν πλήρη ἐλευθερίαν, πλήρη ἀλληλεγγύην, με ἄλλα λόγια, θέλουν μιὰ ολοκληρωμένη Ἀνθρωπότητα καὶ δὲν θὰ δεχτοῦν λιγότερα ἀκόμα κι ἂν προβάλλεται ἡ πρόφασις ὅτι ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας εἶναι μόνον προσωρινός. Οἱ Μαρξιστὲς θὰ καταγγείλουν αὐτὲς τίς φιλοδοξίες σὰν βλακείαν, ὅπως ἔκαναν γιὰ πολὺ καιρό... ἀλλὰ οἱ Λατίνοι κι οἱ Σλάβοι δὲν θ' ἀνταλλάξουν ποτὲ αὐτοὺς τοὺς ὑπέροχους στόχους μετ' τίς ἐντελῶς ἀστικὰς κοινοτοπίας τοῦ Μαρξιστικοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἀπέναντι στὴν ἐκμετάλλευσή, ἡ ἀστική τάξη ἐφαρμόζει τὴν ἀλληλεγγύη. Πολεμώντας τοὺς οἱ ἐκμεταλλεζόμενοι πρέπει νὰ κάνουν τὸ ἴδιο κι ἡ ὀργάνωσή αὐτῆς τῆς ἀλληλεγγύης ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ τῆς Διεθνoῦς. Αὐτὸς ὁ σκοπός, τόσο ἀπλὸς καὶ τόσο καθαρὰ ἐκφρασμένος στὶς ἀρχικὲς μιας θέσεις, ἀποτελεῖ τὴ μόνη νόμιμη ὑποχρέωση, τὴν ὁποία ὅλα τὰ μέλη, τμήματα καὶ ὁμοσπονδίες τῆς Διεθνoῦς πρέπει ν' ἀποδεχθοῦν. Τὸ ὅτι αὐτοὶ ἐνέργησαν θεληματικά, φαίνεται ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι μέσα σὲ λιγότερο ἀπ' ὀκτὼ χρόνια, περισσότεροι ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο ἐργάτες προσχώρησαν κι ἔνωσαν τίς δυνάμεις τοὺς κάτω ἀπ' τὴ σημαία αὐτῆς τῆς ὀργάνωσής, πού ἔχει γίνεῖ στὴν πραγματικότητα μιὰ ἀληθινὴ δύναμι, μιὰ δύναμι, μὲ τὴν ὁποία οἱ δυνατότεροι μονάρχες εἶναι τώρα ὑποχρεωμένοι νὰ λογαριαστούν.

Ἀλλὰ ἡ ἐξουσία δελεάζει τοὺς φιλόδοξους κι ὁ κύριος Μάρξ κι ἡ συντροφιά του φαίνονται νὰ φαντάζονται, μὴν ἔχοντας ὑπολογίσει ποτὲ τὴ φύση καὶ τὴν πηγὴ αὐτῆς τῆς τεράστιας δυνάμεως τῆς Διεθνoῦς, ὅτι μποροῦν νὰ τὴν κάνουν μέσο προόδου ἢ ὄργανο γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν δικῶν τους πολιτικῶν ἀξιώσεων. Ὁ κύριος Μάρξ, πού ὑπῆρξε ἓνας ἀπ' τοὺς βασικοὺς ἰδρυτὲς τῆς Διεθνoῦς (ἓνας δοξασιμένος τίτλος πού κανένας δὲ θὰ διεκδικήσει) καὶ πού ἔχει πρακτικὰ μονοπωλήσει ὁλόκληρο τὸ Γενικὸ Συμβούλιο τὰ τελευταῖα ὀκτὼ χρόνια, ἔπρεπε νὰ εἶχε καταλάβει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον δυὸ πράγματα πού εἶναι αὐταπόδεικτα καὶ τὰ ὁποία θὰ μπορούσαν ν' ἀγνοήσουν μόνο ἐκεῖνοι, πού ἔχουν τυφλωθεῖ ἀπὸ ματαιοδοξία καὶ φιλοδοξία: 1) ὅτι ἡ θαυμαστὰ ἀνάπτυξη τῆς Διεθνoῦς ὁ φ ε ῖ λ ε τ α ῖ σ τ ῆ ν ἔ ξ ἄ λ ε ῖ ψ η ἄ π' τ ὅ ἐ π ῖ σ η μ ο π ρ ὀ γ ρ α μ μ α κα ῖ τ ο ῦ ς κα ν ὄ ν ε ς τ ῆ ς κάθε πολιτικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ θέματος καὶ 2) ὅτι ἡ Διεθνὴς, ἔχοντας βασιστεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας ὅλων τῶν τμημάτων καὶ τῶν ὁμοσπονδιῶν τῆς, ἐνέργησε

μ' εὐχαρίστηση χωρὶς τὶς ὑπηρεσίες ἐνὸς σ υ γ κ ε ν τ ρ ω τ ι -
σ τ ῆ ἢ διευθυντῆ πού φυσικά θὰ παρεμπόδιζε καὶ θὰ παράλυε
τὴν ἀνάπτυξή της. Πρὶν ἀπ' τὸ 1870, ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδο
τῆς μεγαλύτερης ἀνάπτυξης τῆς Διεθνούς, τὸ Γενικὸ Συμβούλιο
τῆς Διεθνούς δὲν ἔκανε ἐπεμβάσεις στὴν ἐλευθερία καὶ τὴν αὐτο-
νομία τῶν τμημάτων καὶ ὁμοσπονδιῶν — ὄχι γιατί στεροῦνταν τὴ
θέληση νὰ κυριαρχεῖ, ἀλλὰ μόνο γιατί δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὸ
κάνει καὶ κανένας δὲ θὰ ὑπάκουε σ' αὐτό. Τὸ Γενικὸ Συμβούλιο
ἦταν μιὰ προσάρτηση πού σύρονταν πίσω ἀπ' τὸ αὐθόρμητο κίνη-
μα τῶν ἐργατῶν τῆς Γαλλίας, Ἑλβετίας, Ἰσπανίας καὶ Ἰταλίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα, ὅλοι γνωρίζουν ὅτι ἂν
ἐξαλείφτηκε ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνούς, αὐτὸ δὲν ἦταν λάθος
τοῦ κυρίου Μάρξ, οὔτε ὀφειλόταν σὲ καμιά ἀλλαγὴ γνώμης ἀπὸ
μέρους τοῦ συγγραφέα τοῦ περίφημου ἐκείνου Μ α ν ι φ έ σ τ ο υ
τῶν Γερμανῶν Κομμουνιστῶν, πού δημοσιεύτηκε τὸ 1848 ἀπ' αὐ-
τὸν κι ἀπ' τὸ φίλο καὶ συνένοχό του, τὸν κύριο Ἐγγκελς. Οὔτε
παράλειψε νὰ τονίσει αὐτὸ τὸ πρόβλημα στὴν Ἐναρκτήρια Διακή-
ρυξη — μιὰ ἐγκύκλιο πού ἀπευθυνόταν στοὺς ἐργάτες ὅλων τῶν
χωρῶν — καὶ πού δημοσιεύτηκε τὸ 1864 ἀπ' τὸ προσωρινὸ Γενικὸ
Συμβούλιο τοῦ Λονδίνου.

Στὴ διακήρυξη αὐτῇ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γερμανῶν ἐξουσιαστι-
κῶν κομμουνιστῶν, τόνισε ὅτι «ἡ κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξου-
σίας εἶναι τὸ πρωταρχικὸ καθήκον τοῦ προλεταριάτου.

Τὸ Πρῶτο Συνέδριο τῆς Διεθνούς (τὸ 1866 στὴ Γενεύη), κα-
τάπνιξε στὴ γένεσή της τὴν ἀπόπειρα τοῦ Μάρξ — πού παίρνει
τώρα τὴ στάση δικτάτορα τῆς μεγάλης μας Ἐνωσης — νὰ διοχε-
τεύσει αὐτὸ τὸ πολιτικὸ σχέδιο. Αὐτὸ ἔχει ἐντελῶς ἐξαλειφθεῖ ἀπ'
τὸ πρόγραμμα καὶ τοὺς κανονισμοὺς πού υἱοθετήθηκαν ἀπ' αὐτὸ
τὸ συνέδριο, πού παραμένει τὸ θεμέλιο τῆς Διεθνούς. Κάντε τὸν
κόπο νὰ ξαναδιαβάσετε τοὺς ὑπέροχους «Λόγους» πού ἀποτελοῦν
τὴν εἰσαγωγὴ στοὺς γενικοὺς κανονισμοὺς μας καὶ θὰ δεῖτε ὅτι τὸ
πολιτικὸ ζήτημα ἀντιμετωπίζεται μέσα σ' αὐτὲς τὶς λέξεις:

Θεωρώντας ὅτι ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἐργατῶν πρέπει νὰ εἶναι ἔργο τῶν
ἰδίων τῶν ἐργατῶν, ὅτι οἱ προσπάθειες τῶν ἐργατῶν νὰ πετύχουν τὴ χει-
ραφέτησή τους, δὲν πρέπει νὰ καταλήξῃ στὴ δημιουργίαν νέων προνομίων,
ἀλλὰ νὰ κατοχυρώσει, μιὰ γιὰ πάντα, ἴσα καθήκοντα καὶ ἴσα δικαιώματα,
ὅτι ἡ ὑποδούλωση τῶν ἐργατῶν σὲ κεφάλαια ἀπατελεῖ τὴν πηγὴ ὅλης τῆς

Βουλικοῦ — πολιτικῆς, ἡθικῆς καὶ ὡλικῆς, ὅτι γὰρ αὐτὸ τὸ λόγος ἡ οἰ-
κονομικὴ ἀπελευθερώσῃ τὸν ἐργατῶν
ἀποτελεῖ τὸ μεγάλον σκοπὸν, μὲ τὸν ὁποῖον
πρέπει νὰ συντονισθῇ καὶ ἡ πολιτικὴ
κίνησις κ.λ.π.

Ἡ βασικὴ φράση ὁλόκληρου τοῦ προγράμματος τῆς Διεθνoῦς
σπάει τὰ δεσμὰ πού δένουν τὸ προλεταριάτο μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς
ἀστικῆς τάξης. Τὸ προλεταριάτο, ἀναγνωρίζοντας αὐτὴ τὴν ἀλή-
θεια, θὰ διευρύνει ἀκόμα περισσότερο μὲ κάθε θῆμα πού κάνει τὸ
κενὸ πού τὸ χωρίζει ἀπ' τὴν ἀστικὴν τάξιν. Ἡ Συμμαχία, τὸ τμήμα
τῆς Διεθνoῦς στὴ Γενεὺς, ἔχει ἐρμηνεύσει αὐτὴ τὴν παράγραφο
τῶν «Λόγων» μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια:

Ἡ Συμμαχία ἀπορρίπτει κάθε πολιτικὴ δράση, πού δὲν ἔχει ὡς ἄμε-
σο καὶ βραχυπρόθεσμον σκοπὸν τὸν θρίαμβον τῶν ἐργαζόμενων πάντων στὸν κα-
πιταλισμό. Κατὰ συνέπεια καθορίζει ὡς τελικὸ σκοπὸ τῆς τὴν κατάρτησιν
τοῦ Κράτους, ὅλων τῶν Κρατῶν (ἐκείνων πού πρέπει ν' ἀντικατασταθοῦν)
ἀπὸ μιᾶς παγκόσμιας δημοσπονδίας ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους ἐνώσεων στὰ πλαίσια
τῆς ἐλευθερίας.

Ἀντίθετα μ' αὐτό, τὸ Γερμανικὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Ἐργα-
τικὸ Κόμμα, πού ἱδρύθηκε τὸ 1869, κάτω ἀπ' τὴν προστασίαν τοῦ
κυρίου Μάρξ, ἀπ' τὸν κύριον Λημπνεχτ καὶ τὸν κύριον Μπάμπελ,
διακήρυξε στὸ πρόγραμμά του ὅτι «ἡ κατάκτησις τῆς πολιτικῆς
ἐξουσίας εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὴν οἰκονομικὴν χει-
ραφέτησιν τοῦ προλεταριάτου» καὶ ὅτι, κατὰ συνέπεια, ὁ ἄμεσος
στόχος τοῦ κόμματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὀργάνωσις μιᾶς μεγάλης
νόμιμης ἐκστρατείας γιὰ νὰ κερδίσει τὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα καὶ ὅλα
τὰλλα πολιτικὰ δικαιώματα. Ὁ τελικὸς σκοπὸς ἦταν ἡ ἐγκαθίδρυ-
σις τοῦ Μεγάλου Παγγερμανικοῦ Κράτους, τοῦ ἀποκαλούμενου Λαϊ-
κοῦ Κράτους.

Ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὰς τάσεις ὑπάρχει ἡ ἴδια σύγκρουσις
ἰδεῶν καὶ ἡ ἴδια ἄβυσσος, πού χωρίζει τὸ προλεταριάτο ἀπ' τὴν
ἀστικὴν τάξιν. Προκαλεῖ ἐκπληξιν, κατὰ συνέπεια, τὸ γεγονὸς ὅτι
αὐτοὶ οἱ ἀδιάλλακτοι ἀντίπαλοι συγκρούσθησαν στὴ Διεθνῇ, τὸ ὅτι
ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσά τους συνεχίζεται μ' ὅλες τὰς μορφὰς καὶ σὲ κά-
θε δυνατὴ περίπτωσιν; Ἡ Συμμαχία, πιστὴ στὸ πρόγραμμα τῆς
Διεθνoῦς, ἀπόρριψε περιφρονητικὰ κάθε συνεργασίαν μὲ τὴν ἀστικὴν
πολιτικὴν, ὅσο ριζοσπαστικὴ καὶ σοσιαλιστικὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ μεταμ-

φίεσθι. Συμβούλεψαν τὸ προλεταριάτο ὅτι ἡ μόνη πραγματικὴ ἀπελευθέρωσις, ἡ μόνη ἀληθινὰ εὐεργητικὴ πολιτικὴ γι' αὐτό, εἶναι ἡ ἀποκλειστικὰ ἀρνητικὴ πολιτικὴ τοῦ γκρεμίσματος τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τῆς κυδέρνησης γενικὰ καὶ τοῦ Κράτους καὶ ὅτι γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐννοποιηθοῦν οἱ σκορπισμέναι προλεταριακῆς δυνάμεις σὲ μιὰ διεθνή ὀργάνωσιν, σὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ δύναμιν, πού νὰ κατευθύνεται ἐναντίον τῆς ὀχυρωμένης δυνάμει τῆς ἀστικῆς τάξεως.

Οἱ Γερμανοὶ Σοσιαλδημοκράταις συνηγόρησαν γιὰ μιὰ ἐντελῶς ἀντίθετον πολιτικὴν. Εἶπαν σ' αὐτοὺς τοὺς ἐργάτας, πού δυστυχῶς τοὺς πρόσεχαν, ὅτι τὸ πρωταρχικὸ καὶ πιὸ ἐπείγον καθήκον τῆς ὀργάνωσός τους πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατάκτησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων με νόμιμη διαδικασίαν. Ἔτσι μετέτρεψαν τὸ κίνημα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀπελευθέρωσιν, σ' ἓνα ἀποκλειστικὰ πολιτικὸ κίνημα καὶ με τὴ φανερὴ ἀνατροπὴ ὀλόκληρου τοῦ προγράμματος τῆς Διεθνούς, γέμισαν με μιὰ μόνον μολυβιά τὴν ἄδυσσον, πού εἶχε ἀνοίξει ἡ Διεθνὴς ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο καὶ τὴν ἀστικὴν τάξιν. Ἔχουν κάνει περισσότερα. Ἔδωκαν τὸ προλεταριάτο στὴ θηλειὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι ὀλόκληρο αὐτὸ τὸ πολιτικὸ κίνημα, πού ἐξυμνεῖται με τόσο ἐνθουσιασμὸ ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς Σοσιαλιστὰς, ἀφοῦ πρέπει νὰ προηγηθεῖ τῆς οἰκονομικῆς ἐπανάστασης, μπορεῖ νὰ διευθύνεται ἀπ' τὴν ἀστικὴν τάξιν ἢ, πράγμα ἀκόμα χειρότερον, ἀπὸ ἐργάτας πού ἔχουν μετὰ τὴν ἀστικὴν ἀπὸ τὴν ματαιοδοξίαν καὶ τὴν φιλοδοξίαν τους. Καὶ πραγματικά, αὐτὸ τὸ κίνημα, ὅπως ὅλα τὰ προηγούμενα, θὰ ὑποσκελίσῃ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸ προλεταριάτο καὶ θὰ τὸ καταδικάσῃ νὰ γίνῃ τὸ τυφλὸ ὄργανον, τὸ θύμα, πού θὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ κατόπιν θὰ θυσιάσθῃ στὸν ἀγῶνα, ἀνάμεσα σὲ ἀντίπαλα ἀστικά κόμματα, γιὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα κυριαρχίας καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν μαζῶν. Σ' ὅποιον ἀμφιδόλλαι γι' αὐτό, δὲν ἔχουμε παρὰ μόνον νὰ δείξουμε, τί συμβαίνει τῶρα στὴ Γερμανίαν, ὅπου τὰ ὄργανα τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τραγουδοῦν ὕμνους ἱκανοποίησης. Ἐλέποντας ἐν συνῆξει καθηγγητῶν τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας νὰ ἐμπιστεύεται τὸ προλεταριάτο στὴν πατρικὴ προστασίαν τῶν κρατῶν καὶ ἔχει, συμβαίνει σὲ μέρη τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ Μαρξιστι-

κὸ πρόγραμμα —στὴ Γενεῦν, Ζυρίχη, Βασιλεία— ἡ Διεθνὴς νὰ ἔχει περιοριστεῖ στὸ σημεῖον ν' ἀποτελεῖ μόνον μιὰ ἐκλογικὴ κάληψη γιὰ τὸ συμφέρον τῶν ἀσπῶν ριζοσπαστῶν. Αὐτὰ τὰ ἀναμφισβήτητα γεγονότα τοῦ φαίνονται ὅτι μιᾶνε πρὸ καθαρά ἀπ' ὀποιεσδήποτε λέξεις.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι πραγματικὰ καὶ ἀποτελοῦν τὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ θριάμβου τῆς Μαρξιστικῆς προπαγάνδας. Καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται τὸ ὅτι καταπολεμήματις μαρξιστικῆς θεωρίαις μέχρι θανάτου, γιατί εἴμαστε σίγουροι ὅτι, ἂν θριάμβευαν ὀλοκλήρωτικὰ σ' ὀλοκλήρη τῇ Διεθνῇ, τὸ λιγότερον θὰ σκότωναν τὸ πνεῦμα τῆς. ὅπως τὸ ἔχουν ἤδη κάνει σὲ μεγάλη κλίμακα στὰ μέρη τοῦ ἀναφέρθηκα.

Βέβαια ἔχομε θρηνησεῖ καὶ θαθεῖα θρηνοῦμε ἀκόμα τὴν τεράστια σύγχυση καὶ διαφθορὰν τοῦ ἔχουν προκαλέσει αὐτὲς οἱ ιδέαις μὲ τὸ ν' ἀκίνητοποιήσουν τὴ θαυμάσια καὶ γεμάτη ὑποσχέσεις ἀνάπτυξη τῆς Διεθνούς καὶ σχεδὸν νὰ καταστρέψουν τὴν Ὀργάνωση. Παρ' ὅλα αὐτά, κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν γκέφτηκε ποτὲ νὰ σταματήσει τὸν κύριον Μάρξ καὶ τοὺς φανατικούς του συντρόφους νὰ προπαγανδίζουν τίς ιδέαις τοὺς μέσα στὴ μεγάλη "Ἐνωσὴ μας. "Ἄν κάναμε ἔτσι, θὰ παραδιᾶζαμε τὸν θεμελιώδη κανόνα μας, τὴν ἀπὸλυτὴν ἐλευθερίαν προπαγανδισμοῦ πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν.

Ἡ Διεθνὴς δὲν ἐπιτρέπει κανένα λογοκριτὴ καὶ καμιά ἐπίσημη ἀλήθεια, στ' ὄνομα τῆς ὁποίας νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ αὐτὴ ἡ λογοκρισία. Τόσο καιρὸ ἡ Διεθνὴς ἀρνήθηκε νὰ παραχωρήσει αὐτὸ τὸ δικαίωμα εἴτε στὴν Ἐκκλησίαν, εἴτε στὸ Κράτος καὶ ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ ἀπίστευτα γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς Διεθνούς ἔχει καταλάβει τὸν κόσμον ἐξ ἀπροόπτου.

Αὐτὸ εἶναι πού τὸ Συνέδριον τῆς Γενεύης (1866) κατάλαβε καλύτερα ἀπ' τὸν κύριον Μάρξ. Ἡ ἀποτελεσματικὴ δύναμις τῆς "Ἐνωσῆς μας, ἡ Διεθνὴς, ἐασίστηκε στὴν ἐξάλειψη ὅλων τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θέσεων ἀπ' τὸ πρόγραμμά της, θεωρώντας τα ὅχι σὰ θέματα γιὰ συζήτηση καὶ μελέτη ἀλλὰ σὰν ὑποχρεωτικὰ κανόνες ποὺ πρέπει νὰ δεχτοῦν ὅλα τὰ μέλη.

Είναι αληθινόν ότι στο δεύτερο συνέδριο τῆς Διεθνούς (Λωζάνη, 1867), οἱ κακά πληροφορημένοι φίλοι, ὅχι ἀντίπαλοι, κινήθηκαν γιά τήν υἱοθέτηση ἑνός πολιτικοῦ σχεδίου. Ἀλλά εὐτυχῶς τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς διατυπώθηκε χωρὶς ὑλάθη σ' αὐτὴ τὴν πλατωνικὴ ἔκφραση, ὅτι τὸ πολιτικὸ ζήτημα εἶναι ἀδιαίρετο ἀπ' τὸ οἰκονομικὸ ζήτημα, μιὰ διακρήρυξη, τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε ν' ἀσπασθοῦμε ὅλοι μας. Γιατί εἶναι φανερό ὅτι ἡ πολιτικὴ, δηλαδή οἱ θεσμοὶ καὶ οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν, δὲν ἔχει ἄλλο σκοπό, παρὰ νὰ ἐξασφαλίζει στὶς ἀρχουσες τάξεις τὴ νόμιμη ἐκμετάλλευσή τοῦ προλεταριάτου. Κατὰ συνέπεια, ἀπ' τὴ στιγμή πού τὸ προλεταριάτο συνειδητοποιεῖ ὅτι πρέπει ν' ἀπελευθερωθεῖ, πρέπει ἀναγκαστικὰ ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ πολιτικὸ παιχνίδι, γιὰ νὰ τὸ πολεμήσῃ καὶ νὰ τὸ νικήσῃ. Αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖο οἱ ἀντίπαλοί μας καταλαβαίνουν τὸ παιχνίδι αὐτό. Ἐκεῖνο πού ἐπιδίωξαν καὶ ἐπιθυμοῦν ἀκόμα, εἶναι ἡ δημιουργικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ μὴ ὀρίσκοντας εὐνοϊκὸ αἶσθημα στὴ Λωζάνη, ἀπόφυγαν νὰ θέσουν τὸ ζήτημα. Τὸ 1868 προσπάθησαν ξανά στὸ συνέδριο τῶν Βρυξελλῶν. Οἱ Βέλγοι Διεθνιστές, ἐπειδὴ ἦταν κοινοτικοὶ δηλαδή ἀντιεξουσιαστές καὶ ἀποκεντρωτιστές ἀπὸ παράδοση καὶ Ἱστορία, δὲν πρόσφεραν στοὺς ἀντιπάλους μας καμιά ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ δὲν προχώρησαν τὸ πολιτικὸ ζήτημα. Τρεῖς χρόνια ἔττας!

Αὐτὸ ἦταν πάρα πολὺ γιὰ τὴν ἀνυπόμονη φιλοδοξία τοῦ κυρίου Μάρξ. Διέταξε τίς δυνάμεις του νὰ κάνουν μιὰ κατὰ μέτωπο ἐπίθεση, διαταγὴ πού ἐκτελέσθηκε στὸ Συνέδριο τῆς Βασιλείας (1869). Οἱ συνθήκες φαίνονταν εὐνοϊκές. Τὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Κόμμα εἶχε ἀρκετὸ καιρὸ γιὰ νὰ ὀργανωθεῖ στὴ Γερμανία, κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τοῦ κυρίου Λήμπκνεχτ καὶ τοῦ κυρίου Μπάμπελ. Τὸ Κόμμα εἶχε δεσμοὺς μὲ τὴ Γερμανικὴ Ἑλβετία, τὴ Ζυρίχη καὶ τὴ Βασιλεία, ἀκόμα καὶ μὲ τὸ γερμανικὸ τμήμα τῆς Διεθνούς στὴ Γενεύη. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι ἐμφανίσθηκαν σὲ τόσο μεγάλῳ ἀριθμῷ, σὲ συνέδριο τῆς Διεθνούς...

... "Ἄν καὶ καλὰ προετοιμασμένοι γιὰ τὴ μεγάλη μάχη, οἱ Μαρξιστὲς ἔχασαν... Ἀμέσως μετὰ τὴν ἥττα τοῦ σ' αὐτὸ τὸ Συνέδριο, τὸ Γενικὸ Συμβούλιο, πού στήν οὐσία ἦταν τυφλὸ ὄργανο τοῦ Μάρξ, ξύπνησε ἀπ' τὸ λήθαργο πού τοῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ (τὸν

τόσο ὠφέλιμο γιὰ τὴ Διεθνῇ) καὶ ἀνοιξε ἐπίθεση. Ξεκίνησε μ' ἕνα χεῖμαρρο ψεμάτων, ποὺ προκαλοῦν τὴν ἀπέχθεια, διασυρμούς προσώπων καὶ συνωμοσίες ἐνάντια σ' ὅλους ἐκείνους, ποὺ τόλμησαν νὰ διαφωνήσουν μὲ τὴν κλίκα τοῦ Μάρξ. Διαδόθηκαν ἀπ' τὶς γερμανικὲς ἡφμερίδες καὶ σ' ἄλλες χῶρες μὲ μυστικὰ γράμματα καὶ ἐμπιστευτικὲς ἐγκύκλιες κι ἀπὸ κάθε εἵδους πράκτορες, ποὺ στρατολογήθηκαν μὲ διάφορους τρόπους ἀπ' τὸ μαρξιστικὸ στρατόπεδο.

Μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἀκολούθησε ἡ Συνέλευση τοῦ Λονδίνου (Σεπτέμβρης τοῦ 1871), ἡ ὁποία, προετοιμασμένη ἀπ' τὸ μεγάλο χέρι τοῦ Μάρξ, ἔγκρινε ὅ,τι ἐκεῖνος ἤθελε, τὴν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας σὰν ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ὑποχρεωτικοῦ προγράμματος τῆς Διεθνoῦς καὶ τῆς δικτατορίας τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου, δηλαδὴ τῆς προσωπικῆς δικτατορίας τοῦ Μάρξ καὶ κατὰ συνέπεια τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς Διεθνoῦς σ' ἕνα τεράστιο καὶ τερατώδες κράτος μὲ τὸν ἴδιο σὰν ἀρχηγό.

Ἡ νομιμότητα αὐτῆς τῆς συνέλευσης ἀμφισβητήθηκε. Ὁ κύριος Μάρξ, ἕνας πολὺ ἱκανὸς πολιτικὸς συνωμότης, ἀνυπόμονος χωρὶς ἀμφιβολία ν' ἀποδείξει στὸν κόσμο ὅτι, ἂν καὶ δὲν στεροῦνταν τουφέκια, οἱ μάζεςμποροῦσαν ἀκόμα νὰ κυδερνοῦνται μὲ ψέματα, λίβελους καὶ συνωμοσίες, ὀργάνωσε τὸ Συνέδριό τοῦ στὴ Χάγη τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1872. Οὔτε δυὸ μῆνες δὲν πέρασαν ἀπὸ τότε ποὺ ἐγίνε αὐτὸ τὸ Συνέδριο καὶ ἤδη σ' ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπῃ (μ' ἐξαίρεση τὴν Γερμανία, ὅπου οἱ ἐργάτες ἔχουν ὑποστῇ πλύση ἐγκεφάλου ἀπ' τὰ ψέματα τῶν ἡγετῶν καὶ τῶν ἡφμερίδων τους) καὶ στίς ἐλεύθερες ὁμοσπονδίες της — Βελγικὴ, Ὀλλανδική, Ἀγγλική, Ἀμερικανικὴ, Γαλλικὴ, Γερμανικὴ καὶ Ἰταλική — χωρὶς νὰ ξεχάσουμε τὴ θαυμασία ὁμοσπονδία μας στὴ Γιουρα (Ἑλβετία) — ξεσηκώθηκε μιὰ κραυγὴ ἀγανάκτησης καὶ περιφρόνησης ἐνάντια στὴν κυνικὴ αὐτὴ παρωδία ποὺ τολμᾷ νὰ αὐτοαποκαλεῖται γνήσιο Συνέδριο τῆς Διεθνoῦς χάρι γέ μιὰ ἐξαρτημένη καὶ πλασματικὴ πλειοψηφία, ποὺ ἀποτελοῦνταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ μέλη τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου, ποὺ χρησιμοποιοῦντο ἐξυπνα ἀπ' τὸν κύριο Μάρξ· τὰ πάντα γελοιοποιήθηκαν, διαστρεβλώθηκαν, ἀποκτηνώθηκαν. Ἀφοῦ ἀπορρίφθηκαν μὲ ἀναίδεια δικαιοσύνη, καλὴ νόηση, τιμιότητα κι ἡ τιμὴ τῆς Διεθνoῦς, ἡ ἴδια τῆς ἡ ὑπόστα-

ση, όρέθηκε σέ κίνδυνο — όλ' αὐτὰ ἀποτελοῦσαν εὐνοϊκές συνθή-
κες γιά τήν ἐγκυαθίδρυσή τῆς δικτατορίας τοῦ κυρίου Μάρξ. Δέν
εἶναι μόνο ἐγκληματικό, εἶναι καθαρή παραφροσύνη. Κι ὁμοίως
ὁ κύριος Μάρξ, πού θεωρεῖ τόν ἑαυτό του πατέρα τῆς Διεθνoῦς
(ὕπῃρξε ἀναμφισβήτητα ἕνας ἀπ' τοὺς ἰδρυτές τῆς), δέν δείχνει
τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον κι ἐπιτρέπει νὰ γίνονται ὅλα αὐτά! Νά
πού μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ἡ προσωπικὴ ματαιοδοξία, ὁ πόθος γιά
τήν ἐξουσία καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ πολιτικὴ φιλοδοξία. Γιά ὅλες αὐ-
τές τίς λυπηρές πράξεις ὁ Μάρξ εἶναι προσωπικά ὑπεύθυνος. (Ο
Μάρξ παρ' ὅλες τίς κακές πράξεις του, πρόσφερε ἀσυνείδητα μιὰ
μεγάλῃ ὑπηρεσία στὴ Διεθνῇ, δείχνοντας μὲ τὸν πῶς δραματικὸ καὶ
φανερὸ τρόπο ὅτι, ἂν κάτι μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὴ Διεθνῇ, αὐτὸ
εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς πολιτικῆς στὸ πρόγραμμά της.

Ἡ Διεθνῆς "Ἐνωσὴ Ἑργαζόμενων, ὅπως ἔχω πεῖ, δέν θὰ εἴ-
χε γνωρίσει μιὰ τόσο ραγδαία ἐξέλιξη, ἂν δέν εἶχε ἐξαλείψει ἀπ'
τοὺς νόμους καὶ τὸ πρόγραμμά της ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ φιλοσοφι-
κὰ θέματα. Αὐτὸ εἶναι φανερό καὶ προκαλεῖ πραγματικὰ ἐκπλη-
ξί τὸ ὅτι πρέπει νὰ δευχθεῖ ξανά.

Δέν νομίζω ὅτι χρειάζεται νὰ δείξω ὅτι, γιά νὰ γίνῃ ἡ Διε-
θνῆς πραγματικὴ δύναμη, πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ὀργανώσει
μέσα στὶς τάξεις τῆς τὴν τεράστια πλειοψηφία τοῦ προλεταριάτου
τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς, ὅλων τῶν χωρῶν. Ἀλλὰ ποῖο πολι-
τικὸ ἢ φιλοσοφικὸ πρόγραμμα μπορεῖ νὰ στρατεύει κάτω ἀπ' τὸ
λάβαρὸ τοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια; Μόνο ἓνα πρόγραμμα πού
εἶναι πολὺ γενικὸ καί, κατὰ συνέπεια, συγκεχυμένο κι ἀκαθόριστο,
γιατὶ κάθε θεωρητικὸς καθορισμὸς συνεπάγεται ἀναγκαστικὰ τὴν
ἐξάλειψή καὶ στὴν πράξη τὴν ἑκπτώση ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ μέ-
λους.

Γιά παράδειγμα, δέν ὑπάρχει σήμερα καμιὰ σοβαρὴ φιλοσο-
φία πού νὰ μὴ παίρνει σὰν ἀφετηρία ὄχι τὸν θετικὸ ἀλλὰ τὸν ἀρ-
νητικὸ ἀθεϊσμὸ (ἱστορικὰ ἐγινε ἀναγκαία ἡ ἄρνησις τῶν θεο-
λογικῶν καὶ μεταφυσικῶν φαντασιώσεων). Ἀλλὰ πιστεύετε ὅτι,
ἂν αὐτὴ ἡ ἀπλὴ λέξις «ἀθεϊσμὸς» γραφεῖ πάνω στὸ λάβαρο τῆς
Διεθνoῦς, αὐτὴ ἡ ἔνωση θὰ ἦταν ἱκανὴ νὰ προσελκύει περισσό-
τερα ἀπὸ μερικὲς ἑκατοντάδες μέλη; Φυσικὰ ὄχι — ὄχι γιατί οἱ
ἄνθρωποι εἶναι πραγματικὰ θρησκοί, ἀλλὰ γιατί πιστεύουν σὲ μιὰ

Ἀνώτερη Ὑπαρξῆς καὶ θὰ συνεχίσουν νὰ πιστεύουν σ' ἓνα Ἀνώτερο Ὄν, μέχρις ὅτου ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση τοὺς ἐφοδιάσει μὲ τὰ μέσα νὰ πραγματοποιήσουν ὅλες τὶς φιλοδοξίες τους ἐδῶ κάτω. Εἶναι δέδαιο πῶς, ἂν ἡ Διεθνὴς εἶχε ἀπαιτήσῃ νὰ εἶναι ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀθεϊστές, θὰ εἶχε ἀποκλείσει ἀπ' τὶς τάξεις τῆς τὴν ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου.

Γιὰ μένα ἡ ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου δὲν εἶναι, ὅπως εἶναι γιὰ τοὺς Μαρξιστές, τὸ ἀνώτερο στρώμα, ἡ ἐργατικὴ ἀριστοκρατία, ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἢ πιὸ καλλιεργημένοι, ποὺ κερδίζουν περισσότερα καὶ ζοῦν πιὸ ἄνετα ἀπ' ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐργάτες. Ἀκριδῶς αὐτὸ τὸ μισο-αστικὸ ἐργατικὸ στρώμα θ' ἀποτελέσει τὴν τέταρτη ἄρχιουσα τάξην τους, ἂν οἱ Μαρξιστές ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ πραγματικά, ἂν ἡ μεγάλη μάζα τοῦ προλεταριάτου δὲν προφυλαχθεῖ ἀπ' αὐτό. Χάρη στὴ σχετικὴ εὐημερία καὶ στὴ μισοαστικὴ του θέση, τὸ ἀνώτερο αὐτὸ ἐργατικὸ στρώμα δὲν εἶναι δυστυχῶς παρὰ μόνο πολὺ βαθεῖα διαποτισμένο ἀπ' ὅλες τὶς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς προκαταλήψεις καὶ ὅλες τὶς περιορισμένες φιλοδοξίες καὶ ἀξιώσεις τῆς ἀστικῆς τάξης. Μέσα σ' ὅλη τὴν ἐργατικὴ τάξην, αὐτὸ τὸ ἀνώτερο στρώμα εἶναι τὸ λιγότερο κοινωνικὸ καὶ τὸ ποῖο ἀτομιστικὸ.

Λέγοντας ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου, ἐννοῶ, πάνω ἀπ' ὅλα, ἐκεῖνη τὴ μεγάλη μάζα, ἐκεῖνα τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀκαλλιέργητων, τῶν ἀπόκληρων, τῶν ἐξαθλιωμένων, τῶν ἀγράμματων, τοὺς ὁποῖους οἱ κύριοι Μάρξ καὶ Ἐνγκελς θὰ ὑπότασσαν κάτω ἀπ' τὴν πατρικὴ τους ἐξουσία, μεμὶ αἱ ἰσχυρὴν κυδέρνηση — φυσικὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων! Ὅλες οἱ κυβερνήσεις ὑποτίθεται ὅτι ἐγκαθίστανται γιὰ νὰ φροντίζουν μόνο γιὰ τὴν εὐημερία τῶν μαζῶν! Λέγοντας ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου, ἐννοῶ ἀκριδῶς αὐτὴ τὴν αἰώνια «σάρκα» (πάνω στὴν ὁποία εὐδοκιμοῦν οἱ κυβερνήσεις), ἐκεῖνο τὸ μεγάλο λαϊκὸ ὄχλος (τοὺς ἀσθενέστερους, «τὰ κατὰ χάθια τῆς κοινωνίας»), ποὺ ἔχουν καθορισθεῖ ἀπ' τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς μὲ τὴ γραφικὴ καὶ περιφρονητικὴ φράση λοῦμπεν-προλεταριάτο. Ἐχω στὸ μυαλό μου τὸ «συρφετό», τὸν «ὄχλο» ἐκεῖνο, τὸν σχεδὸν ἀμόλυντο ἀπ' τὸν ἀστικὸ πολιτισμό, ποὺ φέρνει μέσα στὴ βαθύτερη ὑπαρξὴ καὶ στίς φιλοδοξίες του καὶ

σ' ὅλες τίς ἀνάγκες καί μιζέριες τῆς συλλογικῆς του ζωῆς, ὅλα τὰ σπέρματα τοῦ μελλοντικοῦ σοσιαλισμοῦ καί ὁ ὁποῖος σήμερα εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὸς ἀπὸ μόνος του νὰ ἐγκαινιάσει καί νὰ ὀδηγήσει στὸ θρίαμβο τὴν κοινωνικὴ ἐπανάσταση.

Σ' ὅλες σχεδὸν τίς χώρες, αὐτὸς ὁ «ὄχλος» θ' ἀρνιόταν νὰ ἐνταχθεῖ στὴ Διεθνῇ, ἂν ἡ ἐνωση αὐτὴ εἶχε μιὰ ἐπίσημη ἀθεϊστικὴ παράδοση. Θὰ ἦταν ἐκρὺ χτύπημα ἂν ἀπαρνιόταν τὴ Διεθνῇ, γιατί πάνω σ' αὐτὸ στηρίζεται ὁλόκληρη ἡ ἐπιτυχία τῆς μεγάλης μας Ἐνωσης.

Αὐτὸ ἰσχύει ἀπόλυτα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σὲ σχέση μ' ὅλες τίς πολιτικὲς τακτικὲς. Λίγο ἐνδιαφέρει τὸ πόσο σκληρὰ μπορεῖ νὰ προσπαθήσουν οἱ κύριοι Μάρξ καί Ἑνγκελς, δὲν θ' ἀλλάξουν ἐκεῖνο πού εἶναι τώρα καθαρὰ καί γενικὰ φανερό: δὲν ὑπάρχει κανένας πολιτικὸς κανόνας πού νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐμπνεύσει καί νὰ ἐξωθήσει σὲ δράση τίς μάζες. Ἀπόπειρες νὰ παρακινήθουν οἱ μάζες κατάρρευσαν μετὰ ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ἀκόμα καί στὴ Γερμανία. Ἐκεῖνο πού οἱ μάζες ἐπιθυμοῦν πάνω ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἄμεση οἰκονομικὴ ἀπελευθέρωσή τους· αὐτὴ ἡ ἀπελευθέρωση ἰσοδυναμεῖ γι' αὐτοὺς μὲ τὴν ἐλευθερία καί τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, εἶναι ζήτημα ζωῆς καί θανάτου. Ἄν ὑπάρχει ἓνα ἰδανικὸ σήμερα, πού νὰ μποροῦν οἱ μάζες ν' ἀγκαλιάσουν μὲ πάθος, αὐτὸ εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ἰσότητα. Κι οἱ μάζες ἔχουν χίλιες φορές δίκιο, γιατί, ὅσο ἡ παρούσα κατάσταση, δὲν ἀντικαθίσταται ἀπ' τὴν οἰκονομικὴ ἰσότητα, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἀξία καί τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης — ἐλευθερία, ἐπιστήμη, ἀγάπη, εὐφυΐα κι ἀδελφικὴ ἀλληλεγγύη — θὰ παραμείνει γι' αὐτοὺς μιὰ τρομερὴ καί σκληρὴ ἀπάτη.

Τὸ ἐνστικτώδες πάθος τῶν μαζῶν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἰσότητα εἶναι τόσο μεγάλο, ὥστε, ἂν εἶχαν ἐλπίδες νὰ τὴν ἀποκτήσουν κάτω ἀπ' ἓνα δεσποτικὸ καθεστῶς, θὰ παραδίδονταν στὸ δεσποτικὸ ἀναμφίδουλα καί χωρὶς νὰ ἐπηρεαστοῦν πολὺ, ὅπως τὸ ἔκαναν συχνὰ στὸ παρελθόν. Εὐτυχῶς, ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία ἔχει ἐξυπηρετήσει ἀκόμα καί τίς μάζες. Σήμερα ἀρχίζουν νὰ καταλαβαίνουν παντοῦ ὅτι καμιά μορφὴ δεσποτισμοῦ δὲν εἶχε ἢ μπορεῖ νὰ ἔχει εἴτε τὴ θέληση εἴτε τὴ δύναμη νὰ τοὺς δώσει τὴν οἰκονομικὴ ἰσότητα. Τὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνoῦς εἶναι εὐτυχῶς πολὺ σαφές πᾶ-

νω σ' αὐτὸ τὸ θέμα: ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἐργαζόμενων μπορεῖ νὰ γίνεῖ μόνον ἀπ' τοὺς ἰδιοῦς τοὺς ἐργαζόμενους.

Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ ὅτι ὁ κύριος Μάρξ πίστεψε ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ διοχετεύσει σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τῇ διακήρυξιν, ποὺ πιθανὸν νὰ ἔγραψε ὁ ἴδιος, τὸν ἐπιστημονικὸ σοσιαλισμὸ του; Γι' αὐτό, ἡ ὀργάνωσις καὶ κυριαρχία πάνω στὴ νέα κοινωνία ἀπὸ σοσιαλιστὲς λόγιους, ἀποτελεῖ τὴ χειρότερη ἀπ' ὅλες τὶς δεσποτικὲς κυβερνήσεις.

Ἀλλὰ χάρις στοὺς μεγάλους, πολυαγαπημένους, κοινούς ἀνθρώπους, τὸν «ὄχλο», ποὺ κινεῖται ἀπὸ ἓνα ἔνστικτο, ποὺ εἶναι ἀόρατο, ὅσο καὶ δίκαιο, ὅλα τὰ κυβερνητικὰ σχέδια αὐτῆς τῆς μικρῆς μειοψηφίας τῆς ἐργατικῆς τάξης, ποὺ ἔχει πειθαρχηθεῖ καὶ παραταχθεῖ, ὥστε ν' ἀποτελέσει τοὺς Μυρμιδόνες ἐνὸς νέου δεσποτισμοῦ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ τοῦ κυρίου Μάρξ, ποτὲ δὲν θὰ ἐπιβληθοῦν πάνω του καὶ εἶναι καταδικασμένα νὰ παραμείνουν μόνον ἓνα ὄνειρο. Αὐτὴ ἡ νέα ἐμπειρία, πιθανὸν ἢ πιὸ πικρὴ ἀπ' ὅλες τὶς ἐμπειρίες, θὰ ἦταν ἄχρηστη, γιὰτὶ τὸ προλεταριάτο σ' ὅλες τὶς χῶρες κατέχεται ἀπὸ μιὰ βαθειὰ ἀπέχθεια ἐνάντια σὲ κάθε τι πολιτικὸ καὶ ἐνάντια σ' ὅλους τοὺς πολιτικούς, ὅποιο καὶ ἂν εἶναι τὸ χρῶμα τοῦ κόμματός τους. "Ὅλοι αὐτοὶ ἀπ' τοὺς πιὸ «κόκκινους» δημοκράτες, μέχρι τοὺς πιὸ ἀπολυταρχικοὺς μοναρχικοὺς, ἔχουν ἐξίσου ἐξαπατήσει, καταπιέσει καὶ ἐκμεταλλευθεῖ τοὺς ἀνθρώπους.

Παίρνοντας ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ αἰσθήματα τῶν μαζῶν, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ τοὺς προσελκύσει μὲ ὁποιοδήποτε πολιτικὸ πρόγραμμα; Καὶ ἂν ὑποθέσουμε ὅτι οἱ μάζες ἐπιτρέφουν στὸν ἑαυτό-τους νὰ προσχωρήσει στὴ Διεθνή, ἀκόμα καὶ ἔτσι, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει ὅτι τὸ προλεταριάτο ὅλων τῶν χωρῶν, ποὺ διαφέρει τόσο πολὺ στὴν ἰδιοσυγκρασία, στὴν κουλτούρα, στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, θὰ ὑποφέρει τὸ ζυγὸ ἐνὸς ὁμοιόμορφου πολιτικοῦ προγράμματος; Μόνον παράφρονες θὰ μπορούσαν νὰ φαντασθοῦν μιὰ τέτοια πιθανότητα. Ἀκόμα ὁ κύριος Μάρξ, ὅχι μόνον ἰκανοποιεῖται νὰ τὸ φαντάζεται, ἀλλὰ θᾶθελε νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ τὸ κατόρθωμα. Μὲ μιὰ δεσποτικὴ καὶ ὑπουλὴ ἐπίθεσις, καταχομάτιασε τὴ συμφωνία τῆς Διεθνοῦς ἐλπίζοντας τότε, ὅπως ἐλπίζει ἀκόμα καὶ σήμερα, νὰ ἐπιβάλλῃ ἓνα ὁμοιόμορφο πολιτικὸ πρό-

γραιμια. τὸ δὲ κὸς τοῦ πρὸ γ ρ α μ μ α, σ' ὅλες τίς δημοσπονδίας τῆς Διεθνούς καί, κατὰ συνέπειαν, στὸ προλεταριάτο ὅλων τῶν χωρῶν.

Αὐτὸ προκάλεσε ἓνα μεγάλο σχίσμα στὴ Διεθνῇ. "Ἄς μὴν ἀπατώμεθα· ἡ βασικὴ ἐνότητά τῆς Διεθνούς ἔχει διασπασθεῖ. Αὐτὸ ἔγινε, ἐπαναλαμβάνω, ἀπ' τὴς ἐνέργειας τοῦ Μαρξιστικοῦ Κόμματος, τὸ ὁποῖο μέσα στὸ Συνέδριον τῆς Χάγης, προσπάθησε νὰ ἐπιβάλλει τὴ θέλησιν, τὴ σκέψιν καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του πάνω σ' ὁλόκληρην τὴ Διεθνῇ.

"Ἄν οἱ διακηρύξεις τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης πρέπει νὰ ληφθοῦν σοδάρᾳ, ἡ μεγάλη μας "Ἐνωσις δὲν ἔχει ἄλλη διέξοδον παρὰ νὰ διαλυθεῖ. Γιατὶ δὲν μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι τῆς Ἀγγλίας, Ὁλλανδίας, Βελγίου, Γαλλίας, Ἑλβετικῆς Γερμανίας, Ἰσπανίας καὶ Ἀμερικῆς, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τοὺς Σλάβους, θὰ ὑποτάσσονταν στὴ Μαρξιστικὴν πειθαρχίαν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἂν κανεὶς συμφωνεῖ μὲ τοὺς διάφορους πολιτικούς στὴ Διεθνῇ — μὲ τοὺς Γιακωδίνους ἐπαναστάτας, τοὺς Μπλανκιστὰς, τοὺς δημοκράτας, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τοὺς Σοσιαλδημοκράτας ἢ Μαρξιστὰς — ὅτι τὸ πολιτικὸ ζήτημα πρέπει νὰ εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ προγράμματος τῆς Διεθνούς, πρέπει νὰ παραδεχθεῖ ὅτι ὁ Μάρξ ἔχει δίκιον. Ἡ Διεθνὴς θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἰσχυρὴ, μόνον ἂν ἐνεργεῖ σὰν ἐνότητά μ' ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα γιὰ ὅλους. Ἀλλοιῶς θὰ ᾤταν σὰ νὰ ὑπῆρχαν διάφορες Διεθνεῖς, ὅπως ὑπῆρχαν καὶ διάφορα προγράμματα.

Ἀλλὰ, ὅπως εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον ὅλοι οἱ ἐργάτες ὅλων τῶν διαφόρων χωρῶν νὰ ἐνωθοῦν ἐθελοντικὰ καὶ αὐθόρμητα κάτω ἀπ' τὰ ἴδια πολιτικὰ προγράμματα, τὸ μοναδικὸ αὐτὸ πρόγραμμα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθεῖ σ' αὐτοὺς. Γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ἡ ἐντύπωση, ὅτι διοχετεύθηκε στὴ Διεθνῇ ἀπ' τὸ ἐλεγχόμενον ἀπ' τοὺς Μαρξιστὰς Γενικὸ Συμβούλιον, ἓνα ἐξαρτημένον μαρξιστικὸ συνέδριον, φήμισε τὸ πρόγραμμα αὐτό, δείχνοντας ἔτσι μ' ἓνα νέον τρόπο τὴν παλιὰ ἐκείνη ἀλήθειαν γιὰ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ σύστημα καὶ τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν· σ' ὄνομα τῆς ἐλευθέρης ἐκλογῆς ὅλων θεσπίζεται ἡ ὑποδούλωσις ὅλων. Αὐτὸ συνέδριον πραγματικὰ στὸ Συνέδριον τῆς Χάγης.

Γιὰ τὴ Διεθνῇ ᾤταν ὅτι ὑπῆρξε γιὰ τὴ Γαλλίαν ἡ μάχη καὶ ἡ

παράδοση του Σεντάν: ή νικηφόρα εισβολή του Παγγερμανισμού, όχι του Βισμαρκικού, αλλά του Μαρξιστικού, που επιβάλλει το πολιτικό πρόγραμμα των εξουσιαστικών κομμουνιστών ή σοσιαλδημοκρατών της Γερμανίας καθώς και τη δικτατορία του αρχηγού τους, πάνω στο παγκόσμιο προλεταριάτο. Για να σκεπάσει καλύτερα το τέχνασμα του και για να χρυσώσει το χάπι, το διαδόχτο αυτό συνέδριο, έστειλε στην Αμερική, ένα γενικό συμβούλιο μαριονέτα, που ο ίδιος ο Μάρξ διάλεξε και δασκάλεψε και το όποιο ύπακουέι πάντα στις μυστικές οδηγίες του, ν' αναλάβει όλα τα στολίδια, τα έλεεινά καθήκοντα και τις εμφανίσεις της εξουσίας, ενώ πίσω απ' τα παρασκήνια ο κύριος Μάρξ θ' άσκει την πραγματική εξουσία.

Αλλ' όσο σιχαμένο κι αν μπορεί να εμφανισθεί το τέχνασμα αυτό για τις λεπτεπίλεπτες και δειλές ψυχές, έγινε απόλυτα απαραίτητο απ' τη στιγμή που έγινε ή πρόταση ν' άγκιστρωθεί το πολιτικό ζήτημα στο πρόγραμμα της Διεθνούς. Αφού ή ένότητα της πολιτικής δράσης θεωρείται απαραίτητη κι αφού δεν μπορεί και δεν θά ξεπροβάλλει μέσα απ' την αυθόρμητη κι έθελοντική συμφωνία των όμοσπονδιών και των τμημάτων της Διεθνούς στις διάφορες χώρες, πρέπει να επιβληθεί πάνω τους. Μόνο μ' αυτό τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί αυτή ή πολυπόθητη κι άχόρταγη πολιτική ένότητα. Αλλά ταυτόχρονα δημιουργείται κι ή υποδούλωση.

Για ν' ανακεφαλαιώσουμε: οι Μαρξιστές εισάγοντας το πολιτικό ζήτημα μέσα στα έπίσημα κι υποχρεωτικά προγράμματα και κανονισμούς της Διεθνούς, έδωκαν την "Ένωσή μας σ' ένα τρομερό δίλημμα. Αυτές είναι οι δύο εναλλακτικές λύσεις: ή πολιτική ή ένότητα με συνέπεια την υποδούλωση ή ελευθερία με συνέπεια την διαίρεση και διάλυση. Ποιά είναι ή διέξοδος; Πολύ απλά: πρέπει να επιστρέψουμε στις αρχικές μας αρχές και να παραβλέψουμε το ειδικό πολιτικό θέμα έτσι ώστε ν' αφήσουμε τα τμήματα και τις όμοσπονδίες ελεύθερες ν' αναπτύξουν τη δική τους τακτική. Αλλά τότε κάθε τμήμα και κάθε όμοσπονδία δεν θ' ακολουθήσει όποια πολιτική τακτική θέλει: Κάμια άμφισβόλια. Αλλά τότε δεν θά μεταμορφωθεί ή Διεθνής σ' ένα πύργο της Βαβέλ: Αντίθετα μόνο τότε θά επιτύχει την πραγματική ένότητα, βασικά οικονομική, που

θά ὁδηγήσει ἀναγκαστικὰ στὴν πρᾶγματικὴ πολιτικὴ ἐνότητα. Τότε θά πραγματοποιηθῇ, ἂν κι ὅχι ἀμέσως φυσικά, ἡ μεγάλη πολιτικὴ τῆς Διεθνούς, — ὅχι ἀπὸ ἓνα πρόσωπο φιλόδοξο, πάνσοφο, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἀνέικανο νὰ συλλάβει τίς χιλιάδες ἀνάγκες τοῦ προλεταριάτου, ὅσο ἐξυπνο κι ἂν εἶναι, ἀλλὰ ἀπ' τὴν ἀπόλυτα ἐλεύθερη, αὐθόρμητη καὶ συντονισμένη δράσει τῶν ἐργαζόμενων ὅλων τῶν χωρῶν.

Τὰ θεμέλια γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Διεθνούς, ποὺ τόσο παραγνωρίστηκαν ἀπ' τὰ σύγχρονα φιλοσοφικά καὶ πολιτικὰ δόγματα, ἔχουν ἤδη τεθεῖ ἀπ' τὰ κοινὰ δάσανα, συμφέροντα, ἀνάγκες καὶ πραγματικὲς φιλοδοξίες τῶν ἐργαζόμενων ὅλου τοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ ἀλληλεγγύη δὲν χρειάζεται νὰ δημιουργηθῇ τεχνητά. Ἀποτελεῖ πραγματικὸ γεγονὸς, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, μιὰ καθημερινὴ ἐμπειρία στὸν κόσμον τοῦ ἐργαζόμενου. Καὶ τὸ μόνο ποὺ ἀπομένει νὰ γίνῃ, εἶναι νὰ τὸν κάνουμε νὰ καταλάβει αὐτὴ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ τὸν βοηθήσουμε νὰ τὴν ὁργανώσῃ συνειδητά. Αὐτὴ ἡ πραγματικότητα εἶναι ἡ ἀ λ λ η λ ε γ γ ύ η γ ι ἀ τ ι ς ο ι κ ο ν ο μ ι κ ἔ ς δ ι ε κ δ ι κ ή σ ε ι ς. Αὐτὸ τὸ σύνθημα εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ μόνο καὶ ταυτόχρονα ἓνα πραγματικὸ μεγάλο ἐπίτευγμα τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τῆς ἐνωσῆς μας, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους, καθὼς μ' ἀρέσει πάντα νὰ θυμᾶμαι, ὁ κύριος Μάρξ ἔχει παίξει ἓνα τόσο χρήσιμο καὶ σημαντικὸ ρόλο, ἂν ἐξαίρεσουμε τὰ πολιτικά του σχέδια, ποὺ τὸ Συνέδριον τῆς Γενεύης (1866) ἐξάλειψε σοφὰ ἀπ' τὸ πρόγραμμα ποὺ παρουσίασε.

Πάντα παρέλειπα ν' ἀποκαλῶ τὸν κύριον Μάρξ καὶ τοὺς ἀναρίθμητους συνεργάτες του «ἰδρυτές» τῆς Διεθνούς, ὅχι γιατί παρακινουῖμαι ἀπὸ κατώτερα αἰσθήματα, γιὰ ν' ἀποδοκιμάσω ἢ νὰ ὑποτιμῶ τὰ προτερήματά τους· ἀντίθετα τοὺς ἀποδίδω μ' εὐχαρίστησιν πλήρεις τιμές. Ἐχω πεισθεῖ μᾶλλον, ὅτι ἡ Διεθνὴς δὲν ὑπῆρξε δικό τους ἔργο, ἀλλὰ ἔργο τοῦ ἴδιου τοῦ προλεταριάτου. Αὐτοὶ (ὁ Μάρξ καὶ Σία) ὑπῆρξαν κάτι σὰν μαῖες μᾶλλον παρὰ γονεῖς. Ὁ μέγας πρωτεργάτης (μὴ ἐνημερωμένος, ὅπως εἶναι συνήθως οἱ πρωτεργάτες ὅλων τῶν μεγάλων πραγμάτων) ἦταν τὸ προλεταριάτο, ποὺ ἐκπροσωποῦνταν ἀπὸ μερικὲς ἑκατοντάδες ἀνώνυμους ἐργάτες, Γάλλους, Ἀγγλοὺς, Βέλγους, Ἑλβετοὺς καὶ Γερμανοὺς. Τὸ σφοδρὸ καὶ φανερὸ ἐνστικτὸ τους σὰν ἐργάτες ἦταν ἐκεῖνο, ποὺ λα-

ξευμένο απ' τις κακουχίες, πού ήταν σύμφυτες με την κατάσταση τους, τούς ώθησε να βρούν τον αληθινό κανόνα και τον αληθινό σκοπό της Διεθνούς. Πήραν τις κοινές, ανάγκες, πού υπήρχαν ήδη σαν θεμέλιο κι είδαν τη δ ι ε θ ν ή ρ γ ά ν ω σ η τ η ς ο ι - κ ο ν ο μ ι κ ή ς π ά λ η ς ενάντια στον καπιταλισμό, σαν τον πραγματικό σκοπό της ένωσης αυτής. Δίδοντάς της αποκλειστικά αυτή τη βάση και σκοπό οί εργαζόμενοι, έγκαθίδρυσαν άμεσα όλόκληρη τη δύναμη της Διεθνούς. Άνοιξαν διάπλατα τις πύλες σ' όλα τὰ εκατομμύρια τών καταπιεσμένων κι εκμεταλλευόμενων, άνεξάρτητα απ' τὸ πιστεύω, τὸ βαθμὸ καλλιέργειας ἢ τὴν ἐθνικότητα τους.

Κανένas δὲν μπορεῖ νὰ διαπράξει μεγαλύτερο λάθος απ' τὸ ν' απαιτήσει περισσότερα απ' ὅτι μπορεῖ νὰ δώσει ἓνα πράγμα, ἕνας θεσμὸς ἢ ἓνας ἄνθρωπος.

Ζητώντας τους κανείς περισσότερα απ' αὐτὸ τούς αποθαρρύνει, τούς παρεμποδίζει, τούς διαφθείρει καὶ τούς καθιστᾷ ἐντελῶς ἄχρηστους γιὰ οποιαδήποτε δημιουργικὴ δράση. Ἡ Διεθνὴς σὲ μικρὸ χρόνο ἔφερε μεγάλα ἀποτελέσματα. Ὁργάνωσε καὶ θὰ συνεχίσει νὰ ὀργανώνει ἀκόμα μεγαλύτερες προλεταριακές μάζες γιὰ οἰκονομικοὺς ἀγῶνες. Μήπως απ' αὐτὸ προκύπτει ὅτι τὸ προλεταριάτο μπορεῖ ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθεῖ σαν ὄργανο γιὰ τὸν πολιτικὸ ἀγῶνα; Ἐπειδὴ ὁ κύριος Μάρξ σκέφτηκε ἔτσι, κόντεψε νὰ καταστρέψει τὴ Διεθνῇ στὸ Συνέδριο τῆς Χάγης. Εἶναι ἡ παλιὰ ἱστορία τῆς χήνας πού ἔκανε χρυσᾶ αὐγά. Στὸ κάλεσμα γιὰ ἐνότητα ἀπέναντι στὸν οἰκονομικὸ ἀγῶνα, ἐργατικές μάζες ἀπὸ διάφορες χώρες ἔσπευσαν νὰ συνενωθοῦν κάτω απ' τὴ σημαία τῆς Διεθνούς κι ὁ κύριος Μάρξ φαντάστηκε ὅτι οἱ μάζες θὰ παραμείνουν στὴ Διεθνῇ — τί λέω; — ὅτι θὰ διασθοῦν νὰ προσχωρήσουν σ' ἀκόμα μεγαλύτερους ἀριθμούς, ὅταν αὐτός, ὁ νέος Μωϋσῆς, θὰ ἔχει γράψει τὶς ἐντολές τοῦ νέου του Δεκάλογου πάνω στὸ ἔδλημά μας, στὸ ἐπίσημό κι ὑποχρεωτικὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνούς.

Αὐτὸ υπῆρξε τὸ λάθος του. Οἱ μάζες ἀνεξάρτητα απ' τὸ ἐπίπεδο κουλτούρας, θρησκευτικές πεποιθήσεις, χώρα ἢ τὴν ἐθνικὴ γλῶσσα τους, καταλάβαιναν τὴ γλῶσσα τῆς Διεθνούς, ὅταν τούς μιλοῦσαν γιὰ τὴ φτώχεια, τὶς κακουχίες καὶ τὴν ὑποδούλωσή τους κάτω απ' τὸν ζυγὸ τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀνταποκρίθηκαν, ὅταν τούς

ἐξήγησαν τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐνότητα σ' ἓνα μεγάλο κοινὸ ἀγώνα. Ἀλλὰ ἐδῶ τοὺς μίλησαν γιὰ ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα — μᾶλλον διανοομενίστικο καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἐντελῶς αὐταρχικὸ — τὸ ὁποῖο χάριν τῆς ἰδίας τῆς σωτηρίας τοὺς ἐπιχειροῦσε νὰ τοὺς ἐπιβάλλει μιὰ δικτατορικὴ κυδέρνηση (φυσικὰ προσωρινὰ μόνον!), ποὺ θὰ διευθύνεται ἀπὸ ἓνα ἐξαιρετικὰ εὐφυῆ ἄνθρωπο στὰ πλαίσια αὐτῆς ἀκριδῶς τῆς Διεθνoῦς, μὲ τὴ βοήθεια τῆς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀπελευθέρωσή τους.

Εἶναι καθαρὴ τρέλλα νὰ ἐλπίζουμε ὅτι οἱ ἐργαζόμενες μάζες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς θὰ παραμείνουν στὴ Διεθνῇ κά-τω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες.

Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ρωτήσετε: «Ἡ σημαντικὴ ἐπιτυχία (τῆς Διεθνoῦς) δὲν ἔχει δείξει ὅτι ὁ κύριος Μάρξ εἶχε δίκιο καὶ ὅτι τὸ Συνέδριο τῆς Χάγης δὲν ψήφισε εὐνοϊκὰ γιὰ ὅλα ὅσα ζήτησε»;

Κανένas δὲν ξέρει καλύτερα ἀπ' ὅ,τι ὁ ἴδιος ὁ κύριος Μάρξ, πόσο λίγο οἱ ἀποφάσεις ποὺ ἔγιναν δεκτὲς ἀπ' τὸ ἄτυχο συνέδριο τῆς Χάγης ἐκφραζαν τὶς πραγματικὲς σκέψεις καὶ τὶς φιλοδοξίες τῶν ὁμοσπονδιῶν ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ σύνθεση καὶ ἡ χειραγώγηση τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ προκάλεσε τόσο μεγάλη πίκρα καὶ ἀπογοήτευση, ὥστε κανένas δὲν τρέφει τὴν παραμικρὴ αὐταπάτη γιὰ τὴν πραγματικὴ του ἀξία. "Εἴω ἀπ' τὸ Γερμανικὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Κόμμα, οἱ ὁμοσπονδίες ὅλων τῶν χωρῶν — ἡ Ἀμερικανικὴ, ἡ Ἀγγλικὴ, ἡ Ὁλλανδικὴ, ἡ Βελγικὴ, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἑλβετικὴ Γιου-ρα, ἡ Ἰσπανικὴ καὶ ἡ Ἰταλικὴ — διαμαρτυρήθηκαν γιὰ ὅλες τὶς ἀποφάσεις αὐτοῦ τοῦ καταστρεπτικοῦ καὶ αἰσχροῦ συνεδρίου καὶ ἀποκήρυξαν ὀρμητικὰ τὶς πρόστυχες δολοπλοκίες του.

Ἀλλ' ἂς ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὸ ἠθικὸ ζήτημα καὶ ἂς ἀσχοληθοῦμε μόνον μὲ τὰ βασικὰ σημεῖα. "Ενα πολιτικὸ πρόγραμμα δὲν ἔχει καμιά ἀξία, ἂν σχετίζεται μόνον μὲ ἀφηρημένες γενικεύσεις. Πρέπει νὰ καθορίζει ἀκριδῶς ποιοὶ θεσμοὶ πρέπει ν' ἀντικαταστήσουν ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ καταργηθοῦν ἢ νὰ μεταρρυθμισθοῦν. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Μάρξ ἀποτελεῖ ἓνα πλήρες δίκτυο πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν θεσμῶν, ἄκαμπτα συγκεντρωτικῶν καὶ πολὺ αὐταρχικῶν, ποὺ ἔχουν γίνεῖ χωρὶς ἀμφιβολία ἀντικείμενο λατρείας μὲ τὴν καθολικὴ ψῆφο, ὅπως ὅλοι οἱ δεσποτικοὶ θεσμοὶ στὴ σύγχρονη κοινωνία, ἀλλὰ ποὺ ἔχει λιγότερο ὑποτάσσον-

ται σὲ μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ κυδέρνηση — γιὰ ν' ἀναφερθῶ στὰ λόγια τοῦ Ἑνγκελς, ποὺ εἶναι ὁ ἄλλος ἑαυτοῦ τοῦ Μάρξ κι ὁ ἔμπιστος τοῦ ἀπόλυτου μονάρχου.

Ἀλλὰ γιατί αὐτὸ εἰδικὰ τὸ πρόγραμμα ἔπρεπε νὰ μπεῖ στοὺς ἐπίσημους κι ὑποχρεωτικοὺς κανονισμοὺς τῆς Διεθνούς; Γιατί ὄχι τὸ πρόγραμμα τῶν Μπλανκιστῶν; Γιατί ὄχι τὸ πρόγραμμα τὸ δικό μας; Μήπως γιατί τὸ ἐτοίμασε ὁ κύριος Μάρξ; Αὐτὸ δὲν εἶναι δικαιολογία. Ἡ μήπως γιατί φαίνεται ν' ἀρέσει στοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες; Ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα τῶν ἀναρχικῶν εἶχε υἱοθετηθεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις, ἀπ' ὅλες τὶς Λατινικὲς Ὀμοσπονδίες. Οἱ Σλάβοι δὲ θὰ δέχονταν κανένα ἄλλο. Γιατί τότε πρέπει τὸ πρόγραμμα τῶν Γερμανῶν νὰ κυριαρχήσει στὴ Διεθνῇ. τῆς ὁποίας ἡ ἰδέα γεννήθηκε μέσα στὴν ἐλευθερία κι ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ προδεύσει μόνο μέσα στὴν ἐλευθερία καὶ μ' αὐτήν;

Εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἐπιθυμία ἐξαναγκασμοῦ τῶν ὁμοσπονδιῶν — εἴτε αὐτὸ γίνει μὲ τὴ βία εἴτε μὲ δολοπλοκία ἢ καὶ μὲ τὰ δυὸ ταυτόχρονα — ν' ἀποδεχθοῦν ἓνα μόνο αὐθαίρετο πολιτικὸ πρόγραμμα πρέπει ν' ἀποτύχει· τὸ πιὸ πιθανὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ διάλυση τῆς Διεθνούς κι ἡ διαίρεσή της σὲ πολλὰ πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποία θὰ προωθοῦν τὸ δικό τους πολιτικὸ πρόγραμμα. Μόνο μιὰ διαδικασία ὑπάρχει γιὰ νὰ διασωθεῖ ἡ ἀκεραιότης καὶ νὰ διασφαλισθεῖ ἡ πρόοδός της: ν' ἀκολουθηθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἀρχικὴ τῆς τακτικῆς, δηλαδὴ νὰ κρατηθεῖ τὸ πολιτικὸ ζήτημα ἔξω ἀπ' τὸ ἐπίσημο κι ὑποχρεωτικὸ πρόγραμμα καὶ τοὺς θεσμοὺς, τῆς Διεθνούς "Ενωσης Ἑργαζόμενων — ποὺ ὁργανώθηκε ὄχι γιὰ τὸν πολιτικὸ ἀγῶνα παρὰ μόνον γιὰ οἰκονομικοὺς σκοποὺς — κι ἀπόλυτῃ ἀρνήσει ν' ἀφεθεῖ γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπ' τὸν καθένα σὰν πολιτικὸ ὄργανο. Ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἐπικρατήσουν στὴ Διεθνῇ καὶ θὰ τὴν κατευθύνουν σὲ μιὰ καθαρὰ πολιτικὴ τακτικὴ στὸν ἀγῶνα ἀνάμεσα στ' ἀντίπαλα πολιτικὰ κόμματα (γιὰ τὴν κατάληψη τῆς κρατικῆς ἐξουσίας), θὰ διαφθαροῦν αὐτόματα. Ἐκεῖνοι, ποὺ φαντάζονται ἀνόητα ὅτι πραγματικὰ κατέχουν αὐτὴ τὴν ἐξουσία, θὰ τὴ δοῦν σταδιακὰ

νά ξεφεύγει ἀπ' τὰ χέρια τους καὶ νά χάνεται μπροστὰ στὰ ἴδια τὰ μάτια τους.

Ἀλλὰ θὰ πάψει τότε ἡ Διεθνὴς νά ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ πολιτικά καὶ φιλοσοφικά προβλήματα; Θ' ἀγνοήσει ἡ Διεθνὴς τὴν πρόοδο στὸν κόσμον τῆς σκέψης καθὼς καὶ τὰ γεγονότα ποὺ συνοδεύουν ἢ ξεπροβάλλουν ἀπ' τὸν πολιτικὸ ἀγώνα μέσα κι ἀνάμεσα στὰ Κράτη, ἀσχολούμενη μόνο μὲ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα; Θὰ περιοριθεῖ ἡ Διεθνὴς στὸ νά συγκεντρώνει στατιστικὰ στοιχεῖα, νά μελετᾷ τοὺς νόμους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆ διανομῆ τοῦ πλούτου, νά καθορίζει τὰ ἡμερομίσθια, νά συγκεντρώνει κεφάλαια γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀπεργῶν, νά ὀργανώνει τοπικὲς, ἐθνικὲς καὶ διεθνεῖς ἀπεργίες, νά ἱδρύει ἐθνικὰ καὶ διεθνή ἐργατικὰ συνδικάτα καὶ νά ἱδρύει πιστωτικοὺς καὶ παράγωγικούς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, ὅπου εἶναι δυνατόν;

Σπεύδουμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἀπόλυτα ἀδύνατο νά παραβλέψουμε τὰ πολιτικά καὶ φιλοσοφικά προβλήματα. Μιὰ ἀποκλειστικὴ προσκόλληση στὰ οἰκονομικά προβλήματα θὰ ἦταν μοιραία γιὰ τὸ προλεταριάτο. Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἄμυνα καὶ ὀργάνωση τῶν οἰκονομικῶν του συμφερόντων — ἓνα ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου — πρέπει ν' ἀποτελέσει τὸ πρωταρχικὸ καθῆκον τοῦ προλεταριάτου. Ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους νά σταματήσουν ἐκεῖ, χωρὶς ν' ἀπαρνηθοῦν τὸν ἀνθρωπισμὸ τους καὶ ν' ἀπογυμνωθοῦν ἀπ' τὴ διανοητικὴ κι ἠθικὴ δύναμη, ποὺ εἶναι τόσο ἀπαραίτητες γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν οἰκονομικῶν τους δικαιωμάτων. Στὶς ἄθλιες συνθῆκες, μέσα στὶς ὁποῖες βρίσκεται τώρα ὁ ἐργαζόμενος, τὸ βασικὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει εἶναι πιθανότατα ἡ τροφὴ γι' αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειά του. Ἀλλὰ σήμερα, πολὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε προνομιοῦχα τάξη, ἀποτελεῖ μιὰ ἀνθρώπινη ὑπαρξη μὲ τὴν πιὸ πλήρη σημασίαν τῆς λέξης· διψᾷ γι' ἀξιοπρέπεια, δικαιοσύνη, ἰσότητα, ἐλευθερία, ἀνθρωπισμὸ καὶ γνώση κι ἀγωνίζεται μὲ πάθος νά ἐπιτύχει ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα μαζὶ μὲ τὴν πλήρη ἀπόλαυση τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας του. Κατὰ συνέπεια, ἂν τὰ πολιτικά καὶ φιλοσοφικά προβλήματα δὲν ἔχουν ἀκόμα τεθεῖ στὴ Διεθνή, εἶναι τὸ ἴδιο τὸ προλεταριάτο ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὰ θέσει.

Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, τὰ πολιτικά καὶ φιλοσοφικά θέματα πρέπει νά ἐξαιρεθοῦν ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνούς. Ἀπ' τὴν ἄλλη,

πρέπει αναγκαστικά να συζητηθούν. Εώς μπορεί να λυθεί αυτή ή φαινομενική αντίφαση;

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ θὰ λυθεῖ μὲ τὴν ἐλευθερίαν. Καμιὰ πολιτική ἢ φιλοσοφική θεωρία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν θεμελιακὸς κανόνας ἢ νὰ εἰσαχθεῖ μέσα στὸ ἐπίσημο πρόγραμμα τῆς Διεθνούς. Οὔτε ἡ ἀποδοχὴ κάποιας πολιτικῆς ἢ φιλοσοφικῆς θεωρίας πρέπει νὰ εἶναι ὑποχρεωτική σὰν προϋπόθεση τῆς ιδιότητος τοῦ μέλους, ἀφοῦ, ὅπως ἔχουμε δεῖ, τὸ νὰ ἐπιβληθεῖ μιὰ τέτοια θεωρία, πάνω στὶς ὁμοσπονδίες, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ Διεθνή, θὰ ἦταν ὑποδούλωση ἢ θὰ κατάληγε σὲ διαίρεση καὶ διάσπαση, ποὺ δὲν εἶναι λιγότερο καταστρεπτική. Ἀλλὰ ἀπ' αὐτὸ δὲν προκύπτει ὅτι ἡ ἐλεύθερη συζήτηση ὄλων τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεωριῶν δὲν μπορεί νὰ γίνῃ στὴ Διεθνή. Ἀντίθετα, αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς ἐπίσημης θεωρίας εἶναι ποὺ θὰ σκοτώσῃ μιὰ τέτοια συζήτηση, καθιστώντας τὴν ἐντελῶς ἀχρηστὴ, ἀντὶ νὰ εἶναι ζωντανή καὶ ζωτικὴ καὶ ἐμποδίζοντας τὴν ἔκφραση καὶ ἀνάπτυξη τῶν ἰδίων τῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν τῶν ἐργαζόμενων. Μόλις μιὰ ἐπίσημη ἀλήθεια ἀναγγελεθῇ — ἔχοντας ἀνακαλυφθεῖ ἐπιστημονικὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ μεγάλο ἐγκέφαλο ποὺ ἐργάζεται ἐντελῶς μόνος — μιὰ ἀλήθεια ποὺ διακηρύχθηκε καὶ ἐπιβλήθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμον ἀπ' τὴν κορυφὴ τοῦ Μαρξιστικοῦ Σινᾶ, γιατί νὰ συζητᾶμε ἐτιδήποτε;

Ἐκεῖνο ποὺ ἀπομένει νὰ γίνῃ εἶναι ν' ἀποστηθιστοῦν οἱ ἐντολὲς τοῦ νέου Δεκάλογου. Ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά, ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι κατέχουν τὴν ἀλήθεια, θὰ προσπαθήσουν νὰ τὴν ἀνακαλύψουν. Ποιὸς ψάχνει γιὰ τὴν ἀλήθεια; "Ὅλοι καὶ πάνω ἀπ' ὅλους τὸ προλεταριάτο, ποὺ διψάει γι' αὐτὴν καὶ τὴ χρειάζεται περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους. Πολλοὶ δὲν πιστεύουν ὅτι τὸ προλεταριάτο μπορεί ἀπὸ μόνον του ν' ἀνακαλύψῃ καὶ ν' ἀναπτύξῃ αὐθόρμητα ἀληθινὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς καὶ πολιτικὰς τακτικὰς. Θὰ προσπαθῶσιν ὥστε νὰ δεῖξω πῶς αὐτὸ ἔχει γίνῃ ἀπ' τοὺς ἐργαζόμενους μέσα σ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν ἴδιον τὸν πυρῆνα τῆς Διεθνούς.

Οἱ ἐργαζόμενοι, ὅπως ἔχω ἤδη πεῖ, ἀρχικὰ προσχωροῦν στὴ Διεθνή γιὰ ἓνα πολὺ πρακτικὸ λόγον: τὴν ἀλληλεγγύην στὸν ἀγῶνα γιὰ πλήρη οἰκονομικὰ δικαιώματα ἐνάντια στὴν καταπιεστικὴ

ἐκμετάλλευσή, πού ἀσχεῖται ἀπ' τὴν ἀστική τάξιν ὅλων τῶν χωρῶν. Σημειώστε ὅτι μόνον μὲν αὐτὴ τὴν πράξιν, ἂν καὶ ἀρχικὰ χωρὶς νὰ τὸ συνειδητοποιεῖ, τὸ προλεταριάτο παίρνει μιὰ ἀποφασιστικὰ ἀρνητικὴ θέσιν ἀπέναντι στὴν πολιτική. Κι αὐτὸ γίνεται μὲ δύο τρόπους: πρῶτα ἀπ' ὅλα, ὑπονομεύει τὴν ἰδέαν τῶν πολιτικῶν συνόρων καὶ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς τῶν κρατῶν, ἢ ὑπαρξῆς τῶν ὁποίων βασίζεται πάνω στὶς συμπάθειες, στὴν ἐθελοντικὴ συνεργασία καὶ στὸ φαγατικὸ πατριωτισμὸ τῶν ὑποδουλωμένων μαζῶν. Δεύτερον, ἀνοίγει ἓνα χάσμα ἀνάμεσα στὴν ἀστική τάξιν καὶ στὸ προλεταριάτο καὶ τοποθετεῖ τὸ προλεταριάτο ἔξω ἀπ' τὴ δραστηριότητα καὶ τὸν πολιτικὸ συνωμοτισμὸ ὅλων τῶν κομμάτων μέσα στὸ Κράτος· ἀλλὰ τὸ προλεταριάτο, τοποθετούμενο ἔξω ἀπ' ὅλο τὸ κύκλωμα τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς, στρέφεται ἀναγκαστικὰ ἐνάντια σ' αὐτό.

Τὸ προλεταριάτο, μὲ τὴν προσήλωσή του στὴ Διεθνή, ἔχει πάρει χωρὶς νὰ τὸ συνειδητοποιήσῃ μιὰ πολὺ συγκεκριμένη πολιτικὴ θέσιν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως αὐτὴ εἶναι μιὰ ἐντελῶς ἀρνητικὴ πολιτικὴ τοποθέτησις· καὶ τὸ μεγάλο λάθος, γιὰ νὰ μὴ πῶ ἢ προδοσία, καὶ τὸ ἐγκλήμα τῶν Σοσιαλδημοκρατῶν — οἱ ὁποῖοι παρακινοῦν τοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες ν' ἀκολουθήσουν τὸ Μαρξιστικὸ πρόγραμμα — εἶναι τὸ ὅτι προσπάθησαν νὰ μετατρέψουν αὐτὴ τὴν ἀρνητικὴ στάσιν σὲ θετικὴ συνεργασία μὲ τὴν ἀστικὴ πολιτική.

Ἡ Διεθνὴς, τοποθετώντας τὸ προλεταριάτο ἔξω ἀπ' τὴν πολιτικὴ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ ἀστικοῦ κόσμου, δημιουργήσῃ ἔτσι ἓνα νέον κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ἐνωμένων προλεταρίων ὅλων τῶν χωρῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ νέος κόσμος τοῦ μέλλοντος, ὁ νόμιμος κληρονόμος ἀλλὰ καὶ ταυτόχρονα ὁ νεκροθάφτης ὅλων τῶν πολιτισμῶν τοῦ παρελθόντος, οἱ ὁποῖοι θεμελιωμένοι πάνω στὰ προνόμια, εἶναι ἐντελῶς χρεωκοπημένοι, ἐξαντλημένοι καὶ καταδικασμένοι στὴν ἀφάνεια. Ἡ Διεθνὴς εἶναι μοιραῖο νὰ δημιουργήσῃ ἓνα νέον πολιτισμὸν πάνω στὰ εῖρεπια τοῦ παλίου κόσμου, στὴν κατάργησιν κάθε καταπίεσης θεϊκῆς καὶ ἀνθρώπινης, κάθε ὑποδούλωσιν καὶ κάθε ἀνισότητος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποστολὴ καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ἀληθινὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνοῦς — ὅχι τὸ ἐπίσημον, τεχνητὸ πρόγραμμα, ἀπ' τὸ ὁποῖον εὐχομαι νὰ μᾶς προστατεύουν ὅλοι οἱ Θεοὶ

τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν εἰδωλολάτρων — ἀλλὰ ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι ἔμφυτο σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴ φύσιν τῆς ὀργάνωσός μας.

Τὸ ἀληθινὸ πρόγραμμα, θὰ τὸ ἐπαναλάβω χίλιες φορές, εἶναι πολὺ ἀπλὸ καὶ μετριοπαθές: ἡ ὁ ρ γ ἄ ν ω σ η τ ῆ ς ἀ λ λ η λ ε γ γ ῶ τ η ς σ τ ὅ ν ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ὸ ἄ γ ῶ ν α ἐ ν ἄ ν τ ι α σ τ ὅ ν κ α π ι τ α λ ι σ μ ὸ. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση, ποῦ ἀρχικὰ θὰ εἶναι ἀποκλειστικὰ ὀλική, θὰ ξεφυτρώσουν οἱ πνευματικοὶ καὶ ἡθικοὶ στυλοβάτες τῆς νέας κοινωνίας. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ μιὰ τέτοια κοινωνία, ὅλες οἱ σκέψεις, ὅλες οἱ φιλοσοφικὲς καὶ πολιτικὲς τάσεις τῆς Διεθνoῦς, ποῦ ξεπρόβαλιν μέσα ἀπ' τὴ μήτρα τοῦ ἴδιου τοῦ προλεταριάτου, πρέπει νὰ προέλθουν καὶ νὰ πάρουν σὰ βασικὴ ἀφετηρία αὐτὴ τὴν οἰκονομικὴ βάση, ποῦ συνιστᾷ τὴν ἴδια τὴν οὐσίαν καὶ τὸν φανερὰ δηλωμένον σκοπὸ τῆς Διεθνoῦς. Εἶναι δυνατό αὐτό;

Ναί, κι αὐτὴ ἡ διαδικασία γίνεται τώρα. "Οποιοσ ἐτυχε νὰ παρακολουθεῖ στενὰ τίς ἐξελιξέεις μέσα στὴ Διεθνῇ τὰ τελευταῖα λίγα χρόνια, θὰ παρατηρήσει πῶς προχωρεῖ ἀργὰ ἡ διαδικασία αὐτῇ· ἄλλοτε μ' ἐπιταχυνόμενη κι ἄλλοτε μ' ἐπιβραδυνόμενη ταχύτητα καὶ πάντα μὲ τρεῖς διαφορετικοὺς ἀλλὰ στενὰ συνδεδεμένους τρόπους: ἀρχικὰ, μὲ τὴ δημιουργία καὶ τὸν συντονισμό κεφαλαίων βούλητας γιὰ τοὺς ἀπεργοὺς καὶ τὴ διεθνῇ ἀλληλεγγύη τῶν ἀπεργῶν ἔπειτα, μὲ τὴν ὀργάνωση καὶ τὸν διεθνῇ (ὁμοσπονδιακὸ) συντονισμό τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐνώσεων" καὶ τελικὰ, μὲ τὴν α ὁ θ ὁ ρ μ η τ η κ ι ἄ μ ε σ η ἀ ν ἄ π τ υ ξ η τ ῶ ν φ ι λ ο σ ο φ ι κ ῶ ν καὶ κ ο ι ν ω ν ι ο λ ο γ ι κ ῶ ν ἰ δ ε ῶ ν μ έ σ α σ τ ῇ Δ ι ε θ ν ῇ, ἰδεῶν ποῦ ἀναπτύσσονται ἀναπόφευκτα παράλληλα μὲ τὰ δύο πρῶτα κινήματα καὶ παράγονται ἀπ' αὐτά.

"Ἄς ἐξετάσουμε τώρα αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους, ποῦ εἶναι διαφορετικοὶ ἀλλὰ ἀδιάκριτοι κι ἄς ἀρχίσουμε μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν κεφαλαίων βούλητας τῶν ἀπεργῶν καὶ τῶν ἀπεργῶν καθεαυτῶν.

Τὰ κεφάλαια βούλητας τῶν ἀπεργῶν ἀποσκοποῦν μόνον στὴ συγκέντρωση πόρων, ποῦ κάνουν δυνατὴ τὴν ὀργάνωση καὶ τὴ διατήρησιν ἀπεργῶν καὶ ποῦ ἀποτελεῖ πάντα μιὰ πολυδάπανη ἐπιχείρησιν. Ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ κοινωνικοῦ πολέ-

μου τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, μιὰ τακτική πού παραμένει μέσα στά ὅρια τῆς νομιμότητας. Οἱ ἀπεργίες εἶναι μιὰ πολύτιμη τακτική ἀπό δυὸ ἀπόψεις: πρῶτον, ἠλεκτρίζουν τίς μάζες, ἐνισχύοντας τὸ ἠθικὸ τους καὶ ξυπνώντας μέσα τους τὸ αἷσθημα τοῦ φανεροῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀνάμεσα στὰ συμφέροντά τους καὶ σ' ἐκεῖνα τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἔτσι οἱ ἀπεργίες τοὺς ἀποκαλύπτουν τὴν ἄβυσσο, πού ἀπὸ δῶ καὶ πέρα χωρίζει ἀμετάκλητα τοὺς ἐργάτες ἀπ' τοὺς ἀστούς. Κατὰ συνέπεια συμβάλλουν σημαντικά, ἐρεθίζοντας καὶ φανερώνοντας στοὺς ἐργαζόμενους ὅλων τῶν ἐπαγγελμάτων, τόπων καὶ χωρῶν τὴ συνείδηση καὶ τὸ ἴδιο τὸ πραγματικὸ γεγονὸς τῆς ἀλληλεγγύης. Ἔτσι μιὰ διπλὴ δράση, ἡ μιὰ ἀρνητική, ἡ ἄλλη θετική, τείνει νὰ δημιουργήσῃ ἅμεσα τὸ νέο κόσμου τοῦ προλεταριάτου, ἀντιπαραθέτοντάς τον μ' ἓνα σχεδὸν ἀπόλυτο τρόπο ἀπέναντι στὸν ἀστικὸ κόσμο.

Εἶναι σημαντικό ὅτι σ' αὐτὴ τὴ συσχέτιση οἱ ριζοσπαστικοὶ κι οἱ ἀστοὶ σοσιαλιστὲς ἐπέκριναν μὲ ὀξύτητα τὴν ἰδέα τῶν ἀπεργιῶν κι ἔκαναν ἀπελπισμένους προσπάθειες ν' ἀποθαρρύνουν τὸ προλεταριάτο γιὰ νὰ μὴν ἀπεργήσῃ. Ὁ Μαντσίνι ποτὲ δὲ μπόρεσε ν' ἀνεχθεῖ ὁποιαδήποτε συζήτηση γι' ἀπεργίες κι ἂν οἱ σύντροφοί του, πολλοὶ ἀπ' τοὺς ὁποίους ἔχουν ἀποθαρρυνθεῖ, ἀποπροσανατολισθεῖ κι ἀποργανωθεῖ μετὰ τὸ θάνατό του (10 τοῦ Μάρτη 1872), ὑποστηρίζουν σήμερα δειλὰ τὴν ἀπεργία, αὐτὸ συμβαίνει μόνο γιατί ἡ προπαγάνδα γιὰ τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση ἔχει τόσο ἐρεθίσει τίς μάζες τῶν Ἰταλῶν κι οἱ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς διεκδικήσεις ἔχουν ἐκδηλωθεῖ μὲ μιὰ τέτοια δύναμη μέσα στις ἀπεργίες πού ξέσπασαν ταυτόχρονα σ' ὅλη τὴν Ἰταλία, ὥστε φοβοῦνται ν' ἀντιταχτοῦν σ' αὐτὸ τὸ κίνημα, μήπως ἀπομονωθοῦν καὶ χάσουν ὅλη τὴν ἐπιρροή τους πάνω στὸ λαό.

Ὁ Μαντσίνι, μαζί μ' ὅλους τοὺς σοσιαλιστὲς τῆς Εὐρώπης, ἀστοὺς καὶ ριζοσπαστικούς, εἶχε δίκιο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη νὰ καταδικάζει τίς ἀπεργίες. Γιατί τί εἶναι αὐτὸ πού θέλουν οἱ Μαντσινικοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι σήμερα τόσο διαποτισμένοι ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆς συνδιαλλαγῆς, πού σχεδὸν εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐνωθοῦν μ' ἐκείνους πού ἀποκαλοῦνται «ριζοσπαστικοί» στὸ Ἰταλικὸ Κοινοβούλιο; Θέλουν τὴν ἐγκραθίδρυση ἐνὸς μοναδικοῦ καὶ μεγάλου δημοκρατικοῦ κράτους. Γιὰ νὰ φτιάξουν αὐτὸ τὸ κράτος πρέπει πρῶτα ν' ἀνατρέψουν

αὐτὸ πού ἤδη ὑπάρχει καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἰσχυρὴ ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ. Μόλις οἱ ἄνθρωποι προσφέρουν αὐτὴ τὴ μεγάλη ἐξυπηρέτηση στοὺς πολιτικούς τῆς σχολῆς τοῦ Μαντσίνι, θὰ σταλοῦν φυσικὰ πίσω στὰ ἐργοστάσια καὶ στὰ ἐργαστήρια ἢ στὰ χωράφια τοὺς γιὰ νὰ ἐπαναλάβουν τὴν ἀπαραίτητη ἐργασία τοὺς. Ἐκεῖ θὰ ὑποταχθοῦν ὄχι στὴν πατρικὴ μοναρχία ἀλλὰ στὴν ἀδερφικὴ προστασία τῆς νέας ἀλλὰ ὄχι λιγότερο ἐξουσιαστικῆς δημοκρατικῆς κυβέρνησης. Οἱ ἐργάτες σήμερα πρέπει ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν ἀπεργία καὶ νὰ προσφύγουν στοὺς νέους τοὺς ἄρχοντες. Ἀλλὰ πῶς μποροῦν οἱ ριζοσπαστικοὶ ἄστοι καὶ σοσιαλιστὲς νὰ ὑποκινοῦνται καὶ νὰ δροῦν γιὰ χάρη τῶν ἐργαζόμενων;

Ἐπικαλούμενοι τὸ σοσιαλιστικὸ τοὺς ἔνστικτο; Ἀδύνατον! Αὐτὸς θὰ ἦταν ὁ πιὸ σίγουρος δρόμος γιὰ ν' ἀνακινήθῃ τὸ μίσος κι ἡ βαθιὰ ἀντίθεση ὅλων τῶν καπιταλιστῶν κι ἰδιοκτητῶν ἐναντία τόσο στοὺς ἰδίους, ὅσο καὶ στὴ δημοκρατία τῶν ὀνείρων τοὺς. Εἶναι ἐπίσης ἀδύνατο, γιὰτὶ οἱ ἄστοι καὶ ριζοσπαστικοὶ σοσιαλιστὲς μ' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς ἐκμεταλλευτὲς εἶναι πού θέλουν νὰ συνεργαστοῦν καὶ νὰ σχηματίσουν μαζὶ τὴ νέα κυβέρνηση. Δὲν μποροῦν νὰ σχηματίσουν κανονικὰ μιὰ νέα κυβέρνηση μὲ τὶς «θάρβαρες», «ἀμαθεῖς», ἀναρχίζουσες μάζες, εἰδικά, ὅταν αὐτὲς οἱ μάζες ἔχουν ξυπνήσῃ κι ἐξεγερθεῖ στὴν πορεία τῶν οἰκονομικῶν ἀγώνων τοὺς ἀπ' τὸν πόθο γιὰ τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν πραγματικὴ ἐλευθερία τοὺς, πού εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ κάθε κυβέρνηση. Οἱ ριζοσπαστικοὶ κι οἱ ἄστοι σοσιαλιστὲς πρέπει ἐπομένως νὰ παραβλέψουν τὸ κοινωνικὸ (οἰκονομικὸ) πρόβλημα καὶ νὰ συγκεντρώσουν τὴν προσοχὴ τοὺς στὴ διέγερση τῶν πολιτικῶν καὶ πατριωτικῶν παθῶν τῶν ἐργαζόμενων. Αὐτὸ θὰ κάνει τὶς καρδιές τοὺς νὰ χτυποῦν ἐναρμονισμένως μὲ τὶς καρδιές τῶν ἀστῶν κι οἱ ἐργαζόμενοι θὰ εἶναι τότε ψυχολογικὰ προετοιμασμένοι νὰ προσφέρουν στοὺς ριζοσπαστικούς πολιτικούς τὴν πολύτιμη ἐξυπηρέτηση πού τοὺς ἔχει ζητηθεῖ: τὴν ἀνατροπὴ τῆς μοναρχικῆς κυβέρνησης.

Ἀλλὰ ἔχουμε δεῖ ὅτι τὸ πρῶτο ἀποτέλεσμα τῶν ἀπεργιῶν εἶναι ἡ καταστροφή αὐτῆς τῆς συγκινητικῆς καὶ πολὺ προσοδοφόρας ἁρμονίας μὲ τὴν ἀστικὴ τάξη. Οἱ ἀπεργίες ἔχουν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ὑπενθύμιση στοὺς ἐργάτες ὅτι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στοὺς κυριάρχους τοὺς ὑπάρχει μιὰ ἄβυσσος καὶ τὸ ξύπνημα στὶς

καρδιές του προλεταριάτου σοσιαλιστικῶν πόθων καὶ φιλοδοξιῶν, πού δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀσυμβίβαστες μὲ τὸν πολιτικὸ καὶ πατριωτικὸ φανατισμό. Ναί, ἀπ' αὐτῇ τῇ σκοπιά, ὁ Μαντσίνι εἶχε χίλιες φορές δίκιο: οἱ ἀπεργίες πρέπει ν' ἀπαγορευθοῦν.

Ὁ Μαντσίνι, γιὰ λόγους πού μόλις ἔδειξα, ἐπιθυμεῖ καθαρά νὰ δώσει τέλος στὸν ταξικὸ ἀνταγωνισμό. Ἀλλ' ὁ κύριος Μάρξ θέλει πραγματικὰ νὰ διατηρήσει αὐτὸ τὸν ἀνταγωνισμό, πού καθιστᾷ ἐντελῶς ἀδύνατη τῇ συμμετοχῇ τῶν μαζῶν στὴν πολιτικὴ τοῦ Κράτους; Γιατὶ μιὰ τέτοια πολιτικὴ δράση δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει ἂν δὲν εἰσχωρήσει μέσα ἢ ἀστική τάξη καὶ θὰ πετύχει μόνο ὅταν αὐτὴ ἢ τάξη τὴν ἀναπτύξει καὶ τὴν κατευθύνει. Ὁ Μάρξ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀγνοεῖ αὐτό. Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ πιστέψω ὅτι τὸ ἀγνοεῖ, μετὰ τὸ κείμενο πού ἔστειλε πρόσφατα στὸ "Αἰστερνταμ καὶ στὸ ὁποῖο διακήρυσσε ὅτι σ' ὀρισμένες χώρες, πιθανὸν καὶ στὴν ἴδια τὴν Ὁλλανδία, τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ ἐπιλυθεῖ εἰρηνικὰ δηλαδὴ μ' ἓναν ἐντελῶς φιλικό, νόμιμο τρόπο, χωρὶς τὴν ἄσκηση βίας. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ σημαίνει μόνο ὅτι τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ λυθεῖ μὲ μιὰ σειρά διαδοχικῶν, ἡσυχῶν καὶ συνετῶν συμβιβασμῶν ἀνάμεσα στὴν ἀστική τάξη καὶ στὸ προλεταριάτο. Ὁ Μαντσίνι ποτὲ δὲν εἶχε διαφορετικὴ γνώμη ἀπ' αὐτήν.

Τελικὰ ὁ Μαντσίνι καὶ ὁ Μάρξ συμφωνοῦν πάνω σ' ἓνα κύριο σημεῖο: ὅτι οἱ μεγάλες κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις πού πρόκειται ν' ἀπελευθερώσουν τὸ προλεταριάτο μποροῦν νὰ τεθοῦν σ' ἐφαρμογὴ μόνο ἀπὸ ἓνα μεγάλο, δημοκρατικὸ, πολὺ ἰσχυρὸ καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ συγκεντρωτικὸ κράτος. Αὐτὸ τὸ κράτος ὑποστηρίζουν πρέπει νὰ ἐπιβάλλει στὸ λαὸ μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ κυδέρνηση, ἢ ὁποία θὰ ὑπάρχει γιὰ χάρη τῶν λαϊκῶν συμφερόντων, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν εὐημερίαν τους.

Ἀνάμεσα στὸν Μάρξ καὶ στὸν Μαντσίνι ὑπῆρχε πάντα μιὰ τεράστια διαφορὰ καὶ αὐτὸ ὅπωςδήποτε εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ Μαντσίνι. Ὁ Μαντσίνι ὑπῆρξε ἓνας φανερά εἰλικρινὴς καὶ φιλογερὸς πιστός. Ἀάτρευε τὸ Θεό του, στὸν ὁποῖο ἀφιέρωσε ὅ,τι σκεπτόταν, αἰσθανόταν ἢ ἔκανε. Δὲ σχέση μὲ τὸν προσωπικὸ του τρόπο ζωῆς, ἦταν ὁ πιὸ ἀπλὸς ἄνθρωπος, ὁ πιὸ μετριοπαθής, ὁ πιὸ ἀνιδιοτελής. Ἀλλὰ γινόταν ἄκαμπτος, ὀργισμένος, ὅταν κάποιος πρόσβαλε τὸ Θεό του.

Ὁ κύριος Μάρξ δὲν πιστεύει στὸ Θεό, ἀλλὰ πιστεύει βαθεῖα στὸν ἑαυτό του. Ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη ὄχι μὲ ἀγάπη ἀλλὰ μὲ μνησικαχία. Εἶναι πολὺ λίγο γενναιόδωρος ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους καὶ γίνεται ἐξίσου ὀργισμένος κι ἄπειρα πιὸ κακεντρεχῆς ἀπ' τὸν Μαντσίνι, ὅταν κάποιος τολμήσει ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν πανσοφία τῆς θεότητας ποὺ λατρεύει, δηλαδὴ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὁ Μαντσίνι ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ στὴν ἀνθρωπότητα τὸν θεϊκὸ παρалоγισμό· ὁ κύριος Μάρξ προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν ἑαυτό του. Προσωπικὰ δὲν πιστεύω σὲ κανένα ἀλλὰ ἂν ἤμουν ἀναγκασμένος νὰ διαλέξω, θὰ προτιμοῦσα τὸ Θεὸ τοῦ Μαντσίνι.

Πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ καθῆκον μου νὰ δώσω αὐτὴ τὴν ἐξήγηση ἔτσι, ὥστε οἱ φίλοι κι οἱ συνεργάτες τοῦ Μαντσίνι νὰ μὴ μποροῦν νὰ μὲ κατηγορήσουν ὅτι δυσφημῶ τὴ μνήμη τοῦ ἀφεντικοῦ τους, παρομοιάζοντάς τον μὲ τὸν κύριο Μάρξ. Ἐπιστρέφω στὸ θέμα μου.

Λέω τότε ὅτι γιὰ ὅλους τοὺς λόγους, ποὺ ἔχω ἀναφέρει, δὲν θὰ μοῦ προκαλέσῃ ἐκπληξη, ἂν σύντομα ἀκούσουμε συζήτηση γιὰ συμβιβασμὸ ἀνάμεσα στοὺς Μαντσινικοὺς ταραξίες καὶ στοὺς ραδιούργους μαρξιστὲς στὴν Ἰταλία. Συνεχίζω νὰ ὑποστηρίζω ὅτι, ἂν τὸ Μαρξιστικὸ Κόμμα, οἱ ἀποκαλούμενοι Σοσιαλδημοκράτες, συνεχίσει ν' ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο τῆς πολιτικῆς δράσης, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐξαναγκασθεῖ νὰ στραφεῖ ἐνάντια στὴν οἰκονομικὴ δράση — τὴν τακτικὴ τῶν ἀπεργιῶν — τόσο ἀσυμβίβαστες εἶναι στὴν πραγματικότητα αὐτὲς οἱ δυὸ μέθοδοι...

Κριτική τῆς οἰκονομικῆς αἰτιοκρατίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ

Οἱ Μαρξιστὲς κοινωνιολόγοι, ἄνθρωποι σὰν τὸν Ἐνγκελς καὶ τὸ Λασσάλ, ὑποστηρίζουν σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἀπόψεις μας ὅτι τὸ Κράτος σὲ καμιά περίπτωση δὲν ἀποτελεῖ τὴν αἰτία τῆς φτώχειας, τοῦ ἐξευτελισμοῦ καὶ τῆς δουλικότητος τῶν μαζῶν· ὅτι τόσο ἡ ἄθλια κατάστασις τῶν μαζῶν ὅσο κι ἡ δεσποτικὴ ἐξουσία τοῦ Κράτους εἶναι, ἀντίθετα, τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πρὸ γενικῆς βαθύτερης αἰτίας. Εἰδικώτερα, μᾶς εἶπαν ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι προϊόντα ἐνὸς ἀναπόφευκτου σταδίου τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας· ἐνὸς σταδίου πού, ἱστορικὰ εἰδωμένο, ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικὸ βῆμα πρὸς τὰ ἔμπρὸς πρὸς ὅτι ἀποκαλοῦμε «Κοινωνικὴ Ἐπανάστασις». Εἶναι εὐκολο νὰ δείξουμε πόσο μακριὰ ἔχει ἤδη προχωρήσει ἡ μονομανία μ' αὐτὸ τὸ δόγμα· ἡ καταστολὴ τῶν θαυμαστῶν ἐξεγέρσεων τῶν ἀγροτῶν στὴ Γερμανία τὸ 16ο αἰῶνα ὁδήγησε ἀναπόφευκτα στὸ θρίαμβο ἐνὸς συγκεντρωτικοῦ, δεσποτικοῦ Κράτους, ἀπ' τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ ὁποῖου χρονολογεῖται ἡ, ἐπὶ τόσους αἰῶνες, ὑποδούλωση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Αὕτῃ ἡ καταστροφὴ χαιρετίζεται ἀπ' τὸ Λασσάλ σὰ νίκη τῆς ἐπερχόμενης Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης! Γιὰ ποῖό λόγο;

Γιατί, λένε οἱ Μαρξιστὲς, οἱ ἀγρότες εἶναι οἱ φυσικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἀντίδρασης, ἐνῶ τὸ σύγχρονο, στρατιωτικὸ, γραφειοκρατικὸ Κράτος, πού ἐμφανίστηκε στὸ δεῦτερο ἥμισυ τοῦ 16ου αἰῶνα, μετέφερε τὸν ἀργό, ἀλλὰ πάντοτε προοδευτικὸ, μετασχηματισμὸ τῆς παλιᾶς φεουδαρχικῆς κι ἀγροτικῆς οἰκονομίας στὴ βιομηχανικὴ περίοδο τῆς παραγωγῆς, στὴν ὁποία τὸ κεφάλαιο ἐκμεταλλεύεται τὴν ἐργασία. Ἐπομένως, τὸ Κράτος αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ θασικὴ προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἐπερχόμενη Κοινωνικὴ Ἐπανάστασις.

Τώρα μπορούμε νὰ καταλάβουμε γιατί ὁ κύριος Ἐνγκελς, ἀκολουθώντας αὐτὴ τὴ λογικὴ, ἔγραψε σ' ἓνα γράμμα πρὸς ἀπευθυ-

νόταν στο φίλο μας Κάρλο Καφιέρο ότι ο Βίσμαρκ, όπως ακριβώς ο Βασιλιάς Βίκτωρ Έμμανουήλ της Ιταλίας, (απρόσεκτα) βοήθησε πολύ την επανάσταση, γιατί κι οι δυο καθιέρωσαν το πολιτικό συγκεντρωτικό στις αντίστοιχες χώρες τους. Προτρέπω τους Γάλλους σύμμαχους και τους συμπαθούντες τον κύριο Μάρξ να εξετάσουν προσεκτικά πώς αυτή η Μαρξιστική αντίληψη εφαρμόστηκε μέσα στη Διεθνή.

Εμείς πού, όπως ο ίδιος ο κύριος Μάρξ, είμαστε υλιστές και αίτιοκράτες, αναγνωρίζουμε επίσης την αναπόφευκτη σύνδεση των οικονομικών και πολιτικών γεγονότων μέσα στην Ιστορία. Αναγνωρίζουμε, όντως, την αναγκαιότητα και τον αναπόφευκτο χαρακτήρα όλων των γεγονότων που συμβαίνουν, αλλά δεν γονατίζουμε πια μπροστά τους αδιάφορα και πάνω απ' όλα είμαστε πολύ προσεκτικοί πριν τὰ ἐγκωμιάσουμε, όταν, απ' τή φύση τους, φαίνονται να βρίσκονται σε τρομερή αντίθεση με τον υπέρτατο σκοπό της Ιστορίας. Αυτό είναι ένα έντελως ανθρώπινο ιδεώδες το οποίο βρίσκεται με μιὰ μορφή, πού μπορεί να γίνει περισσότερο ή λιγότερο αντιληπτή, στα ένστικτα και στις φιλοδοξίες των ανθρώπων και σ' όλα τὰ θρησκευτικά σύμβολα όλων των εποχών, γιατί είναι ξμφυτο στην ανθρώπινη φυλή, την πιο κοινωνική απ' όλα τὰ ζώϊκὰ είδη πάνω στον πλανήτη. Αυτό το ιδεώδες, πού σήμερα μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα παρά ποτέ, είναι ο θ ρ ι α μ β ο ς τ ο υ α ν θ ρ ω π ι σ μ ο υ, ή π ι ο δ ο κ λ η ρ ω μ έ ν η κ α τ ά κ τ η σ η κ α ι κ α τ ο χ ύ ρ ω σ η τ ῆ ς π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ς κ ι ἀ ν ά π τ υ ξ ῆ ς, — ὁ λ ι κ ῆ ς, π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ς κ ι ἡ θ ι κ ῆ ς — γ ι α κ ά θ ε ἄ τ ο μ ο, μέσα ἀπ' τήν ἀπόλυτα ἀπεριόριστη κι αὐθόρμητη ὁργάνωση τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης.

Ό,τι φαίνεται μέσα στην Ιστορία να προσαρμόζεται σ' αὐτό το σκοπό, απ' τήν ανθρώπινη ἄποψη — και δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε καμιά ἄλλη — είναι καλό· ὅ,τι ἀντιτίθεται σ' αὐτὸν εἶναι κακό. Γνωρίζουμε πολὺ καλά, σὲ κάθε περίπτωση, ὅτι ἐκεῖνα πού ὀνομάζουμε καλὸ καὶ κακὸ εἶναι πάντοτε τὰ φυσικὰ ἀποτελέσματα φυσικῶν αἰτιῶν κι ὅτι ἐπομένως τὸ καθεὶν εἶναι ἀναπόφευκτο

ὅπως καὶ τ' ἄλλο. Ἀλλὰ μέσα σ' ἐκεῖνο πού κυρίως ἀποκαλοῦμε φύση διακρίνουμε πολλές ἀναγκαιότητες πού δὲν εἴμαστε πολὺ διατεθειμένοι νὰ εὐλογήσουμε, ὅπως ἡ ἀναγκαιότητα νὰ πεθάνει κάποιος ὅταν τὸν δαγκιώσει ἓνα λυσσασμένο σκυλί. Παρόμοια, σ' ἐκείνη τὴν ἄμεση συνέχεια τῆς φυσικῆς ζωῆς πού ἀποκαλοῦμε Ἱστορία, ἀντιμετωπίζουμε πολλές ἀναγκαιότητες τὶς ὁποῖες δρίσκουμε ὅτι εἶναι πολὺ πιὸ ἄξιες ντροπῆς παρὰ εὐλογίας καὶ τὶς ὁποῖες πιστεύουμε ὅτι πρέπει νὰ στιγματίζουμε μ' ὅλη τὴν ἐνεργητικότητά πού διαθέτουμε γιὰ τὸ συμφέρον τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς μας ἠθικῆς. Πάντως, ἀναγνωρίζουμε ὅτι ἀπ' τὴ στιγμή πού ἐγιναν, ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ μισητὰ γεγονότα ἔχουν ἐκεῖνο τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα πού ἀπαντᾶται σ' ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φύσης ὅπως ἐπίσης καὶ τῆς Ἱστορίας.

Γιὰ νὰ διευκρινίσω τὴ σκέψη μου, θὰ δώσω μερικὰ παραδείγματα. Ὅταν μελετῶ τὶς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς συνθήκες τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων στὴν περίοδο τῆς παρακμῆς τῆς ἀρχαιότητος, δγάζω τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ βαρβαρότητα τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ παρεπόμενη καταστροφὴ ἑνὸς συγκριτικὰ ὑψηλότερου ἐπίπεδου τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας ὑπῆρξε ἓνα φυσικὸ καὶ ἀναπόφευκτο γεγονός. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ ταχθῶ, ἐκ τῶν προτέρων καὶ σταθερά, μὲ τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδας ἐνάντια στὴ Ρώμη σ' αὐτὸ τὸν ἀγώνα. Γιατὶ δρίσκω ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ δὲν κέρδισε ἀπολύτως τίποτα μὲ τὸ θρίαμβο τῆς Ρώμης.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, δέχομαι πῶς τὸ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἵστην ἱερὴ τους μανία κατάστρεψαν ὅλες τὶς βιβλιοθηκὲς τῶν εἰδωλογατρῶν καὶ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς τέχνης, τὴν ἀρχαία φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπόλυτα φυσικὸ καὶ ἀναπόφευκτο γεγονός. Ἀλλὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ δῶ πῶς αὐτὸ τὸ γεγονός ἔχει μ' ὁποιοδήποτε τρόπο προωθήσει τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ μας ἀνάπτυξη. Εἶμαι ἀκόμα πιὸ πολὺ διατεθειμένος ν' ἀμφιδάλλω γιὰ τὴν ἀναπόφευκτη ἐξέλιξη τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων, στὴν ὁποία, ἂν πρέπει νὰ πιστέψουμε τὸν κύριο Μάρξ, πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ ἡ μοναδικὴ αἰτία τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων τῆς Ἱστορίας, ἀποκλειόμενης κάθε ἄλλης μελέτης. Ἐπὶ πλέον, εἶμαι πολὺ διατεθειμένος νὰ σκεφτῶ ὅτι ἐκεῖνες οἱ πράξεις τῆς ἱερῆς βαρ-

βαρότητας ἢ μᾶλλον ἐκείνη ἢ μεγάλη σειρὰ θάρβαρων πράξεων καὶ ἐγκλημάτων ποὺ οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, κάτω ἀπὸ θεϊκὴ ἔμπνευσι, διέπραξαν ἐνάντια στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἦσαν ἀνάμεσα στὶς θασιχὲς αἰτίες τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς κατὰπτωσης ποὺ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ὑποδούλωση, γέμισαν αὐτὴ τὴ μεγάλη σειρὰ αἰώνων ποὺ ὀνομάστηκε Μεσαίωνας. Νὰ εἴστε βέβαιοι πῶς, ἂν οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ δὲν εἶχαν καταστρέφει τὶς βιολογηθεὶς, τὰ μουσεῖα καὶ τοὺς ναοὺς τῆς ἀρχαιότητος, δὲν θὰ εἴμαστε σήμερα καταδικασμένοι νὰ πολεμᾶμε τὸ πλῆθος τῶν φρικτῶν καὶ αἰσχυρῶν παραλογισμῶν ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ παρεμποδίζουν τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ σ' ἓνα τέτοιο θαθμό, ποὺ μὲ κάνει ν' ἀμφιβάλλω μερικὲς φορές γιὰ τὴ δυνατότητα ἐνὸς πιὸ ἀνθρώπινου μέλλοντος.

Συνεχίζοντας τὶς διαμαρτυρίες μου ἐνάντια στὶς μορφές τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζω ἐπίσης ὁ ἴδιος, σταματῶ μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὸ ὑπέροχο ξύπνημα τῆς ἀνθρώπινης μεγαλοφυΐας στὴν περίοδο τῆς Ἀναγέννησης. Τότε ἐλέπω δυὸ φίλους, τόσο παλιούς ὅσο καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἱστορία, νὰ πλησιάζουν· τὰ ἴδια φῖδια ποὺ μέχρι σήμερα ἔχουν καταδροχθίσει ὅτι ὠραῖο καὶ ὑπέροχο ἔχει δημιουργήσει τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὀνομάζονται Ἐκκλησία καὶ Κράτος, Π α π ι σ μ ὸ ς καὶ Αὐτοκρατορία. Αἰῶνια κακὰ καὶ ἀχώριστοι σύμμαχοι, ποὺ ἀγκαλιάζοντας τὸ ἓνα τ' ἄλλο καὶ καταδροχθίζοντας μαζὶ ἐκείνη τὴν ἄτυχη, τὴν πεντάμορφη Ἰταλία, τὴν καταδικάζουν σὲ θάνατο τριῶν αἰώνων. Λοιπόν, ἂν καὶ ξανά τὸ βρίσκω ἀπόλυτα φυσικὸ καὶ ἀναπότρεπτο, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως καταριέμαι τόσο τὸν Πάπα ὅσο καὶ τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἄς περάσουμε τώρα στὴ Γαλλία. Μετὰ ἀπὸ ἓνα αἰῶνα πάλης, ὁ Καθολικισμός, ποὺ ὑποστηριζόταν ἀπ' τὸ Κράτος, θριάμβευσε τελικὰ πάνω στὸν Προτεσταντισμὸ. Μήπως δὲν βρίσκω ἀκόμα καὶ σήμερα στὴ Γαλλία μερικὸς πολιτικούς ἢ ἱστορικούς τῆς μοιρολατρικῆς σχολῆς ποὺ, ἐνῶ ἀποκαλοῦν τὸν ἑαυτὸ τους ἐπαναστάτη, θεωροῦν αὐτὴ τὴ νίκη τοῦ Καθολικισμοῦ — μιὰ αἱματοβαμμένη καὶ ἀπάνθρωπη νίκη, ἂν ὑπῆρξε ποτὲ καμιά — σὰν γνήσιο θρίαμβο τοῦ ἐπαναστατικοῦ σκοποῦ; Ὁ Καθολικισμός, ἐπιμένουν,

ὕπῃρξε τότε ἡ Κρατικὴ ἐκπροσώπηση τῆς δημοκρατίας, ἐνῶ ὁ Προτεσταντισμὸς ἀντιπροσώπευε τὴν ἐξέγερση τῆς ἀριστοκρατίας ἐνάντια στὸ Κράτος καὶ ἐπομένως ἐνάντια στὴ Δημοκρατία. Αὐτὸ τὸ εἶδος σοφίσματος εἶναι ἀκριδῶς τὸ ἴδιο μὲ τὸ Μαρξιστικὸ σόφισμα, ποὺ θεωρεῖ ἐπίσης ὅτι ὁ θρίαμβος τοῦ Κράτους ἀποτελεῖ νίκη γιὰ τὴν κοινωνικὴ δημοκρατία. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγδιαστικούς κι ἐκνευριστικούς παραλογισμοὺς ὀφείλεται τὸ ὅτι διαφθείρεται τὸ μυαλὸ καὶ τὸ ἠθικὸ αἶσθημα τῶν μαζῶν, συνηθίζοντάς τες νὰ χαιρετίζουν τοὺς αἰμοδιφεῖς ἐκμεταλλευτὲς τους, τ' ἀφεντικά κι ὑπηρετὲς τοῦ Κράτους, σὰν σωτῆρες καὶ ἐλευθερωτὲς τους.

Εἶναι χίλιες φορές πιὸ σωστὸ νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Προτεσταντισμὸς, ὄχι σὰν Καλθινιστικὴ θεολογία ἀλλὰ σὰν δυναμικὴ καὶ ἔνοπλη διαμαρτυρία, ἀντιπροσώπευε τὴν ἐξέγερση, τὴν ἐλευθερία, τὸν ἀνθρωπισμὸ καὶ τὴν καταστροφή τοῦ Κράτους· ἐνῶ ὁ Καθολικισμὸς ἐκπροσωποῦσε τὴ δημόσια τάξη, τὴν ἐξουσία, τὸ θεϊκὸ νόμο, τὴν κοινὴ σωτηρία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους, τὴν καταδίκη τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας σὲ μακρόχρονη ὑποδούλωση.

Κατὰ συνέπεια, ἐνῶ ἀναγνωρίζω τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα τοῦ γεγονότος ποὺ ἔχει συντελεσθεῖ, δὲν διστάζω νὰ πῶ ὅτι ἡ νίκη τοῦ Καθολικισμοῦ στὴ Γαλλία τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα ἦταν μιὰ μεγάλη κακοτυχία γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φυλὴ. Ἡ σφαγὴ τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου κι ἡ ἀνάκληση τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης ἦταν γεγονότα τόσο καταστρεπτικά γιὰ τὴ Γαλλία, ὅσο ὑπῆρξε στίς μέρες μας ἡ ἥττα κι ἡ σφαγὴ τοῦ Παρισινοῦ λαοῦ στὴν Παρισινὴ Κομμούνα. Πραγματικὰ ἄκουσα πολλοὺς ἔξυπνους κι ἀξιόλογους Γάλλους ν' ἀποδίδουν τὴν ἥττα τοῦ Προτεσταντισμοῦ στὴ Γαλλία στὴν ἐπαναστατικὴ φύση τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. «Ὁ Προτεσταντισμὸς», ὑποστηρίζουν, «ὕπῃρξε μόνο μιὰ ἀνολοκλήρωτη ἐπανάσταση· χρειαζόμαστε μιὰ ὁλοκληρωμένη ἐπανάσταση· αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος ποὺ οἱ Γάλλοι οὔτε ἤθελαν οὔτε μπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν Μεταρρύθμιση. Ἡ Γαλλία προτίμησε νὰ παραμείνει Καθολικὴ μέχρι τὴ στιγμή ποὺ θὰ μπορούσε νὰ διακηρύξει τὴν ἀθεΐα. Νὰ γιατί ὁ γαλλικὸς λαὸς, μὲ ἀληθινὰ χριστιανικὴ ὑποταγή, ἀνέχτηκε τὴ φρίκη τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου καὶ τὴν ὀχι λιγότερο ἀπαίσια ἀνάκληση τοῦ Ἐδίκτου τῆς Νάντης».

Αὐτοὶ οἱ ἀξιοὶ πατριῶτες ἢ ἀδυνατοῦν ἢ δὲ θέλουν νὰ κατα-

λάβουν ένα πράγμα. "Ένας λαός που για οποιοδήποτε λόγο ανέχεται την τυραννία θα χάσει τελικά τη σωτήρια συνήθεια κι αυτό ακριβώς ακόμα το ίδιο το ένστικτο της ανταρσίας. Μόλις ένας λαός χάσει την προδιάθεση για ελεύθερη ζωή, γίνεται αναγκαστικά, όχι μόνο στις εξωτερικές του εκδηλώσεις αλλά και σ' αυτή ακριβώς την ουσία της ίδιας του της ύπαρξης, ένας λαός σκλάβων. Στο ότι ο Προτεσταντισμός νικήθηκε στη Γαλλία οφείλετο το ότι ο γαλλικός λαός έχασε, ή πιθανόν δεν απόκτησε ποτέ, τη συνήθεια της ελευθερίας. Στην αναζήτηση αυτής της συνήθειας οφείλεται το ότι ή σημερινή Γαλλία, στερείται αυτό που ονομάζουμε **πολιτική συνείδηση** κι ακριβώς επειδή στερείται αυτή τη συνείδηση, όλες οι επαναστάσεις που έχει κάνει μέχρι σήμερα άποτυχαν να πραγματώσουν την πολιτική της ελευθερία. Έξαιρώντας τις μεγάλες επαναστατικές μέρες του, που είναι οι πανηγυρικές του μέρες, ο γαλλικός λαός παραμένει σήμερα όπως ήταν στο παρελθόν, ένα λαός σκλάβων.

Προχωρώντας σε άλλες περιπτώσεις, έρχομαι στο διαμελισμό της Πολωνίας. Έδω είμαι πολύ χαρούμενος που, τουλάχιστον πάνω σ' αυτό το θέμα, θα συμφωνήσω με τον κύριο Μάρξ, γιατί αυτός, όπως εγώ και κάθε άλλος, θεωρεί αυτό το διαμελισμό σαν **μεγάλο έγκλημα**. Θα ήθελα μόνο να ξέρω γιατί, δεδομένης τόσο της μοιρολατρικής όσο και της αίσιόδοξης άποψής του, αντιφάσκει με τον έαυτό του καταδικάζοντας ένα σπουδαίο γεγονός που ανήκει ήδη στο ιστορικό παρελθόν. Ο Πруντόν, τον οποίο αγαπούσε τόσο πολύ,⁽¹⁾ ήταν πολύ πιο λογικός και συνεπής απ' ότι ο Μάρξ. Προσπαθώντας όμως με κάθε τρόπο να δημιουργήσει μιιά ιστορική δικαιολόγηση για τα συμπεράσματά του, έγραψε μιιά άτυχη μπροσούρα⁽²⁾ στην οποία έδειξε για πρώτη φορά πολύ αποφασιστικά ότι ή Πολωνία των εύγενών πρέπει να εξαφανισθεί, γιατί φέρνει μέσα της τα σπέρματα της ίδιας της της διάλυσης. Έπειτα προσπάθησε να συγκρίνει με δυσμένεια αυτό

(1) Η τελευταία φράση αποτελεί ένα ειρωνικό υπαινιγμό για την πασίγνωστη απέχθεια που έτρεφε ο Μάρξ για τον Πрунτόν.

(2) «Η άτυχη μπροσούρα» είναι πιθανόν εκείνη με τον τίτλο «Αν οι προδότες του 1815 έπαυαν να υπάρχουν» (1864) στην οποία ο Πрунτόν ήταν αντίθετος με την ανακήρυξη της Πολωνίας σε ανεξάρτητο κράτος.

τὸ ἀριστοκρατικὸ καθεστῶς μετὰ τὴν Τσαρική Αὐτοκρατορία, τὴν ὁποία θεώρησε σὰν προάγγελον τοῦ θρίαμβου τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας. Αὐτὸ ὑπῆρξε πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ λάθος. Δὲν διστάζω νὰ πῶ, παρ' ὅλον τον βαθὺ σεβασμὸν ποὺ τρέφω γιὰ τὴ μνήμην τοῦ Προυντόν, ὅτι ὑπῆρξε ἓνα ἔγκλημα, τὸ ἔγκλημα ἑνὸς σοφιστῆς ποῦ, γιὰ νὰ κερδίσει μιὰ διαμάχην, τόλμησε νὰ προσβάλλει ἓνα μαρτυρικὸ ἔθνος αὐτῇ ἀκριβῶς τῇ στιγμῇ ποῦ ἐπαναστατοῦσε γιὰ ἑκατοστὴ φορὰ ἐνάντια στοὺς Ρώσους καὶ Γερμανοὺς δυνάστες του καὶ ποῦ γιὰ ἑκατοστὴ φορὰ θρυσκόταν ξαπλωμένο κάτω ἀπ' τὰ κτυπήματά του (3).

Γιατί ὁ Μάρξ, ἀντιφάσκοντας μετὰ τίς ἴδιες τίς ἰδέες του, εὐνοεῖ τὴν ἐγκαθίδρυση ἑνὸς ἀνεξάρτητου Πολωνικοῦ κράτους; Ὁ κύριος Μάρξ δὲν εἶναι μόνον ἓνας μορφωμένος σοσιαλιστής, εἶναι ἐπίσης ἓνας πολὺ ἐξυπνος πολιτικὸς καὶ πατριώτης ὅχι λιγότερον φλογερὸς ἀπ' ὅτι ὁ Βίσμαρκ, ἂν καὶ προσέγγιζε τοὺς σκοποὺς του μετὰ κάπως διαφορετικὰ μέσα. Κι ὅπως πολλοὶ ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του, τόσο τοὺς σοσιαλιστὰς ὅσο καὶ τοὺς ἄλλους, ποθεῖ τὴν ἐγκαθίδρυση ἑνὸς μεγάλου Γερμανικοῦ κράτους, τοῦ κράτους ἐκείνου ποῦ θὰ δοξάσει τὸ Γερμανικὸ λαὸν καὶ θὰ ὠφελήσει τὸν παγκόσμιον πολιτισμό. Τώρα ἀνάμεσα στὰ ἐμπόδια γιὰ τὴν πραγμα-

(3) Τὸ ἔγκλημα τοῦ Προυντόν ἦταν ὅτι ἀγνόησε βασικὰς ἀλήθειαι. Ἡ πρώτη ἦταν ὅτι ἡ παλιὰ Πολωνικὴ δημοκρατία στηριζόταν στὴν ὑποδούλωση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπ' τοὺς ἀριστοκρατικoὺς θεσμούς. Ἡ δευτέρα ἦταν ὅτι ἀπ' τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1863, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐπόμενη ἐξέγερσιν, ποῦ ἐμπνεόταν ἀπὸ ἓνα φλογερὸ, ἀποκλειστικὰ πολιτικὸ πατριωτισμὸν, στερούμενον σοσιαλιστικῶν ἰδεωδῶν, κάθε ἀπόπειρα γιὰ ἐπαναστάσιν τοῦ Μεγάλου Πολωνικοῦ Κράτους μέσα στὰ παλιὰ ὅρια, ἦταν καταδικασμένη σ' ἀποτυχίαν. Ἦσαν πιθανὸν σκληρὸν νὰ πεῖς αὐτὰς τίς ἀλήθειαι σ' ἓνα ἄτυχον ἔθνος αὐτῇ ἀκριβῶς τῇ στιγμῇ ποῦ ὑπόκυπτε μπροστὰ στοὺς δολοφόνους του. Ἀλλὰ τουλάχιστον ἦταν ἡ ἀλήθεια καὶ ἔπρεπε νὰ εἰπωθεῖ. Ἡ ἐνοχλὴ τοῦ Προυντόν ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ ἀντίθεσός του στοὺς Πολωνοὺς πατριώτας, τὸν ὁδήγησε νὰ περιγράψῃ: τὰ στρατεύματα, τοὺς ἀρχηγούς, τίς ἄγριαι τσαρικὲς ἐρδῆς, σὰν σοσιαλιστὰς ἀπελευθερωτὰς τῶν Πολωνῶν ἀγροτῶν ἀπ' τὰ προδοτικὰ Πολωνικὰ ἀφεντικά του. Ὁ Προυντόν, ὅπως κι οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του, ἀγνοοῦσε τόσο φανερά τὴν Πολωνίαν, ὅσο ἐκεῖνοι τὴν Ρωσίαν, ἀλλ' ἀκόμα κι ἔτσι: τὸ ἐπαναστατικὸν του ἔνστικτον ἔπρεπε νὰ τὸν εἶχε προφυλάξῃ ἀπ' τὸ νὰ προχωρήσῃ σὲ μιὰ διαστροφὴ τῶν γεγονότων ποῦ τὸν ἔκανε νὰ κερδίσει τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Πανολαβιστῶν πατριωτῶν τῆς Μόσχας. Ἐπιπλέον αὐτοὶ οἱ πατριῶτες, αὐτῇ ἀκριβῶς τῇ στιγμῇ ἔκαναν κατάσχεσιν στὴν περιουσίαν τῶν γαιοκτημόνων, ποῦ στασίασαν, ὅχι γιὰ νὰ τὴ μοιράσουν στοὺς ἀγρότας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μοιρασθοῦν τὴ λείαν μετὰ τοὺς Ρώσους ἱμπεριαλιστὰς στὴν Πολωνίαν.

τοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ ὁρίζεται ἡ Πρωσικὴ Αὐτοκρατορία πού, μὲ ἀπειλητικὴ δύναμη, ἐμφανίζεται σὰν προστάτης τῶν Σλαβικῶν λαῶν ἐνάντια στὸ Γερμανικὸ πολιτισμό.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Βίσμαρκ εἶναι ἡ πολιτικὴ τῆς ἐποχῆς μας· ἡ πολιτικὴ τοῦ Μάρξ, πού θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του τουλάχιστον σὰν διάδοχο τοῦ Βίσμαρκ, εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ μέλλοντος. Κι ὅταν λέω ὅτι ὁ κύριος Μάρξ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του σὰν συνέχεια τοῦ Βίσμαρκ, δὲν ἔχω καμιά πρόθεση νὰ δυσφημήσω τὸν Μάρξ. Ἄν δὲν θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του ἔτσι, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ἐπιτρέψει στὸν Ἐνγκελς, στὸν ὁποῖο ἐμπιστευόταν ὅλες του τίς σκέψεις, νὰ γράφει ὅτι ὁ Βίσμαρκ ἐξυπηρετεῖ τὸ σκοπὸ τῆς Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης. Τὸν ἐξυπηρετεῖ τώρα ἀπρόσεκτα μὲ τὸ δικό του τρόπο· ὁ κύριος Μάρξ θὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ ἀργότερα μὲ διαφορετικὸ τρόπο.

Τώρα ἂς ἐξετάσουμε τὸν εἰδικότερο χαρακτήρα τῆς πολιτικῆς τοῦ κυρίου Μάρξ. Ἄς ἐξακριβώσουμε τὰ βασικὰ σημεῖα στὰ ὁποῖα διαφέρει ἀπ' τὴν πολιτικὴν τοῦ Βίσμαρκ. Τὸ βασικὸ σημεῖο, καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε τὸ μοναδικό, εἶναι αὐτό: ὁ κύριος Μάρξ εἶναι ἓνας δημοκράτης, ἓνας ἐξουσιαστικὸς σοσιαλιστής. Ὁ Βίσμαρκ εἶναι ἓνας ἀπόλυτα ἀριστοκρατικὸς, μοναρχικὸς Γιούνγκερ. Ἐπομένως ἡ διαφορὰ εἶναι πολὺ μεγάλη, πολὺ σοβαρὴ καὶ οἱ δύο πλευρὲς εἶναι εἰλικρινεῖς στὶς διαφορὲς τους. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, δὲν εἶναι δυνατὴ καμιά συμφωνία ἢ συμβιβασμὸς ἀνάμεσα στὸ Βίσμαρκ καὶ στὸν κύριο Μάρξ. Ἀκόμα πέρα ἀπ' τὴν ἀφοσίωση πού ἔδειξε ὁ Μάρξ σ' ὅλην του τὴν ζωὴ γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας καὶ τὴν ὁποῖα ἀπόδειξε σὲ πολλὰς περιπτώσεις, αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἡ τοποθέτηση καὶ οἱ φιλοδοξίες τοῦ ἀποτελοῦν μιὰ θετικὴ ἐγγύηση πάνω στὸ σημεῖο αὐτό. Σ' ἓνα μοναρχικὸ πολίτευμα ὅσο φιλελεύθερο κι ἂν εἶναι ἢ ἀκόμα καὶ σὲ μιὰ συντηρητικὴ δημοκρατία, ὅπως ἐκείνῃ τοῦ Θιέρσου⁽⁴⁾, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ κανένας ρόλος γιὰ τὸν κύριο Μάρξ καὶ ἀκόμα λιγότερο στὴν Πρωσικὴ Αὐτοκρατορία πού ἱδρύθηκε ἀπ' τὸν Βίσμαρκ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Αὐτοκράτορα, ἓνα μιλιταριστὴ καὶ φανατικὸ μπα-

(4) Ὁ Λουδοβίκος Ἀδόλφος Θιέρσος (1797 — 1877) ὑπῆρξε πρόεδρος τῆς Γ' Δημοκρατίας, 1871 — 1873) καὶ ἐπεύθυνος γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς Παρισίνῃς Κομμούνας (1871).

μπούλα καὶ κηδεμόνα ὅλους τοὺς βαρῶνους καὶ γραφειοκράτες. Πρὸ τοῦ μπορέσει νὰ φθάσει στὴν ἐξουσία ὁ κύριος Μάρξ, θὰ πρέπει νὰ ἐξαλείψει ὅλα αὐτά. Κατὰ συνέπεια εἶναι ἀναγκασμένος νὰ εἶναι ἐπαναστάτης.

Οἱ ἰδέες τῆς μορφῆς καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς κυβέρνησης εἶναι ἐκείνες ποὺ διαχωρίζουν τὸν Βίσμαρκ ἀπ' τὸν κύριο Μάρξ. Ὁ ἓνας εἶναι ἀπόλυτα μοναρχικὸς καὶ ὁ ἄλλος ἀπόλυτα δημοκρατικὸς καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσιν ἓνας δημοκρατικὸς σοσιαλιστὴς.

Ἄς δοῦμε τώρα τί τοὺς ἐνώνει. **Εἶναι ἡ ἀπόλυτη λατρεία τοῦ Κράτους.** Δὲν χρειάζεται νὰ τὸ ἀποδείξω στὴν περίπτωσιν τοῦ Βίσμαρκ. Οἱ ἀποδείξεις ὑπάρχουν. Εἶναι ὁλοκληρωτικὰ κρατιστὴς καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἀλλὰ οὕτε εἶναι δύσκολο ν' ἀποδείξουμε ὅτι ὁ κύριος Μάρξ εἶναι ἐπίσης ἓνας κρατιστὴς. Ἀγαπάει τὴν κυβέρνησιν σὲ τέτοιον βαθμὸν, ὥστε ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ μιὰ τέτοια, ἀκόμα καὶ στὴ Διεθνῇ Ἐνωση Ἑργαζόμενων (Α' Διεθνῇ) καὶ λατρεῦει τὴν ἐξουσία τόσο πολὺ, ὥστε ἤθελε καὶ σκοπεῦει καὶ σήμερα ἀκόμα, νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν δικτατορίαν τοῦ πάνω μας. Τὸ σοσιαλιστικὸ πολιτικὸν τοῦ πρόγραμματος ἀποτελεῖ μιὰ πολὺ πιστὴ ἔκφρασις τῆς προσωπικῆς του στάσεως. Ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς ὅλων τῶν προσπαθειῶν του, ὅπως διακηρύχτηκε στὶς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ κόμματός του στὴ Γερμανίαν, εἶναι ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ μεγάλου Λαϊκοῦ Κράτους.

Ἄλλ' ὅποιοσδήποτε ἀναφέρει τὸ κράτος ἀναγκαστικὰ ἐννοεῖ ἓνα εἰδικὰ περιορισμένον κράτος, ποὺ ἀπαρτίζεται χωρὶς ἀμφισβολία, ἂν εἶναι πολὺ μεγάλο, ἀπὸ πολλοὺς διαφορετικοὺς λαοὺς καὶ χώρες, ἀλλὰ ποὺ ἐξαιρεῖ πολὺ περισσότερους. Γιατί, ἐκτὸς ἂν ὀνειρεύεται ἓνα παγκόσμιον κράτος, ὅπως ὁ Ναπολέων καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε', ἢ ὁ Παπισμὸς, ποὺ ὀνειρευόταν τὴν Παγκόσμιαν Ἐκκλησίαν, ὁ Μάρξ θὰ ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθεῖ μὲ τὴν διακυβέρνησιν ἑνὸς μόνο κράτους. Ἐπομένως, ὅποιος ἀναφέρει τὸ κράτος, ἐννοεῖ ἓνα κράτος καὶ ὅποιος λέει ἓνα κράτος ἐπιθεδαιώνει μ' αὐτὸ τὴν ὑπαρξὴ ἄλλων κρατῶν καὶ ὅποιος λέει ἄλλα κράτη ἐννοεῖ ἅμεσα: συναγωνισμόν, ζήλειαν, πόλεμον ἀτέλειωτον χωρὶς ἀνάπαυαν. Ἡ πιὸ ἀπλὴ λογικὴ, ὅπως ὁλόκληρη ἡ Ἱστορία, ἀποδεικνύει αὐτὴ τὴν ἀλήθειαν.

Κάθε Κράτος, ἀντιμετωπίζοντας τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφεῖ

καὶ ἐλέποντας τὸν ἑαυτοῦ τὸν νὰ καταδροχθίζεται ἀπ' τὰ γειτονικά κράτη, πρέπει νὰ τείνει πρὸς τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία κι ἔχοντας γίνοι πανίσχυρο, πρέπει νὰ ριχθεῖ σὲ μιὰ περιπέτεια κατακτήσεων ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν κατακτηθεῖ τὸ ἴδιο· γιατί δυὸ ἐφάμιλλες ἀλλὰ ἀντιμαχόμενες δυνάμεις δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρχουν χωρὶς νὰ προσπαθεῖ νὰ καταστρέφει ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. "Οποῖος μιλάει γιὰ «κατάκτηση», κάτω ἀπὸ ὁποιαδήποτε μορφή ἢ ὄνομα, ἐννοεῖ κατακτημένους λαούς, σκλαβωμένους καὶ μέσα στὴν ὑποδούλωση.

Εἶναι μέσα στὴ φύση τοῦ Κράτους νὰ καταστρέφει τὴν ἀλληλεγγύη τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς. Τὸ Κράτος δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ σὰν ὀλοκληρωμένη ὄντοτητα καὶ νὰ διατηρήσει ὅλη του τὴ δύναμη, ἐκτὸς ἂν τάξει τὸν ἑαυτοῦ σὰν ὑπέρτατο εἶναι καὶ σκοπὸ τῶν πάντων γιὰ τοὺς ὑπηκόους του, ἂν καὶ ὄχι γιὰ τοὺς ὑπηκόους ἄλλων, μὴ κατακτημένων, κρατῶν. Αὐτὸ καταλήγει ἀναπόφευκτα στὴν ὑπεροχὴ τῆς κρατικῆς ἠθικῆς καὶ τῶν κρατικῶν συμφερόντων πάνω στὴν παγκόσμια ἀνθρώπινη λογικὴ καὶ ἠθική, καταστρέφοντας ἔτσι τὴν παγκόσμια ἀλληλεγγύη τῆς Ἀνθρωπότητας. Ὁ κανόνας τῆς πολιτικῆς ἢ κρατικῆς ἠθικῆς εἶναι πολὺ ἀπλός. Δοθέντος τοῦ Κράτους σὰν ὑπέρτατου σκοποῦ, καθετὶ πού ἐννοεῖ τὴν ἀνάπτυξη τῆς δυνάμεις του εἶναι καλὸ· ὅ,τιδήποτε ἀντίθετο μ' αὐτό, ὅσο ἀνθρώπινο καὶ ἠθικὸ κι ἂν εἶναι, εἶναι κακὸ. Αὕτῃ ἡ ἠθικὴ ὀνομάζεται πατριωτισμός. Ἡ Διεθνὴς ἀποτελεῖ ἄρνηση τοῦ πατριωτισμοῦ κι ἐπομένως ἄρνηση τοῦ Κράτους. Ἄν ἐπομένως, ὁ κύριος Μάρξ κι οἱ φίλοι του τοῦ Γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος κατόρθωναν νὰ βάλουν τὸν Κρατικὸ κανόνα μέσα στὸ πρόγραμμά μας, θὰ κατέστρεφαν τὴ Διεθνῇ.

Τὸ Κράτος, γιὰ τὴν ἴδια τὴ διατήρησή του, πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ γίνοι πανίσχυρο ὅσον ἀφορᾷ τίς διεθνεῖς ὑποθέσεις, ἀλλ' ἂν συμβαίνει αὐτὸ στίς διεθνεῖς σχέσεις τὸ ἴδιο θὰ συμβαίνει καὶ στίς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις. Ἡ ἠθικὴ κάθε κράτους πρέπει νὰ προσαρμόζεται στίς ἰδιαιτέρες συνθῆκες καὶ περιστάσεις τῆς ὑπαρξῆς του, μιὰ ἠθικὴ πού περιορίζει κι ἐπομένως ἀρνεῖται κάθε ἀνθρώπινη καὶ παγκόσμια ἠθική. Πρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμε σχετικὰ μὲ τὸ Κράτος ὅτι ὅλοι οἱ ὑπῆκοί του σκέπτονται καί, πάνω ἀπ' ὅλα, ἐνεργοῦν ἐναρμονισμένοι ἀπόλυτα μὲ τὴν πατριωτικὴ ἠθικὴ τοῦ Κράτους καὶ παραμένουν ἀπρόσδλητοι ἀπ' τὴν ἐπίδραση καὶ

τις διδασκαλίες τῆς ἀληθινᾶ ἀνθρωπιστικῆς ἠθικῆς. Αὐτὸ κάνει τὴν κρατικὴ λογοκρισίαν ἀπόλυτα ἀπαραίτητη· γιατί ἡ πολὺ μεγάλη ἐλευθερία τῆς σκέψεως καὶ τῆς γνώμης εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ὁμοθυμίαν τῆς προσήλωσης πού ἀπαιτεῖ ἡ Κρατικὴ ἀσφάλεια καὶ ὁ κύριος Μάρξ, σὲ ἀρμονίαν μὲ τὴ βασικὰ πολιτικὴ του ἄποψη, θεωρεῖ αὐτὴ τὴ λογοκρισίαν δικαιολογημένη. "Ὅτι αὐτὴ εἶναι στὴν πραγματικότητά ἡ γνώμη τοῦ κυρίου Μάρξ φαίνεται καθαρά ἀπ' τὶς προσπάθειές του νὰ φέρει τὴ λογοκρισίαν μέσα στὴ Διεθνή. ἔστω καὶ ἂν κάλυπτε αὐτὲς τὶς προσπάθειες μὲ λογιζοφανεῖς δικαιολογίες.

Ἀλλὰ ὅσο αὐστηρὴ καὶ ἂν εἶναι αὐτὴ ἡ λογοκρισία, ἀκόμα καὶ στὴν περίπτωσιν πού τὸ Κράτος ἐπρόκειτο νὰ ἔχει ἀποκλειστικὸ μονοπώλιον πάνω στὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διαφώτισιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἐπιθυμοῦσε ὁ Μαντσίνι καὶ ὅπως ὁ κύριος Μάρξ ἐπιθυμεῖ σήμερον, τὸ Κράτος ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δέδαιον ὅτι ἀπαγορευμένους καὶ ἐπικίνδυνους ἰδέας δὲν πρόκειται μὲ ὅποιοδῆποτε τρόπο νὰ μποῦν κρυφὰ μέσα στὴ συνείδησιν τῶν ὑπηκόων του. Τὸ ἀπαγορευμένο φρούτο ἀσχεῖ μιὰ τέτοια ἐλξὴ πάνω στοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁ δαίμονας τῆς ἐξέγερσης, ἐκεῖνος ὁ αἰώνιος ἐχθρὸς τοῦ Κράτους, ξυπνάει τόσο εὐκόλως μέσα στὶς καρδιὰς τους, ὅταν δὲν ἔχουν ἀποβλακωθεῖ ἐντελῶς, πού οὔτε ἡ ἐκπαίδευσιν οὔτε ἡ διαφώτισιν οὔτε ἀκόμα καὶ ἡ Κρατικὴ λογοκρισία, ἐγγυοῦνται ἐπαρκῶς τὴν ἀσφάλειάν του. Ὅφειλε ἀκόμα νὰ ἔχει μιὰ ἀστυνομικὴ δύναμιν ἀπὸ ἀφοσιωμένους πράκτορες, πού νὰ παρακολουθοῦν παντοῦ, μυστικὰ καὶ ἀπαρτήρητα, τὸ ρεῦμα τῶν λαϊκῶν γνωμῶν καὶ παθῶν. Εἶδαμε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ κύριος Μάρξ ἔχει τόσο πεισθεῖ γι' αὐτὴ τὴν ἀναγκαιότητα, ὥστε ἄπλωσε τοὺς μυστικούς του πράκτορες σ' ὅλα τὰ τμήματα τῆς Διεθνούς καὶ κυρίως στὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν. Τελικὰ, ὅσο τέλειο καὶ ἂν εἶναι ἀπ' τὴν ἄποψιν τῆς διατήρησής του, τῆς ὁργάνωσής, τῆς ἐκπαίδευσής καὶ τῆς διαφώτισής τῶν πολιτῶν, τῆς λογοκρισίας καὶ τῆς ἀστυνομίας, τὸ Κράτος δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται ἀσφάλεια, ἂν δὲν ἔχει μιὰ ὀπλισμένη δύναμιν γιὰ νὰ τὸ ὑπερασπίζει ἐναντία στοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς.

Τὸ Κράτος εἶναι ἡ κυβέρνησις, ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, ἐνὸς τεράστιου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, πολὺ διαφορετικῶν, ἀπ' τὴν ἄποψιν

τοῦ πολιτικοῦ τοὺς ἐπίπεδου, τῆς φύσεως τῶν περιοχῶν ἢ περιφερειῶν ποὺ κατοικοῦν, τῶν ἐπαγγελημάτων ποὺ ἀκολουθοῦν, τῶν συμφερόντων καὶ τῶν φιλοδοξιῶν ποὺ τοὺς κατευθύνουν — τὸ Κράτος εἶναι ἡ διακυβέρνηση ὅλων αὐτῶν ἀπὸ τὴν α' ἢ β' μειοψηφία. Αὕτῃ ἡ μειοψηφία, ἀκόμα κι ἂν εἶχε ἐκλεγεί χίλιες φορές μὲ καθολικὴ ψηφοφορία κι οἱ πράξεις της ἐλέγχονταν ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς θεσμούς, ἐκτὸς ἂν ἦταν προικισμένη μὲ τὶς ιδιότητες νὰ εἰσέλθῃ παντοῦ, νὰ εἶναι πάνσοφη καὶ παντοδύναμη, ποὺ οἱ Θεολόγοι ἀποδίδουν στὸ Θεό, θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ μπορέσει νὰ προβλέψει καὶ νὰ γνωρίσει τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ της, ἢ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐξίσου δίκαια τὰ συμφέροντα ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐπείγοντα καὶ δικαιολογημένα. Θὰ ὑπάρχουν πάντοτε ἀδικημένοι ἄνθρωποι γιατί πάντοτε θὰ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ θυσιάστηκαν.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, τὸ Κράτος, ὅπως ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ἀπ' τὴν ἴδια του τὴ φύσιν ἓνας μεγάλος δῆμιος τῶν ζωντανῶν ὑπάρξεων. Εἶναι μιὰ δεσποτικὴ ἐντότητα μέσα στὴν καρδιά τῆς ὁποίας ὅλα τὰ θετικά, ζωντανά, ἀτομικά καὶ τοπικά συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων συναντοῦνται, συγκρούονται, ἀλληλοκαταστρέφονται, ἀπορροφοῦνται μέσα σ' ἐκείνη τὴν ἀφαίρεση ποὺ ὀνομάζεται *κοινωνὸν συμφέρον* ἢ *γενικὸ καλὸ* ἢ *δημόσια ὠφέλεια* καὶ ὅπου ὅλες οἱ πραγματικὲς βουλήσεις ἀλληλοαναιροῦνται μέσα σ' ἐκείνη τὴν ἀφαίρεση ποὺ φέρνει τ' ὄνομα *λαϊκὴ θέλησις*. Ἀπ' αὐτὸ ἐγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀποκαλούμενη λαϊκὴ θέλησις δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ θυσία τῶν συμφερόντων τους. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ αὕτῃ ἡ παμφάγα ἀφαίρεση πάνω σὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους, πρέπει νὰ ἐκπροσωπεῖται καὶ νὰ ὑποστηρίζεται ἀπὸ κάποια ζωντανὴ ὑπαρξή, κάποια ζωντανὴ δύναμη. Λοιπόν, αὕτῃ ἡ δύναμη ὑπῆρχε πάντοτε. Στὴν Ἐκκλησία ὀνομάζεται κληρὸς καὶ στὸ Κράτος ἄρχουσα ἢ κυβερνητικὴ τάξις.

Καὶ πραγματικά, τί ἀνακαλύπτουμε μέσα στὴν Ἱστορία; Τὸ Κράτος ὑπῆρξε πάντοτε ὁ πάτρονας κάποιας προνομιούχας τάξης : τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξης, τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξης, τῆς ἀστικῆς τάξης. Καὶ τελικά, ὅταν ὅλες οἱ ἄλλες τάξεις ἔχουν κορεσθεῖ, τὸ Κράτος γίνεται τότε ὁ πάτρονας τῆς γραφειοκρατικῆς τάξης καὶ μετὰ πέφτει — ἢ, ἂν θέλετε, ὑψώνεται — στὴ θέση μιᾶς μη-

χανῆς. Ἀλλὰ σὲ κάθε περίπτωση εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Κράτους, νὰ ὑπάρχει κάποια προνομιούχα τάξη ἀφοσιωμένη στὴ συντήρησή του.

Ἀλλὰ στὸ Λαϊκὸ Κράτος τοῦ Μάρξ, μᾶς ἔχουν πεῖ, δὲν θὰ ὑπάρχει καμιά προνομιούχα τάξη. Ὅλοι θὰ εἶναι ἴσοι, ὄχι μόνο ἀπ' τὴ νομικὴ καὶ πολιτικὴ ἀποψη ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν οἰκονομικὴ ἀποψη. Τουλᾶχιστον αὐτὸ ὑποσχέθηκαν, ἂν καὶ πολὺ ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ τηρηθεῖ. Ἐπομένως δὲν θὰ ὑπάρχει πιά καμιά προνομιούχα τάξη, ἀλλὰ θὰ ὑπάρχει μιὰ κυβέρνηση πού, σημειώστε το καλὰ, θὰ εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὰ πολὺπλοκη κυβέρνηση. Αὐτὴ ἡ κυβέρνηση δὲν θὰ ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν πολιτικὴ διοίκηση καὶ διακυβέρνηση τῶν μαζῶν, ὅπως κάνουν σήμερα ὅλες οἱ κυβερνήσεις, ἀλλὰ θὰ διευθύνει ἐπίσης τὶς μάζες οἰκονομικά, συγκεντρώνοντας στὰ χέρια τοῦ Κράτους τὴν παραγωγὴ καὶ τὴν διανομὴ τοῦ πλούτου, τὴν καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους, τὴν ἰδρυσι καὶ ἀνάπτυξη τῶν ἐργοστασίων, τὴν ὀργάνωση καὶ διεύθυνση τοῦ ἐμπορίου καὶ τελικὰ τὴ διοχέτευση τοῦ κεφαλαίου στὴν παραγωγὴ ἀπ' τὸ μόνον Τραπεζίτη — τὸ Κράτος. Ὅλα αὐτὰ θ' ἀπαιτήσουν μιὰ τεράστια γνώση καὶ πολλὰ δυνατὰ μυαλὰ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κυβέρνηση. Θὰ εἶναι ἡ βασιλεία τῆς ἐπιστημονικῆς εὐφυΐας, τὸ πῶς ἀριστοκρατικὸ, δεσποτικὸ, ἀλαζονικὸ καὶ ὀλιγαρχικὸ ἀπ' ὅλα τὰ καθεστῶτα. Μιὰ νέα τάξη θὰ γεννηθεῖ, μιὰ νέα ἱεραρχία πραγματικῶν καὶ ψευτο-ἐπιστημόνων καὶ λογίων καὶ ὁ κόσμος θὰ χωρισθεῖ σὲ μιὰ μειοψηφία πού θὰ κυβερνᾷ σ' ὄνομα τῆς γνώσης καὶ σὲ μιὰ τεράστια πλειοψηφία ἀμαθῶν. Καὶ τότε, ἀλλοίμονο στὴ μάζα τῶν ἀμαθῶν!

Ἐνα τέτοιο καθεστῶς δὲν θὰ κατορθώσει παρὰ νὰ προκαλέσει μιὰ πολὺ μεγάλῃ δυσარέσκεια στὶς λαϊκὲς μάζες καὶ ἔτσι γιὰ νὰ εἰς κρατῇσὶ κάτω ἀπὸ ἔλεγχον, ἡ «πεφωτισμένη» καὶ «ἀπελευθερωτικὴ» κυβέρνηση τοῦ κυρίου Μάρξ, θὰ χρειαστεῖ μιὰ ἐξίσου σημαντικὴ ἐξοπλισμένη δύναμη. Γιατὶ ἡ κυβέρνηση πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρὴ, λέει ὁ Ἐνγκελς, γιὰ νὰ διατηρεῖ τὴν τάξιν ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀμόρφωτων ἀνθρώπων, πού οἱ πιθανὲς ἐξεγέρσεις τους θὰ ἦσαν ἱκανὲς νὰ καταστρέψουν καὶ νὰ ἀνατρέψουν τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ μιὰ κυβέρνηση «γεμάτη ἐγκεφάλους».

Μπορεῖτε νὰ διακρίνετε ἀρκετὰ καλὰ, ὅτι πίσω ἀπ' ὅλες τὶς

δημοκρατικὲς καὶ σοσιαλιστικὲς φράσεις καὶ ὑποσχέσεις πού ὑπάρχουν μέσα στὸ πρόγραμμα τοῦ Μάρξ γιὰ τὸ Κράτος, κρύβεται ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὰ δεσποτικὴ καὶ θάρδαρα φύση ὅλων τῶν κρατῶν, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴ μορφή τῆς κυδέρνησής τους. Ἐπιπλέον, σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὸ Λαϊκὸ Κράτος τοῦ Μάρξ καὶ τὸ μοναρχικὸ κράτος τοῦ Βίσμαρκ ταυτίζονται ἀπόλυτα ἀπ' τὴν ἀποψη τῶν πρωταρχικῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν τους στόχων. Στὶς ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις ὑπάρχει ἡ ἴδια ἐξάπλωση τῆς στρατιωτικῆς δύναμης, δηλαδὴ ἡ κατάκτηση. Καὶ στὶς ἐσωτερικὲς ὑποθέσεις ἡ ἴδια συγκέντρωση τῆς στρατιωτικῆς δύναμης, τὸ τελευταῖο ἐπιχείρημα ὅλων τῶν τρομοκρατημένων πολιτικῶν ἡγετῶν ἐνάντια στὶς μάξες, πού ἔχοντας κουρασθεῖ νὰ πιστεύουν, νὰ ἐλπίζουν, νὰ ὑποτάσσονται καὶ νὰ ὑπακούουν πάντοτε, ἐπαναστατοῦν.

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τὴν ἀληθινὰ ἐθνικὴ πολιτικὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Μάρξ. Ὅπως ὁ Βίσμαρκ, εἶναι ἓνας Γερμανὸς πατριώτης. Ποθεῖ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ δόξα τῆς Γερμανίας σὰν κράτους. Σὲ καμιά περίπτωση δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ καταλογίσει σὰν ἔγκλημα τὸ ὅτι ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα καὶ τὸ λαό του καὶ ἔχει τόσο φανερά πειστεῖ ὅτι τὸ Κράτος ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐημερία τῆς χώρας του καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ λαοῦ του. Ἔτσι, ἔχει τὴ φυσικὴ ἐπιθυμία νὰ δεῖ τὴ Γερμανία ὁργανωμένη σ' ἓνα πολὺ ἰσχυρὸ κράτος, ἀφοῦ τὰ ἀδύνατα καὶ μικρὰ κράτη, διατρέχουν πάντοτε τὸν κίνδυνον νὰ προσαρτηθοῦν. Ἐπομένως ὁ Μάρξ, σὰν διορατικὸς καὶ φλογερὸς πατριώτης, πρέπει νὰ εὐχεται τὴν ἰσχυροποίηση καὶ ἐξάπλωση τῆς Γερμανίας σὰν κράτους.

Ἄλλ' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ὁ Μάρξ εἶναι ἓνας φημισμένος σοσιαλιστῆς καὶ ἀκόμα περισσότερο, ἓνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς ἰδρυτὲς τῆς Διεθνoῦς. Δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὸ νὰ ἐργάζεται μόνο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γερμανικοῦ προλεταριάτου. Αἰσθάνεται ἠθικὰ δεσμευμένος νὰ ἐργασθεῖ ταυτόχρονα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν χωρῶν. Σὰν Γερμανὸς πατριώτης, θέλει τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα, τὴν κυριαρχία τῆς Γερμανίας· ἀλλὰ σὰν σοσιαλιστῆς τῆς Διεθνoῦς πρέπει νὰ ποθεῖ τὴ χειραφέτηση ὅλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Πῶς μπορεῖ νὰ λυθεῖ αὕτὴ ἡ ἀντίφαση;

Μόνο ἓνας τρόπος ὑπάρχει — δηλαδὴ νὰ διακηρύξει ὅτι ἔνα μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ Γερμανικὸ κράτος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη

προϋπόθεση, για την απελευθέρωση, ολόκληρου του κόσμου· ότι ο εθνικός και πολιτικός θρίαμβος της Γερμανίας είναι ο θρίαμβος της Ανθρωπότητας.

Αυτή ή πεποίθηση, μόλις παγιωθεί, είναι όχι μόνο επιτρεπτή αλλά και υποχρεωτική, στ' όνομα του πιο ιερού απ' όλους τους σκοπούς, ώστε να κάνει τη Διεθνή κι όλες τις όμοσπονδίες των άλλων χωρών, να χρησιμεύσουν σαν ένα πολύ ισχυρό, αποτελεσματικό και, πάνω απ' όλα, λαϊκό μέσο για την εγκαθίδρυση του μεγάλου Παγγερμανικού κράτους. Κι αυτό ακριβώς ήταν που επιχείρησε ο Μάρξ στη Συνέλευση του Λονδίνου το 1871 και με τις προτάσεις που μεταβιβάστηκαν απ' τους Γερμανούς και Γάλλους φίλους του στο Συνέδριο της Χάγης (1872). "Αν δέν πέτυχε εντελώς, αυτό δέν οφείλεται βέβαια σέ έλλειψη ζήλου ή μεγάλης πείρας από μέρους του αλλά πιθανόν γιατί ή θεμελιακή ιδέα του ήταν λαθεμένη κι ή πραγματοποίησή της αδύνατη.

Πολιτική συνείδηση καὶ πολιτισμὸς τοῦ Κρατισμοῦ

Εἶναι δυνατόν ἀκόμα καὶ μέσα ἀπ' τὴν πιὸ ἐξυπνα ἐμπνευσμένη καὶ ἐνεργητικὰ ἐκφρασμένη προπαγάνδα, νὰ μεταφυτέψουμε στὶς μεγάλες μάζες ἑνὸς ἔθνους τάσεις, φιλοδοξίες, πάθη καὶ σκέψεις ποὺ εἶναι ἀπόλυτα ξένες πρὸς αὐτές, ποὺ δὲν εἶναι προϊόν τῆς Ἱστορίας, τῶν συνηθειῶν καὶ παραδόσεών τους; Μοῦ φαίνεται ὅτι, ὅταν τὸ ἐρώτημα τοποθετεῖται ἔτσι, κάθε λογικὸς καὶ εὐαίσθητος ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει οὔτε τὴν παραμικρὴ ἰδέα γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἀναπτύσσεται ἡ λαϊκὴ συνείδηση, μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ μόνον ἀρνητικὰ. Τελικὰ, καμιὰ προπαγάνδα δὲν δημιουργήσῃ ποτὲ τεχνητὰ μιὰ πηγὴ ἢ δόση γιὰ τὶς φιλοδοξίες καὶ τὶς ιδέες ἑνὸς λαοῦ, ποὺ εἶναι πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐθόρμητης ἀνάπτυξής τους καὶ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Τί μπορεῖ νὰ κάνει τότε ἡ προπαγάνδα; Μπορεῖ, γενικὰ, νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἴδια τὰ ἔνστικτα τοῦ προλεταριάτου μὲ μιὰ νέα, πιὸ συγκεκριμένη καὶ πιὸ κατάλληλη μορφή. Μπορεῖ μερικὲς φορὲς νὰ συντομεύσῃ καὶ νὰ διευκολύνῃ τὸ ξύπνημα τῆς συνείδησης τῶν ἰδίων τῶν μαζῶν. Μπορεῖ νὰ τὶς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ τί εἶναι, τί αἰσθάνονται καὶ τί ἤδη ἐπιθυμοῦν παρορμούμενες ἀπ' τὰ ἔνστικτα· ἀλλὰ ποτὲ ἡ προπαγάνδα δὲν μπορεῖ νὰ τὶς κάνει ὅ,τι δὲν εἶναι, οὔτε νὰ ξυπνήσῃ μέσα στὴν καρδιά τους πάθη ποὺ εἶναι ξένα μὲ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τους.

Τώρα νὰ συζητήσουμε τὸ ζήτημα ἂν μὲ τὴν προπαγάνδα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ ἓνας λαὸς πολιτικὴ συνείδηση· γιὰ πρώτη φορὰ πρέπει νὰ καθορίσουμε τί εἶναι ἡ πολιτικὴ συνείδηση γιὰ τὶς λαϊκὲς μάζες. Δίνω ἔμφαση στὴ φράση γιὰ τὶς λαϊκὲς μάζες, γιατί ξέρουμε πολὺ καλά ὅτι γιὰ τὶς προνομιοῦχες τάξεις ἡ πολιτικὴ συνείδηση δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ τὸ δικαίωμα γιὰ κατάκτηση ποὺ εἶναι ἐγγυημένο καὶ κα-

τοχυρωμένο, τοῦ ἐκμεταλλευτοῦ τῆς ἐργασίας τῶν μαζῶν καί τὸ δικαίωμα νὰ τίς κυβερνᾷ, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζει αὐτὴ τὴν ἐκμετάλλευση. Ἀλλὰ γιὰ τίς μάζες, ποὺ εἶναι ὑποδουλωμένες, ποὺ ἐξουσιάζονται κι ἀποτελοῦν ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης σὲ τί συνίσταται ἡ πολιτικὴ συνείδηση; Αὐτὴ μπορεῖ νὰ διασφαλιστεῖ μόνο ἀπὸ ἓνα πράγμα — τὴν θεὰ τῆς ἐξέγερσης. Αὐτὴ ἡ μάνα ὅλης τῆς ἐλευθερίας, ἡ παράδοση τῆς ἀνταρσίας, ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητη ἱστορικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν πραγμάτωση κάθε μιᾶς χωριστὰ καὶ ὅλων τῶν ἐλευθεριῶν.

Βλέπουμε ὅτι αὐτὴ ἡ φράση, π ο λ ι τ ι κ ῆ σ υ ν ε ί δ η σ η, μέσα σ' ὅλη τὴν πορεία τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης, κατέχει δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ νοήματα ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ δύο ἀντιμαχόμενες ἀπόψεις. Ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῶν προνομιούχων τάξεων, ἡ πολιτικὴ συνείδηση σημαίνει κατάρκτηση, ὑποδούλωση καὶ τὸν ἀδιαχώριστο μηχανισμό γι' αὐτὴ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν μαζῶν: τ ῆ δ ε σ π ο τ ι κ ῆ ἡ κ ρ α τ ι κ ῆ ὁ ρ γ ᾶ ν ω σ η. Ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῶν μαζῶν, ἔχει τὸ νόημα τῆς καταστροφῆς τοῦ κράτους. Κατὰ συνέπεια ἐννοεῖ δυὸ πράγματα ποὺ εἶναι διαμετρικὰ κι ἀναπόφευκτα ἀντίθετα.

Τώρα, εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο ὅτι ποτέ δὲν ὑπῆρξε κανένας λαός, δὲν ἔχει σημασία πόσο μικρόνοος ἢ χτυπημένος ἀπὸ δυσμενεῖς συνθῆκες μπορεῖ νὰ ἦταν, ποὺ νὰ μὴ αἰσθάνθηκε στὴν ἀρχὴ τουλάχιστον τῆς ὑποδούλωσής του, τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξεγερθεῖ.

Ἡ ἐξέγερση ἀποτελεῖ φυσικὴ τάση τῆς ζωῆς. Ἀκόμα καὶ τὸ σκουλήκι στρέφεται ἐνάντια στὸ πόδι ποὺ τὸ λειώνει. Γενικά, ἡ ζωτικότητα καὶ ἡ σχετικὴ ἀξιοπρέπεια ἐνὸς ζώου μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ ἀπ' τὴ δύναμη τοῦ ἐνστίκτου του γιὰ ἐξέγερση. Μέσα στὸν κόσμος τῶν ζώων, ὅπως καὶ στὸν ἀνθρώπινο κόσμος, δὲν ὑπάρχει καμιά συνήθεια πρὸ ἐξευτελιστικῆς, πρὸ ἡλίκια ἢ πρὸ δειλῆς ἀπ' τὴν συνήθεια τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς καὶ ὑπακοῆς στὴν καταπίεση κάποιου ἄλλου. Ἀμφισβητῶ τὸ ὅτι ὑπῆρξε ποτέ λαός τόσο ἐκφυλισμένος ποὺ κάποτε, τουλάχιστον στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας του, δὲν ἐπαναστάτησε ἐνάντια στὸ ζυγὸ τῶν ἀφεντικῶν καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν του καὶ ἐνάντια στὸ ζυγὸ τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναγνωριστεῖ ἐπίσης ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν αἰματηρῶν πολέμων τοῦ Μεσαίωνα, τὸ Κράτος ἔχει καταστείλει ὁ-

λες τις λαϊκές ἐξεγέρσεις. Ἐξαιρῶντας τὴν Ὀλλανδία καὶ τὴν Ἑλβετία, τὸ Κράτος βασιλεύει θριαμβευτικὰ σ' ὅλες τις εὐρωπαϊκὰς χῶρες. Στὸ «νεώτερον» πολιτισμὸ μας ὑπάρχει μὲ ἐπιβεβλημένη ὑποδούλωση τῶν μαζῶν καί, ἢ γιὰ κερδοσκοπικοὺς λόγους, περισσότερο ἢ λιγότερο ἐθελοντικὴν συμμαχίαν τῶν οἰκονομικὰ προνομιούχων τάξεων μὲ τὸ Κράτος. Ὅλες οἱ ἀποκαλούμεναι «ἐπαναστάσεις» τοῦ παρελθόντος — συμπεριλαμβανόμενης καὶ τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, παρ' ὅλες τις ὑπέροχες ἰδέες ποὺ τὴν ἐνέπνευσαν — δὲν ὑπῆρξαν τίποτ' ἄλλο παρὰ ἢ πάλιν ἀνάμεσα σὲ ἀντίπαλες ἐκμεταλλευτικὰς τάξεις γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴν ἀπόλαυσιν τῶν προνομίων ποὺ παραχωροῦσε τὸ Κράτος. Τὸ μόνον ποὺ ἐκφράζουν εἶναι ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν κυριαρχίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν μαζῶν.

Καὶ οἱ μάζες; Ἀλλοίμονο! Πρέπει νὰ ἀναγνωριστεῖ ὅτι οἱ μάζες ἐπέτρεψαν στὸν ἑαυτὸ τους νὰ διαφθαρεῖ βαθεῖα καὶ νὰ γίνῃ ἀπαθής, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε εὐνουχισμένος, ἀπ' τὴν καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ διεφθαρμένου, συγκεντρωτικοῦ, πολιτισμοῦ τοῦ κρατισμοῦ. Συγχυσμένες, ἀποκαρδιωμένες, ἔχουν περιοριστεῖ στὴ μοιραία συνήθεια τῆς ὑποταγῆς, τῆς παθητικῆς παραίτησης. Ἐχουν μεταβληθεῖ σὲ ἓνα μεγάλο κοπάδι, ποὺ ἀποχωρίζεται τεχνητὰ καὶ διαιρεῖται σὲ ὀμάδες γιὰ τὴ μεγαλύτερη εὐκολίαν τῶν ἐκμεταλλευτῶν του.

Δὲν ὑπάρχει κανένας δρόμος ποὺ νὰ ὀδηγεῖ ἀπ' τὴ μεταφυσικὴ στὶς πραγματικὲς ἀλήθειες τῆς ζωῆς. Θεωρία καὶ πραγματικότητα χωρίζονται ἀπὸ μιὰ ἄδυσο. Εἶναι ἀδύνατο νὰ δρασκελίσεις αὐτὴ τὴν ἄδυσο, μ' ἐκεῖνο ποὺ ὀνόμασε ὁ Χέγκελ «ποιοτικὸ πῆδημα», ἀπ' τὸν κόσμον τῆς λογικῆς στὸν κόσμον τῆς φύσεως καὶ τῆς πραγματικῆς ζωῆς.

Ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ ἀπ' τὴ συγκεκριμένη πραγματικότητα στὴ θεωρία, κι ἀντίστροφα, εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος κι ἀποτελεῖ τὸν πραγματικὸ δρόμο. Στὸν πρακτικὸ κόσμον εἶναι ἡ κίνησις τῆς κοινωνίας πρὸς ὀργανωτικὰ μορφές ποὺ θὰ καθρεφτίζουν τὴν ἴδια τὴ ζωὴ σ' ὅλες τὶς πτυχές καὶ τὴν πολυπλοκότητά της, σ' ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη ἔκτασις.

Τέτοιος εἶναι ὁ δρόμος τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν, ποὺ θὰ εἶναι προσιτὴ σ' ὅλους, ὁ δρόμος τῆς ἀναρχικῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασις, ποὺ θὰ προέλθει ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους, μιὰ στοιχειώδης δύναμις, ποὺ θὰ ἐξαλείψει ὅλα τὰ ἐμπόδια. Ἀργότερα, θὰ ξεπροβάλλουν αὐθόρμητα ἀπ' τὰ βάθη τῆς λαϊκῆς ψυχῆς οἱ νέες δημιουργικὲς μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ δρόμος τῶν κυρίων μεταφυσικῶν εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸς. Μεταφυσικὸς εἶναι ὁ ὅρος ποὺ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τοὺς ὁπαδούς τοῦ Χέγκελ καὶ τοὺς θετικιστὲς καὶ γενικὰ γιὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ λατρεύουν τὴν ἐπιστήμην σὰ Θεό, ὅλους ἐκείνους τοὺς σύγχρονους θαυμαστὲς τοῦ Προκρούστη, οἱ ὅποιοι, μὲ τὸν ἕνα τρόπο ἢ τὸν ἄλλο, ἔχουν δημιουργήσει ἕνα ἰδανικὸ πρότυπο κοινωνικῆς ὀργάνωσις, ἕνα στενὸ καλλι, μέσα στὸ ὁποῖο ἐπιθυμοῦν νὰ σπρώξουν τὶς μελλοντικὲς γενιές, ὅλους ἐκείνους, ποὺ ἀντὶ νὰ δοῦν τὴν ἐπιστήμην σὰν μιὰ μόνον ἀπὸ τὶς βασικὲς ἐκδηλώσεις τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπιμένουν πῶς ὅλη ἡ ζωὴ κλείνεται στὶς ἀναγκαστικὰ πειραματικὲς ἐπιστημονικὲς θεωρίες τους. Οἱ μεταφυσικοὶ καὶ οἱ θετικιστὲς, ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι ποὺ θεωροῦν σὰν ἀποστολὴν

τους νὰ ἐπιβάλλουν αὐταρχικά τοὺς νόμους τῆς ζωῆς σ' ὄνομα τῆς ἐπιστήμης, εἶναι συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδήτητα ἀντιδραστικοί.

Αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐκολο ν' ἀποδειχθεῖ.

Ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια αὐτῆς τῆς λέξεως, ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη, εἶναι σήμερα προσετὴ σὲ μιὰ ἀσήμεντη μόνον μειονότητα. Γιὰ παράδειγμα, ἀνάμεσά μας στὴ Ρωσία πόσοι διακεκριμένοι ἐπιστήμονες ὑπάρχουν σ' ἓνα πληθυσμὸ 8 ἑκατομμυρίων; Πιθανὸν χίλιοι νὰ ἀπασχολοῦνται σὲ ἐπιστημονικοὺς τομεῖς, ἀλλὰ ὅχι περισσότεροι ἀπὸ λίγες ἑκατοντάδες μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν πρώτης κλάσεως, σοβαροὶ ἐπιστήμονες. Ἄν ἡ ἐπιστήμη ἔπρεπε νὰ ὑπαγορεύει τοὺς νόμους, ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία, πολλὰ ἑκατομμύρια ἀτόμων, θὰ κυβερνοῦνταν ἀπὸ 100 ἢ 200 εἰδικούς. Στὴν πραγματικότητά θὰ ἦταν ἀκόμα λιγότεροι ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸ αὐτό, γιατί ὅλοι οἱ ἐπιστημονικοὶ κλάδοι δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν διοίκηση τῆς κοινωνίας. Αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ καθήκον τῆς κοινωνιολογίας — τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν — ποὺ προϋποθέτει, στὴν περίπτωσιν ἑνὸς καλὰ ἐκπαιδευμένου κοινωνιολόγου, ὅτι αὐτὸς ἔχει ἐπαρκῆ γνώσιν ὅλων τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν. Πόσοι τέτοιοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν στὴ Ρωσία ἢ σ' ὁλόκληρην τὴν Εὐρώπην; Εἴκοσι ἢ τριάντα; Κι αὐτοὶ οἱ εἴκοσι ἢ τριάντα θὰ κυβερνοῦσαν τὸν κόσμον; Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ ἓνα πῶς παράλογο κι ἄθλιο δεσποτισμὸ;

Εἶναι σχεδὸν σίγουρον ὅτι οἱ εἴκοσι ἢ τριάντα αὐτοὶ εἰδικοὶ θὰ μαλλώναν μεταξὺ τους κι ἂν συμφωνοῦσαν πάντῳ σὲ μιὰ γραμμὴ κοινῆς πολιτικῆς αὐτὸ θὰ γινόταν σὲ ἄραρον τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Τὸ βασικὸ μειονέκτημα τοῦ μέσου εἰδικοῦ εἶναι ἡ τάση τοῦ νὰ μεγαλοποιεῖ τὴ δική του γνώσιν καὶ νὰ ὑποτιμᾷ τὴ γνώσιν ὁποιοῦδήποτε ἄλλου. Δῶστε του τὴν ἐξουσία ἐλέγχου καὶ θὰ γίνῃ ἓνας ἀφόρητος τύραννος. Τί κρίμα θὰ ἦταν νὰ εἶναι ἡ ἀνθρωπότητα σκλάβοι τυποποιημένων εἰδικῶν! Δῶστε τους ἀπόλυτη ἐξουσία καὶ θ' ἀρχίσουν νὰ ἐφαρμόζουν πάντῳ σ' ἀνθρώπινα ὄντα τὰ ἴδια πειράματα, ποὺ οἱ ἐπιστήμονες κάνουν σήμερα σὲ κουνέλια καὶ σὲ σκύλους.

Πρέπει νὰ σεβόμαστε τοὺς ἐπιστήμονες γιὰ τὰ χαρίσματα καὶ τὰ ἐπιτεύγματά τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ προλάβουμε νὰ μὴ διαφθαρεῖ

τὸ ὑψηλὸν τοὺς ἠθικὸν καὶ διανοητικὸν ἐπίπεδο, δὲν πρέπει νὰ τοὺς παραχωρηθοῦν εἰδικὰ προνόμια καὶ δικαιώματα διαφορετικὰ ἀπὸ κεῖνα ποὺ κατέχει ὁ καθένας — γιὰ παράδειγμα, ἡ ἐλευθερία νὰ ἐκφράζουσιν τίς πεποιθήσεις, τῇ σκέψει καὶ τῇ γνώσει τοὺς — οὔτε σ' αὐτούς, οὔτε σὲ καμιὰ ἄλλη εἰδικὴ ὁμάδα πρέπει νὰ δοθεῖ ἐξουσία πάνω σ' ἄλλους. Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἔχει δοθεῖ ἡ ἐξουσία θὰ γίνῃ ἀναπόφευκτα ἓνας καταπιεστής καὶ ἐκμεταλλευτὴς τῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ μᾶς ἔχουν πεῖ: «Ἡ ἐπιστήμη δὲν θ' ἀποτελεῖ γιὰ πάντα τὸ προνόμιο λίγων, θὰ ἔρθει ὁ καιρὸς ποὺ θὰ εἶναι προσιτὴ σ' ὅλους». Μιὰ τέτοια ἐποχὴ εἶναι ἀκόμα πολὺ μακρινή καὶ θὰ ὑπάρξουν πολλὲς κοινωνικὲς ἀναταραχὲς προτοῦ γίνῃ ἀληθινὸ αὐτὸ τ' ὄνειρο· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμα ποῖός θὰ ἤθελε νὰ ἐμπιστευτεῖ τῇ μοῖρᾳ τοῦ στὰ χέρια τῶν ἱερέων τῆς ἐπιστήμης;

Νομίζουμε ὅτι ὅποιος πιστεύει, πῶς μετὰ ἀπὸ μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάστασις ὅλοι θὰ εἶναι ἐξίσου μορφωμένοι, κάνει μεγάλον λάθος. Τότε, ὅπως καὶ τώρα, ἡ ἐπιστήμη θὰ παραμείνῃ ἓνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς εἰδικευμένους τομεῖς, μόνο ποὺ θὰ πᾶψει νὰ εἶναι προσιτὴ σὲ λίγα ἀπλῶς μέλη τῆς προνομιούχας τάξης. Μὲ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ταξικῶν διακρίσεων, ἡ ἐκπαίδευσις θὰ εἶναι προσιτὴ σ' ὅλους ἐκεῖνους ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν ἐπιδιώξουν, ἀλλὰ ὅχι ὅμως σὲ ἕνα τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας, ποὺ θὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλους.

Στὴ διάθεσιν ὅλων θὰ ὑπάρχει μιὰ γενικὴ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις, ἰδιαίτερα ἡ ἐκμάθησις τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, ἡ συνήθεια τῆς σωστῆς σκέψεως, ἡ ἱκανότητα γενίκευσης ἀπ' τ' ἀτομικὰ δεδομένα καὶ ἡ ἱκανότητα νὰ κάνει κανεὶς περισσότερο ἢ λιγότερο σωστὲς, λογικὲς ἀφαιρέσεις. Ἀλλὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ πνεύματα καὶ προχωρημένοι κοινωνιολόγοι θὰ ὑπάρχουν πολλοὶ λίγοι. Θὰ ἦταν λυπηρὸν γιὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἂν σὲ κάθε στιγμὴ ἡ θεωρητικὴ σκέψις γινόταν ἡ μοναδικὴ πηγὴ καθοδήγησιν τῆς κοινωνίας, ἂν μόνον ἡ ἐπιστήμη διαχειριζόταν ὅλην τὴν κοινωνικὴν διοίκησιν. Ἡ ζωὴ θὰ ἔσῳγνε καὶ ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία θὰ μετατρέπόταν σὲ μιὰ δουρὸν καὶ δουλικὴ ἀγέλη. Ἡ κυριαρχία τῆς ἐπιστήμης πάνω στὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ μόνον τὴν ἀποκτήνωσιν τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ἐμεῖς οἱ ἀναρχικοὶ ἐπαναστάτες εἴμαστε ὁπαδοὶ τῆς ἐκπαίδευσης γιὰ ὅλο τὸ λαό, τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ τῆς μεγαλύτερης δυνατῆς ἐπέκτασης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐπομένως, εἴμαστε ἐχθροὶ τοῦ Κράτους καὶ κάθε μορφῆς Κρατισμοῦ. Σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς μεταφυσικοὺς, τοὺς θετικιστὲς κι ὅλους ἐκείνους ποὺ λατρεύουν τὴν ἐπιστήμη, διακηρύσσουμε ὅτι ἡ φυσικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ προηγούνται πάντοτε ἀπ' τὴ θεωρία, ἡ ὁποία εἶναι μόνο μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ἀλλὰ ποτὲ ὁ δημιουργὸς της. Ἐξω ἀπ' τὰ ἀνεξάντλητα ὅαθι της ἡ κοινωνία ἀναπτύσσεται μέσα ἀπὸ μιὰ σειρά γεγονότα, ὄχι ὁμῶς μὲ μόνιμη τὴ σκέψη. Ἡ θεωρία γεννιέται πάντοτε ἀπ' τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὴ δημιουργεῖ· σὺν τοὺς ἀνεμοδείχτες καὶ τὶς πινακίδες τῶν ὁρόμων δὲν δείχνει παρὰ μόνο τὴν κατεύθυνση καὶ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀνεξάρτητης καὶ μοναδικῆς ἐξέλιξης τῆς ζωῆς.

Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, οὔτε σκοπεύουμε οὔτε ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπιβάλλουμε πάνω μας ἢ πάνω σ' ἄλλους ἀνθρώπους κανένα σχέδιο κοινωνικῆς ὁργάνωσης, ποὺ εἶναι παρμένο ἀπὸ βιβλία ἢ ἔχει κατασκευαστεῖ ἀπὸ μᾶς. Ἐχομε πειστεῖ ὅτι οἱ λαϊκὲς μάζες φέρνουν μέσα τους, μέσα στὰ ἐντικτὰ τους (ποὺ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ περισσότερο ἢ λιγότερο ἀπ' τὴν ἱστορικὴ πορεία), στὶς καθημερινὲς τους ἀνάγκες καὶ στὶς συνειδητὲς ἢ ἀσυνείδητες φιλοδοξίες τους, ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς μελλοντικῆς κοινωνικῆς ὁργάνωσης. Ἀναζητοῦμε αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ μέσα στοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους. Κάθε Κρατικὴ ἐξουσία, κάθε Κυβέρνηση ἀπ' τὴν ἴδια της τὴ φύση, τοποθετεῖται ἔξω καὶ πάνω ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ὑποτάσσει ἀναπόφευκτα σὲ μιὰ ὁργάνωση καὶ σὲ σκοποὺς ποὺ εἶναι ξένοι καὶ ἀντίθετοι στὶς πραγματικὲς ἀνάγκες καὶ φιλοδοξίες τῶν ἀνθρώπων. Διακηρύσσουμε ὅτι εἴμαστε ἐχθροὶ κάθε Κυβέρνησης καὶ κάθε Κρατικῆς ἐξουσίας καὶ Κυβερνητικῆς ὁργάνωσης γενικά. Νομίζουμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ μπορούν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ εὐτυχισμένοι μόνον ὅταν ὁργανωθοῦν ἀπ' τὴ βάση πρὸς τὰ πάνω σ' ἐντελῶς ἐλεύθερες καὶ ἀνεξάρτητες ἐνώσεις χωρὶς τὸν Κυβερνητικὸ Πατερναλισμὸ, ἀν κι ὄχι χωρὶς τὴν ἐπίδραση μιᾶς ποικιλίας ἐλεύθερων ἀτόμων καὶ κομμάτων.

Τέτοιες ἰδέες ἔχομε, σὺν κοινωνικοὶ ἐπαναστάτες, καὶ γι' αὐτὸ κατὰ συνέπεια λεγόμαστε ἀναρχικοί. Δὲν διαμαρτυρόμαστε

γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα, γιατί πραγματικὰ εἴμαστε ἐχθροὶ κάθε Κυβερνητικῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ γνωρίζουμε ὅτι μιὰ τέτοια ἐξουσία διαφθείρει ἐξίσου ἐκείνους ποὺ φορᾶνε τὸ θώρακά της, κι αὐτοὺς ποὺ ἐξαναγκάζονται νὰ ὑποταχτοῦν σ' αὐτήν. Κάτω ἀπ' τὴν καταστρεπτικὴ της ἐπίδραση, οἱ πρῶτοι γίνονται φιλόδοξοι καὶ φανατικοὶ δεσπότες κι ἐκμεταλλεύονται τὴ κοινωνία γιὰ χάρη τῶν προσωπικῶν ἢ ταξικῶν τους συμφερόντων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γίνονται δοῦλοι.

Οἱ κάθε εἰδους ἰδεαλιστές, μετὰφυσικοί, θετικιστές, ἐκείνοι ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν κυριαρχία τῆς ἐπιστήμης πάνω στὴ ζωὴ κι οἱ δογματικοὶ ἐπαναστάτες, ὑπερασπίζουν ὅλοι τὴν Κρατικὴ ἰδέα καὶ τὴν Κρατικὴ ἐξουσία μὲ ἐφάμιλλη ἀγωνιστικότητα, γιατί βλέπουν σ' αὐτὴ, σὰ συνέπεια τῶν συστημάτων τους, τὴ μοναδικὴ ἐλπίδα σωτηρίας γιὰ τὴν κοινωνία. Ἐντελῶς λογικά, ἀφοῦ ἔχουν δεχθεῖ τὴ βασικὴ πρόταση (τὴν ὁποία θεωροῦμε ἐντελῶς λαθεμένη) ὅτι ἡ σκέψη προηγεῖται τῆς ζωῆς, ὅτι ἡ θεωρία βρίσκεται μπροστὰ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἐμπειρία καί, ἐπομένως, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη πρέπει ν' ἀποτελέσει τὴν ἀφετηρία γιὰ ὅλες τὶς κοινωνικὲς ἐξεγέρσεις καὶ ἀναδιαιρθρώσεις, καταλήγουν ἀναπόφευκτα στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπειδὴ ἡ σκέψη, ἡ θεωρία κι ἡ ἐπιστήμη βρίσκονται στὴ διάθεση λίγων, τουλάχιστον στὴ σημερινὴ ἐποχὴ, θὰ ἔπρεπε οἱ λίγοι αὐτοὶ νὰ εἶναι ἡγέτες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅχι μόνο οἱ πρωτεργάτες ἀλλὰ κι οἱ ἡγέτες ὅλων τῶν λαϊκῶν κινημάτων. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπανάσταση ἡ νέα κοινωνικὴ τάξη δὲν θὰ ὀργανωθεῖ μὲ τὴν ἐλεύθερη σύνδεση τῶν λαϊκῶν ὀργανώσεων ἢ ἐνώσεων, τοπικῶν καὶ περιφερειακῶν, ἀπ' τὴ δάση πρὸς τὰ πάνω, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ ἐνστικτα τῶν ἀνθρώπων, παρὰ μόνο μὲ τὴ δικτατορικὴ ἐξουσία αὐτῆς τῆς μορφωμένης μειοψηφίας ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὴ λαϊκὴ θέληση.

Ὁ μύθος μιᾶς ψευτοαντιπροσωπευτικῆς Κυβέρνησης χρησιμεύει γιὰ ν' ἀποκρύψει τὴν κυριαρχία τῶν μαζῶν ἀπὸ μιὰ προνομιούχα «ἐλίτ», μιὰ μειοψηφία ποὺ ἔχει ἐκλεγεῖ ἀπ' τὶς λαϊκὲς μάζες, οἱ ὁποῖες εἶναι παγιδευμένες καὶ δὲν ξέρουν γιὰ ποιὸν ἢ γιατί ψηφίζουν. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν τεχνητὴ κι ἀφηρημένη ἔκφραση ἐκείνου ποὺ λαθεμένα φαντάζονται ὅτι ἀποτελεῖ τὴ λαϊκὴ θέληση καὶ γιὰ τὴν ὁποία οἱ πραγματικοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἰδέα, κατασκευάζουν τόσο τὴ θεωρία τοῦ Κρατισμοῦ ὅσο καὶ

τῇ θεωρίᾳ τῆς ἀποκαλούμενης ἐπαναστατικῆς δικτατορίας.

Οἱ διαφορὲς μεταξὺ ἐπαναστατικῆς δικτατορίας καὶ κρατισμοῦ εἶναι μηδαμινές· κι οἱ δυὸ βασικὰ ἐκπροσωποῦν τὸν ἴδιο κανόνα τῆς κυριαρχίας τῆς μειοψηφίας πάνω στὴν πλειοψηφία, στ' ὄνομα τῆς ὑποτιθέμενης «ἡλιθιότητος» τῶν δεύτερων καὶ τῆς ὑποτιθέμενης «εὐφυΐας» τῶν πρώτων, ἐπομένως εἶναι κι οἱ δυὸ ἐξίσου ἀντιδραστικοί, ἀφοῦ κι οἱ δυὸ ἄμεσα κι ἀναπόφευκτα πρέπει νὰ διατηρήσουν καὶ νὰ δικαιωνίσουν τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ προνόμια τῆς ἄρχουσας μειοψηφίας καὶ τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑποδούλωση τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Τώρα φαίνεται καθαρὰ γιατί οἱ δικτατορικοὶ ἐπαναστάτες ποὺ ἀποσκοποῦν στὴν ἀνατροπὴ τῶν ὑφιστάμενων δυνάμεων καὶ κοινωνικῶν δομῶν, γιὰ νὰ στήσουν πάω στὰ ἐρείπιά τους τίς δικές τους δικτατορίες, ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν ἢ θὰ γίνουν ἐχθροὶ τῆς κυβερνήσεως ἀλλὰ, ἀντίθετα, θὰ παραμείνουν πάντοτε φανατικοὶ προπαγανδιστὲς τῆς κυβερνητικῆς ιδέας. Εἶναι ἐχθροὶ μόνο τῶν σύγχρονων κυβερνήσεων γιατί θέλουν νὰ τίς ἀντικαταστήσουν. Εἶναι ἐχθροὶ τῆς σημερινῆς κυβερνητικῆς δομῆς γιατί ἀποκλείει τὴ δυνατότητα γιὰ μιὰ δικτατορίαν τους. Ταυτόχρονα εἶναι οἱ πιὸ ἀφροσιωμένοι φίλοι τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας· γιατί, ἂν ἡ ἐπανάστασις κατὰστρεφε αὐτὴ τὴν ἐξουσία, ἀπελευθερώνοντας πραγματικὰ τίς μάζες, θ' ἀποστεροῦσε αὐτὴ τὴ ψευτοεπαναστατικὴ μειονότητα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα χειραγώγησης τῶν μαζῶν ποὺ θὰ τίς ἔκανε κληρονόμους τῆς δικῆς τους κυβερνητικῆς πολιτικῆς. Ἐχοῦμε ἤδη ἐκφράσει ἀρκετὲς φορὲς τὴ βαθεῖάν μας ἀποστροφή γιὰ τίς θεωρίες τοῦ Λασσάλ καὶ τοῦ Μάρξ, ποὺ συνιστοῦν στοὺς ἐργάτες, ἂν ὅχι σὰν τελικὸ ἰδανικόν, τουλάχιστον σὰν ἐπόμενο ἄμεσο στόχο τὴν ἱ δ ρ υ σ η ἐ ν ὅ ς Λ α ῖ κ ο Ὑ Κ ρ ά τ ο υ ς, τὸ ὁποῖο, σύμφωνα μὲ τὴ δική τους ἐρμηνεία, δὲν θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ «τὸ προλεταριάτο ἀνεδασμένο στὴ θέσιν τῆς κυβερνητικῆς τάξεως».

Ἀλλὰ ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νὰ ρωτήσουμε: ἂν τὸ προλεταριάτο πρόκειται νὰ εἶναι ἡ ἄρχουσα τάξις, ποιόν θὰ ἐξουσιάζει; Ἐν ὀλίγοις θὰ διατηρηθεῖ κάποιο ἄλλο προλεταριάτο ποὺ θὰ ὑποταχθεῖ σ' αὐτὴ τὴ νέα ἀρχή, σ' αὐτὸ τὸ νέο κράτος. Γιὰ παράδειγμα, οἱ χωρικοί, ποὺ ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν ἀπολαμβάνουν τὴ συμπάθεια

τῶν Μαρξιστῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς θεωροῦν ὅτι ἀντιπροσωπεύουν ἓνα χαμηλότερο ἐπίπεδο κουλτούρας, θὰ κυβερνοῦνται πιθανόν ἀπὸ τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο τῶν πόλεων. Ἡ ἄν. πρέπει νὰ προσεγγίσουμε αὐτὸ τὸ πρόβλημα ἀπὸ ἐθνικιστικὴ σκοπιά, οἱ Σλάβοι θὰ βρεθοῦν στὴν ἴδια θέσῃ ὑποταγῆς ἀπέναντι στὸ νικηφόρο Γερμανικὸ προλεταριάτο, στὴν ὁποία τὸ τελευταῖο βρίσκεται τῶρα, σὲ σχέση μὲ τὴ Γερμανικὴ ἀστικὴ τάξη.

Ὅσο ὑπάρχει τὸ Κράτος θὰ ὑπάρχει ἡ κυριαρχία μιᾶς τάξεως ἀπὸ μιὰ ἄλλη καὶ σὰν ἀποτέλεσμα ἡ ὑποδούλωση. Κράτος χωρὶς ὑποδούλωση δὲν εἶναι νοητὸ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἴμαστε ἐχθροὶ τοῦ Κράτους.

Τί σημαίνει, ὅτι τὸ προλεταριάτο θὰ μεταβληθεῖ σὲ ἄρχουσα τάξη; Εἶναι δυνατόν ἐλόκληρο τὸ προλεταριάτο νὰ τεθεῖ ἐπικεφαλῆς τῆς Κυβέρνησης; Ὑπάρχουν σχεδὸν σαράντα ἑκατομμύρια Γερμανοί. Μποροῦν καὶ τὰ σαράντα αὐτὰ ἑκατομμύρια νὰ γίνουν μέλη τῆς Κυβέρνησης; Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση δὲν θὰ ὑπάρχει οὔτε Κυβέρνηση οὔτε Κράτος, ἀλλὰ ἂν πρέπει νὰ ὑπάρχει Κράτος, θὰ ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ κυβερνοῦν κι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι δοῦλοι.

Ἡ Μαρξιστικὴ θεωρία λύνει πολὺ ἀπλᾶ αὐτὸ τὸ δίλημμα. Λέγοντας Λαϊκὴ Κυριαρχία ἐννοοῦν τὴν κυριαρχία ἐνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ ἀντιπροσώπων ποὺ ἔχουν ἐκλεγεῖ ἀπ' τὸ λαό. Τὸ γενικὸ καὶ τὸ ἀτομικὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγει κανεὶς τοὺς λαϊκοὺς ἀντιπροσώπους καὶ τοὺς κυβερνῆτες τοῦ Κράτους εἶναι ἡ τελευταία λέξη τῶν μαρξιστῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν δημοκρατῶν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα ψέμα πίσω ἀπ' τὸ ὁποῖο κρύβεται ὁ δεσποτισμὸς τῆς ἄρχουσας μειοψηφίας, ἓνα ψέμα ποὺ γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ ἐπικίνδυνο γιατί ἐμφανίζεται ὅτι ἐκφράζει τὴν ἀποκαλούμενη λαϊκὴ θέληση.

Τελικὰ ἀπ' ὅποια ἀποψη κι ἂν ἐξετάσουμε αὐτὸ τὸ θέμα, καταλήγουμε πάντοτε στὸ ἴδιο λυπηρὸ συμπέρασμα, τὴν κυριαρχία τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν ἀπὸ μιὰ προνομιούχα μειοψηφία. Οἱ μορξιστὲς λένε ὅτι ἡ μειοψηφία αὕτῃ θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργάτες. Ναί, πιθανόν ἀπὸ πρῶην ἐργάτες, οἱ ὅποιοι μόλις γίνουν κυρίαρχοι πάνω στοὺς λαϊκοὺς ἀντιπρόσωπους θὰ πᾶψουν νὰ εἶναι ἐργάτες καὶ θὰ κοιτοῦν τίς ἀπλές ἐργατικὲς μάζες ἀπ' τὰ ὕψη τοῦ κυβερνητικοῦ βᾶθρου· δὲν θὰ ἐκπροσωποῦν πιά τὸ λαὸ παρὰ μόνον τὸν ἐαυτὸ τους καὶ τίς ἀπαιτήσεις ποὺ ἔχουν γιὰ τὴν ἀσκήση τῆς ἐ-

ξουσίας πάνω στο λαό. Ἐκείνοι πού ἀμφιβάλλουν γι' αὐτό γνωρίζουν πολύ λίγο τήν ἀνθρώπινη φύση.

Οἱ Μαρξιστές λένε ὅτι αὐτοί οἱ ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι θά εἶναι ἀφροσιωμένοι καί καλλιεργημένοι Σοσιαλιστές. Οἱ ἐκφράσεις «καλλιεργημένος Σοσιαλιστής», «Ἐπιστημονικός Σοσιαλισμός» κλπ. πού ἐμφανίζονται συνεχῶς στούς λόγους καί στά κείμενα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Λασσάλ καί τοῦ Μάρξ, ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ ψευτο - λαϊκὸ Κράτος δὲν θά εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ὁ δεσποτικὸς ἔλεγχος τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ μιὰ νέα καί καθόλου μεγάλη ἀριθμητικά, ἀριστοκρατία πραγματικῶν καί ψευτο - ἐπιστημόνων. Οἱ «ἀμόρφωτοι» ἄνθρωποι θ' ἀπαλλάγουν ἐντελῶς ἀπὸ τὴ φροντίδα τῆς διοίκησης καί θά τύχουν τὴ μεταχείριση μιᾶς πειθαρχημένης ἀγέλης. Τί θαυμάσια ἀπελευθέρωση πραγματικά!..

Οἱ Μαρξιστές γνωρίζουν καλὰ αὐτὴ τὴν ἀντίφαση καί ἀντιλαμβάνονται ὅτι μιὰ Κυβέρνηση ἀπὸ ἐπιστήμονες θά εἶναι μιὰ πραγματικὴ δικτατορία ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴ δημοκρατικὴ τῆς μορφῇ. Παρηγοροῦνται ὅμως μὲ τὴν ἰδέα ὅτι αὐτὴ ἡ κυριαρχία θά εἶναι προσωρινή. Λένε ὅτι ἡ μόνη φροντίδα καί σκοπὸς θά εἶναι ἡ μόρφωση καί τὸ ἀνέδασμα τοῦ λαοῦ οἰκονομικά καί πολιτικά σ' ἓνα τέτοιο ἐπίπεδο, ὥστε μιὰ κυβέρνηση αὐτῆς τῆς μορφῆς νὰ γίνεи σύντομα ἄχρηστη καί τὸ Κράτος, ἀφοῦ χάσει τὸν πολιτικὸ ἢ καταπιεστικὸ του χαρακτήρα, νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ μιὰ ἐντελῶς ἐλεύθερη ὀργάνωση οἰκονομικῶν συμφερόντων καί κομμουνῶν.

Υπάρχει μιὰ σοβαρὴ ἀντίφαση μέσα σ' αὐτὴ τὴ θεωρία. Ἄν τὸ Κράτος τοὺς εἶναι πραγματικά λαϊκὸ, γιατί νὰ τὸ καταργήσουν; Κι ἀφοῦ τὸ Κράτος χρειάζεται γιὰ ν' ἀπελευθερώσει τοὺς ἐργάτες, τότε οἱ ἐργάτες δὲν εἶναι ἀκόμα ἐλεύθεροι. Ἐπομένως γιατί νὰ ὀνομάζεται Λαϊκὸ Κράτος; Μὲ τὴν πολεμικὴ μας ἐνάντια σ' αὐτούς, τοὺς ἀναγκάσαμε ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ἀναρχία, πού ἔχει τὸ νόημα μιᾶς ἐλεύθερης ὀργάνωσης τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, ἀπ' τὴ θάση πρὸς τὰ πάνω, ἀποτελεῖ τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς κοινωνικῆς ἀνάπτυξης κι ὅτι κάθε Κράτος, χωρὶς νὰ ἐξαίρεσουμε τὸ Λαϊκὸ Κράτος τοὺς, ἀποτελεῖ ζυγὸ πού ὁδηγεῖ στὴ δημιουργία τοῦ δεσποτισμοῦ ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ καί τῆς ὑποδούλωσης ἀπ' τὴν ἄλλη. Λένε ὅτι μιὰ τέτοια καταπιεστικὴ δικτατορία εἶναι ἓνα μεταβατικὸ στάδιο στὸ δρόμο γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀπόλυτης ἐλευ-

θερίας για τούς ανθρώπους· ἡ ἀναρχία κι ἡ ἐλευθερία ἀποτελοῦν τὸ σκοπὸ, ἐνῶ τὸ Κράτος κι ἡ δικτατορία τὸ μέσο κι ἔτσι για ν' ἀπελευθερωθοῦν οἱ λαϊκὲς μάζες πρέπει πρῶτα νὰ ὑποδουλωθοῦν! Ἡ πολεμικὴ μας πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀντίφαση σταματᾷ ἐδῶ. Οἱ Μαρξιστὲς ἐπιμένουν ὅτι μόνο μιὰ δικτατορία (φυσικὰ ἢ δική τους) μπορεῖ νὰ δώσει τὴν ἐλευθερία στὸ λαό. Ἀπαντοῦμε, ὅτι καθε δικτατορία δὲν ἔχει κανένα ἄλλο σκοπὸ παρὰ μόνο τὴν αὐτοσυντήρησή της κι ὅτι τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ γεννήσῃ καὶ νὰ διαποτίσῃ μ' αὐτὸ τούς ανθρώπους ποὺ τὴν ὑπομένουν εἶναι ἡ ὑποδούλωση. Ἡ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ μόνο ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, μὲ μιὰ ὁμαδικὴ λαϊκὴ ἐξέγερση καὶ μὲ μιὰ ἐθελοντικὴ ὁργάνωση τῶν ἀνθρώπων ἀπ' τὴ δάση πρὸς τὰ πάνω.

Ἡ κοινωνικὴ θεωρία τῶν ἀντικρατικῶν Σοσιαλιστῶν ἢ Ἀναρχικῶν τούς ὁδηγεῖ ἄμεσα κι ἀναπόφευκτα, σὲ ρήξη μ' ὅλες τίς μορφές Κράτους, μ' ὅλα τὰ διάφορα ρεύματα τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς καὶ δὲν ἀφήνει καμιὰ ἐκλογή παρὰ μόνο τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση. Ἡ ἀντίθετη θεωρία, ὁ Κρατικὸς Κομμουνισμὸς κι ἡ ἐξουσία τῶν ἐπιστημόνων, προσελκύει καὶ προκαλεῖ σύγχυση στοὺς ὁπαδοὺς της καὶ κάτω ἀπ' τὸ πρόσχημα τῆς πολιτικῆς τακτικῆς δημιουργεῖ συνεχῶς δοσοληψίες μὲ τίς κυβερνήσεις καὶ τὰ διάφορα ἀστικά πολιτικὰ κόμματα καὶ βαδίζει μοιραία στὴν κατεύθυνση τῆς ἀντίδρασης.

Τὸ θεμελιακὸ σημεῖο αὐτοῦ τοῦ προγράμματος εἶναι ὅτι μόνο τὸ Κράτος πρόκειται ν' ἀπελευθερώσῃ τὸ (ψευτο)προλεταριάτο. Για νὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτό, τὸ Κράτος πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ προλεταριάτου ἀπ' τὴν καταπίεση τοῦ ἀστικοῦ καπιταλισμοῦ. Πῶς εἶναι δυνατό νὰ μεταδοθεῖ μιὰ τέτοια θέληση στὸ Κράτος; Τὸ προλεταριάτο πρέπει νὰ πάρῃ στὴν κατοχὴ τοῦ Κράτους μὲ μιὰ ἐπανάσταση — μιὰ ἥρωικὴ ἐπιχείρηση. Ἀλλὰ μόλις τὸ προλεταριάτο καταλάβῃ τὸ Κράτος πρέπει ἀμέσως νὰ κινηθεῖ γιὰ νὰ καταργήσῃ αὐτόματα τὴν αἰώνια αὐτὴ φυλακὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν κύριο Μάρξ, οἱ ἄνθρωποι, ὅχι μόνο δὲν πρέπει νὰ καταργήσουν τὸ Κράτος, ἀλλ' ἀντίθετα πρέπει νὰ τὸ δυναμώσουν καὶ νὰ τὸ ἐπεκτείνουν καὶ τελικὰ νὰ τὸ ἀφήσουν στὴν πλήρη διάθεση τῶν εὐεργετῶν, κηδεμόνων καὶ δασκάλων τους — τῶν ἡγετῶν τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμι-

ματος, δηλαδή στὸν κύριο Μάρξ καὶ τοὺς φίλους του — ποὺ θὰ τοὺς ἀπελευθερώσουν τότε μὲ τὸ δικό τους τρόπο· θὰ συγκεντρώσουν ὅλη τὴ διοικητικὴ ἐξουσία στὰ στιβαρὰ χέρια τους, γιατί ὁ ἀμαθὴς λαὸς χρειάζεται μιὰ ἰσχυρὴ κηδεμονία καὶ θὰ δημιουργήσουν μιὰ κεντρικὴ Κρατικὴ Τράπεζα, ποὺ θὰ ἐλέγχει ἐπίσης ὅλο τὸ ἐμπόριο, τὴ βιομηχανία, τὴ γεωργία ἀκόμη καὶ τὴν ἐπιστήμη. Οἱ Λαϊκὲς μάζες θὰ χωριστοῦν σὲ δυὸ στρατιές, τὴ γεωργικὴ καὶ τὴ βιομηχανικὴ, κάτω ἀπ' τὴν ἄμεση διοίκηση τῶν Κρατικῶν μηχανικῶν, ποὺ θ' ἀποτελέσουν τὴ νέα προνομιούχα πολιτικοεπιστημονικὴ τάξη.

Μερικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση

Ἡ προπαγάνδᾳ καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς Διεθνoῦς ἀπευθύνονται ἀποκλειστικὰ στὴν ἐργατικὴ τάξιν, ἡ ὁποία στὴν Ἰταλία, ὅπως καὶ στὴν ὑπόλοιπὴ Εὐρώπῃ, ἐνσαρκώνει ὅλη τὴ ζωὴ, τὴ δύναμιν καὶ τὶς φιλοδοξίες τῆς μελλοντικῆς κοινωνίας. Ἡ Διεθνὴς προσέλκυσε μιὰ χούφτα μόνο ἀπὸ ὁπαδοὺς ποὺ προέρχονται ἀπ' τὸν ἀστικὸ κόσμον, οἱ ὁποῖοι ἔχοντας μάθει νὰ μισοῦν μὲ πάθος τὴν ὑφιστάμενὴ κοινωνικὴ τάξιν καὶ ὅλες τὶς ψεύτικες ἀξίες τῆς, ἀπαρνήθησαν τὴν τάξιν τοὺς καὶ ἀφοσιώθηκαν σωματικὰ καὶ ψυχικὰ στὸ λαϊκὸ σκοπὸ.

Ἄν μπορέσουν νὰ ἐξαλείψουν τὰ τελευταῖα ἔχνη τῆς ὑποκειμενικῆς τοὺς ὑπακοῆς ἀπέναντι στὸν ἀστικὸ κόσμον καὶ ἐκεῖνα τὰ ἔχνη τῆς προσωπικῆς ματαιοδοξίας τοὺς, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἂν καὶ λίγοι ἀριθμητικά, θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Ἀντλοῦν τὴν ἐμπνευσή τοὺς ἀπ' τὸ λαϊκὸ κίνημα. Ἀλλὰ σ' ἀντάλλαγμα μποροῦν νὰ προσφέρουν τὴν εἰδικευμένη γνώσιν, τὴν ἱκανότητα γιὰ λογικὴ ἀφαίρεσιν καὶ γενίκευσιν καὶ τὴν ἱκανότητα γιὰ ὀργάνωσιν καὶ συντονισμὸ — προτερήματα ποὺ συνιστοῦν τὴ δημιουργικὴ δύναμιν χωρὶς τὴν ὁποία καμιά νίκη δὲν εἶναι δυνατὴ. Στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Ρωσία ὑπάρχουν περισσότεροι τέτοιοι νέοι ἄνδρες, ἀπ' ὅτι ὑπάρχουν σ' ἄλλες χῶρες. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ σημαντικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ἐπανάστασιν, εἶναι ὅτι στὴν Ἰταλία ὑπάρχει ἓνα πολὺ μεγάλο προλεταριάτον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπ' τὴ φύσιν τοῦ ἀσυνείθετου ἔθνους, ἀλλὰ ποὺ στερεῖται συχνὰ τὴ μὀρφωσιν καὶ ζεῖ μέσα σὲ μεγάλῃ φτώχειᾳ. Τὸ προλεταριάτον αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς ἐκατομμύρια ἐργατῶν τῶν πέλων ποὺ ἀπασχολοῦνται βασικὰ σὲ ἐργαστάσια ἢ μικρὰ ἐργαστήρια καὶ ἀπὸ εἴκοσι περίπου ἐκατομμύρια ἐξαθλιωμένων χωρικῶν. Αὐτὴ ἡ τεράστια κοινωνικὴ τάξιν ἐ-

χει πέσει σὲ τέτοια ἀπόγνωση, ὥστε ἀκόμα κι οἱ ὑπερασπιστὲς αὐ-
τῆς τῆς φοβερῆς κοινωνίας ἀρχίζουν νὰ μιλοῦν ἀνοιχτὰ στὸ κοι-
νοβούλιο καὶ στὸν ἐπίσημο Τύπο, παραδεχόμενοι ὅτι τὰ πράγμα-
τα ἔχουν φθάσει στὸ ἀπροχώρητο κι ὅτι πρέπει νὰ γίνεῖ κάτι ἄμε-
σα γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ἓνα λαϊκὸ ὀλοκαύτωμα ποὺ θὰ κατὰστρεφε
τὸ κάθε τί στὸ διάβα του.

Πουθενὰ δὲν ὑπάρχουν πιὸ εὐνοϊκὲς συνθῆκες γιὰ τὴν κοινο-
νικὴ ἐπανάσταση ἀπ' ὅτι στὴν Ἰταλία. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπως στὰ
περισσότερα ἀπ' τ' ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ Ἔθνη, μιὰ εἰδικὴ κατηγο-
ρία σχετικὰ εὐπορῶν ἐργατῶν, ποὺ καρδιζοῦν μεγάλα ἡμερομίσθια,
ποὺ καυχῶντα γιὰ τὴ μορφωτικὴ τους ἱκανότητα καὶ εἶναι τόσο
διαποτισμένοι ἀπ' ἓνα πλῆθος ἀστικῶν προκαταλήψεων, ὥστε, ἂν
ἐξαίρεσουμε τὸ εἰσόδημα, δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπ' τὴν ἀστικὴ
τάξιν. Αὐτὴ ἢ τὰξιν τῶν ἀστικοποιημένων ἐργατῶν εἶναι πολυά-
ριθμῃ στὴν Γερμανία καὶ στὴν Ἑλβετία· ἀλλὰ στὴν Ἰταλία ἀντί-
θετα εἶναι ἀσήμελη ἀπ' τὴν ἀποψη τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐπιρροῆς
τῆς, ἀπλὴ σταγόνα μέσα στὸν ὠκεανό. Στὴν Ἰταλία ἐκεῖνο ποὺ
κυριαρχεῖ εἶναι τὸ πολὺ φτωχὸ προλεταριακὸ στοιχεῖο. Ὁ Μάρξ
μιλάει περιφρονητικά, ἀλλ' ἐντελῶς ἄδικα, γι' αὐτὸ τὸ «λοῦ-
μπεν» π ρ ο λ ε τ α ρ ι ᾶ τ ο ς. Γιατὶ μέσα σ' αὐτὸ καὶ μόνο
σ' αὐτὸ κι ὅχι σ' ἀστικοποιημένα ἐργατικὰ στρώματα, ἀποκρυ-
πταλλώνεται ὁλόκληρη ἡ πνευματικὴ καὶ φυσικὴ δύναμις τῆς ἐ-
περχόμενης Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης.

Μιὰ λαϊκὴ ἐξέγερση, ἀπ' τὴν ἴδια τῆς τῆ φύσης, εἶναι ἐνστι-
κτώδης, χαοτικὴ καὶ καταστρεπτικὴ κι ἀπαιτεῖ πάντοτε προσωπι-
κὲς θυσίες καὶ μιὰ τεράστια ζήμια τῆς δημόσιας κι ἀτομικῆς ἰδιο-
κτησίας. Οἱ μάχες εἶναι πάντοτε ἐτοιμὲς νὰ θυσιαστοῦν· κι αὐτὸς
εἶναι ὁ λόγος ποὺ τίς μετατρέπει σὲ μιὰ κτηνώδη κι ἄγρια ὁρδή,
ἱκανὴ νὰ ἐπιτύχει ἥρωικά καὶ φανερά ἀδύνατα κατορθώματα, κι
ἀφοῦ κατέχουν λίγα πράγματα ἢ τίποτα, δὲν διαφθείρονται ἀπ' τίς
εὐθύνες τοῦ ἰδιοκτητικοῦ δικαιοῦματος. Καὶ σὲ στιγμὲς κρίσης, γιὰ
χάρη τῆς αὐτοάμυνας ἢ τῆς νίκης, δὲν θὰ διστάσουν νὰ κάψουν τὰ
ἴδια τους πᾶ σπείρια καθὼς καὶ τὰ γειτονικά κι ἐπειδὴ ἡ ἰδιοκτη-
σία δὲν ἀποτελεῖ κανένα ἐμπόδιο, ἀφοῦ ἀνήκει στοὺς καταπιεστές
τους, ἐμφανίζονται ἓνα πάθος γιὰ καταστροφή. Αὐτὸ τὸ ἀρνητικὸ
πάθος, εἶναι ἀλήθεια, ἀπέχει πολὺ ἀπ' τὸ νὰ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ

φτάσει στὰ ὕψη τοῦ ἐπαναστατικοῦ σκοποῦ· ἀλλὰ χωρίς αὐτὸ ἡ ἐπανάσταση θὰ ἦταν ἀδύνατη. Ἡ ἐπανάσταση ἀπαιτεῖ ἐκτεταμένη καὶ πλατεῖα ἐξαπλωμένη καταστροφή, μιὰ γόνιμη καὶ ἀνανεωτική καταστροφή, ἀφοῦ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ μόνο μ' αὐτὸν γεννοῦνται νέοι κόσμοι...

Ἀκόμα καὶ ἡ πιὸ τρομερὴ μιζέρια ποὺ ἐπηρεάζει ἐκατομμύρια ἐργαζόμενων δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἀπὸ μόνη της γιὰ νὰ τοὺς παρακινήσει νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι προικισμένος (ἢ καταραμένος) μὲ θαυμαστὴ ὑπομονὴ καὶ μόνο ὁ διάβολος ξέρεי πῶς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ὑποφέρει ὑπομονετικὰ τὴν ἀφάνταστη μιζέρια ἀκόμα καὶ τὸν ἀργὸ θάνατο ποὺ προσέρχεται ἀπ' τὴν ἐξαθλίωση· ἀκόμα καὶ ἡ τάση νὰ καταφύγει στὴν ἀπόγνωση καταπνίγεται ἀπὸ μιὰ δλοκληρωτικὴ ἀναισθησία ἀπέναντι στὰ δικαιώματά του καὶ μιὰ παθητικὴ ὑπακοή...

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἰσκόονται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση δὲν ἔχουν καμιὰ ἐλπίδα. Θὰ προτιμοῦσαν νὰ πεθάνουν παρὰ νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀλλ' ὅταν κάποιος μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπόγνωση εἶναι τότε πιὸ πιθανὸν νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ἡ ἀπόγνωση εἶναι ἕνα πικρὸ, δυνατὸ συναίσθημα ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ διεγείρει τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὴ σχεδὸν συνειδητὴ ὑποταγὴ τους, ἂν ἔχουν ἤδη κάποια ἀντίληψη γιὰ μιὰ πιὸ ποθητὴ κατάσταση, ἀκόμα καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχουν πολλὲς ἐλπίδες νὰ τὴν ἐπιτύχουν. Ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ παραμείνουν πάρα πολὺ καιρὸ σὲ μιὰ κατάσταση ἀπόλυτης ἀπόγνωσης· πρέπει κανεὶς νὰ παραιτηθεῖ, νὰ πεθάνει, ἢ νὰ κάνῃ κάτι γι' αὐτὸ — νὰ πολεμήσῃ γιὰ ἕνα σκοπὸ, ἀλλὰ γιὰ ποῖο σκοπὸ; Φυσικὰ γιὰ ν' ἀπελευθερωθεῖ, νὰ πολεμήσῃ γιὰ μιὰ καλύτε-ρη ζωή...

Ἀλλ' ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἀπόγνωση ἐξακολουθοῦν νὰ μὴν εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ γεννήσουν τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση. Πιθανὸν νὰ μπορέσουν νὰ προκαλέσουν τοπικὲς ἐξεγέρσεις κατὰ διαστήματα, ὅχι ὅμως μεγάλες καὶ πλατεῖα ἐξαπλωμένες μαζικὲς ἐπαναστάσεις. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐμπνέονται οἱ ἄνθρωποι ἀπ' ἕνα παγκόσμιον ἰδεῶδες, ἀναπτυσσόμενο ἱστορικὰ μέσα στὰ ἐνστικτώδη ἄδυστα τῶν λαϊκῶν αἰσθημάτων, ἀπλοποιημένο καὶ ξεκαθαρισμένο ἀπὸ μιὰ σειρὰ σημαντικὰ γεγονότα καὶ δυνατὲς καὶ πικρὲς ἐμπειρίες. Εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὸν πληθυσμὸ νὰ ἔχει μιὰ

γενική ιδέα για τὰ δικαιώματά του καὶ μιὰ θαθεία, φλογερή, σχεδὸν θρησκευτική πίστη ἀπέναντι στὸ κύρος τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. "Ὅταν αὐτὴ ἡ ιδέα καὶ ἡ λαϊκὴ αὐτὴ πίστη συνενωθοῦν μὲ τὴν μορφὴ ἀθλιότητος ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀπόγνωση, τότε ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση εἶναι κοντινὴ καὶ ἀναπόφευκτη καὶ καμιά δύναμη στὸν κόσμον δὲν θὰ μπορεῖ νὰ τῆς ἀντισταθεῖ.

Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ Ἰταλικοῦ προλεταριάτου. Τὰ μαρτύρια ποὺ ἀναγκάζονται νὰ ὑπομένουν εἶναι σχεδὸν τὸ ἴδιο φοβερὰ μὲ τὴ φτώχεια καὶ τὴ μιζέρια ποὺ μαστίζουσιν τὸ Ρωσικὸ λαό. Ἀλλὰ τὸ Ἰταλικὸ προλεταριάτο εἶναι διαποτισμένο μὲ μιὰ φλογερὴ ἐπαναστατικὴ συνείδησις μεγαλύτερου βαθμοῦ ἀπ' ὅτι οἱ ρωσικὲς μάζες, μιὰ συνείδησις ποὺ γίνεται καθημερινὰ ὁλοένα πιὸ δυνατὴ καὶ πιὸ ξεκάθαρη. Ἐξυπνο καὶ φλογερὸ ἀπ' τὴ φύσιν, τὸ Ἰταλικὸ προλεταριάτο ἀρχίζει ἐπιτέλους ν' ἀντιλαμβάνεται τί θέλει καὶ τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπελευθέρωσίν του. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἡ προπαγάνδα τῆς Διεθνoῦς, ποὺ διαδόθηκε ἐνεργητικὰ καὶ πλατεῖα τὰ τελευταῖα δυὸ χρόνια, ὑπῆρξε πολὺ ἀξιόλογη. Αὐτὸ τὸ φανερὸ αἶσθημα, αὐτὸ τὸ παγκόσμιον ἰδανικόν, χωρὶς τὸ ὁποῖο (ὅπως ἔχουμε ἤδη πεῖ) κάθε μαζικὴ ἐξέγερσις, ὅσο μεγάλες θυσίες καὶ ἂν γίνουν, εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατη, ἔχει ἐπηρεασθεῖ ἀπ' τὴ Διεθνή, ἡ ὁποία ἔδειξε ταυτόχρονα τὸ δρόμον γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας.

Ἀρχικὰ αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ ἐκδηλώνεται μὲ φυσικὸ τρόπο μέσα στὴ φλογερὴ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων νὰ δώσουν ἓνα τέλος στὴ φτώχεια καὶ στὴ μιζέρια τους καὶ νὰ ἐκανοποιήσουν ὅλες τὶς ὕλικές τους ἀνάγκες μὲ τὴ συλλογικὴ ἐργασία, ποὺ εἶναι ἐξίσου ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλους. Ἀργότερα θὰ καταλήξῃ νὰ συμπεριλάβῃ τὴν κατάργησιν κάθε μορφῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἐλεύθερη ὁργάνωσιν τῆς ζωῆς τῆς χώρας σύμφωνα μὲ τὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες. Αὐτὸ θὰ σημαίνει τὴν ἄρνησιν κάθε Κρατικῆς μορφῆς ἐλέγχου ἀπ' τὴν κορυφὴ, γιὰ χάριν τῆς ὁργάνωσιν ἀπ' τὴ βάση πρὸς τὰ πάνω, ποὺ θὰ οἰκοδομηθεῖ ἀπ' τοὺς ἰδίους τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς κυβερνήσεις καὶ κοινοβούλια. Αὐτὴ θὰ εἶναι μιὰ ὁργάνωσις, ποὺ θὰ ἔχει πραγματοποιηθεῖ μὲ τὴν ἐλεύθερη συμμετοχὴ τῶν συνεταιρισμῶν, τῶν ἀγροτικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐργατῶν, τῶν κομμουνῶν

καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Τελικά, στὸ πῶς μακρινὸ μέλλον, θὰ στηθεῖ πάνω στὰ ἐρείπια ὅλων τῶν κρατῶν ἡ ἀδελφότητα τῶν λαῶν.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὴν Ἰταλία, ὅπως καὶ στὴν Ἰσπανία, τὸ πρόγραμμα τοῦ Μαρξιστικοῦ κρατικοῦ κομμουνισμοῦ δὲν εἶχε καμιά ἀπολύτως ἀπήχηση, ἐνῶ τὸ πρόγραμμα τῆς φημισμένης Συμμαχίας τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλιστῶν (ἀναρχικῆς πρωτοπορειτικῆς ὁργάνωσης), ἡ ὁποία κήρυξε ἀνένδοτο πόλεμο ἐνάντια σὲ κάθε μορφὴ κυριαρχίας, σὲ κάθε κηδεμονία καὶ κυβερνητικὴ ἐξουσία, ἔγινε δεκτὴ μὲ ζωντάνεια καὶ ἐνθουσιασμό ἀπ' τοὺς ἐργάτες.

Ἕνας λαὸς πού ἐμπνέεται ἀπὸ τέτοιες ιδέες μπορεῖ πάντοτε νὰ κερδίσει τὴν ἐλευθερίαν του καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὴ ζωὴ του πάνω στὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἐλευθερία γιὰ τὸν καθένα, ἐνῶ σὲ καμιά περίπτωσι δὲν ἀπειλεῖ ἢ παραβιάζει τὴν ἐλευθερίαν ἄλλων ἐθνῶν. Νὰ γιατί οὔτε ἡ Ἰταλία οὔτε ἡ Ἰσπανία θὰ ἐμπλακοῦν σὲ μιὰ περιπέτεια κατακτήσεων ἀλλὰ, ἀντίθετα, θὰ βοηθήσουν ὅλους τοὺς λαοὺς νὰ πραγματοποιήσουν τίς δικές τους κοινωνικὲς ἐπαναστάσεις...

Ἡ σύγχρονη καπιταλιστικὴ παραγωγὴ καὶ ἡ τραπεζικὴ κερδοσκοπία ἀπαιτοῦν ἀδυσώπητα ἓνα τεράστιο Κρατικὸ συγκεντρωτισμό, πού μόνον αὐτὸς μπορεῖ νὰ ὑποτάξῃ ἑκατομμύρια ἐργατῶν στὴν καπιταλιστικὴ ἐκμετάλλευσιν. Ἡ ὁμοσπονδιακὴ ὁργάνωσις ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω, τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν, ὁμιᾶδων, κομμουνῶν, δήμων, ἐπαρχιῶν καὶ τελικὰ ὁλόκληρων λαῶν, ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ προϋπόθεσις γιὰ μιὰ ἀληθινή, ὄχι πλασματικὴ ἐλευθερίαν, ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἐλευθερία θίγει τὰ συμφέροντα καὶ τίς πεποιθήσεις τῶν κυρίαρχων τάξεων, ὅπως ἀκριβῶς ἡ οἰκονομικὴ αὐτοδιάθεσις εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τίς μέθοδους ὁργάνωσός της. Πάντως, ἡ ἀ ν τ ι π ρ ο σ ω π ε ὕ τ ι κ ἡ δ η μ ο - κ ρ α τ ί α ἐναρμονίζεται θαυμάσια μὲ τὸ καπιταλιστικὸ οἰκονομικὸ σύστημα. Τὸ νέο πολιτικὸν σύστημα, βασισμένο πάνω στὴν ὑποτιθέμενη κ υ ρ ι α ρ χ ι α τῆς ἀποκαλούμενης λ α ῖ κ ῆ ς θ έ λ η σ η ς, ὅπως ὑποτίθεται ὅτι ἐκφράζεται ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς στῆς πλαστῆς λαϊκῆς συνελεύσεως, ἐνσωματώνει τοὺς δύο πρωταρχικοὺς καὶ ἀπαραίτητους ὅρους γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ καπιταλισμοῦ: τὸν κρατικὸ συγκεντρωτισμὸ καὶ τὴν πραγματικὴ ὑποταγὴ τοῦ κυρίαρχου λαοῦ στὴν κυβερνητικὴ μειονότητα τῶν δικ-

νοσιμένων, ή όποία, ένώ ισχυρίζεται ότι έκπροσωπεύει τούς άνθρώπους, είναι δέδαιο ότι τούς έκμεταλλεύεται.

Η έκμετάλλευση τής ανθρώπινης έργασίας δέν μπορεί νά καλυφθεί άκόμα κι άπ' τή πιό δημοκρατική μορφή κυδέρνησης... γιατί ό έργάτης θά είναι πάντοτε ό τελευταίος τροχός τής άμαξας. Άπ' αυτό προκύπτει ότι καμιά κυδέρνηση, όσο πατερναλιστική, όσο διαλλακτική κι άν είναι για ν' άποφεύγει τίς προστριβές, δέν θ' άνεχθεϊ καμιά άπειλή ένάντια στους έκμεταλλευτικούς οίκονομικούς της θεσμούς ή στήν πολιτική ήγειμονία της: άνίκανη νά επιβάλλει τή συννηθισμένη ύποταγή στήν έξουσία της μέ κολακειές κι άλλες ειρηνικές μέθοδες ή κυδέρνηση τότε θά καταφύγει σέ μιá συνεχή καταπίεση, στή θία π.χ. στον πολιτικό έλεγχο και στο τελευταίο άτού του πολιτικού έλέγχου που είναι ή στρατιωτική δύναμη.

Τό σύγχρονο κράτος είναι άπ' τήν ίδια του τή φύση ένα στρατοκρατικό Κράτος· και κάθε στρατοκρατικό Κράτος πρέπει νά γίνει αναγκαστικά ένα κατακτητικό, επιθετικό Κράτος· για νά επιζήσει πρέπει νά κατακτήσει ή νά κατακτηθεϊ, για τον άπλο λόγο ότι ή συσσωρευμένη στρατιωτική δύναμη θά πάθει ασφυξία άν δέν βρει μιá διέξοδο. Έπομένως τό σύγχρονο Κράτος πρέπει νά επιδιώκει νά γίνει ένα τεράστιο και παντοδύναμο Κράτος : αυτή είναι ή άπαραίτητη προϋπόθεση για τήν επιβίωσή του.

Κι άκριδώς όπως ή καπιταλιστική παραγωγή πρέπει, για ν' άποφύγει τή χρεωκοπία, νά επεκτείνεται συνεχώς άπορροφώντας τούς πιό αδύνατους άνταγωνιστές και όδηγείται στή δημιουργία μονοπωλίου πάνω σ' όλες τίς άλλες καπιταλιστικές επιχειρήσεις σέ παγκόσμια κλίμακα, έτσι και τό σύγχρονο Κράτος πρέπει άναπόφευκτα νά έχει τήν τάση νά γίνει τό μοναδικό παγκόσμιο Κράτος, άφού ή συνύπαρξη δυο παγκόσμιων Κρατών είναι έξ όρισμού έντελώς αδύνατη. Η κυριαρχία, ή τάση για άπόλυτη έξουσία, είναι έμφυτη σέ κάθε Κράτος· κι ή πρώτη προϋπόθεση γι' αυτή τήν κυριαρχία είναι ή συγκριτική αδυναμία ή τουλάχιστον ή ύποταγή τών γειτονικών κρατών....

Ένα ισχυρό Κράτος δέν μπορεί παρά νά έχει μιá μόνο σταθερή τάση : τό στρατιωτικό και γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό. Η θεμελιική διαφορά άνάμεσα στο μοναρχικό και στο πιό δημο-

κρατικό πολίτευμα είναι ότι στο μοναρχικό, οι γραφειοκράτες καταπιέζουν και ληστεύουν το λαό για την ωφέλεια των προνομιούχων στ' όνομα του βασιλιά και για να γεμίζουν τα χρηματοκιβώτια τους· ενώ στο δημοκρατικό πολίτευμα οι άνθρωποι ληστεύονται και καταπιέζονται με τον ίδιο τρόπο για την ωφέλεια των ιδίων τάξεων, στ' όνομα της «λαϊκής θέλησης» (και για να γεμίσουν τα χρηματοκιβώτια των δημοκρατικών γραφειοκρατών). Στη δημοκρατία το Κράτος, που υποτίθεται ότι είναι ο λαός, νομικά οργανωμένο, καταπιέζει και θα συνεχίσει να καταπιέζει τον πραγματικό λαό. Αλλά οι άνθρωποι δεν θα αισθάνονται καλύτερα αν τη ραβδί με το οποίο τους χτυπούν επιγράφεται «λαϊκή ράβδος».

...Κανένα κράτος, όσο δημοκρατικό κι αν είναι — ακόμα ούτε κι η πιο κόκκινη δημοκρατία — δεν μπορεί ποτέ να δώσει στους ανθρώπους αυτό που πραγματικά θέλουν, π.χ. την ελεύθερη αυτο-οργάνωση και διαχείριση των υποθέσεων τους απ' τη βάση προς τα πάνω, χωρίς καμιά επέμβαση ή άσκηση βίας από πάνω, γιατί κάθε κράτος, ακόμα και το ψευτο-Λαϊκό Κράτος που επινόησε ο κύριος Μάρξ, ούσιαστικά δεν είναι παρά μόνο μια μηχανή που θα κυβερνά τις μάζες από πάνω, με τη βοήθεια μιας προνομιούχας μειοψηφίας όνειροπαρμένων διανοουμένων, που φαντάζονται ότι γνωρίζουν τί χρειάζονται και θέλουν οι άνθρωποι καλύτερα απ' τους ίδιους τους ανθρώπους...

Είμαστε άμετάκλητα αντίπαλοι σε κάθε μορφή Πανσλαβισμού όπως είμαστε και σε κάθε μορφή Παγγερμανισμού. Αποτελεί έργο κι άμεσο καθήκον για τη Ρωσική επαναστατική νεολαία ν' αντιταχθεί με κάθε δυνατό τρόπο στην Πανσλαβική προπαγάνδα μέσα στην ίδια τη Ρωσία και ιδιαίτερα σ' εκείνη που διαδόθηκε σ' άλλες Σλαβικές χώρες, επίσημα ή ανεπίσημα, από κυβερνητικούς πράκτορες και έθελοντικά από φανατικούς Σλαβόφιλους, ή όποια αγωνίζεται να πείσει τους άτυχους Σλάβους πως ο Τσάρος αγαπάει βαθιά τους Σλάβους αδελφούς του κι ότι η ανανδρή Πανρωσική Αυτοκρατορία, ή όποια επνίξε την Πολωνία και τη Μικρή Ρωσία (Ούκρανία), μπορεί, μόνο αν το θελήσει ο Τσάρος, ν' απελευθερώσει τα σλαβικά έδάφη απ' το γερμανικό ζυγό. (Ο Μπακούνιν συμπεριλαμβάnei στους Σλάβους εκείνους τους λαούς που κατοικούν στη διαλυμένη τώρα Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία ---

στην Ούγγαρία, Αυστρία, Βουλγαρία, Σερβία, Γιουγκοσλαβία. Τσεχοσλοβακία, κλπ.).

Αυτή ή αὐταπάτη εἶναι πλατειά διαδομένη ανάμεσα στοὺς Αὐστριακοὺς Σλάβους. Τὸ φανατικό, ἂν καὶ κατανοητὸ μῖσος τοῦς ἐνάντια στὸν καταπιεστή, τοὺς ἔχει ὀδηγήσει σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση παραφροσύνης πού, ξεχνώντας ἢ ἀγνοώντας τὰ ἔκτροπα πού διαπράχτηκαν ἀπ' τὸν Τσαρικό δεσποτισμὸ ἐνάντια στὴ Λιθουανία, Πολωνία, Μικρὴ Ρωσία ἀκόμα καὶ στὴ Μεγάλῃ Ρωσία, περιμένουν ἀκόμα καθοδήγησι ἀπ' τὸν Πανρωσικὸ ἀφέντη.

Δὲν θὰ πρέπει νὰ μᾶς προκαλεῖ ἔκπληξι τὸ ὅτι οἱ Σλαβικὲς μάζες καταφεύγουν σὲ τέτοιες ψευδαισθήσεις. Δὲν ξέρουν Ἱστορία οὔτε τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασι μέσα στὴ Ρωσία : τὸ μόνον πού τοὺς ἔχουν πεῖ εἶναι ὅτι δημιουργήθηκε μιὰ Πανσλαβικὴ Αὐτοκρατορία γιὰ νὰ προκαλέσει τοὺς Γερμανοὺς· μιὰ Αὐτοκρατορία τόσο ἰσχυρὴ πού οἱ Γερμανοὶ τρέμουν ἀπὸ φόβο... καὶ οἱ Σλάβοι πρέπει ν' ἀγαποῦν, ὅτι οἱ Γερμανοὶ μισοῦν.

“Ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ περιμένουμε. Ἀλλ’ ἐκεῖνο πού εἶναι λυπηρὸ, δύσκολο νὰ τὸ καταλάβουμε καὶ ἀσυγχώρητο εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν καλύτερα, οἱ Αὐστριακοὶ Σλάβοι, ἔμπειροι, σοφοὶ καὶ καλὰ πληροφορημένοι, ἔχουν ὀργανώσει ἓνα κόμμα πού κηρύσσει ἀνοιχτὰ τὸν Πανσλαβισμό. Σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη μερικῶν, αὐτὸ θὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία μι ἄ ς μ ε γ ἄ λ η ς Σ λ α β ι κ ῆ ς Α ὐ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α ς κάτω ἀπ' τὴν ἡγεμονία τοῦ Τσάρου καὶ σύμφωνα μ' ἄλλους θὰ ὀδηγοῦσε στὴ χειραφέτησι τῶν Σλαβικῶν λαῶν ἀπ' τὴ Ρωσικὴ Αὐτοκρατορία...

Ἀλλὰ ποιά ὀφέλη θ' ἀποκόμιζαν οἱ Σλαβικοὶ λαοὶ ἀπ' τὸ σχηματισμὸ μιᾶς ἰσχυρῆς Σλαβικῆς Αὐτοκρατορίας; Αὐτὸ θὰ ἦταν πραγματικὰ εὐεργετικὸ γιὰ τὰ κράτη (πού θ' ἀποτελοῦν τὴν Αὐτοκρατορία) ὄχι ὅμως γιὰ τὸ προλεταριάτο, παρὰ μόνον γιὰ τὴν προνομιοῦχα μειοψηφία — τὸν κλῆρο, τοὺς εὐγενεῖς, τὴν ἀστικὴ τάξι — καὶ πιθανὸν γιὰ μερικοὺς διανοουμένους, οἱ ὁποῖοι χάρη στὰ διπλώματα καὶ στὴν ὑποτιθέμενη πνευματικὴ τους ἀνωτερότητα αἰσθάνονται ὅτι θὰ τοὺς καλέσουν νὰ καθοδηγήσουν τὶς μάζες. Συνοπτικὰ, ὑπάρχει ἓνα πλεονέκτημα γιὰ μερικὲς χιλιάδες καταπιεστῶν, δημίων κι ἄλλων ἐκμεταλλευτῶν τοῦ προλεταριάτου. “Ὅσον

ἀπορᾶ τίς μεγάλης λαϊκῆς μᾶζης, ὅσο πῶς μεγάλο εἶναι τὸ Κράτος, τόσο πῶς ὀρεινὰ εἶναι τὰ δεσμιὰ καὶ πῶς γεμάτες οἱ φυλακῆς.

Ἐχομε δεῖξει, ὅτι γιὰ νὰ ἐπιδιώσῃ ἓνα κράτος, πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιθετικὸ ἀπέναντι στ' ἄλλα κράτη. Ὅπως ἀκριδῶς ὁ συναγωνισμός, ποὺ στὴν οἰκονομικὴ σφαῖρα καταστρέφει ἢ ἀπορροφᾷ μικρὰς ἢ ἀκόμῃ καὶ μέσου μεγέθους ἐπιχειρήσεις — ἐργοστάσια, ἀγροκτήματα, ἐμπόριο — ἔτσι καὶ τὸ μεγάλο Κράτος καταδροχθίζει τὰ μικρὰ καὶ μέσου μεγέθους κράτη. Ἐπομένως κάθε κράτος, γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ὄχι στὰ χαρτιά ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα, γιὰ νὰ μὴ ἐρίσκειτο στὸ ἔλεος τῶν γειτονικῶν κρατῶν καὶ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητο, πρέπει ν' ἀγωνισθεῖ ἀναπόφευκτα γιὰ νὰ γίνῃ ἓνα ἐπιθετικὸ, καταπιεστικὸ καὶ κατακτητικὸ κράτος. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμο γιὰ νὰ καταλάβῃ μιὰ ξένη χώρα καὶ νὰ κρατήσῃ πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους ὑποτελεῖς. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξασκήσῃ μαζικὴ στρατιωτικὴ δύναμη. Ἀλλὰ ὅπου ἡ στρατιωτικὴ ἐξουσία ὑπερέχει, ἀποχαιρετεῖστε τὴν ἐλευθερίαν! Ἀποχαιρετεῖστε τὴν αὐτονομίαν καὶ εὐημερίαν τῶν ἐργαζόμενων. Ἀπ' αὐτὸ προκύπτει ὅτι ἡ δημιουργία μιᾶς μεγάλης Σλαβικῆς Αὐτοκρατορίας δὲν σημαίνει παρὰ μόνο τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Σλαβικῶν λαῶν.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Σλάβοι κρατιστὲς μᾶς λένε: «δὲν θέλουμε ἓνα μόνο μεγάλο Σλαβικὸ κράτος· θέλουμε μόνο ἓνα ἀριθμὸ ἀπὸ μέσου μεγέθους Σλαβικὰ κράτη, ποὺ ἐξασφαλίζουν ἔτσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Σλαβικῶν λαῶν». Ἀλλ' αὕτη ἡ ἀποψη εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴν λογικὴν, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ αὕτη ἀκριδῶς τὴν ἴδιαν τὴ φύσιν τῶν πραγμάτων· κανένα μέσου μεγέθους κράτος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητο στὴν ἐποχὴ μας. Κατὰ συνέπειαν δὲ θὰ ὑπάρχῃ κανένα κράτος, ἢ θὰ ὑπάρχῃ ἓνα μόνο τεράστιον κράτος ποὺ θὰ καταδροχθίσει ὅλα τὰ πῶς ἀδύνατα κράτη — ἓνα δεσποτικόν, ὀλοκληρωτικὸν Ρωσικὸν κράτος.

Θὰ μπορούσε ἓνα μικρότερον Σλαβικὸν κράτος νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν ἐναντία στὴν νέα Παγγερμανικὴ Αὐτοκρατορίαν, χωρὶς νὰ γίνῃ τὸ ἴδιον ἐξίσου μεγάλο καὶ ἐξίσου ἰσχυρό; Θὰ μπορούσε νὰ βασιστεῖ πάνω στὴ βοήθειαν χωρῶν ποὺ ἐνώθησαν ἀπὸ συμφέρον; Καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητικὴ. Ἀρχικά, γιατί μιὰ συμμαχία ἀπὸ διάφορες μικρότερες ἑτερογενεῖς δυ-

νάμεις, ἀκόμα κι ἂν εἶναι ἴσες ἢ ἀριθμητικὰ ἀνώτερες, παραμένει ἀδύναμη, γιατί ὁ ἐχθρὸς της εἶναι πρὸ ἐνόποιημένος, ὁμοιογενής, ὑπόλογος ἀπέναντι σὲ μιὰ μόνο διοίκηση καὶ ἐπομένως πολὺ πρὸ ἰσχυρός. Δεύτερον, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βασιστεῖ πάνω στὴ φιλικὴ συνεργασία ἄλλων κρατῶν, ἀκόμα κι ὅταν ἐμπλέκονται τὰ δικὰ τους συμφέροντα. Οἱ ὑπῆρέτες τοῦ κράτους, ὅπως οἱ κοινὸι θνητοί, εἶναι συχνὰ τόσο ἀπασχολημένοι μὲ τὰ ἄμεσα συμφέροντα καὶ πάθη τους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ διακρίνουν πότε διακυβεύονται τὰ ζωτικὰ τους συμφέροντα...

Ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσε τὸ συγκεντρωτικὸ Παγγερμανικὸ κράτος νὰ ἐξουδετερωθεῖ ἀπὸ μιὰ Πανσλαβικὴ ὁμοσπονδία, π.χ. μιὰ ἔνωση ἀνεξάρτητων Σλαβικῶν ἐθνῶν μὲ πρότυπο τὴν Ἑλβετία ἢ τὴ Β. Ἀμερικὴ; Ἀπαντοῦμε ἀρνητικὰ. Γιατί γιὰ νὰ σχηματιστεῖ μιὰ τέτοια ὁμοσπονδία, θὰ ἦταν ἀρχικὰ ἀπόλυτα ἀπαραίτητο νὰ διασπαστεῖ ἡ Πανρωσικὴ Αὐτοκρατορία σ' ἓνα ἀριθμὸ ξεχωριστῶν, ἀνεξάρτητων κρατῶν, ἐνωμένων μόνο μὲ ἐθελοντικὴ συνεργασία καὶ γιατί ἡ συνύπαρξη τέτοιων ἀνεξάρτητων ὁμοσπονδοποιημένων, μέσου μεγέθους ἢ μικρῶν κρατῶν, μὲ μιὰ τόσο πολὺ συγκεντρωτικὴ Αὐτοκρατορία, εἶναι ἀπλὰ ἀδιανόητη...

Αὕτῃ ἡ ὁμοσπονδία τῶν κρατῶν θὰ μπορούσε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ προστατεύσει τὴν ἀστικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ γίνεи στρατιωτικὸ κράτος, γιὰ τὸν ἀπλὸ λόγο ὅτι εἶναι ὁμοσπονδία. Ἡ Κρατικὴ ἐξουσία ἀπαιτεῖ συγκεντρωτισμὸ. Ἀλλὰ θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς ἀντιτάξουν ὅτι τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλβετίας καὶ τῶν Ε.Π.Α. διαψεύδει αὐτὸ τὸ συλλογισμό. Ἀλλὰ ἡ Ἑλβετία, γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν στρατιωτικὴ της δύναμη, τείνει πρὸς τὸν συγκεντρωτισμὸ καὶ ἡ ὁμοσπονδία στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες εἶναι δυνατὴ μόνο γιατί δὲν εἶναι περικυκλωμένη ἀπὸ πολὺ ἰσχυρά, συγκεντρωτικὰ κράτη ὅπως ἡ Ρωσία, ἡ Γερμανία ἢ ἡ Γαλλία. Ἡ Ἑλβετία διατηρεῖ τὴν ὁμοσπονδία λόγω τῆς ἀδιαφορίας τῶν μεγάλων διεθνῶν δυνάμεων καὶ γιατί οἱ κάτοικοί της εἶναι ἀφύσικα χωρισμένοι σὲ τρεῖς ζῶνες ποὺ μιλοῦν τὴν γλῶσσα τῶν γειτονικῶν κρατῶν, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Τὸ ν' ἀντισταθεῖν στὸ θριαμβευτικὸ Παγγερμανισμό στὸ νομικὸ καὶ κρατικὸ πεδίο — ἰδρύοντας ἓνα ἐξίσου ἰσχυρὸ Σλαβικὸ κράτος — θὰ ἦταν

καταστρεπτικὸ γιὰ τοὺς Σλάβους, γιατί θὰ τοὺς ἄφηγε ἀναπόφευκτα ἔκθετους στὴν Πανρωσικὴ τυραννία...

Οἱ προσδευτικοὶ Σλαδικοὶ λαοὶ πρέπει ἀπὸ τώρα ν' ἀντιληφτοῦν ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐρωτοτροπίας μὲ τὴ Σλαδικὴ ἰδεολογία ἔχει περάσει κι ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὸ παράλογο καὶ βλαβερὸ ἀπ' τὸ νὰ καταπιεσθοῦν ὅλες οἱ λαϊκὲς φιλοδοξίες μέσα στὸ στενὸ καλούπι ἑνὸς κιβδηλοῦ ἐθνικισμοῦ. Ἡ ἐθνικότητα δὲν ἀποτελεῖ ἀνθρωπιστικὸ κανόνα· εἶναι ἓνα ἱστορικὸ, τοπικὸ γεγονὸς ποὺ πρέπει γενικὰ νὰ εἶναι ἀνεκτὸ μαζί μὲ ἄλλα πραγματικὰ καὶ ἀβλαβῆ γεγονότα.

Κάθε λαός, ὅσο μικρὸς κι ἂν εἶναι, ἔχει τὸ δικό του εἰδικὸ χαρακτήρα, τρόπο ζωῆς, γλῶσσα, τρόπο σκέψης κι ἐργασίας· κι ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ χαρακτήρας, αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς, ἀποτελεῖ τὴν ἐθνικότητά του, ποὺ εἶναι τὸ συνολικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, τῶν φιλοδοξιῶν καὶ τῶν περιστάσεών του. Κάθε λαός, ὅπως καὶ κάθε ἄτομο, εἶναι ἀναγκαστικὰ αὐτὸ ποὺ εἶναι κι ἔχει τὸ ἀναμφισβήτητο δικαίωμα νὰ εἶναι ὁ ἑαυτός του. Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ ὑποτιθέμενου ἐθνικοῦ δικαιώματος. Ἀλλ' ἂν ἓνας λαός ἢ ἓνα ἄτομο ζοῦν μ' ἓνα ὀρισμένο τρόπο, αὐτὸ μὲ κανένα τρόπο, δὲν τοὺς δίνει τὸ δικαίωμα, οὔτε θὰ ἦταν ὠφέλιμο, νὰ βλέπουν αὐτὴ τὴν ἐθνικότητα κι ἀτομικότητα σὰν ἀπόλυτους κι ἀποκλειστικούς κανόνες, οὔτε θὰ ἔπρεπε νὰ κατέχονται ἀπ' αὐτοὺς. Ἀντίθετα, ὅσο λιγότερο ἀπασχολοῦνται μὲ τὸν ἑαυτό τους κι ὅσο περισσότερο εἶναι διαποτισμένοι μὲ τὴ γενικὴ ἰδέα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τόσο ζωντανότερο, πρὸ σκόπιμο καὶ ξεκάθαρο γίνεται τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικότητος κι ἐκεῖνο τῆς ἀτομικότητος.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς Σλάβους. Θὰ συνεχίσουν νὰ εἶναι ἀσήμενοι, ὅσοι κυριαρχοῦνται ἀπ' τὸ στενοκέφαλο, ἐγωϊστικὸ... Σλαδισμό τους, μιὰ δεσποτεία ποὺ ἀπ' τὴν ἴδια της τὴ φύση εἶναι ἀντίθετη ἀπέναντι στὰ προβλήματα καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ γενικὰ. Θὰ καταλάβουν τὴ θέση ποὺ δικαιοῦνται μέσα στὴν ἐλεύθερη ἀδελφότητα τῶν ἐθνῶν ὅταν, μαζί μ' ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, θὰ ἐμπνέονται ἀπὸ ἓνα πλατύτερο, πρὸ γενικὸ συμφέρον...

Σ' ὅλες τὶς ἱστορικὲς ἐποχές, βρίσκουμε ἓνα παγκόσμιον συμφέρον ποὺ ὑπόσκειλίζει ὅλα τὰ ἀποκλειστικὰ ἐθνικὰ καὶ καθαρὰ τοπικὰ ἐμπόδια κι ἐκεῖνες οἱ ἐθνότητες ποὺ ἔχουν ἀρκετὴ κατανόηση,

πάθος και δύναμη νά ταυτιστούν ολόψυχα μ' αὐτὸ τὸ παγκόσμιο συμφέρον, γίνονται ἱστορικοὶ λαοὶ (παίζουν ἓνα μεγάλο ἱστορικὸ ρόλο). Ἡ μεγάλη ἐπανάσταση στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα τοποθέτησε ξανά τὴ Γαλλία σὲ μιὰ ἐξέχουσα θέση ἀνάμεσα στὰ ἔθνη τοῦ κόσμου. Δημιούργησε ἓνα νέο σκοπὸ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα — τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους — ἀλλὰ μόνο στὸ ἀποκλειστικὰ πολιτικὸ πεδίο. Αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ πραγματοποιηθεῖ γιατί βασανίζοταν ἀπὸ μιὰ ἄλυτη ἀντίφαση: τὴν ὕπαρξη πολιτικῆς ἐλευθερίας παρὼν τὴν οἰκονομικὴ ὑποδούλωση. Ἐπιπλέον, ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Κράτους εἶναι ἀπάτη.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση γέννησε ἔτσι δυὸ διαμετρικὰ ἀντίθετες τάσεις ποὺ τελικὰ συνενώθηκαν σὲ μιὰ — τὴ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ προλεταριάτου γιὰ τὰ ὀφέλη μιᾶς ἐλαττούμενης καὶ αὐξανόμενης εὐπορίας μειοψηφίας ἀτόμων ποὺ μονοπωλοῦν τὴν ἐξουσία. Πάνω στὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν, τὸ ἓνα κόμμα κτίζει ἓνα δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ τ' ἄλλο, ποὺ ἔχει μεγαλύτερη συνέπεια, προσπαθεῖ νὰ κτίσει ἓνα μοναρχικὸ, δηλαδή ἓνα ἀνοιχτὰ δεσποτικὸ, συγκεντρωτικὸ, γραφειοκρατικὸ ἀστυνομικὸ Κράτος. Στὴν προηγούμενη περίπτωση, μιὰ δικτατορία κρύβεται πίσω ἀπὸ ἀδελφεῖς συνταγματικοὺς τύπους.

Μέσα ἀπ' τὰ δάθη τοῦ προλεταριάτου ξεπρόδαλε μιὰ νέα καὶ ἀντιθετικὴ τάση, ἓνας νέος παγκόσμιος σκοπός: ἡ κατάργηση τῶν τάξεων καὶ τῆς κύριας δάσης ὑποστήριξής τους, τοῦ Κράτους καὶ ἡ αὐτοδιεύθυνση ὅλης τῆς ἰδιοκτησίας ἀπ' τοὺς ἐργαζόμενους...

Αὕτῃ τῇ μορφῇ ἔχει τὸ πρόγραμμα τῆς Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης. Ὑπάρχει μόνο ἓνα βασικὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζουν ὅλα τὰ ἔθνη, ἓνα παγκόσμιο πρόβλημα: πῶς νὰ πετύχουν τὴν οἰκονομικὴ χειραφέτηση ἀπ' τὸν Κρατικὸ ζυγὸ. Κι αὐτὸ τὸ πρόβλημα δὲν μπορεῖ νὰ λυθεῖ χωρὶς ἓνα αἱματοβαμμένο καὶ τρομερὸ ἀγῶνα...

Δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ Σλάβοι μποροῦν νὰ καταλάβουν τὴ θέση ποὺ δικαιοῦνται, μέσα στὴν ἀδελφότητά τῶν λαῶν, μόνο μέσῳ ἀπ' τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση;

Ἀλλὰ μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάσταση δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ σὲ μιὰ μόνο ἀπομονωμένη χώρα. Ἐχει ἀπ' τὴν ἴδια τῆς τὴ φύση

διεθνείς ἐλέψεις. Ἐπομένως οἱ Σλάβοι πρέπει νὰ συνδέσουν τίς φιλοδοξίες καὶ δυνάμεις τους μὲ τίς φιλοδοξίες καὶ τίς δυνάμεις ὅλων τῶν ἄλλων χωρῶν. Τὸ Σλαβικὸ προλεταριάτο πρέπει νὰ προσχωρήσει μαζικὰ στὴ Διεθνῇ Ἑνωσὴ Ἑργαζόμενων... Ἀφοῦ προσχωρήσει στὴ Διεθνῇ πρέπει νὰ σχηματίσει τμήματα μέσα στὰ ἐργοστάσια, ἐργαστήρια καὶ ἀγροκτήματα, ἐνώνοντάς τα σὲ τοπικὰς δημοσπονδίες, καὶ ἂν εἶναι σκόπιμο, νὰ ἐνώσει τίς τοπικὰς δημοσπονδίες σὲ μιὰ Πανσλαβικὴ συνομοσπονδία. Εὐθυγραμμισμένοι μὲ τοὺς κανόνες τῆς Διεθνοῦς καὶ ἀπελευθερωμένοι ἀπ' τὸ ζυγὸ τῶν ἀντιστοιχιῶν κρατῶν τους, οἱ Σλάβοι ἐργάτες πρέπει καὶ μποροῦν — χωρὶς νὰ διατρέξουν τὸν ἐλάχιστο κίνδυνον γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τους — νὰ δημιουργήσουν ἀδελφικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες, ἀφοῦ μιὰ συμμαχία μ' αὐτοὺς, πάνω σ' ἄλλη θάσση, εἶναι ἀδιανόητη.

Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος δρόμος γιὰ τὴ Σλαβικὴ χειραφέτησιν. Ἀλλὰ τὸ μονοπάτι ποὺ ἀκολουθεῖται σήμερα ἀπ' τὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν νεαρῶν Σλάβων, Δυτικῶν καὶ Νότιων, κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδρασιν τῶν σεβαστῶν καὶ εὐϋπόκληπτων πατριωτῶν τους, εἶναι ἐνὰ κρατικὸ μονοπάτι ποὺ συνεπάγεται τὴν ἐγκαθίδρυση ξεχωριστῶν Σλαβικῶν κρατῶν καὶ εἶναι ἐντελῶς καταστρεπτικὸ γιὰ τίς μεγάλας λαϊκὰς μάζες.

Ὁ Σέρβικος λαὸς ἔχυσε ποτάμια ἀπ' τὸ αἷμα του καὶ τελικὰ ἀπελευθερώθηκε ἀπ' τὴν τουρκικὴ ὑποδούλωσιν, ἀλλὰ πολὺ σύντομα, ἀφ' ὅτου ἔγινε ἀνεξάρτητὴ ἡγεμονία, θρέθηκε ξανά καὶ πιθανὸν ἀκόμα πιὸ ὑποδουλωμένος σ' ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε ὅτι ἦταν τὸ δικό του κράτος, τὸ Σέρβικο ἔθνος. Μόλις αὐτὸ τὸ μέρος τῆς Σερβίας ἀπόκτησε ὅλα τὰ χαρακτηριστικά — νόμους, θεσμοὺς κλπ. — ποὺ εἶναι κοινὰ σ' ὅλα τὰ κράτη, τότε ἡ ἐθνικὴ ζωτικότης καὶ ὁ ἥρωϊσμός ποὺ βοήθησαν τοὺς Σέρβους στὸ νικηφόρο τους πόλεμον ἐναντίον τοὺς Τούρκους ξαφνικὰ κατάρρευσαν. Οἱ ἄνθρωποι, ἂν καὶ ἦταν ἀμαθεῖς καὶ πολὺ φτωχοί, ἀλλὰ φλογεροί, ρωμαλέοι, προικισμένοι μὲ φυσικὴ ἐξυπνάδα καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, μεταμορφώθηκαν ξαφνικὰ σὲ μιὰ ἡμερὴ καὶ ἀπαθὴ ἀγέλη, εὐκολὰ θύματα γιὰ τὸ ἀρπακτικὸ ἔνστικτον καὶ τὸν δεσποτισμὸ τῶν γραφειοκρατῶν.

Δὲν ὑπάρχουν εὐγενεῖς, οὔτε μεγάλοι γαιοκτήμονες, οὔτε βιο-

μήχανοι, οὔτε καὶ πολὺ πλούσιοι ἔμποροι στὴν Τουρκικὴ Σερβία. Ὅμως παρόλα αὐτὰ ξεφύτρωσε ἐκεῖ μιὰ νέα γραφειοκρατικὴ ἀριστοκρατία ποὺ ἀποτελεῖτο ἀπὸ νεαροὺς ποὺ μορφώθηκαν, μερικῶς μὲ κρατικὰ ἔξοδα, στὴν Ὁδησσό, Μόσχα, Πετροῦπολι, Βιέννη, Παρίσι καὶ Ἑλβετία. Πρὶν νὰ διαφθαροῦν ὑπηρετῶντας τὸ Κράτος, αὐτοὶ οἱ νέοι διακρίθηκαν γιὰ τὴν ἀγάπη τους ἀπέναντι στὸ λαό τους, τὸν φιλελευθερισμό τους καὶ τελικὰ γιὰ τὶς δημοκρατικὲς καὶ σοσιαλιστικὲς τους τάσεις. Ἀλλὰ δὲν πέρασε καιρὸς ἀφότου μπῆκαν στὴν κρατικὴ ὑπηρεσία ποὺ ἡ σιδερένια λογικὴ τῆς κατάστασής τους, ἔμφυτη στὴν ἐξάσκηση ὠρισμένων ἱεραρχικῶν καὶ πολιτικῶν προσδοφῶντων προνομίων, πῆρε τὸ μερίδιό της καὶ οἱ νέοι ἄνδρες ἔγιναν κυνικοὶ γραφειοκράτες ἐνῶ συνέχιζαν ν' ἀναμασοῦν πατριωτικὰ καὶ φιλελεύθερα συνθῆματα. Καί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἕνας φιλελεύθερος γραφειοκράτης εἶναι ἀσύγκριτα χειρότερος ἀπὸ ἕνα μαλλθακό, ἀντιδραστικὸ κρατικὸ ὑπάλληλο.

Ἐπιπλέον, οἱ ἀπαιτήσεις ὠρισμένων θέσεων εἶναι πιὸ ἐπιτακτικὲς ἀπ' τὰ εὐγενικὰ συναισθήματα καὶ ἀκόμα καὶ ἀπ' τὶς πιὸ καλὲς προθέσεις. Ἐπιστρέφοντας πίσω ἀπ' τὸ ἐξωτερικόν, οἱ νεαροὶ Σλάβοι εἶναι μοιραῖο νὰ ξεπληρώσουν τὸ χρέος ποὺ ὀφείλουν στὸ Κράτος γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή καὶ τὴ συντήρησή τους· αἰσθάνονται ὅτι ἔχουν ἠθικὴ ὑποχρέωσή νὰ ὑπηρετήσουν τὸν εὐεργέτη τους, τὴν κυβέρνηση. Ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἄλλη ἀπασχόληση γιὰ μορφωμένους νέους ἀνθρώπους, γίνονται κρατικοὶ λειτουργοὶ καὶ ἐπίσης μέλη τῆς μόνης ἀριστοκρατίας ποὺ ὑπάρχει στὴ χώρα, τῆς γραφειοκρατικῆς τάξης. Μόλις ἐνσωματωθοῦν σ' αὐτὴ τὴν τάξη, γίνονται ἀναπόφευκτα ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ...

Ἐπειτα οἱ πιὸ ἀσυνείδητοι καὶ πανούργοι θὰ καταφέρουν νὰ κερδίσουν τὸν ἔλεγχον τῆς μικροσκοπικῆς κυβένησής αὐτοῦ τοῦ μικροσκοπικοῦ κράτους καὶ θ' ἀρχίσουν ἀμέσως νὰ πουλοῦνται σὲ κάθε ἐνδιαφερόμενο, στὸ ἐσωτερικὸ στὸν πρίγκηπα ποὺ ἐασιλεύει ἢ σὲ κάποιον ποὺ διεκδικεῖ τὸν θρόνον — στὴ Σερβία, ἢ ἀνατροπὴ ἐνὸς πρίγκηπα καὶ ἢ ἐγκατάστασις ἐνὸς ἄλλου ἐνομάζεται «ἐπανάστασις» — ἢ μπορεῖ νὰ παζαρεύουν τὴν ἐπιρροή τους μ' ἕνα, μερικὰ ἢ ἀκόμα καὶ ὅλα τὰ μεγάλὰ κυριαρχικὰ κράτη — τὴ Ρωσία, τὴν Αὐστρία, τὴν Τουρκία, κλπ.

Εὐκόλως μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ πῶς ζοῦν οἱ ἄνθρωποι σ'

ένα τέτοιο κράτος! Ἀρκετὰ εἰρωνικά, ἡ ἡγεμονία τῆς Σερβίας εἶ-
ναι ἓνα συνταγματικὸ κράτος κι ὅλοι οἱ νομοθέτες ἐκλέγονται ἀπ’
τὸ λαό. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ἡ Τουρκικὴ Σερβία διαφέρει ἀπὸ
ἄλλα κράτη σ’ αὐτὸ τὸ βασικὸ σημεῖο: ὑπάρχει μόνο μιὰ τάξη ποὺ
ἐλέγχει τὴν κυβερνητικὴ ἐξουσία, ἡ γραφειοκρατία. Ἐπομένως, ὁ
ἕνας καὶ μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ κράτους εἶναι ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ
Σέρβικου λαοῦ γιὰ νὰ παρέχει στοὺς γραφειοκράτες ὅλες τὶς ἀνέ-
σεις τῆς ζωῆς.